

A
VILÁG
NÉPESSÉGÉNEK
KEVESEBB MINT
50%-A ÉL
 TELJESEN
DEMOKRATIKUS
ORSZÁGBAN

KÖZEL **40 MILLIÓ**
EMBER SZENVED
A RABSZOLGASÁG
VALAMILYEN FORMÁJÁTÓL

KÖZEL **10 MILLIÓ**
CIVIL SZERVEZET
MŰKÖDIK
VILÁGSZERTE

A KÖZSZOLGÁLATOT KÍNÁBAN
VEZETTÉK BE ELŐSZÖR,
KR. E. 207-BEN

A KÜLFÖLDI SEGÉLY
NEM **KIADÁS**, HANEM
BEFEKTETÉS

MINDENT A POLITIKÁRÓL

IZGALMASAN ÉS LÁTVÁNYOSAN

ELŐSZÖR
ÚJ-ZÉLANDON
SZAVAZHATTAK
A NŐK

SVÁJC **1848 ÓTA**
600 NÉPSZAVAZÁST
TARTOTT

A VILÁG **LEGRÉGIBB**
ORSZÁGGYŰLÉSÉT
A VIKINGEK
ALAKÍTOTTÁK MEG

MINDENT A POLITIKÁRÓL

MINDENT A POLITIKÁRÓL

IZGALMASAN ÉS LÁTVÁNYOSAN

Penguin
Random
House

Vezető szerkesztő Alison Sturgeon
Vezető művészeti szerkesztő Gadi Farfour
A projekt szerkesztője Daniel Byrne
Szerkesztők Kathryn Hill, Andrew Humphreys,
Joanna Micklem, Victoria Pyke, Andrew Szudek
Tervező Daksheeta Pattni
Illusztrátorok Phil Gamble,
Vanessa Hamilton, Mark Lloyd
Felelős szerkesztő Gareth Jones
Felelős művészeti szerkesztő Lee Griffiths
Vezető műszaki szerkesztő Andy Hillard
Vezető gyártási menedzser Rachel Ng
Borítótervező Vidushi Chaudhry
Vezető DTP-tervező Harish Aggarwal
Vezető borítókoordinátor Priyanka Sharma Saddi
Borítódizájn-fejlesztő Sophia MTT
Kiadó Liz Wheeler
Kiadási igazgató Jonathan Metcalf
Művészeti igazgató Karen Self

A fordítás az alábbi kiadás alapján készült:
How Politics Works
First published in Great Britain in 2022 by Dorling Kindersley Limited
DK, One Embassy Gardens, 8 Viaduct Gardens, London, SW11 7BW

Első kiadás

Copyright © 2022 Dorling Kindersley Limited
a Penguin Random House Company
www.dk.com

Magyar kiadás © Libri Könyvkiadó, Budapest, 2025
Hungarian translation © Kövesdi Miklós, 2025

Minden jog fenntartva.

Újdonságaink, eseményeink, valamint kedvezményes ajánlataink
megtekinthetők megújult webáruházunkban, a booklove.hu-n!

Felelős kiadó Gyuricza Eszter
Felelős szerkesztő Kiss Béla
A szöveget gondozta Balázs Piroska
Műszaki szerkesztő Kállai Dávid
A borítót az eredeti felhasználásával készítette Oláh Gábor
Tördelte Izing Imre
A nyomás 2025-ben Szlovákiában készült.
BN: 148625/09

ISBN 978-963-604-649-1

Somogyi-könyvtár, Szeged

500856378

320
M63

2

TARTALOM

Bevezetés

09

A POLITIKAI GONDOLKODÁS ALAPJAI

Mi szükség a politikára?	12
A szuverén uralkodó	14
Szuverenitás – beleegyezéssel	16
A szuverén nép	18
Ki uralkodjon?	20
Bölcs vezetők	22
Erkölcsei vezetés	24
Az uralkodás művészete	26
Vezetőválasztás	28
A népakarat	30

POLITIKA- ELMÉLET

Politikai ideológiák	34
Liberalizmus	36
Konzervativizmus	38
Neoliberalizmus	40
Libertarianizmus	42
Anarchizmus	44
Fasizmus	46
Nacionalizmus	48
Populizmus	50
Szocializmus	52
Kommunizmus	54
Szociáldemokrácia	56
Multikulturalizmus	58
Pánafrikanizmus	60
Feminizmus	62
Zöldpolitika	64

KORMÁNY-
ALAKÍTÁS

Politikai rendszerek	68
Monarchia	70
Teokrácia	72
Egypártrendszer	74
Diktatúra	76
Demokratikus többpártrendszer	78
Szövetségi rendszer	80
Politikai intézmények	82
A végrehajtó ág	84
A törvényhozó ág	86
Az igazságszolgáltató ág	88
Közigazgatás	90
A minisztériumok	92
Államkincstár és gazdaságpolitika	94
Szociális ellátások	96
A hadsereg	98
Önkormányzatok	100
Civil szervezetek	102

KÖZREMŰKÖDŐK

Paul Kelly (tanácsadó szerkesztő)

Paul Kelly a London School of Economics and Political Science professzora, korábbi társigazgatója. Tizenhét kortárs társadalomfilozófiáról, nemzetközi politikaelméletről, brit politikáról és gondolkodásról szóló könyv szerzője, szerkesztője, társszerzője.

Philip Baselice (tanácsadó szerkesztő)

Philip Baselice történelmet tanít a Nysmith Schoolban, korábban a Northern Virginia Community College-ben dolgozott. Hat történelemről és politikáról szóló könyv szerkesztője. Kutatási területei az amerikai történelem, a 19. és 20. századi európai történelem, a nacionalizmus és a gyarmati rendszer felbomlása.

POLITIKAI
VÁLTOZÁS

Választások és népszavazások	106
Választási kampány	108
Választási rendszerek	110
Népszavazás	112
A választások manipulálása	114
A média és a politika	116
Sajtószabadság	118
Propaganda és cenzúra	120
Közösségi média és dezinformáció	122
Jogok	124
Emberi, erkölcsi és törvényes jogok	126
Negatív és pozitív jogok	128
A polgárok szavazati joga	130
A nők jogai	132
Igazságosság, identitás, inklúzió	134
Klasszizmus	136
Rabszolgaság	138
Rasszizmus és antirasszizmus	140
A patriarchátus	142
LMBTQ+ jogok	144
Interszekcionalitás	146
Érdekvédelem és tiltakozás	148
Lobbizás	150
Szakszervezet	152
Aktivizmus és tüntetés	154
Forradalom	156

Niheer Dasandi

Niheer Dasandi a University of Birmingham politikatudományi docense. Kutatásai a fenntartható fejlődés és az emberi jogok politikájával foglalkoznak, és számos mérvadó tudományos újságban publikált. Az *Is Democracy Failing?* (Megbukik a demokrácia?) című könyv szerzője.

Elizabeth Dowsett

Elizabeth Dowsett író, szerkesztő. Számos könyvön dolgozott, például a DK kiadó *Politics is...* (A politika...) című kiadványán. Korábban dolgozott az Egyesült Királyság kormányának kabinetirodáján, a közszférában, valamint a parlamentben, a *The Guardian* delegáltjaként.

NEMZETKÖZI
KAPCSOLATOK

Nemzetközi összeköttetések	160
Diplomácia	162
Globális nemzetközi szervezetek	164
Kormányközi szervezetek	166
Külföldi adósság	168
Kereskedelmi korlátozások	170
Kereskedelem és gyarmatosítás	172
Globalizáció	174
Háború és béke	176
A háborúzás joga	178
Szövetségesek	180
Terrorizmus	182
Globális problémák	184
Migráció	186
Geopolitika	188
Külföldi segélyezés	190
Környezeti kihívások	192

Ann Kramer

A történész, non-fiction-író Ann Kramer a feminizmussal és a nők történelmével foglalkozott a Sussex Universityn. Számos sokféle, politikáról, feminizmusról és emberi jogokról szóló könyvön dolgozott. A közelmúltban részt vett a *Politics is...* és a *The Feminism Book* (A feminizmus könyve) elkészítésében is.

Anca Pusca

Anca Pusca a Springer Nature-höz tartozó Palgrave Macmillan nemzetközi kapcsolatokért felelős főszerkesztője. Nemzetközi kapcsolatokból doktorált az American University nemzetközi tudományok karán. A CUNY Graduate Center és a New York-i New School óraadó tanára.

A VILÁG
KORMÁNYAI

Észak- és Közép-Amerika	196
Közép- és Dél-Amerika	198
Európa	200
Afrika	206
Közel-Kelet	208
Ázsia	210
Óceánia	214
Mutató	216
Köszönetnyilvánítás	224

Andrew Szudek

Andrew Szudek író, szerkesztő, aki filozófiát hallgatott a Cambridge Universityn, ahol társadalomfilozófiával és etikával foglalkozott. Számos non-fiction könyvön dolgozott, útikönyvektől hadtörténeti művekig.

Marcus Weeks

Marcus Weeks számos, a politikáról, filozófiáról és művészetéről szóló könyvben közreműködött szerzőként, például a DK *Big Ideas* (Nagy ötletek) című sorozata több kötetében. A DK *How Philosophy Works* (Mindent a filozófiáról) sorozatának tanácsadó szerkesztője és szerzője.

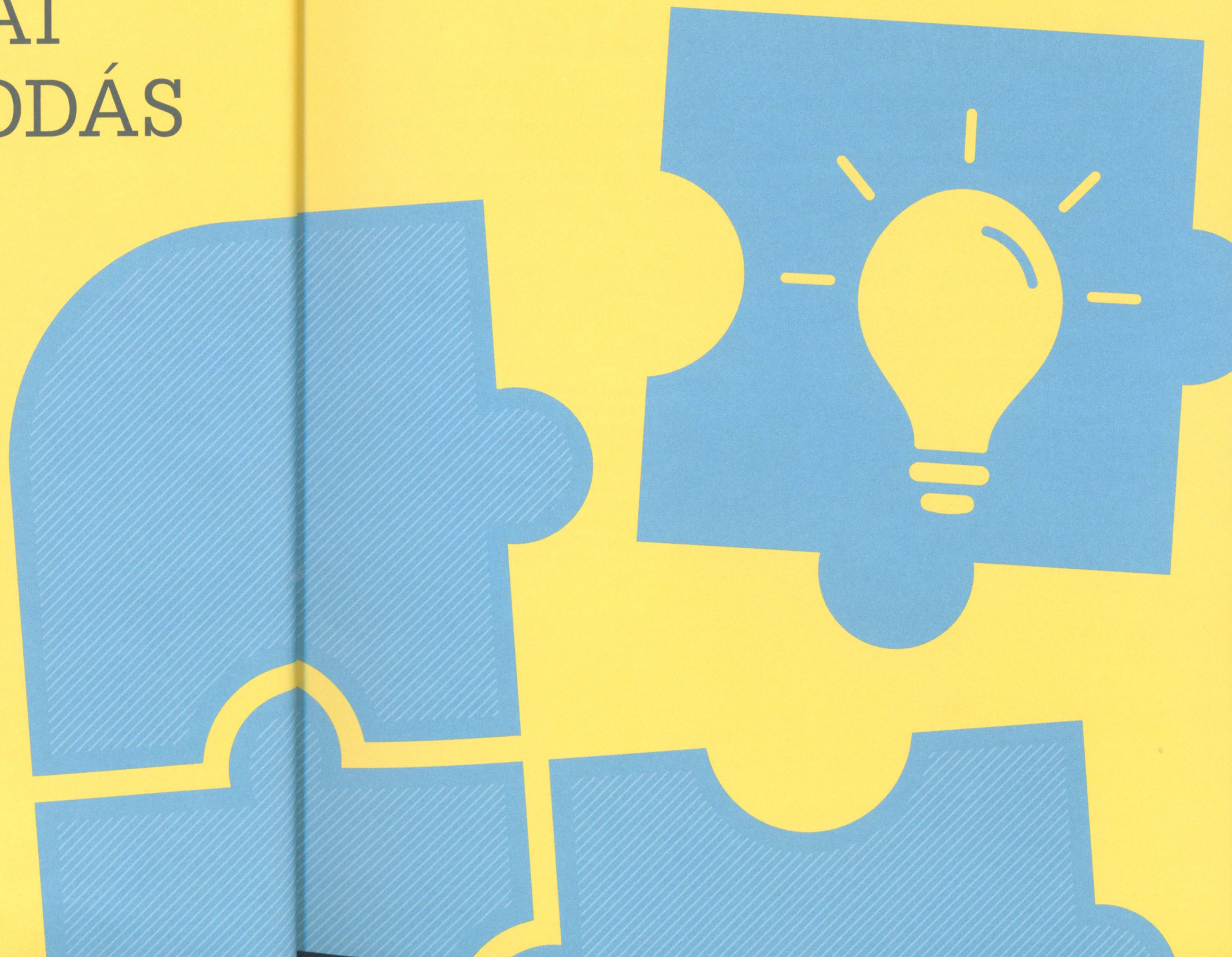
BEVEZETÉS

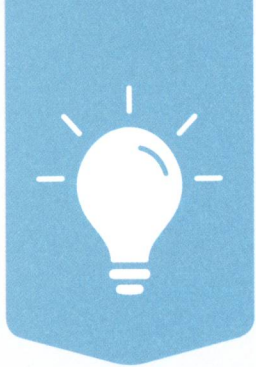
Az emberek mindig is közösségekben éltek, tehát a politika mindig is létezett. Lényegében ez egy olyan társas tevékenység, amely azzal foglalkozik, miként működik a társadalom, és hogyan lehet javítani rajta. Ugyanakkor tudomány is, amely olyan kérdéseket próbál megválaszolni, miszerint: Mi a hatalom alapja? Mennyi hatalma legyen egy kormánynak a polgárai fölött? Milyen jogaik vannak a polgároknak, és hogyan lehet megvédeni őket?

E kérdések mindig is vitákat váltottak ki, és a rájuk adott válaszok úgynevezett „ideológiákba” csoportosíthatók. Az ideológia egyfajta gondolati hagyomány, amely előnyben részesítheti az autokráciát (egy személy abszolút uralmát), a demokráciát (a népuralmat) vagy egy, a kettő közötti államformát, amilyen például a választásos monarchia. A fő különbség ezen ideológiák között, hogy alapvetően másképp tekintenek az emberi természetre. Például az autokrácia vagy az erős kormányzati hatalom támogatói természetüktől fogva erőszakosnak tartják az embereket, ezért a társadalomban állami kontrollra van szükség. Ugyanakkor a demokrácia, vagyis a korlátozott állami hatalom védelmezői természetüktől fogva értelmesnek tekintik az embereket, akik képesek a saját sorsuk irányítására.

A *Mindent a politikáról* áttekinti a főbb politikai ideológiákat, és megvizsgálja, milyen intézmények segítségével ültetik át a gyakorlatba a kormányzatok az elveiket. Az autoriter rezsimeknek és a demokráciának is különféle változatai vannak, amelyeket mind megvizsgálunk ebben a könyvben. Az 1–5. fejezet a politika-elmélettel foglalkozik, a kormányzatok felépítésével és a fontosabb problémáikkal – például, hogy miként érintkezzenek egymással nemzetközi szinten, és hogyan gazdálkodjanak a hazai forrásaikkal. A 6. fejezet áttekinti a világ jelenlegi legfontosabb kormányait, és bemutatja, melyik mitől egyedi.

A POLITIKAI GONDOLKODÁS ALAPJAI

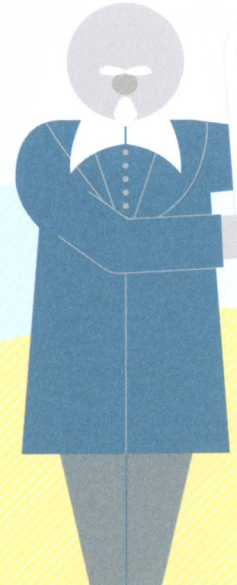

Mi szükség a politikára?

Az emberek társas lények: azzal a természetes hajlammal születnek, hogy társas egységekben éljenek. A sikeres működéshez ezeknek az egységeknek – társadalmaknak – meg kellett szervezniük és szabályozniuk kellett magukat a tagjaik védelmére. Erre többféle kormányzati mód alakult ki. A politika feladata ezeknek a különböző rendszereknek a létrehozása és annak eldöntése, hogyan működtessék őket.

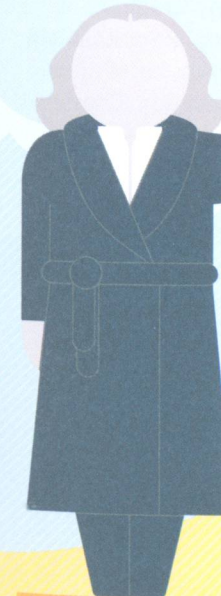
Uralkodók és polgárok

A történelem során a társadalom kormányzását sokáig az uralkodó és az uralkodó osztály határozta meg, a hétköznapi polgároknak nem sok beleszólásuk volt. Aztán a felvilágosodás alatt a 17. és 18. században (17. o.) a filozófusok gondolkodni kezdtek a kormány és a kormányzottak közötti kapcsolatról, és azt javasolták, hogy a polgárokat is vonják be a törvényalkotásba.

**Thomas Hobbes
(1588–1679)**

Thomas Hobbes angol filozófus szerint autoritás nélkül a társadalom anarchiába süllyed. Úgy vélte, az embereknek alá kell rendelniük magukat egy teljhatalmú uralkodónak.

**John Locke
(1632–1704)**

John Locke angol filozófus azt vallotta, a társadalomnak át kell ruháznia bizonyos jogait a kormányra, hogy biztosítsa az emberek szabadsághoz, egészséghez és tulajdonhoz való jogát.

Jean-Jacques Rousseau (1712–78)

A Svájcban született filozófus azt állította, hogy a kormányzás minden formája egyenlőtlenségből született. Szerinte a törvényalkotás hatalmának a nép kezében kell lennie.

A CIVILIZÁCIÓK FEJLŐDÉSE

Az emberek a kezdetek óta társultak egymással. A korai vadászó-gyűjtő-családok klánokba és törzsekbe tömörültek. Később a mezőgazdasági módszerek elterjedése miatt településeket kellett kialakítaniuk. Ezek idővel az egyszerű táborokból és falvakból bonyolult városokká fejlődtek, aztán kiterjesztették az uralmukat a környező területekre úgy, hogy szöveteztek más váro-

sokkal, vagy meghódították őket. Ezek az úgynevezett városállamok hatalmuk növelésével királyságokká vagy akár birodalmakká váltak, így jöttek létre a világ nagy ókori civilizációi, a modern államok elődjai. Ezek a társadalmak fejlődésük során különböző politikai szervezeteket találtak ki, és eltérő elképzeléseik voltak az uralkodásról és a kormányzásról.

„A jog nem más, mint az államközösség rendje...”

Arisztotelész: *Politika*, 1. könyv
(i. e. 4. sz., Szabó Miklós fordítása)

A szuverén uralkodó

Thomas Hobbes a politikai filozófia egyik alapművének tartott, 1651-ben írt *Leviatán* című könyve szerint erős uralkodóra van szükség, hogy kontrollálni tudja a társadalmi konfliktusokat.

Anarchia és lázadás

Thomas Hobbes a *Leviatánt* az angol polgárháború (1642–1651) alatt írta – ez az esemény nagy hatással volt a politikai filozófiájára. A tapasztalatai pesszimizmussal töltötték el az emberi léttel kapcsolatban: mint mondta, „az emberi élet magányos, szegényes, csúnya, állatias és rövid”. Úgy vélte, a polgárháború a politikai tudás filozófiai alapjaival kapcsolatos nézeteltérések miatt tört ki. Saját reformelmélettel állt elő arról, miként lehetne a legjobban kormányozni, hogy véget vessenek a megosztottságnak és a háborúnak. Hobbes érvelése szerint valamiféle

kormányzás nélkül minden ember egyedül küzdene a túlélésért. Ez azonban folyamatos káoszhoz vezetne, amilyen a polgárháború is volt.

Hobbes meggyőződése szerint a politikai hatalom azért van, hogy elkerüljük ezt a zűrzavart. Ha a polgárok lemondanak bizonyos jogaikról, az uralkodók cserébe megvédik őket a többiek támadásaitól.

Egy nagyobb jó

Hobbes az egyes egyének által a társadalom mint egész javára tett engedményeket egyfajta meg-egyezésnek, vagy ahogy később

ismertté vált, társadalmi szerződésnek nevezi. Az ilyen szerződések megkötésével a társadalom maga is szuverén hatalommá válik, aminek az egyének alárendelik a saját szuverenitását.

Azért, hogy a társadalom ne süllyedjen anarchiába, Hobbes szerint ezt a szuverén hatalmat nagyon meg kell erősíteni, és a megerősítés a szuverén uralkodó joga és feladata. Az uralkodó abszolút hatalmat kap, irányítása alá kerül minden polgári, katonai és igazságszolgáltatási ügy. Cserébe a szuverén uralkodó kötelessége, hogy biztosítsa az alattvalói védelmét és jólétét.

THOMAS HOBBS FILOZÓFIÁJA

Hobbes materialista volt, vagyis abban hitt, hogy a világon csak anyag létezik. Ezért tagadta az immateriális dolgok létezését. A materializmusából következően Hobbes azt vallotta, hogy a világegyetem és benne minden mechanikusan működik a természeti törvények szerint, ezért elutasította a szabad akarat gondolatát. Meggyőződése szerint az embert természeténél fogva az önérdek, testi szükségleteinek kielégítése mozgatja. Hobbes volt az első filozófus, aki felvetette a társadalmi szerződés gondolatát (lásd szemben).

ÉRDEKELLENTEK

Minden társadalmi csoportban óhatatlanul lesznek érdekellentétek és viták a források és a tulajdonviszonyok miatt. A polgári társadalom célja megelőzni és megoldani ezeket a konfliktusokat, ehhez pedig szükséges valamiféle kormányzás.

AZ ÁLLAM TERMÉSZETE

Hobbes szerint a polgári társadalom korlátjai nélkül az emberek „természetes állapota” a hatalomért és a túlélésért folytatott folyamatos harc.

AZ URALKODÓ

Hobbes szerint az emberek csak akkor képesek békében és bőségben élni, ha van egy „közhatalom, amely mindenkit kordában tart”. Ez a szuverén uralkodó, akinek abszolút hatalma van, és aki a vezetése alatt egyesíti az embereket.

A TÁRSADALMI SZERZŐDÉS

A társadalmi szerződés elmélete szerint az államhatalom az egyén felett áll. A kifejezést Jean-Jacques Rousseau alkotta meg 1762-ben, de Hobbes már több mint száz évvel korábban kitalálta magát a fogalmat.

Szuverenitás – beleegyezéssel

John Locke, a felvilágosodás értékeinek (szabadság, egyenlőség, racionalitás) támogatójaként olyan társadalmat szorgalmazott, amely a tagjai „természetes jogait” védő társadalmi szerződésen alapul.

Az ember jogai

John Locke némileg jobb véleménynyel volt az emberi természetről, mint Thomas Hobbes. Hitt benne, hogy az emberek alapjában véve együttműködőek, önzetlenek és főként racionálisak. Locke azzal is tisztában volt, hogy az emberek védeni akarják az érdekeiket, és kifejtette, hogy az ember „természetes joga” megvédeni az életét, egészségét, szabadságát és tulajdonát. Azt is felismerte, hogy ez konfliktusokhoz vezethet, de alternatív megoldásokat ajánlott.

Míg Hobbes erős szuverén hatalmat szorgalmazott a konfliktusok megelőzésére, Locke emberségebb uralkodásban gondolkozott. Szerinte a sikeres polgári társadalom érdekében az embereknek engedélyt kell adniuk a kormánynak, hogy uralkodjon fölöttük. Ez garantálja, hogy a kormányzat cserébe inkább védi, semmint korlátozza az emberek jogait és szabadságát. Locke meggyőződése szerint az efféle kormányzat fő funkciója az igazságosság biztosítása bármilyen vitában, és minden egyes állampol-

gár természetes jogainak tiszteletben tartása.

Ha egy kormány ezt nem biztosítja, az emberek megdönthetik, hogy olyanra cseréljék, amelyik az érdekeiket szolgálja.

gár természetes jogainak tiszteletben tartása.

Ha egy kormány ezt nem biztosítja, az emberek megdönthetik, hogy olyanra cseréljék, amelyik az érdekeiket szolgálja.

Tartós befolyás

Az emberek racionálisak és együttműködőek, beleegyeznek, hogy a kormány hatalmat gyakoroljon fe-

lettük, ha biztosítja a természetes jogukat. A társadalmi szerződésnek ez a felfogása és Locke-nak az egyén jogairól alkotott elképzelései nagyban befolyásolták a 18. század európai gondolkodóit. Az USA-ra is hatással volt: Locke jogi elméletéből fakad az „élethez, szabadsághoz és a boldogulás kereséséhez” való jog, ahogy az amerikai függetlenségi nyilatkozatban olvashatjuk.

„A törvény célja nem eltörölni vagy korlátozni, hanem megóvni és kiszélesíteni a szabadságot.”

John Locke: Második értekezés a polgári kormányzatról (1690, Endreffy Zoltán fordítása)

A FELVILÁGOSODÁS

A 17. és 18. században intellektuális változás zajlott Európában. A tudósok és a filozófusok a racionális gondolkodás és a tudomány fensőbbiségét hirdették a hittel és a vallással szemben, és megkérdőjelezték az egyház és a monarchia hatalmát. A felvilágosodás arra készítette az embereket, hogy gondolják újra a társadalom felépítését és kormányzását. Ennek hatására a szabadság, egyenlőség és polgári jogok ideáljára épülő politikai mozgalom indult útjára, amely az amerikai függetlenségi háborúban és a francia forradalomban csúcsozott ki.

Kormányzás beleegyezéssel

Hobbes és Locke felismerte, hogy a polgári társadalomhoz szükséges valamiféle társadalmi szerződés, amelyben a nép a biztonságáért cserébe lemond a hatalomról a kormányzat javára. Locke azonban hangsúlyozta, hogy az ilyen egyezés fontos eleme a beleegyezés. Érvelése szerint az emberek szívesen alávetik magukat a kormány uralmának, ha az megvédi a jogukat, és igazságot szolgáltat az érdeellentétek miatti vitákban.

Racionális és együttműködő
Locke elképzelése a polgári társadalomról azon a gondolaton alapult, hogy az emberek természetüktől fogva társas lények, akik képesek gondolkodni. Az emberek kényszer nélkül is megértik, hogy előnyösebb, ha együttműködnek, mint ha az önzés vezérelti őket.

A társadalmi szerződés

Habár minden egyénnek vannak természetes jogai, ezeket csak a társadalom mint egész képes megvédeni, az emberek beleegyezésével. A polgári társadalom tagjaiként a polgárok társadalmi szerződést kötnek a kormánnyal, lemondanak az autonómiájuk egy részéről, és hatalmat adnak a kormányzatnak.

Az állami rendszerek támogatása

A társadalmi szerződés értelmében a társadalom tagjai engedélyt adnak a kormányzatnak, hogy hatalmat gyakoroljon a nevükben. Ezt az egyezséget belefoglalhatják az alkotmányba, amely részletezi a kormányzat jogosítványait és kötelességeit, valamint a polgárok jogait.

A szuverén nép

Jean-Jacques Rousseau szerint a polgári társadalom megrontja az emberi jóságot és korlátozza a szabadságot. Olyan társadalmat szorgalmazott, amit az emberek „általános akarata” irányít.

A társadalom megront

Rousseau kezdte el használni a „társadalmi szerződés” kifejezést, ezt adta ugyanis 1762-ben publikált, nagy hatású politikai értékezősége címének. De egészen más-képp képzelte el, hogyan működik a társadalmi szerződés egy ideális társadalomban, mint ahogy azt korábban Hobbes és Locke javasolta.

Rousseau szerint természeti állapotukban az emberek alapvetően

jók és szabadok: mivel a természeti források mindenkinek elérhetőek, nincs köztük érdekellentét. A föld gyümölcse mindenkié, de maga a föld senkié, írta.

Rousseau szerint az teszi tönkre ezt az idilli állapotot, amikor valaki kisajátít egy területet, és nem engedi, hogy mások használják a természeti forrásait. A múltban a társadalom az egyén jogait védte, főleg a magántulajdont. Ezzel azonban egyenlőtlenséget

teremtett, és korlátozta a szabadságot, konfliktust gerjesztett, és ezáltal megrontotta az emberek természetes jóságát. Elkerülhetetlenül érdekellentét alakult ki azok között, akiknek volt tulajdonuk, és akiknek nem volt.

Néphatalom

Rousseau radikálisan másfajta társadalmat és társadalmi szerződést ajánlott: ahelyett, hogy a nép hatalmat adna a kormányzatnak,

ahogy Locke javasolta, a társadalmat és az országot irányítsa maga a nép. Rousseau azon a véleményen volt, hogy konszenzussal kell döntéseket hozni, hogy kifejeződjön a „közakarat”. Ez garantálhatja azt, hogy a kormány a társadalom egészének az érdekeit képviselje – ne csupán az egyéni jogokat védje –, és ily módon visszaadja az embereknek a természetes szabadságukat.

ROUSSEAU ÉS A FRANCIA FORRADALOM

Ahogy Locke jogelmélete inspirálta az amerikai függetlenségi háború (1775–1783) ideáljait, Rousseau hasonló inspirációt jelentett a francia forradalom számára (1789–1799). A franciák ugyanolyan jogokat akartak adni a polgároknak, mint a frissen megalakult USA, de Rousseau

szabadságról és egyenlőségről, valamint a régi rendszer megbuktatásáról szőtt elképzelései feltűzték a forradalmárokat. Csatakiáltásuk, a „Szabadság, egyenlőség, testvériség”, amely később a Francia Köztársaság mottója lett, szó szerinti idézet Rousseau *Társadalmi szerződéséből*.

A „közakarat”

Rousseau ideális társadalmában a polgárok közös érdeke áll a fókuszban, nem pedig az egyén joga. A kormányzás egy kollektív folyamat, amelynek során az emberek közvetlenül vesznek részt a kormányzásban (30–31. o.), nem pedig képviselőkön keresztül.

A magántulajdon egyenlőtlenséget szül

A magántulajdon szerzése a források egyenlőtlen elosztásához vezet, és az a kormányzat, amely a tulajdont védi, korlátozza a természetes szabadságot.

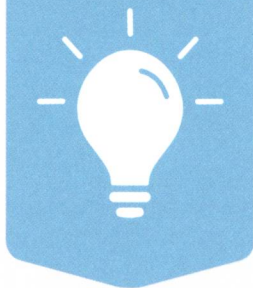
A polgárok által kormányzott társadalom

Ahelyett, hogy hatalmat adna a kormányzatnak, a nép legyen szuverén, a döntéseket a nép mint egész nagyobb részének akarata szerint hozzák.

Mindenki az egész oszthatatlan része

Az egyén bír jogokkal, de egyben a társadalom része is. A köz-akarat feladata megóvni az egyén szabadságát, így az egyén elleni támadás közösség elleni támadásnak számít.

Ki uralkodjon?

Az idők során különböző modellek és nézetek alakultak ki az uralkodásról és arról, miként lehet a legjobban szolgálni az alattvalók érdekeit. A régi vezetői modelleket, amelyekben egyetlen uralkodó volt, aki valószínűleg örökölte a hatalmat, és akit egy kivételezett osztály támogatott, a világ egyre nagyobb részén demokratikusabb rendszerek váltották fel. A nyugati világban a legtöbb ország a választott kormányokat preferálja, akik az állampolgárok nézeteit és céljait képviselik.

1. Milyen hatalmad van?
2. Honnan kaptad?
3. Kinek az érdekében gyakorlod?
4. Kinek tartozol elszámolással?
5. Hogyan szabadulhatnak meg tőled?

Tony Benn brit politikus utolsó beszéde az Egyesült Királyság Képviselőházában (2001)

MIÉRT VAN SZÜKSÉG VEZETŐKRE?

Az emberek arra vágnak, hogy vezessék őket. Még a demokráciákban is vannak vezetők, pedig ott mindenki „egyenlő”. Némelyikük csak névleges hatalommal bír, de sokszor választanak valakit, aki egy személyben felelős a kormány tetteiért. Csak néhány politikai rendszer (például az anarchia) nem tartja szükségesnek a vezetőket.

Vezetőtípusok

A vezetők az általuk képviselt társadalmak különféle politikai rendszereit, értékeit és prioritásait tükrözik. A vezetőválasztás folyamata társadalmanként változik: a vezetők kaphatnak hatalmat tiszteletből, egyesek beleszólhatnak, mások megszerzik azt, megint másokat kineveznek vagy megválasztanak.

Törzsi

A törzsi társadalmak úgy épülnek fel, mint a hagyományos családok. A törzsfőnök a család feje, aki biztonságot és védelmet nyújt. Gyakran a koruk, bölcsességük és tapasztalatuk miatt választják meg őket.

Katonai

A katonai vezetők a harci képességeik vagy a rendfokozatuk alapján jutnak hatalomhoz. Régebben általában hódítás útján ragadták magukhoz a hatalmat, manapság inkább állampuccsal.

Örökölt

A történelemben sok országot vezettek uralkodók – királyok, királynők, császárok, szultánok, emírek –, akik úgy gondolták, isteni örökségük az uralkodáshoz való jog, amelyet továbbadtak az utódaiknak.

Vallási

A vallásos társadalmakban úgy tartják, a törvény és a hatalom istentől ered, így papok vagy az államvallás tisztviselői irányítják őket. A vezetőket erkölcsi tekintélyük és vallási tudásuk alapján választják.

Választott

A modern korban a demokrácia ősi eszméi terjedtek el. A vezetőket a nép választhatja közvetlenül vagy képviselőkön keresztül. A hatalom inkább a népé, és nem egyetlen emberé.

Bölcs vezetők

A történelem során egyes uralkodók örökölték vagy erővel szerezték meg a hatalmukat, míg másokat vezetői képességeik, különösen bölcsességük és tapasztalatuk alapján választottak.

Az uralkodó osztály

Kézenfekvőnek tűnhet, hogy a jó vezető egyik jellemzője a bölcsesség, de az athéni filozófus, Platón (i. e. 5. sz.) volt az, aki meghatározta, milyen típusú bölcsességre van szerinte szüksége egy vezetőnek. Az *Állam* című könyvében elképzelte, milyen volna egy ideális társadalom, és hogyan kellene azt kormányozni.

Platón szerint a társadalom három csoportból épül fel: a közönséges munkásokból, a fegyveres erőkből és a tanult elitből. Platón megtapasztalta a „hétköznapi emberek” uralmát az athéni demokrácia formájában, ahol

barátját és mentorát, Szókratészt a város ifjúságának megrontásával vádolták meg, és halálra ítélték. Ebből Platón arra a következtetésre jutott, hogy a tanult, bölcs emberek a legalkalmasabbak a kormányzásra, mert őket inkább az ész vezeti, nem pedig a személyes érdekek.

Filozófus királyok

Platón ideális társadalmában az emberek „jó életet” élnek: biztonságban vannak, boldogok és erkölcsösek. Az uralkodók felelőssége, hogy olyan társadalmat hozzanak létre, ahol a polgárok „jól élnek”. Csakhogy – így érvel Platón – egyedül a filozófusok értik az olyan

eszmék értelmét, mint „jó”, „helyes”, így csakis ők alkalmasak a társadalom irányítására.

Ezért olyan társadalmat javasolt, amelyet a „filozófus királyok” kis, elit osztálya irányít. Ez létrejöhet úgy, hogy a filozófusok kapnak hatalmat, vagy az uralkodókat kitanítják a filozófia tudományára.

MARCUS AURELIUS

Habár Marcus Aurelius (i. sz. 121–180) nem kiérdemelte, hanem örökölte a pozícióját, ő az egyik legsikeresebb és legkedveltebb római császár. Platón filozófus királyokról szőtt elképzelését megerősíti, hogy Marcus Aurelius nemcsak kimagasló politikus és katonai vezető volt, akinek béke és bőség jellemezte uralkodását, de tiszteletben álló filozófus is. A császársága alatt írt *Elmélkedései* hosszasan taglalják az önfejlesztés, az erények és az etika kérdéseit. Könyve a mai napig inspirációt jelent a filozófusoknak és a politikusoknak egyaránt.

Az állam hajója

Platón *Állam* című könyvében Szókratész a társadalmat egy hajóhoz hasonlítja, amelynek a tulajdonosa (a nép) nem nagyon ért a hajózáshoz. A dereglye irányításához tengerészekre (a politikusokra) támaszkodik, akik büszkék a hajózási képességeikre, de akkor is szükségük van egy kormányosra (a filozófusra), aki kijelöli a biztonságos és hatékony útvonalat.

A kormányos

Egyedül a filozófus királyt jelképező kormányos rendelkezik a hajó útvonalának meghatározásához szükséges ismeretekkel a csillagokról és a tengeréről.

Habár Platón elképzelése különbözik a hagyományos monarchiafelfogásoktól és a modern kori demokráciáktól, a mai napig nagy hatással bír a társadalmakra: sok országban felemelkedett egy olyan politikai vezetői réteg, amelynek tagjai filozófiát tanultak a politikai karrierjük előtt.

A tengerészek

Az egymással sokat veszekedő tengerészek (a politikusok) értenek a hajóhoz, de a kormányos irányítása nélkül eltévednének.

„Amíg a filozófusfajta nem lesz az állam vezére..., nem csitul... nyomorúsága”

Platón: *Állam* (kb. i. e. 375, Jánossy István fordítása)

A hajó tulajdonosa

Névlegesen a polgárokat jelképező hajótulajdonosé a hatalom, de a kormányosra és a legénységre kell támaszkodnia ahhoz, hogy célba érjen.

Erkölcsei vezetés

A korai politikai filozófusok úgy vélték, a politika legfontosabb feladata, hogy erkölcsös polgárokból álló társadalmat hozzon létre. Az ilyen társadalom vezetőjének az erkölcs példaképének kell lennie.

Az erényes uralkodó

A társadalom fontos célja, hogy megóvja a polgárait, és biztonságos, boldog élethez segítse őket. Ezt törvényekkel éri el, amelyek elfogadott erkölcsi elveken alapulnak arról, mi a helyes és helytelen, a jó és rossz viselkedés. Az *Államban* Platón mellett érvelt, hogy a társadalomban bölcs filozófus királyoknak kellene uralkodniuk, akik rendelkeznek a tudással, hogyan vezethetik a polgárokat a boldog lét (22–23. o.) felé.

Más politikai filozófusok arra jutottak, hogy a bölcsesség önmagában kevés. Egy jó vezető az emberek érdekében kormányozzon, legyen igazságos, ébresszen tiszteletet az emberekben. Röviden: az erényes társadalom létrehozásához erényes uralkodó szükséges. Még manapság is elvárás, hogy a vezetők a társadalom erkölcsi szabályai szerint éljenek, és elveszthetik az emberek megbecsülését, ha nem felelnek meg ezeknek.

Példamutatás

Konfuciusz a *ren* és a *li* fogalmát hirdette. A *ren* annak megértése, hogyan kell viselkedni bármilyen szituációban az egyénnek a hierarchiában elfoglalt helye szerint. A *li* rituálét jelent, és az ősök tiszteletére utal. Hogy segítse az erényes uralkodó által elénk állított példa terjedését, Konfuciusz olyan szertartásokat javasolt, amelyek ezt az erkölcsiséget népszerűsítik. Az uralkodó erényeit a fűmaghoz hasonlítja, amelyet a szél szétszór a földeken, ahol gyökeret eresztenek, és újabb fűszálak és magok nőnek belőlük az uralkodóéhoz hasonló erényekkel.

1. Az uralkodó erényei

Az uralkodó erényeit mindig egyértelműen hangsúlyozni kell, hogy pozitív példaként szolgáljon az alattvalóinak.

„Ha kiváló embert látsz, arra gondolj, hogy egyenlő légy vele.”

Konfuciusz: *Beszélgetések és mondások* (i. sz. 5. sz., Tókei Ferenc fordítása)

A „magasabb rendű ember”

Az ókori Kínában is felmerült, milyen fontos szerepet játszik az erkölcs a társadalom szerkezetében. A filozófus Konfuciusz (i. e. 551–479) szerint a vezetőnek mindenekfelett példát kell mutatnia a helyes viselkedésből, amelyet az alattvalói követhetnek. Konfuciusz hierarchikus társadalomfelépítést tartott ideálisnak, amelyben minden ember tudja a helyét, tiszteletet tanúsít a felette állókkal szemben, és megértő az alatta lévőkkel. Konfuciusz úgy vélte, ha az erényes uralkodó helyesen viselkedik, könnyebb erényes emberekből álló társadalmat építeni, mivel minden ember arra fog törekedni, hogy erkölcsileg „magasabb rendű emberré” váljék.

2. Az erény terjedése

Az uralkodó által mutatott erényeket utánozzák azok, akikkel kapcsolatba kerül. Ily módon az erény szétterjed a lakosság között.

3. Az emberek erényei

Az emberek a vezér viselkedését utánozzák, és kifejlesztik magukban ugyanazokat az erényeket. Ezáltal egymásnak is példát mutatnak.

ÖT ÁLLANDÓ KAPCSOLAT

Konfuciusz öt alapvető kapcsolatpárosítást határozott meg, amelybe minden emberi kapcsolat besorolható.

Uralkodó–alattvaló Az uralkodó legyen jó-ságos és megértő az alattvalóval, aki cserébe legyen hűséges és tisztelettudó.

Apa–fia A szülő legyen szerető és védelmező, a gyermekei cserébe legyenek engedelmesek és illedelmesek.

Férj–feleség A férj legyen jó és igazságos, a feleség cserébe legyen kötelességtudó és megértő.

Idősebb testvér – fiatalabb testvér Az idősebb testvér legyen gyöngéd, gondoskodó, cserébe a fiatalabb testvér felnéz rá.

Barát–barát Az idősebb barát legyen kedves és megértő, a fiatalabb barát cserébe legyen tiszteletteljes az idősebbel szemben.

Az uralkodás művészete

Míg a korai filozófusok a bölcsesség és az erény szükségességét hangsúlyozták, a reneszánsz gondolkodó, Niccolò Machiavelli úgy vélte, hogy az uralkodás művészetéhez gyakorlatiasabb képességek kellenek.

Politikai realizmus

Az itáliai diplomata, Machiavelli (1469–1527) *A fejedelem* (1532) című értekezése egyfajta kézikönyv uralkodóknak, amely nagy váltást jelent a politikai gondolkodás történetében. Ahelyett, hogy meghatározta volna, milyen tulajdonságokra van szüksége egy uralkodónak, hogy segítse az emberek erkölcsi jólétét, és miként kell a társadalmat irányítani egy ideális világban, Machiavelli zárójelbe tette a moralitás kérdését. Ehelyett sokkal realisztikusabban írta le az uralkodást, ahogy a való életben zajlik, és a kormányzás gyakorlati kérdéseire összpontosított.

A gátlástalan megoldások népszerűsítése miatt a „machiavellizmus” a politikai fondorlatosság szinonimájává vált, de azzal, hogy a politikaelméletben az erkölcsről a gyakorlatiasságra helyezte a hangsúlyt, rendkívül sokakra hatott, inspirálva a reálpolitika valamivel elfogadhatóbb fogalmának létrejöttét. Machiavelli felvetése szerint egy uralkodó tetteinek

a következményei rendkívül fontosak az emberekre, az államra és magára az uralkodóra nézve is.

Machiavelli forradalmi megközelítésének lényege, hogy különbséget tesz személyes és politikai erkölcsiség között. Az uralkodónak mások a kötelességei, mint a hétköznapi embereknek: az állam és a nép érdekében gyakran kell olyat tennie, amit másoknál etikátlan-

A cél szentesíti az eszközt

Machiavelli az első filozófusok egyike volt, akik azt mondták, hogy egy tett moralitását a végeredmény határozza meg, nem pedig az elvek – különösen a politikai vezetők esetében. Gyakorlatilag azt mondta, hogy az uralkodó esetében a cél szentesíti az eszközt.

Határozottság

Machiavelli szerint az uralkodó legyen vagy jóbarát, vagy halálos ellenség, hogy elnyerje az alattvalók tiszteletét. Jobb, ha határozottan állást foglal, mint ha semleges marad.

Erő

Machiavelli szerint egy uralkodó legyen kíméletlen, mint az oroszlán, és ha kell, ne rettenjen vissza az erőtlől és az erőszaktól, hogy megvédje magát és a népét.

Fondorlatosság

Machiavelli szerint még a körmönfont viselkedés is, úgymint a hazugság, a csalás, a szőszegés, igazolható az uralkodó esetében, ha nemes célt szolgál.

LUDWIG VON ROCHAU

A reálpolitika kifejezést Ludwig von Rochau (1810–1873) német író alkotta meg. Igazi bajkeverő volt: diákkorában börtönbe csukták az 1833-as frankfurti felkelésben való részvételért. Megszökött, Franciaországban és Itáliában élt száműzetésben, és utazó íróként dolgozott, mielőtt visszatérhetett Németországba, ahol politikai újságíró lett. 1853-ban von Rochau megírta *Grundsätze der Realpolitik* (*A reálpolitika elvei*) című értekezését. Később az első Reichstag – a német parlament – tagja lett, ahol a Nemzeti Liberális Pártot képviselte.

„Szükséges, hogy a fejedelem hatalmának megóvása érdekében megtanuljon rossznak lenni, és ezt a szükségnek megfelelően gyakorolja.”

Niccolò Machiavelli: *A fejedelem* (1532, Lutter Éva fordítása)

Vezetőválasztás

Az ideális vezető jellemvonásainak és képességeinek meghatározásán kívül szükség van egy módszerre is, amely garantálja, hogy megfelelő vezetőket válasszanak.

A hatalom továbbadása

A korai társadalmakban a vezetők természetes módon emelkedtek ki a tömegből. Sokszor ezek a vezetők kialakították a hatalom továbbadásának szokását: jellemzően valaki a saját családjuk következő generációjából követte őket. A hatalom átadásának gyakorlata sokszor azután is megmaradt, hogy a közösségek városállamokká és nemzetekké fejlődtek. Az országok uralkodóit az uralkodócsalád fejének tekintették, és elfogadták, hogy joguk van uralkodni. Ahogy generációról generációra szállt a hatalom, dinasztiák alakultak: a gyerekek beleszülettek az uralkodásba, és voltak királyok, akik úgy hitték, az istenek jelölték ki őket.

A 18. század után a legtöbb monarchiát megbuktatták, és olyan kormányok vették át az uralmat, amelyeknek az uralkodáshoz való jogát vagy a hadsereg biztosította, vagy a polgárok választási rendszeren keresztül kifejezett döntése.

A kevés abszolút monarchián kívül (70–71. o.) a megmaradt néhány királynak és királynőnek nagyon mérsékelt a hatalma, amit a kormány garantál nekik az úgynevezett alkotmányos monarchiákban.

Ám sok esetben az uralkodó osztály gondolata nem tűnt el teljesen. Az arisztokraták, tábornokok és más befolyásos emberek gyakran jogosultnak tekintik magukat a hatalomra, nem a születésük,

hanem tanulmányi, anyagi vagy más előnyeik miatt. Sokszor a demokráciákban is a hivatásos politikusok kasztjából választják ki a vezetőket. A 20. században még olyan demokráciákban is előfordult, hogy apa és fia is elnök lett, mint az Amerikai Egyesült Államok.

Született uralkodó?

Történelmileg a legelterjedtebb uralkodási forma az örökletes monarchia, ahol az uralkodót hívhatták királynak, királynőnek, császárnak vagy szultánnak. A modern időkben viszont a születés jogán járó hatalmat széles körben felváltotta a vezetők megválasztása.

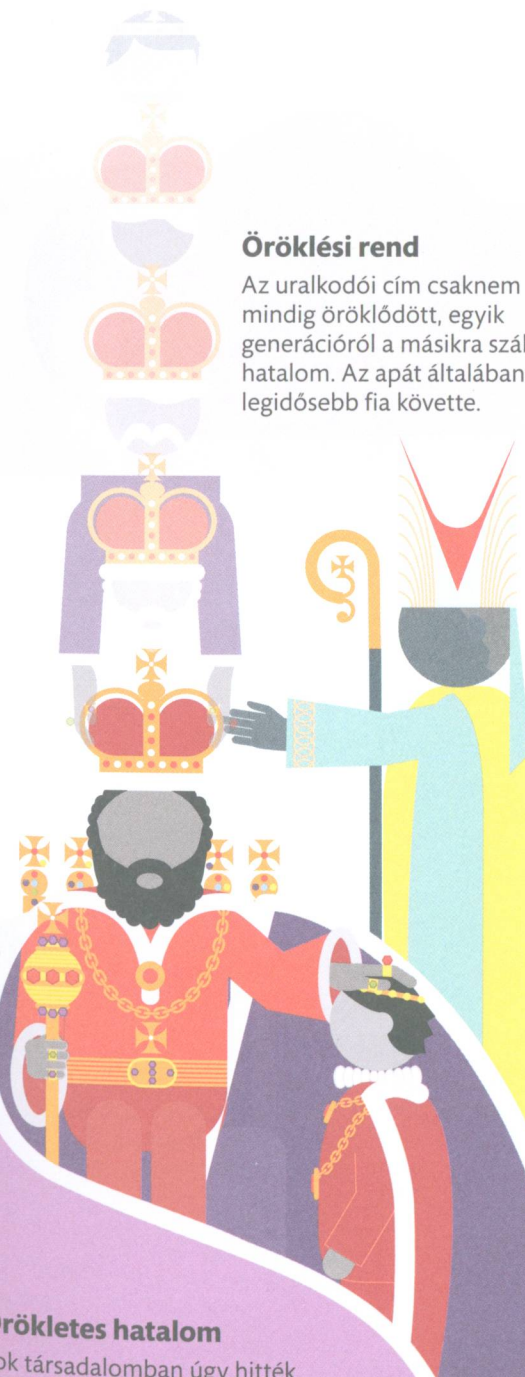

Arisztokrácia

Az uralkodók rokonai gyakran kapnak címeket és limitált helyi hatalmat. Olykor hasonló elismerésben részesülnek azok is, akik hasznosnak bizonyultak az uralkodónak.

Öröklési rend

Az uralkodói cím csaknem mindig öröklődött, egyik generációról a másikra szállt a hatalom. Az apát általában a legidősebb fia követte.

Örökletes hatalom

Sok társadalomban úgy hitték, hogy az uralkodó isten kiválasztotta, amit az ókori Kínában „égi elrendelésnek” hívtak.

Választópolgárok

A demokráciákban a nép beleszólhat, ki legyen az ország vezetője, az állampolgárok a választásokon szavazhatnak arra, ki képviselje az érdekeiket.

Választott képviselők

Egy demokráciában az elnököt vagy a miniszterelnököt és a kormányukat nemcsak azért választják meg, hogy uralkodjanak, hanem hogy képviseljék az emberek érdekeit, kívánságait.

„A szavazati jog... az elsődleges jog, ami a többi jogot védi.”

Thomas Paine (politikai szakíró): *Dissertation on First Principles of Government* (Értekezés a kormányzás alapelveiről, 1795)

A VEZETŐ ELMOZDÍTÁSA

A demokráciákban a vezetőket általában az állampolgárok mozdítják el a választásokon, de más módja is van a hatalomváltásnak.

➤ **Forradalom:** Az állampolgárok erőszakos tömegmegmozdulásokkal megdöntik a rendszert, főleg zsarnoki uralom esetén jellemző.

➤ **Puccsra** akkor kerül sor, ha a kormány elveszíti a fegyveres erők támogatását.

➤ **A hatalomváltás külső erő által** nem gyakori, de néha előfordul, hogy egy állam elmozdítja egy másik állam vezetőjét forradalom vagy puccs kirombolásával vagy katonai megszállással.

A népakarat

Sok ma létező demokráciában megvalósították Jean-Jacques Rousseau elképzelését: a „nép akaratából” való kormányzást.

Beleszólás

Régi elképzelés, hogy a polgároknak legyen beleszólásuk a kormányzásba: már az ókori városállamban, Athénban is létezett egyfajta demokrácia – vagyis népuralom. De később általában a nagy hatalmú uralkodó hagyományos eszméje terjedt el, és csak a 18–19. században nyílt az állampolgároknak lehetőségük arra, hogy részt vegyenek a politikában.

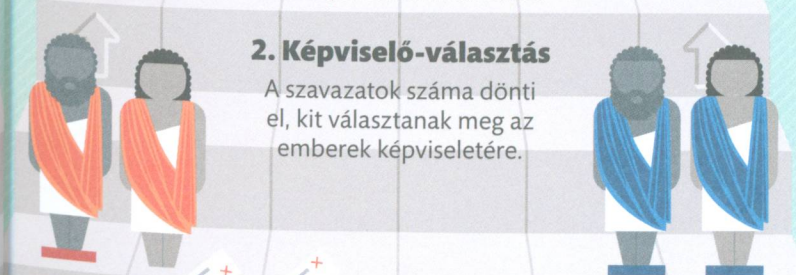
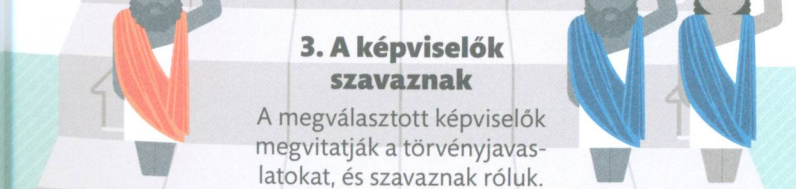
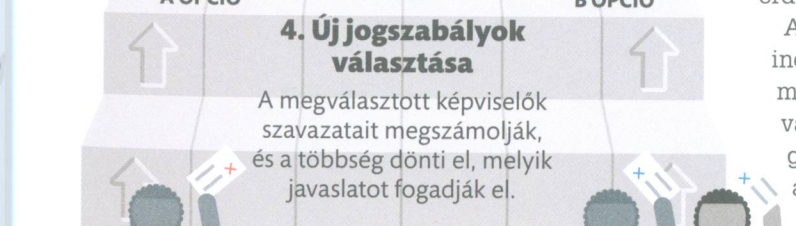
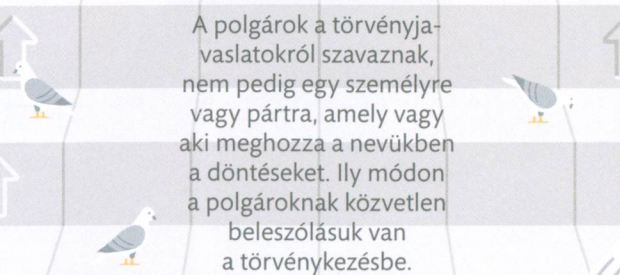
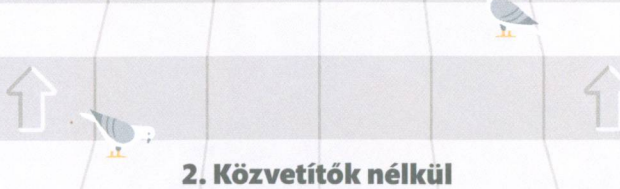
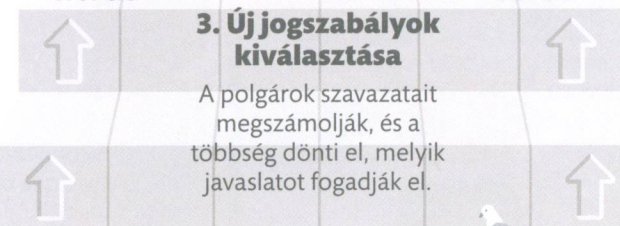
A hatalom fokozatosan, lépésről lépésre került át a kiváltságos elitől a néphez. A korai demokráciákban sok helyen csak egy bizonyos osztály rendelkezett szavazati joggal, például a birtokos férfiak – a nők sokkal később kapták meg (132–133. o.), de manapság általában minden felnőtt állampolgár részt vesz a demokráciában.

Választott tisztviselők

A több tízmillió nemzetenél rendkívül nehézkes lenne minden egyes embernek közvetlenül részt vennie a döntéshozatali folyamatban, az előterjesztésben, a vitában és a szavazásban: ezt a folyamatot direkt demokráciának hívják.

A demokrácia fajtái

Eredetileg a demokrácia direkt demokrácia volt, ahol a jogosult polgárok minden döntéshozatal előtt szavaztak. De ahogy a választók száma nőtt, és bonyolultabb döntéseket kellett meghozni, ez már nem volt praktikus, ezért megjelent a képvisleti demokrácia ötlete.

AZ ÓKORI ATHÉN

Az első demokráciák az ókori Görögország területén jöttek létre. A történészek szerint a térség több városállamában is demokratikus alkotmányt fogadtak el, de a legismertebb közülük Athén. Miután i. e. 510-ben megbuktatták Hippiasz türannoszt, utódja, Kleiszthénész több reformot vezetett be, többek között a direkt demokrácia egy válfaját. Ez csupán a férfi polgárok egy kiváltságos részére vonatkozott, de ők valóban beleszólást kaptak a városállam kormányzásának ügyeibe. Az arra jogosult polgárok egy dombon gyűltek össze a város fölött, hogy vitázzanak és szavazzanak.

Így csaknem minden nemzet elsajátította a képvisleti demokrácia valamilyen válfaját. Az ilyen rendszerben a polgárok megválasztanak egy vagy több személyt, hogy a nevükben eljárva képviseljék az érdekeiket.

A képvisleti demokráciában képviselőjelöltek indulnak a választáson, többféle téma és program mentén kampányolnak, gyakran egy politikai párt vagy valamilyen ideológia képviselőjeként. A polgárok általában arra a jelöltre szavaznak, akiről azt gondolják, hogy a legjobban képviseli a nézeteiket. Ezek a választott képviselők egyre inkább egy hivatásos politikusokból álló kaszt tagjai.

A világ népességének kevesebb mint fele él teljesen demokratikus államban

Economist Intelligence Unit (2020)

POLITIKA- ELMÉLET

Politikai ideológiák

Minden párt, csoport és mozgalom mögött áll valami ideológia, meggyőződés, hit vagy nézet. Ezek a meggyőzések írják le, hogy az adott párt szerint miként kellene megszervezni a társadalmat, és hogyan kellene elosztani a hatalmat. Egy párt ideológiája tükröződik a központi társadalmi, politikai és kulturális értékeiben és abban, hogy miként gondolkozik a kormány szerepéről, a gazdaságról, a közjóról és a polgári jogokról.

Két tengely

A politikai „spektrum” vízszintes tengelye mentén a kommunizmus van a szélsőbaloldalon, a fasizmus pedig a szélsőjobbon. Csakhogy egy ideológia lehet gazdaságilag baloldali, de társadalmilag konzervatív. A függőleges, autoriter-libertáriánus tengellyel kiegészített politikai „iránytűn” pontosabban el lehet helyezni őket.

JÓ TUDNI

- ▶ Az autoriter politikai nézet mereven kitart egy autoritás mellett a személyes szabadság kárára.
- ▶ A libertáriánus politikai nézet a választás teljes szabadságát és a személyiségi jogokat támogatja. A libertarianizmus az autoritarizmus abszolút ellentéte.
- ▶ A „bal” és „jobb” oldal a francia forradalom idejéből (1789–1799) ered, amikor a forradalmárok a Nemzetgyűlés bal, a monarchisták a jobb oldalán ültek.

KÖZPONTI ÉRTÉKEK

A politikai ideológiákat nem mindig könnyű meghatározni. Még egy csoporton belül is vannak különbségek. Az ellentétes ideológiák ellentétes nézeteket vallanak. A bal- és jobboldali ideológiáknak is vannak bizonyos központi értékeik.

Bal

A kommunizmus és a szocializmus az egyenlőséget, a társadalmi igazságosságot, a köztulajdont és az adókból finanszírozott szociális jólétet támogatja.

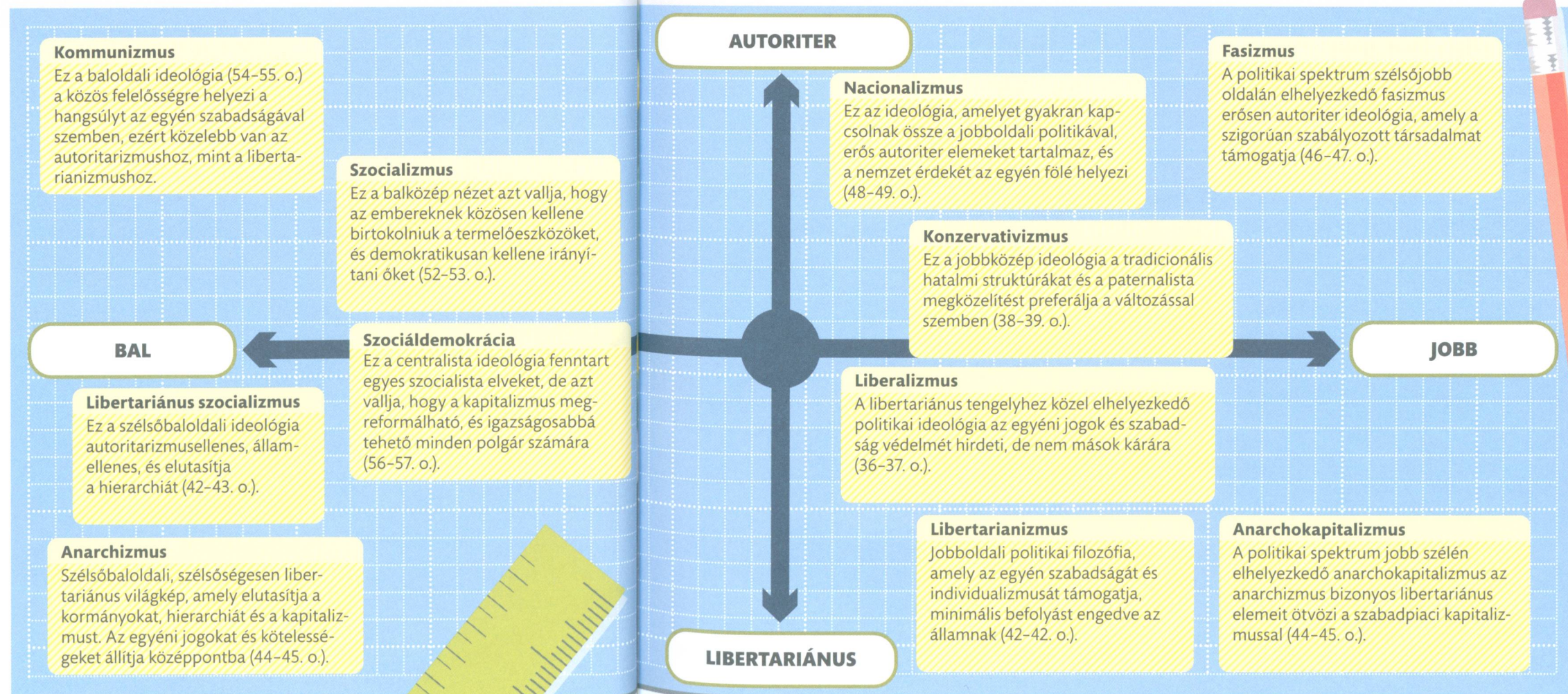
Jobb

A konzervativizmus a magánvállalkozásokat, a versenyt, a szabadságot, a társadalmi rendet és a minimális állami beavatkozást támogatja.

„...még a legember-
telenebb
rendszer sem
marad fenn
ideológia
nélkül.”

Joe Slovo dél-afrikai politikus

A politikai és filozófiai nézetek széles skáláját felölelő liberalizmus az egyenlőség és szabadság eszméjére épül. Az egyén alapvető jogait védeni kell, amennyiben nem okoz velük kárt másoknak.

Jogok és szabadságok

A liberalizmus a társadalmi igazságosság, a társadalmi reformok, valamint a polgári és emberi jogok ideáiban gyökerezik. Támogatói társadalmilag és politikailag is elkötelezettek a szólásszabadság, a demokrácia, a tolerancia és a törvény előtti egyenlőség mellett.

A liberalizmus inkább reformista, mint forradalmi, és gyakran tekintik progresszívnek, mivel támogatja az olyan társadalmi ügyeket, mint a nők, a fogyatékkal élők és az LMBTQ+ egyének jogai.

A liberalizmus a 17–18. században tűnt fel a kiváltságok öröklődésébe és a királyok „isteni jogába” vetett ősi hit megkérdőjelezéseként. John Lock fektette le az alapjait, aki kijelentette, hogy az embereknek vannak univerzális, elidegeníthetetlen természetes jogai (16–17. o.). Ezeket az elveket később bedolgozták az amerikai és a francia alkotmányba. Egy később élt angol filozófus, Jeremy Bentham (1748–1832), az utilitarizmus (lásd keretes írás) alapítója azzal a gondolattal fejlesztette a liberalizmus eszméjét, hogy a legtöbb ember által elérhető legnagyobb boldogság érdekében kell hozni a döntéseket.

A korszak egyik legjelentősebb liberális gondolkozója John Stuart Mill (1806–1873). Az angol filozófus, közgazdász a demokrati-

A kárelv

John Stuart Mill abban hitt, hogy mindenki élhessen szabadon, amennyiben nem okoz kárt másoknak. Ez Mill „kárelvéként” vált ismertté. A szabadságról című esszéjében (1859) Mill azt állítja, egy hatóság egyedül csak abból az okból korlátozhatja egy egyén cselekvését, ha ezzel megakadályozza a másoknak való károkozást. Ez alapján például egy kormánynak joga van zajkorlátozást bevezetni.

kusan választott kormányok ideáját hirdette, amelyeknek a feladata, hogy megvédjék az egyén jogait. Mill szerint a kormánynak társadalmi felelőssége van az egészségügyben, az oktatásban, a szegénység csökkentésében. Ez a fajta szociálliberalizmus

Személyes szabadság

Mill szerint az egyénnek meg kell engedni, hogy akkor zenéljen, amikor akar, és olyan hangosan, ahogy neki tetszik. Joga van azt tenni, amit akar.

Károkozás másoknak

Ugyanakkor egy egyén cselekedete, például, ha túl hangosan zenél, zavarhat másokat, vagy akár kárt okozhat nekik, akiknek joguk van a csend élvezetéhez.

nagyon nagy hatású volt, különösen a briteknél, ahol William Beveridge (1879–1963) 1942-ben publikált jelentésében lefektette a jóléti állam alapjait, amelyet 1948-ban valósítottak meg.

Gazdasági liberalizmus

A liberalizmus a kapitalista szabadpiacban, a szabadkereskedelemben, a versenyben és a magántulajdonban hisz. Ezt a skót közgazdász, Adam Smith (1723–1790) dolgozta ki, 1776-os munkája, *A nemzetek gazdagsága* szabadpiaci gazdaságot szorgalmaz-

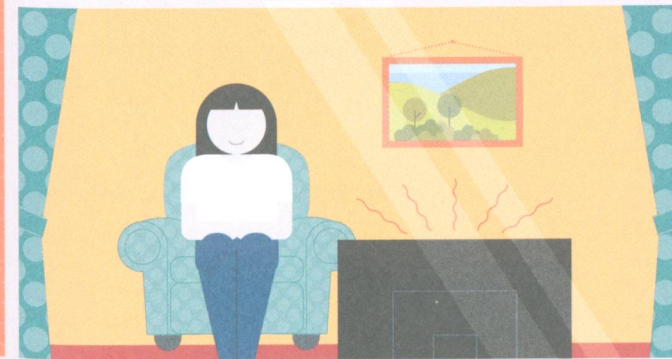
zott, ahol a kínálat és a kereslet önmagát szabályozza. A későbbi liberális közgazdászok, legfőképp John Maynard Keynes (1883–1946), viszont azt képviselték, hogy a kormányoknak nehézségek idején bele kell avatkozniuk a gazdasági folyamatokba.

A liberalizmus sok nyugati demokrácia politikájára hatott. Mostanában több országban tapasztalható az extrém szabadpiaci elveket valló neoliberális (40–41. o.) és a korlátlan szabadságjogokat támogató libertarianizmus (42–43. o.) felemelkedése.

Védő korlátozások

Ha az egyén tettei kárt okoznak, korlátozni kell a szabadságát, ez pedig a társadalom feladata. Például a helyi hatóságok elrendelhetnek zajkorlátozást.

A szabadságok egyensúlya

A korlátozás mindkét egyénnek harmonikus életet biztosít: ha az egyik csak bizonyos időben vagy bizonyos hangerővel zenélhet, akkor nem zavarja a másik életét.

BENTHAM ÉS MILL UTILITARIZMUSA

Az utilitarizmus olyan etika, amely a boldogságot okozó tetteket pártolja a kárt okozó tettekkel szemben. Jeremy Bentham úgy gondolta, hogy a boldogság mérhető az úgynevezett „boldogságkalkulussal” (ez egy algoritmus az öröm kiszámítására). Azt állította, hogy az a helyes cselekedet, amely a legtöbb embernek okoz boldogságot: ez a „legnagyobb boldogság” elve. John Stuart Mill támogatta ezt az elképzelést, de aggasztották a politikai vetületei. Attól félt, hogy lehetővé teszi egy zsarnoki többség uralmát, amely nem törődik a kisebbségi csoportok boldogságával. Ezért ő olyan törvényeket támogatott, amelyek mindenkit feljogosítottak a boldogság keresésére.

„Az egyén szabadságának tehát korlátozottnak kell lennie: nem lehet más emberek kárára.”

John Stuart Mill: *A szabadságról* (1859, Pap Mária fordítása)

Konzervativizmus

A konzervatívok a tradicionális társadalmi és politikai szerkezetekben hisznek. Alapértékeik a törvény és rend, a fokozatos változás és a kormányzó osztályba vetett hit.

Fokozatos változás

A modern konzervativizmus a 18. században jelent meg, részben reakcióként az 1789-ben kitört francia forradalom okozta felfordulásra. A következő évben az ír Edmund Burke (1729–1797) kiadott egy nagy hatású politikai pamfletet, amelynek címe *Töprengések a francia forradalomról*. Ebben kárhóztatta a franciaországi társadalmi szerkezet gyors leromlását és a forradalmárok törekvéseit, hogy az előző generációk által felhalmozott tudást a „szabadság, testvériség és egyenlőség” elvont eszméire cseréljék. Burke elismerte, hogy szükség van társadalmi változásra, de annak fokozatosan kell kialakulnia. A mai napig Burke elméletei állnak a

modern konzervativizmus politikai ideológiájának középpontjában.

Rétegezett társadalom

A konzervatívok szerint a társadalom természetesen hierarchikus, a jogállamiság elengedhetetlen a rend és stabilitás biztosításához. A kormányok dolga beavatkozni a nemzet érdekében. A konzervatívok támogatják az uralkodó elitet, amelynek a legtapasztaltabbak, a vezetésre legalkalmasabbak a tagjai. Egykor ez kiváltságos, örökletes osztály volt, manapság inkább magasan képzett szakemberekből és pénzügyi tanács-

adókból áll. A konzervativizmus a kapitalizmust, a magánkézben lévő ipart, a vállalkozásokat támogatja, valamint a szabadkereskedelmet

„Azért vagyok konzervatív, hogy megőrizsem, ami jó az alkotmányunkban... védem a magántulajdont, és tisztelem a rendet...”

Benjamin Disraeli brit miniszterelnök High Wycombe-i beszédéből (1832)

Konzervatív értékek

A konzervativizmus a hierarchikus társadalomban, és nem az egyenlőségben hisz. Elengedhetetlen számára a jogállam, hogy megőrizze a rendet, és megakadályozza az anarchiát. A konzervatívok a hosszú idő alatt kialakult, tradicionális értékek megőrzését vallják. Ha mégis változásra van szükség, annak fokozatosan kell végbemennie.

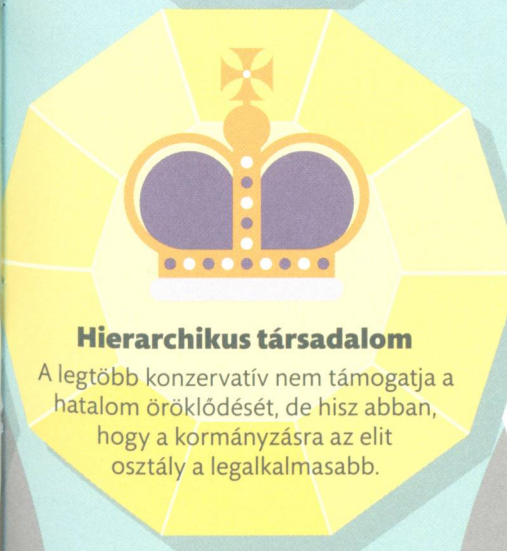
Vallás
A konzervatívok tisztelik az intézményesített vallások értékeit, amelyek stabilitást és rendet biztosítanak, és morális irányítóként szolgálnak.

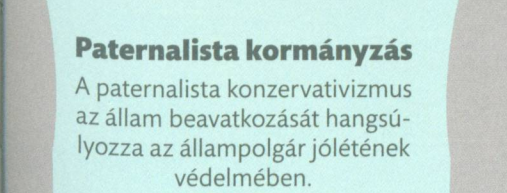
Hagyományos családszerkezet
A konzervatívok a hagyományos családmodell támogatják. A családok stabilak, közös értékeket vallanak, hozzájárulnak a társadalmi rendhez.

Magántulajdon
Fontos konzervatív alapérték a magántulajdonba vetett hit. A konzervatívok az örökölt vagyon és tulajdon védelmét támogatják.

Hierarchikus társadalom
A legtöbb konzervatív nem támogatja a hatalom öröklődését, de hisz abban, hogy a kormányzásra az elit osztály a legalkalmasabb.

Paternalista kormányzás
A paternalista konzervativizmus az állam beavatkozását hangsúlyozza az állampolgár jólétének védelmében.

és a vagyonfelhalmozást, amely szerintük „leszivárogoz” a kevésbé tehetősekhez. A konzervatív kormányok korlátozottan avatkoznak be a kereskedelembe, iparba és a

Konzervativizmus a világban

A konzervativizmus a liberálistól az autoriter változatokig terjedhet.

Munkamorál
A konzervatívok a kemény munkával és személyes felelősségvállalással elért sikerben hisznek, nem pedig az állami támogatásban.

Hazafiasság
Nem minden konzervatív nacionalista, ugyanakkor a konzervativizmus hazaszeretetre és a közös nemzeti értékek tisztelésére buzdít.

A legtöbb nyugat-európai konzervatív párt gazdaságilag konzervatív, de társadalmi kérdésekben liberális, például elismerik az azonos neműek élettársi kapcsolatát. Az USA-ban a konzervativizmust a jobboldali republikánus párthoz kötik, amely a kis államokban és a hagyományos értékekben hisz. Az indiai Bháratija Dzsanaatá Párt (BJP) a kulturális nacionalizmust hirdeti, konzervatív szociális és gazdasági politikát folytat. Ma Oroszország is konzervatív szociális, kulturális és gazdasági kérdésekben.

A neoliberalizmus eszméje a meritokráciát, a minimális államot, az alacsony adókat, a privatizációt, a deregulációt és a szabadpiacot támogatja.

Szabadpiac

A neoliberalizmus Adam Smith 18. századi filozófus elképzeléseiben gyökerezik, aki azt állította, a szabadpiac a legalkalmasabb annak biztosítására, hogy a javak egyenlően legyenek elosztva a tár-

sadalomban. Ezzel együtt a neoliberalizmus 20. századi filozófiai irányzat, amely azokkal az állami beavatkozásokkal szemben alakult ki, amelyekre Európában és az USA-ban került sor a nagy gazdasági válság alatt és a második vi-

lágháború után. A neoliberalizmus egyik első támogatója Friedrich Hayek (1899–1992) osztrák származású közgazdász volt, aki úgy vélte, a szabadpiac közvetlenül reagál az egyéni igényekre, ezért sokkal hatékonyabban szolgálja ki

Az állam visszaszorítása

A neoliberálisok szerint az államnak csak minimális szerepet kell játszania az ország ügyeiben. Ez szöges ellentétben áll az a második világháború utáni nézettel, miszerint az államnak kellene fizetnie a közszolgáltatásokat, például az oktatást, a tömegközlekedést és az egészségügyet. Azt is állítják, hogy a gazdaság stagnál, ha az állam túl sokat költ a közszolgáltatásokra és az egészségügyre, amelyeket inkább vállalatoknak és magánvállalatoknak kellene üzemeltetniük.

A közszolgáltatók privatizálása

A neoliberális nézet szerint az olyan közszolgáltatásokat, mint az egészségügy és az oktatás, a tömegközlekedés, a börtönök, a postai szolgáltatás, privatizálni kell, hogy spóroljanak a közpénzen, és növeljék a gazdaság hatékonyságát.

JÓ TUDNI

- **A dereguláció** a kormányzati kontroll csökkentése akár törvények eltörlésével, sokszor egész iparágakban.
- **A privatizáció** a szolgáltató ágazat átállítása közfinanszírozottból magántulajdonba.
- **A meritokráciák** olyan rendszerek, ahol az emberek a képességeik alapján kapnak elismeréseket és hatalmat.
- **A szabadpiac** a kereslet-kínálat elvén alapuló rendszer, kevés vagy semennyi kormányzati beavatkozással.

A minimális állam

A neoliberális rendszerekben hagyni kell, hogy az egyének a saját céljaikat kövessék, az állam beavatkozása nélkül. Az állam szerepe mindössze annyira korlátozódik, hogy biztosítja a piac szabad működését.

a társadalmat, mint az állam. Egy másik neoliberális gondolkodó a közgazdász Milton Friedman (1912–2006) volt, aki szerint a kormány elsődleges feladata a forgalomban lévő készpénz felügyelete.

Neoliberalizmus a világban

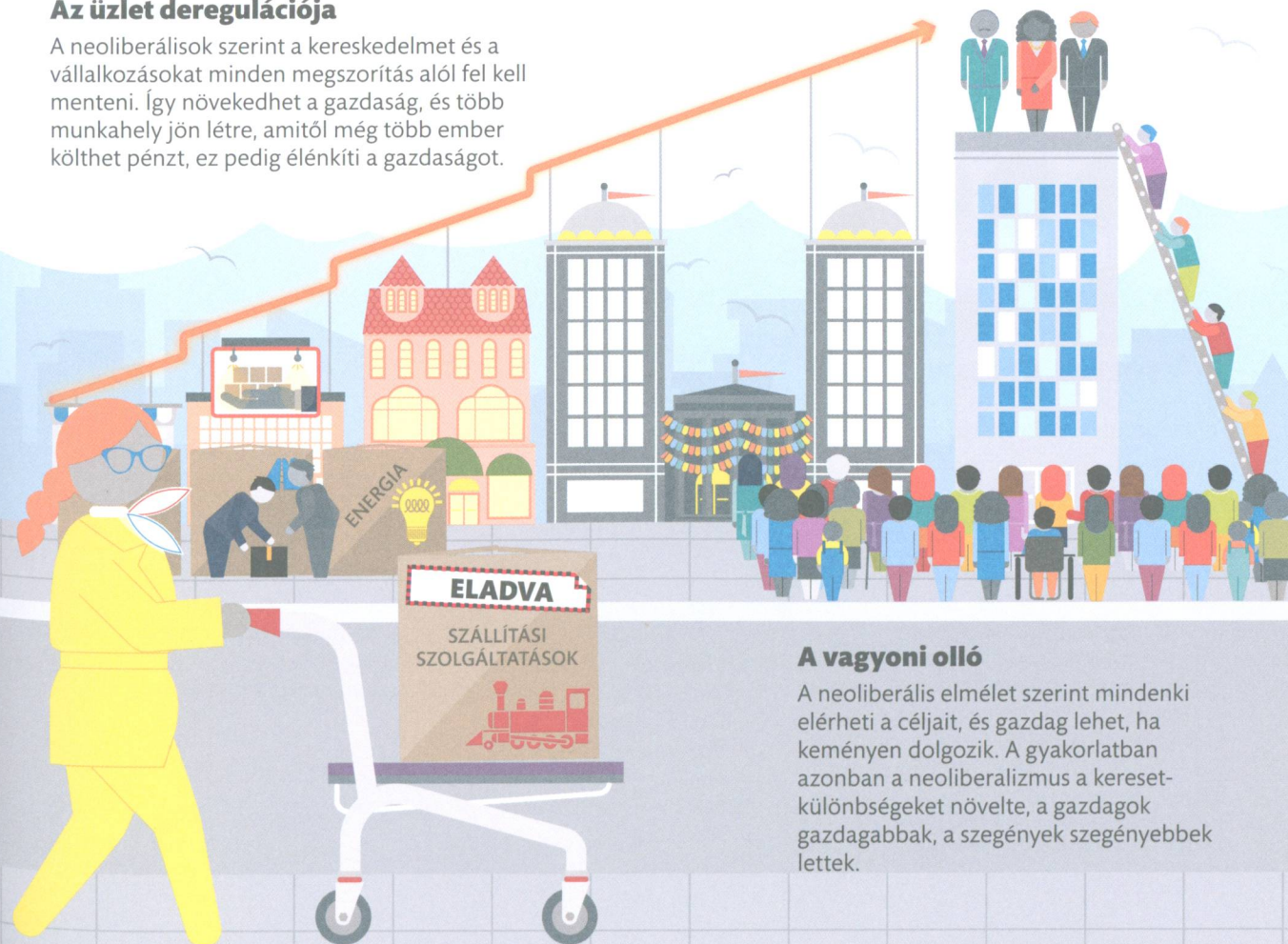
A neoliberálisok szerint az egyének felelősséget kell vállalnia magáért, a kormány feladata a

gazdasági fejlődés felügyelete, nem pedig az, hogy pénzt költsön a közszolgáltatásokra. Az 1980-as években Margaret Thatcher brit miniszterelnök és Ronald Reagan amerikai elnök átültette a gyakorlatba ezt az elvet, ami sok társadalmi feszültséghez vezetett. Privatizálták az állami szolgáltatásokat, deregulálták a vállalkozásokat és a bankokat, csökkentették az adókat és az alapvető állami

szociális ellátásokat. A neoliberalizmust azóta a világ számos országa átvette, és olyan nemzetközi intézményekre is hatással van, mint a Nemzetközi Valutaalap és a Világbank (164–165. o.). A kritikusai szerint viszont miközben a bankárokat, üzletembereket és a multinacionális cégeket rendkívül gazdaggá tette, óriási keresetkülönbséget okozott.

Az üzlet deregulációja

A neoliberálisok szerint a kereskedelmet és a vállalkozásokat minden megszorítás alól fel kell menteni. Így növekedhet a gazdaság, és több munkahely jön létre, amiktől még több ember költethet pénzt, ez pedig élénkíti a gazdaságot.

A vagyoni olló

A neoliberális elmélet szerint mindenki elérheti a céljait, és gazdag lehet, ha keményen dolgozik. A gyakorlatban azonban a neoliberalizmus a keresetkülönbségeket növelte, a gazdagok gazdagabbak, a szegények szegényebbek lettek.

Az individualizmusra és a szabad választás jogára épülő libertarianizmus olyan politikafilozófiai irányzat, amely a szélsőbaloldalt és a szélsőjobb oldalt egyesíti az állami beavatkozás ellenzésében.

Egyéni szabadság

A libertarianizmus eredetét olyan liberális gondolkozóknál kell keresnünk, mint John Locke és John Stuart Mill (36–37. o.). De vannak bal- és jobboldali tradíciói is, amelyek nem olyan régen bukkantak fel.

A baloldali tradíció gyökerei a 19. századi anarchistáknál (44–45. o.), és libertáriánus szocialistáknál keresendők. A „libertáriánus” szó egyik korai előfordulása

1895-re datálható, amikor egy francia anarchista, Sébastien Faure (1858–1942) megjelentette *Le Libertaire* című újságját. A közelmúlt egyik legismertebb baloldali libertáriánus gondolkodója az amerikai környezetvédő, Murray Bookchin (1921–2006). Az ő elképzeléseire épül a globalizációellenes mozgalom és az Occupy mozgalom, amely az USA-ban indult 2011 októberében, és világszerte elterjedt. A „Mi vagyunk a 99%” szlogent kitaláló

Occupy mozgalom az „urambátyám” kapitalizmust és a korrupt pénzembereket támadta, hangsúlyozva a nagyon gazdagok (az 1%) és a társadalom többi része (a 99%) közt tátongó egyenlőtlenséget.

Jobboldali libertáriánizmus

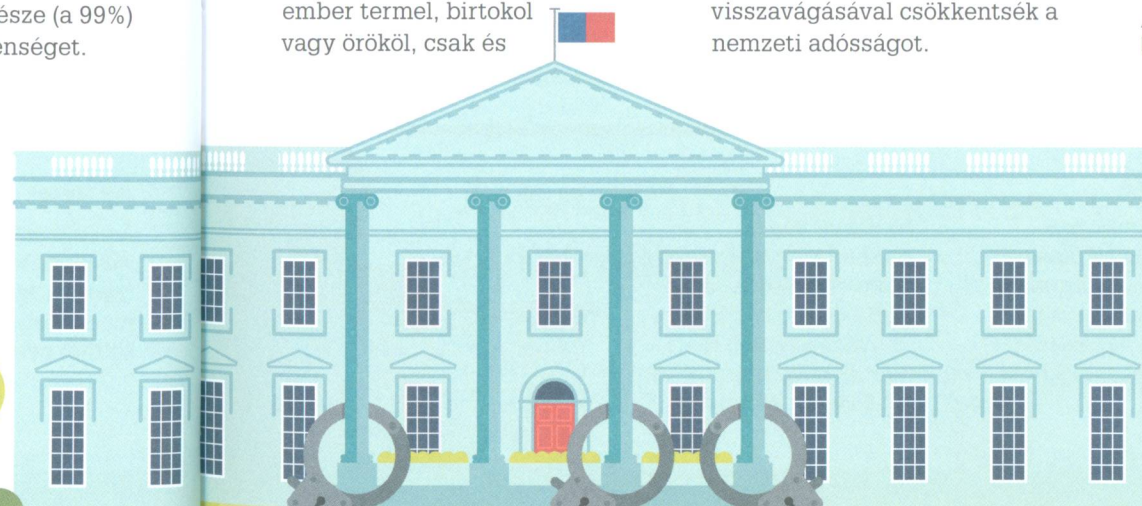
Egyre befolyásosabb a jobboldali libertáriánizmus, különösen az USA-ban. Az ame-

rikai jobboldali libertáriánusok egyenlőségellenesek, és a kapitalizmust, a szabadpiaci vállalkozásokat, valamint a magántulajdonhoz való jogot támogatják. Az amerikai filozófus, Robert Nozick (1938–2002) hatására sok jobboldali libertáriánus azt hangoztatja, hogy az adóztatás lopás: amit az ember termel, birtokol vagy örököl, csak és

kizárólag az övé. A jobboldali libertarianizmus példája a Tea Party mozgalom, amely 2009-ben indult az USA-ban. A konzervatív szavazók „tea party” nevű tömegrendezvényeken gyűltek össze, ahol azt követelték, hogy Obama elnök egészségbiztosítási törvényét vonják vissza, és a szociális kiadások visszavágásával csökkentsék a nemzeti adósságot.

„A libertáriánusok magán- és anyagi kérdésekben önrendelkezők.”

Advocates for Self Government
libertáriánus mozgalom (1995)

ESETTANULMÁNY

A Szabad Állam Projekt

2001-ben Jason Sorens, a Yale Egyetem hallgatója Szabad Állam Projekt néven létrehozott egy libertáriánus mozgalmat. Arra biztatta az amerikai libertáriánusokat, hogy költözzenek New Hampshire államba, mert úgy vélte, 20 000 beköltöző elég lenne ahhoz, hogy megváltoztassák az állam politikai struktúráját. A projekt végső célja az lett volna, hogy a libertáriánusok átvegyék New Hampshire kormányzását, és libertáriánus elvek alapján vezessék. A mai napig 5000 libertáriánus költözött az államba.

Individualizmus és szabadság

A libertáriánusok bizalmatlanok a kormánnyal szemben, de abban nem mind értenek egyet, miként kell megvédeni a személyiségi jogokat. A baloldali libertáriánusok szerint a kapitalizmus a természetéből adódóan egyenlőtlen társadalmakat hoz létre, míg a jobboldali libertáriánusok azt állítják, hogy egyedül a kapitalizmus adja meg azt a szabadságot az embereknek, hogy úgy éljenek, ahogy akarnak.

Kapitalizmus

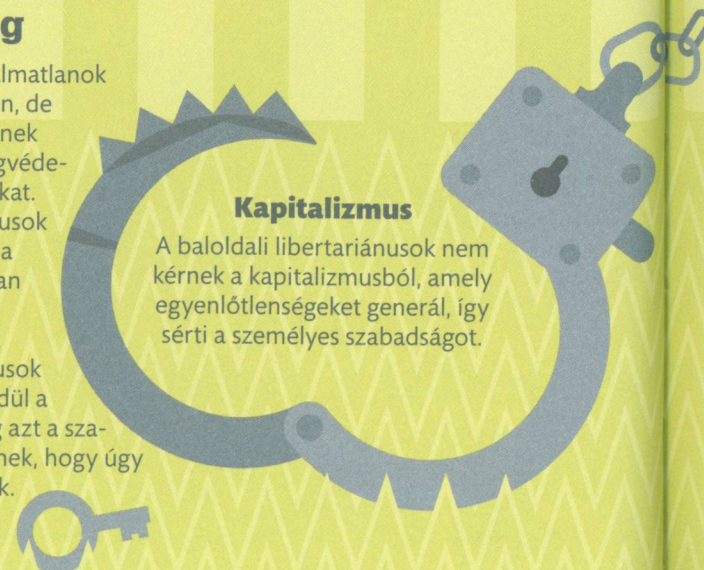
A baloldali libertáriánusok nem kérnek a kapitalizmusból, amely egyenlőtlenségeket generál, így sérti a személyes szabadságot.

Az állam

A bal- és jobboldali libertáriánusok is úgy vélik, hogy az állam egyetlen feladata, hogy megvédje az állampolgárokat a bajtól.

Adózás

A jobboldali libertáriánusok adómentességet követelnek, szerintük az adóztatás állami szintű lopás.

Anarchizmus

A név a görög *anarkhia* („uralkodó nélkül”) szóból ered. A gyakorlatban a politikai hatalom elutasítását jelenti. Az anarchisták szerint az állam-polgároknak maguknak kell megalkotniuk a szabályokat.

Fordított uralkodás

Az anarchisták mindennél többre tartják a személyi szabadságot, minden hatalomban az emberi szabadság veszélyeztetését látják. Az államot kényszerítő eszközökkel kormányozó elnyomónak tekintik. Még a demokratikusan megválasztott hatalom is illegitim. Az anarchisták eltörölnék az államot, hogy az embe-

rek önrendelkező csoportokba szerveződjenek, bármiféle politikai, gazdasági vagy társadalmi hierarchiától mentesen. Az anarchizmust gyakran azonosítják a politikai spektrum szélsőbaloldalával, de a jobboldaliaknak is szimpatikus lehet. Az anarchokapitalizmus az anarchia libertariánus (42–43. o.) elemeit a szabadpiaci kapitalizmus támogatásával kombinálja.

Az anarchizmus fajtái

Az anarchisták elég széles skálán mozognak, aszerint, hogy az egyénre vagy a csoportokra fókuszálnak, illetve hogy bal- vagy jobboldaliak. A mutualizmus és anarchoszindikalizmus baloldali programmal váltaná fel az államot. A jobbos anarchokapitalisták az államot elutasítják, de a szabadpiacot, a magántulajdont és a jogállamiságot nem.

Individualista anarchizmus

Az egyén kivonul a polgári társadalomból, a saját lelkiismerete szerint él, amiben sem a hatalom, sem a többi ember nem akadályozza.

Az állam vége

Az anarchizmus lényege az állam eltörlése. Az anarchisták szerint az állam természetesen rossz, mert mindig az uralkodó elit érdekeit képviseli.

Elmélet és gyakorlat

Az anarchizmus olyan felvilágosodás kori filozófusok munkásságára épít, mint Rousseau (12–13. o.), aki úgy vélte, az állam megfosztja az embereket természetes szabadságuktól. Pierre-Joseph Proudhon (1809–1865) francia filozófus, az első önjelölt anarchista szerint „a magántulajdon lopás”. Pjotr Alekszejevics Kropotkin (1842–1921) orosz forradalmár létrehozta az anarcho-kommunizmust: a magántulajdon eltörlését hirdette, az államot direkt demokráciára cserélte volna.

Ismerünk olyan kisebb léptékű példákat, ahol a gyakorlatban is megvalósították az anarchizmust.

Spanyolországban a polgárháború (1936–1939) előtt az anarchisták önfenntartó közösségeket alkottak, de a kísérletnek vége szakadt, amikor az ország a fasiszták irányítása alá került. A közösségi életre alapuló izraeli kibucmozgalmat az öngazgatás anarchista elképzelése ihlette, és a Koppenhága közelében alapított ezerfős Christiana kommuna 1971 óta a dán államtól függetlenül működik.

A modern antiglobalizációs és környezetvédő mozgalmakban is találhatunk anarchista vonásokat, mint például az Extinction Rebellion (kb. Lázadás a kihalás ellen) esetében.

„Az anarchizmus önkéntes együttműködés a kikényszerített helyett.”

Alexander Berkman (amerikai anarchista): *ABC of Anarchism* (Az anarchizmus ABC-je, 1929)

ANARCHIZMUS KONTRA ANARCHIA

Az anarchizmust gyakran összekeverik az anarchiával. Az anarchia az uralkodás teljes hiánya, a káosz, erőszakos lázongás, törvénytelen-ség szinonimája. Az anarchizmus utópisztikus ideálja az önfegyelemre, önismeretre és önszabályozásra épülő, rendezett társadalom. Ám a gyakorlatban az anarchizmus a hatalmi vákuum veszélyével jár, és anarchiához vezethet.

Szociális anarchizmus

Az emberek önként társulnak önkormányzásra önkéntes, kooperatív alapon, hierarchia és törvényeket diktáló kormányzat nélkül.

Mutualizmus

Az individuális és szociális anarchizmus közt hidat képező mutualizmus a társadalmi egyenlőséget és a szakszervezetiséget támogatja, valamint közös (tagok által birtokolt) bankokat akar, amelyek kamatmentes hitelt biztosítanak.

Anarchoszindikalizmus

Ez a kora 20. századi mozgalom meg akarta dönteni a kapitalizmust, hogy a dolgozók jogaira és hatalmára alapuló kooperatív gyártásirányítást szervezzen.

Fasizmus

A politikai spektrum szélsőjobb oldalán elhelyezkedő fasizmus egy extrém nacionalista, autoriter ideológia, amely fontosabbnak tartja az állam hatalmát és egységét az egyén jogainál.

A dicsőség visszaállítása

A fasizmus a nacionalizmus 19. század végi felemelkedésére vezethető vissza. Az ideológia az első világháborút (1914–1918) követő káoszban szökött szárba. Az első fasiszta állam Olaszország volt. 1919-ben Benito Mussolini (1883–1945) megalapította a Nemzeti Fasiszta Pártot. Azzal az ígérettel, hogy visszahozza a Római Birodalom dicsőségét, 1922-ben megszerezte a hatalmat, majd diktátorként uralkodott. Az olasz valalatokkal karöltve Mussolini hozzálátott, hogy helyrehozza az olasz gazdaságot, és növelje a befolyását.

A következő években a fasizmus elterjedt Európában. 1939-ben, a polgárháború után Francisco Franco tábornok (1892–1975) megszerezte Spanyolországban

az uralmat, és fasiszta államként vezette, elnyomva mindenféle ellenállást. A szomszédos Portugáliában Ant3nio de Oliveira Salazar (1889–1970) diktátorként uralkodott 1932-t3l 1968-ig, 3s a politikájában számos fasiszta elem megjelent.

N3metországban a fasizmus m3s alakot 3lt3tt, amit nemzetiszocializmusnak, avagy n3cizmusnak neveztek. Adolf Hitler azt a megal3ztat3st felhasználva n3velte a n3pszerűs3g3t, amelyet N3metország az els3 vil3gh3bor3ban szenvedett el. A n3cizmus m3lyen rasszista 3s antiszemita volt. A „tiszt3” 3rja faj koncepciój3ra 3pitve n3pirt3st indítottak a zsid3k ellen, 3s sok kisebbs3gi csoportot 3ld3ztek.

„Minden az
államban, semmi
k3v3le, semmi
ellene.”

Benito Mussolini olasz dikt3tor
(kb. 1920-as 3vek)

3llami kontroll

A fasizmus nacionalista: a nemzet3llam hatalma feljebb val3 az egy3n jogain3l 3s szabads3g3n3l. Olaszorsz3gban az 3llam korl3tozta a sajt3t, csak olyan m3di3t enged3lyezett, amely „h3s3ges a haz3hoz”.

Szab3lyozott t3rsadalom

Az „egys3gben az er3” fontos fasiszta alapelv. A mereven szab3lyozott 3s hierarchikus 3llam 3r3ny3t minden tev3kenys3get, bele3rtve a gazdas3got is.

NEOFASIZMUS

Napjainkban egy rezsim sem nevezi mag3t fasiszt3nak, de gyakran használj3k a neofasiszta jelz3t olyan p3rtokra, mozgalmakra, mint a francia Nemzeti T3m3r3l3s vagy a g3r3g Arany Hajnal, amelyek ideol3gi3ja a 20. sz3zadi fasiszta mozgalmak3ra hasonl3t. Az USA-ban a feh3r fels3bbrend3s3get hird3t3 csoportok 3llnak az „antifa”, vagy3s az antifasiszta mozgalom c3lkeresztj3ben.

A nemzet3llam fels3bbrend3s3ge
Egy fasiszta 3llamban a nemzet3llam fels3bbrend3. Jelent3s a nacionalizmus 3s az 3llami kontroll.

Er3s vezet3
A fasizmus jellemz3je egy er3s, karizmatikus vez3r, akir3l azt 3ll3tj3k, 3 az egyetlen szem3ly, aki k3pes talpra 3ll3tani a nemzetet.

Retorika
Pomp3val, l3tv3nyos felvonul3sokkal, t3zes besz3dekkel var3zsolj3k el az embereket.

Szimb3lumok
A szimb3lumok k3z3tt vannak 3kori eredet3ek is, p3ld3ul a f3sces (vessz3nyal3b), a Nemzeti Fasiszta P3rt jelk3pe.

Mil3cia
A f3rfiass3g 3s a militarizmus a fasizmus fontos t3m3ja. Az egyenruh3s hadsereget f3lelemkelt3sre használj3k, 3s katonai uralmat vezetnek be.

Elnyom3s
A fasizmus antilib3r3lis 3s antiegalit3rius. Jelent3s er3t ford3t az ellen3z3kis3g elfojt3s3ra, bevett a cenz3ra, 3s nincs sz3l3sszabads3g.

A nacionalizmus célja, hogy egy ország népét egyetlen nemzeti identitás alatt egyesítse, hogy ezáltal az ország támogatására buzdítson, és előmozdítsa az érdekeit.

Közös identitás

A nacionalizmus arra a gondolatra épül, hogy nemzet és állam egy és ugyanaz, és hogy egy nemzetnek önellátónak és más nemzetek befolyásától mentesnek kell lennie. Nem ugyanaz, mint a patriotizmus, amely azt jelenti, hogy az ember szereti a hazáját, függetlenül a benne élő nép nyelvétől, kultúrájától vagy etnikai identitásától.

A nacionalizmus szerint egy ország lakóinak ünnepelniük kell a közös identitásukat, és közös erővel kell fellépniük az ellenségeikkel szemben. Emellett azt sugallja, hogy az állampolgárok érezzék magukat felsőbbrendűnek más nemzetekkel és népekkel szemben.

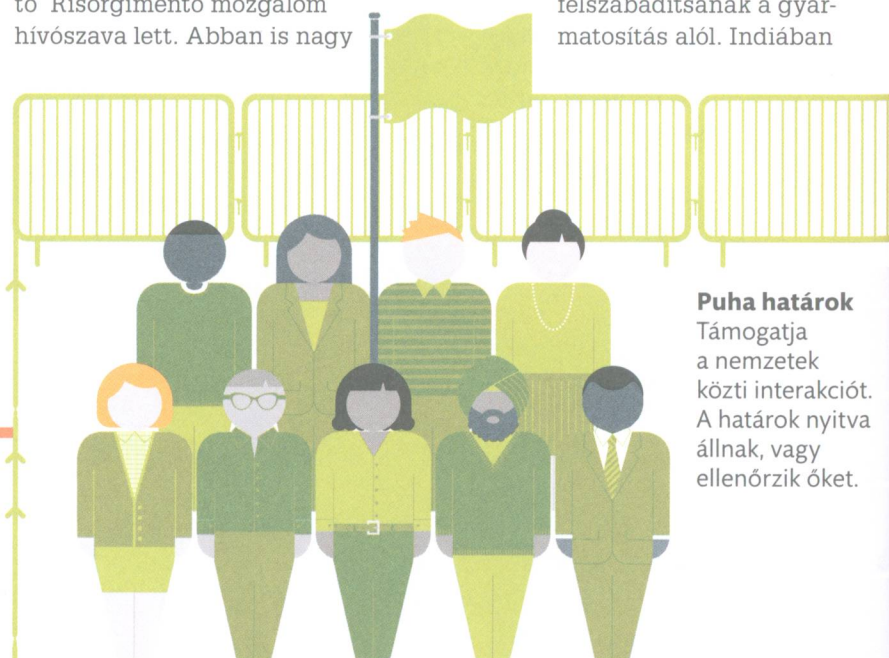
Mi a nemzet?

A nemzet olyan emberek közössége, akik egy bizonyos földrajzi területen élnek, és akiket általában közös nyelv, kultúra és az etnikai örökség köt össze. De otthonra találhatnak benne más kultúrákból származó emberek is, akik osztják a nemzet értékeit. A liberális országokban a nemzeti identitás átível a polgárok etnikai különbségein. A kevésbé liberális országokban az etnicitás a nemzet meghatározó vonása lehet.

A 18. század vége óta a nacionalizmus a politikai változás egyik erős mozgatórugójává vált. Az 1789-ben kezdődött francia forradalom során elsöpörte a francia monarchiát, és az itáliai államokat 1861-ben egy országgá egyesítő Risorgimento mozgalom hívószava lett. Abban is nagy

szerepet játszott, amikor 1871-ben több német hercegség nemzetállamot alakított, és létrejött Németország.

A nacionalizmus számos mozgalmat inspirált, amelyek azért küzdöttek, hogy egyes országokat felszabadítsanak a gyarmatosítás alól. Indiában

Puha határok

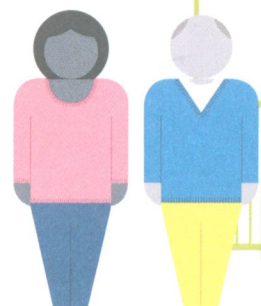
Támogatja a nemzetek közti interakciót. A határok nyitva állnak, vagy ellenőrzik őket.

LIBERÁLIS NACIONALIZMUS

A liberális nacionalisták támogatják azt a közös identitást, amit az emberek etnicitásuktól függetlenül az egy nemzethez való tartozás miatt éreznek.

Deportálás

A kormány döntéseitől függően azokat, akikről úgy vélik, nem osztják a nemzet értékeit, kitelepíthetik, vagy megtagadhatják a beutazásukat.

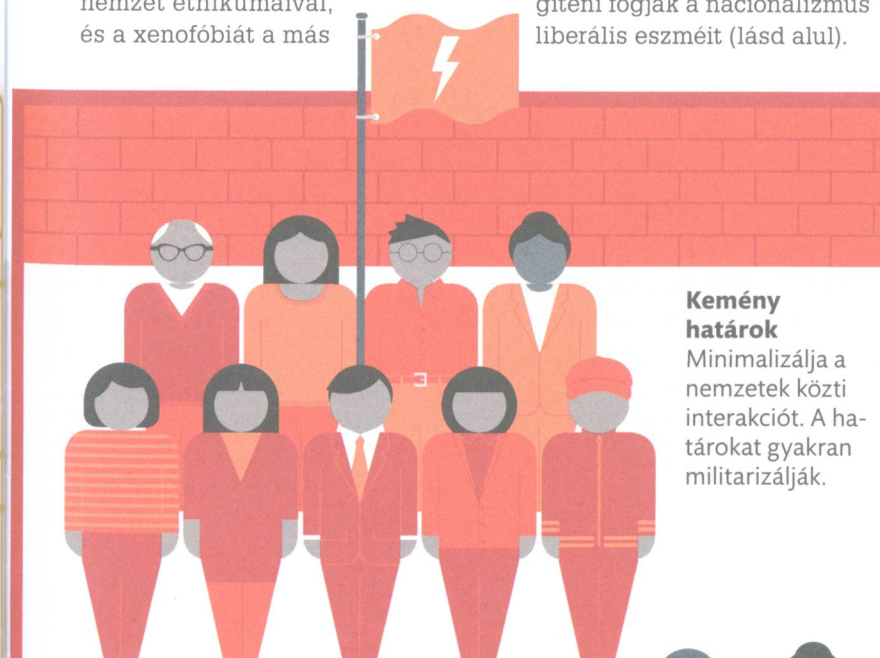
például ez tüzelte a függetlenségi mozgalmat, amely 1947-ben véget vetett a brit gyarmati uralomnak az országban. Afrikában a hasonló mozgalmak számos országot arra készítettek, hogy szakadjanak el a gyarmatosítóiktól, például Franciaországtól vagy Németországtól (60–61. o.).

Ám van a nacionalizmusnak egy sötétebb válfaja is, amely erősíti a rasszizmust az adott nemzet etnikumaival, és a xenofóbiát a más

országokból érkezőkkel, például a menekültekkel és menedékkérőkkel szemben.

A szélsőségek erősödése

A 21. században a szélsőjobboldali, fehér felsőbbrendűségi mozgalmak egyesült államokbeli és a hindu nacionalizmus indiai megjelenésével erősödni látszik a szélsőséges nacionalizmus. Félő, hogy az ilyen mozgalmak gyengíteni fogják a nacionalizmus liberális eszméit (lásd alul).

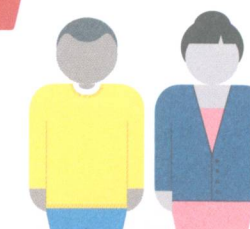

Kemény határok

Minimalizálja a nemzetek közti interakciót. A határokat gyakran militarizálják.

ETNIKAI NACIONALIZMUS

A „domináns” etnikum alapján határozzák meg a nacionalizmust. Általában felsőbbrendűnek tartják a saját etnikumukat.

Megerősítés

A polgárok identitását rendszeresen a nemzeti kultúra segítségével erősítik meg.

„A nacionalizmus öncsalással színezett hatalomvágy.”

George Orwell (brit író):
Jegyzetek a nacionalizmusról
(1945, Algal László fordítása)

ESETTANULMÁNY

Kurd nacionalizmus

Számos országban vannak olyan régiók, amelyeket saját etnikai és kulturális identitással bíró népek laknak, akik ezért szeretnék saját államot alapítani. Ilyen a 25–30 millió főt számláló kurd nép, amely a Törökország, Szíria, Irak, Irán és Örményország határvidékén emelkedő hegyekben él. A kurdok az 1920-as évek óta harcolnak, hogy kivívják függetlenségüket ezektől az országoktól, de a mai napig ők a legnagyobb, saját országgal nem rendelkező etnikai csoport.

Marginalizáció

Azokat, akik nem vallják magukénak az adott ország kultúráját, sokszor más kultúrák szimpátiánsainak tartják, és marginalizálják vagy ellenséggént kezelik.

A populizmus az elitistának és korruptnak beállított politikusok, kormányok vagy szervezetek ellen hergeli az állampolgárokat. A karizmatikus vezető az emberiség megmentőjének szerepében tetszeleg.

Egy megosztó ideológia

Egyes politológusok szerint a populizmus „vékony ideológia”, mivel nem nagyon képvisel bármiféle gazdasági vagy szociális programot. Lényege, hogy provokatív és megosztó. A populizmus központi gondolata, hogy a társadalom két táborra szakad: „a népre” és „az elitre”.

A populizmus a bal- és jobboldali politikában is megjelent. A baloldali populizmus példája az Occupy mozgalom, amely a „Mi vagyunk a 99%” szlogennel a gazdasági és szociális nehézségeket hangsúlyozta, a spanyol Podemos párt, amely a kormány megszorító intézkedéseit kritizálta, és az egykori venezuelai elnök, Hugo Chávez.

A jobboldali példák közt említendő Donald Trump amerikai elnök, Magyarország miniszterelnöke, Orbán Viktor és Nigel Farage, az Egyesült Királyság Függetlenségi Pártjának (UKIP) korábbi vezetője, aki azt állította, az Európai Unió nem demokratikus, és veszélyezteti Nagy-Britannia szuverenitását.

Populista témák

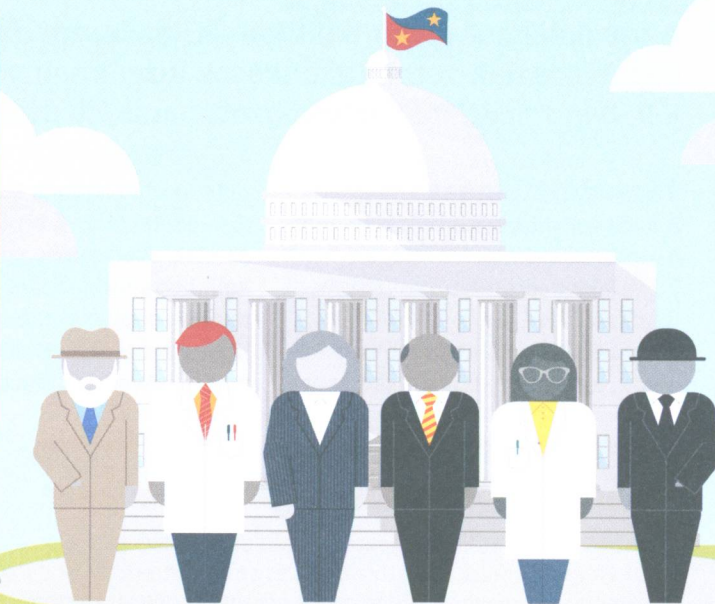
A demokrácia hiánya gyakori téma a populista diskurzusban, és gyakran használják az állítólagos elit kritizálására. A populista politikusokat demokratikus úton választják meg, ám nem sok tiszteletet mutatnak a demokrácia intézményei iránt, amit jól mutat, hogy Donald Trump nem volt hajlandó elfogadni

a 2020-as elnökválasztás eredményét.

A populista politikusok azzal növelik a támogatottságukat, hogy az emberek kirekesztettségérzésére apellálnak. Egy populista vezető, aki nem feltétlenül hagyományos politikus, azzal nyer követőket, hogy előítéletekre támaszkodva másokat okol a társadalmi igazságtalanságokért. A hibáztatás tárgya lehet a regnáló kormány, az értelmiség, a média vagy bárki, akiről azt állítják, hogy veszélyeztetik mások jogait és szabadságát. A populizmus, különösen a jobboldalon, nacionalizmussal társulhat, lehetővé téve, hogy a bevándorlókat vagy az ország etnikai kisebbségeit hibáztassák.

POPULIZMUS A 21. SZÁZADBAN

Az elmúlt években számos országban támogatásra találtak a populisták. Ez a világot megrengető kríziseknek köszönhető, például a 2007–2008-as gazdasági válságnak, vagy hogy a háborúk következtében több millióan váltak hajléktalanná a Közel-Keleten. Ilyenkor az emberek hajlamosak egyszerű válaszokat keresni a bonyolult problémákra, így könnyen megingatják őket azok a politikusok, akik a migrációval és a munkanélküliséggel kapcsolatos szorongásra alapítják a programjukat. Emellett a hasonló krízisek megingatják a hagyományos politikusokba és politikai folyamatokba vetett hitet.

Nép kontra elit

A populizmus szerint a társadalom két részre tagozódik: a „népre” és az „elitre”. A populista politikusok szerint a nép tiszta lelkű mintapolgárokból áll, míg az elit antidemokratikus, korrupt, és figyelmen kívül hagyja a nép igényeit.

A nép

A népet erkölcsileg felőbbrendűnek állítják be. Ám sokszor nem a teljes társadalmat értik a nép alatt, hanem egy bizonyos társadalmi réteget vagy vallási csoportot.

A karizmatikus vezető

A populista vezérek azt állítják, hogy a nép akaratát képviselik, és remekül értenek a tömegek felkorbácsolásához. Nem feltétlenül kötődnek politikai párthoz, és gyakran tartják „demagógnak” őket.

Az elit

Az elit tagjait korruptnak, önzőnek állítják be. Ezek lehetnek a bankárok, a tudósok, a média, az értelmiség vagy a regnáló kormány tagjai.

A szocializmus olyan politikai és gazdasági elméletek összessége, amelyek véget akarnak vetni a munkások kizsákmányolásának, és biztosítani kívánják, hogy mindenki az elvégzett munkája mértékében élvezhesse a javakat.

Társadalmi igazságosság

A szocializmus a 19. század elején alakult ki, válaszként az ipari forradalom során létrejött kapitalizmusra. Karl Marx (1818–1883) német filozófus fektette le az alapelveit, kijelentve, hogy a szocializ-

mus az első lépés a kommunizmus (54–55. o.) felé. A szocialisták szerint a termelést szabályozni kell, hogy megakadályozzák a munkások kizsákmányolását. Egyes szocialisták szerint ez csak úgy lehetséges, ha a termelő-

eszközök köztulajdonba vagy állami tulajdonba kerülnek. Egy szocialista országban mindenki akkora részesedést kap a profitból, amennyivel hozzájárult. Az állam az adóbevételből fedezi a szociális szükségleteket, úgymint az

egészségügyi ellátás, az oktatás, a lakhatás és az energia árát.

A szocializmus rendkívül nagy hatással bírt, de a tanai eléggé szabadon értelmezhetőek. A szocialista forradalmárok szerint a munkásosztálynak magához kell ragadnia a hatalmat. Mások szerint a szocialista célok olyan megválasztott kormányok útján is elérhetőek, amelyek a dolgozók érdekeit képviselik.

„Szocializmusnak bélyegeznek szinte mindent, ami segíthet az embereken.”

Harry S. Truman amerikai elnök
New York-i beszédéből (1952)

✓ JÓ TUDNI

- **A termelőeszközök** a termelőállításhoz szükséges nyersanyagok, szerszámok, üzemek és infrastruktúra.
- **A kapitalizmus** olyan politikai rendszer, amelyben a kereskedelmet és az ipart magánemberek irányítják, nem pedig az állam.

A kapitalizmus megkérdőjelezése

A szocializmus a politikai spektrum baloldalán található. Megkérdőjelezi a kapitalizmust, a köztulajdont, és az együttműködést pártolja a versennyel, a magántulajdonnal és a magánprofittal szemben. A szocialisták a közös felelősségvállalást hirdetik az egyéni jogok és szabadságok liberális hangsúlyozásával szemben.

Köztulajdon

A termelőeszközök – a szerszámok, gépek, üzemek – sok szocialista társadalomban köztulajdonban vannak, a tulajdonos lehet az állam vagy a termelőszövetkezetekbe tömörült munkások.

Kooperatív társadalom

Az emberek együtt dolgoznak, és közösen hoznak döntéseket. Az 1800-as évek elején az „utópista” szocialisták önfenntartó közösségekkel kísérleteztek.

A képességek

Képességéhez és tudásához mérten minden dolgozó hozzájárul a termeléshez és a közvagyonhoz.

Elosztás

Az állam a hozzájárulásuk mértéke szerint kompenzálja az embereket. A szocialisták hagyományosan a köztulajdonban lévő forrásokat és a központi tervezést támogatták az igazságos elosztás érdekében.

Kommunizmus

A kommunizmus olyan politikai, társadalmi és közgazdasági ideológia, amely az osztálymentes társadalmat hirdeti, ahol nincs magántulajdon, és az állam elhal.

A Kommunista kiáltvány

A kommunizmust először Karl Marx (1818–1883) és Friedrich Engels (1820–1895) német filozófusok írták le a *Kommunista kiáltványban* (1848). Az ideológia az antikapitalista gyökereken osztozik a szocializmussal (lásd 52–53. o.), Marx azonban a szocializmust csak a kommunizmushoz vezető útnak tekintette.

A szocialistákkal ellentétben a kommunisták osztályok nélküli társadalomban gondolkodnak, ahol mindenki a közösségért dolgozik, és megszűnik minden magántulajdon. A tökéletes kommunista rendszerben az állam politikai és szociális intézményei fölöslegessé válnak, mivel a társadalom a törvény kényszerítő ereje nélkül is képes kormányozni önmagát. Engels úgy írta le ezt a folyamatot, hogy az állam „elhal”. Marx meg volt róla győződve, hogy a kommunizmus csak forradalommal érhető el, a különböző országok munkásainak egyesülniük kell, hogy felszabadítsák magukat a kapitalista elnyomás alól, és olyan világot teremtsenek, amelyet a munkásosztály irányít.

1

Nemesek

Az ókori országokban az uralkodó osztály tagjai nemesi származásúak voltak. Övék volt a föld és az azon dolgozók, ők rendelkeztek mindennel.

Rabszolgák

A munkások az ókorban sokszor rabszolgák voltak. Az életük, a testük, a munkájuk és az általuk termelt termékek mind a gazdáik tulajdonát képezték.

2

Földesurak

A középkori Európa feudális rendszereiben a termőföld volt a vagyon fő forrása. A nemesek birtokolták, akik vagy örökölték, vagy az uralkodótól kapták.

Jobbágyok

A munkások egy osztálya, a jobbágyok művelték a földet. Nem rabszolgák voltak, a földesúrnak dolgoztak az általuk megtermelt javak egy kis részéért cserébe.

Kommunizmus és forradalom

Bár Marx forradalmi időkben írt – 1848-ban politikai forradalmi hullám söpört végig Európán –, elképzelései csak a 20. században kezdtek hatni különböző országokban.

1917-ben az orosz marxista, Vlagyimir Iljics Uljanov (1870–1924), ismertebb nevén Lenin, forradalomba vezette az orosz gyári munkásokat, hogy megbuktassák a cárt, és létrehozzák a világ első szocialista államát. Marxszal szemben Lenin hitt a „forradalom élcsapatának”, egy olyan munkásosztálybeli szocialistákból álló csoportnak, a bolsevikoknak (a „többséget” jelentő *bolsinsztvo* kifejezésből) a fontosságában, akik az uralkodó osztály megdöntésére mozgósítják a proletariátust.

Ám a forradalom után ahelyett, hogy köztulajdont és valóban kommunista rendszert vezettek volna be, a bolsevikok kisajátították az államgépezetet. 1924 után

Lenin utóda, Jozsif Visszarionovics Sztálin (1878–1953) alatt a Szovjetunióból egypártrendszerre épülő diktatúra lett, egészen az 1991-es összeomlásáig.

1949-ben, Kínában Mao Ce-tung (1893–1976) állt a szocialista forradalom élére. Más országok is átvették a kommunista rendszert, 1980-ra a Föld 4,4 milliárdos népességéből 1,5 milliárd ember élt kommunista politikai párt által uralt országban.

Osztályharc

Marx szemében a történelem a társadalmi osztályok harcának története volt. A német filozófus, Hegel (1770–1831) gondolatait vette át, aki szerint csak úgy érthetjük meg a dolgokat, ha egy történelmi fejlődési folyamat részeként nézzük őket, amely az emberi szabadsághoz vezet. Marx számára az „emberi szabadság” állapota a kommunizmus volt.

3

Burzsoázia

A kapitalizmus új tulajdonosrétegét Marx burzsoáziának nevezte. Náluk voltak a termelőeszközök, és megtartották az összes profitot.

Proletariátus

Az új munkásosztály, a proletariátus nehéz körülmények között, minimális javadalomért dolgozott a burzsoázia által birtokolt üzemekben.

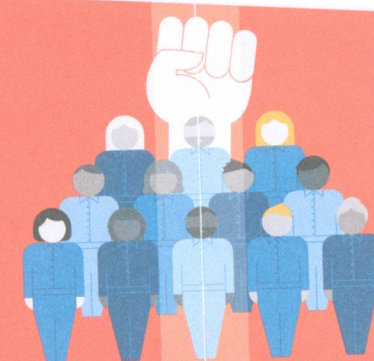
5

Kommunizmus

A szocializmus végül olyan sikeres lesz, hogy az osztályok teljesen eltűnnek, az állam elhal, és eléri a kommunizmust.

4

Szocializmus

Marx úgy vélte, a burzsoázia és a proletariátus közti feszültségek miatt a proletárok fellázadnak, magukhoz ragadják a termelőeszközöket, és szocialista társadalmat alapítanak.

„A burzsoázia... a saját sírásóit állítja elő.”

Karl Marx: *Kommunista kiáltvány* (1848)

A szociáldemokrácia egy szocialista ideológia, amely szerint a kapitalizmus megreformálható vagy humanizálható, és ennek következtében mindenki megfelelő szociális ellátást kaphat.

A szocializmus és a kapitalizmus között

A szociáldemokrácia a német politikai filozófus, Eduard Bernstein (1850–1932) elgondolásaiban gyökerezik, aki Marx és Engels munkatársa volt. Ő egy újfajta politikai rendszert javasolt a marxizmusról (52–55. o.) kialakított értelmezése alapján. Ez az ideológia a szocializmushoz hasonló értékeket vall, amennyiben a célja szociális ellátást biztosítani a rászorulóknak, véget vetni az egyenlőtlenségeknek, és végső soron megszüntetni a szegénységet. De a szocializmussal ellentétben a szociáldemokrácia nem kívánja megdönteni a kapitalizmust, inkább arra törekszik, hogy megreformálja és megszüntesse a legnagyobb igazságtalanságait.

A szociáldemokrácia a vegyes gazdaság híve, amelyben vannak állami vállalatok, főleg olyanok, amelyek

olyan közjavakról és -szolgáltatásokról gondoskodnak, mint az egészségügy, az oktatás, a lakhatás, de működnek magáncégek is. A magáncégeket a kormány szigorú szabályozása szerint a részvényesek és a dolgozók irányítják. A szociáldemokrácia szerint az adóztatás a vagyoneelosztás módja, a beszedett

A skandináv modell

A skandináv modell az a szociáldemokrata megközelítés, amelyet a skandináv országok, Dánia, Finnország, Izland, Norvégia és Svédország alkalmaznak gazdasági, szociális és kultúrpolitikájukban. A modell ötvözi a szabadpiaci kapitalizmust a széles körű szociális juttatásokkal, amelyeket a magas adókból finanszíroznak.

DEMOKRATIKUS SZOCIALIZMUS

Míg a szociáldemokrácia magában foglalja a kapitalizmus elemeit, és kombinálja őket a jóléti állam gondolatával, a demokratikus szocializmus célja, hogy a kapitalizmust teljesen átalakítsa szocializmussá, ahol a termelőeszközök köztulajdonban vannak. A demokratikus szocialista pártok közé tartozik a spanyolországi baloldali populista Podemos és a görög baloldali Sziriza. Az USA-ban Bernie Sanders egykori elnökjelölt demokratikus szocialistaként jellemezte magát.

pénzből finanszírozzák a jóléti és közszolgáltatásokat. Sokféle szociáldemokrata párt jött létre az európai országokban. Szociáldemokrata nézeteken alapult az 1990-es években a „harmadik út” politikai mozgalom, amely a liberális gazdasági elképzeléseket próbálta ötvözni a szociáldemokrata közjóléti politikával. Ezt az irányzatot követte Bill Clinton, aki 1993–2001 között volt az Egyesült Államok elnöke.

Napjainkban a szociáldemokráciát gyakran kötik a skandináv országokhoz, ahol a „skandináv modell” alkalmazása magas életszínvonalat biztosít a polgárok többségének.

2017 és 2019 között 3 skandináv állam került a világ legboldogabb országai közé

worldhappiness.report, „The Nordic Exceptionalism” (Az egyedülálló skandinávok, 2020)

Innováció

A skandináv modell támogatja az innovációt, amit a gazdasági növekedés motorjának tart. Sokat fektetnek be kutatás-fejlesztésbe, különösen a zöldtechnológia területén.

Szakszervezetek

A szakszervezetek, a munkavállalók és a kormány partnerként dolgoznak a munkakörülmények kialakításán. Izlandon több mint 90% a szakszervezeti tagok aránya.

A munkaerő bevonása

A munkások részt vesznek a munkáltatókkal a tervezésben és a döntéshozatalban. A két csoport egyeztetéseken vesz részt a kormánnyal, amely a vitás kérdésekben közvetít.

Magas adók

Az adók mértéke a legmagasabbak közé tartozik a világban. Az adókból olyan szociális ellátásokat finanszíroznak, mint az ingyenes oktatás, egészségügy, garantált nyugdíj.

A kormányba vetett bizalom

Más országokhoz viszonyítva a skandináv népek jobban bíznak a vezetőikben. Ennek egyik oka a skandináv modell kollektív jellege lehet.

Jóléti állam

A skandináv modell alapja az élet számos területére kiterjedő jóléti állam. Sokat fektetnek az úgynevezett humán tőkébe: az oktatásba, egészségügybe és gyermekgondozásba.

Multikulturalizmus

Az emberiség történelme egy merő vándorlás. A multikulturalizmus politikája az adott ország szuverén határai között élő őslakos és nem őslakos kultúrák integrálását célozza meg.

Az „olvasztótégely”

A multikulturalizmus eszméje közel sem új. Az ősi idők óta kezdve ismerünk országokat, amelyek egy másik etnikai, kulturális vagy vallási csoport hazájává váltak. Az elmúlt évtizedekben azonban milliók vándoroltak máshová (gazdasági okokból vagy háború, elnyomás és éhínség miatt), ezért ismét a középpontba került az a kérdés, mely országok hogyan fogadják a bevándorlókat.

A 20. század közepéig azoktól, akik olyan országokba érkeztek, mint például az USA vagy Nagy-Britannia, elvárták, hogy idomuljanak a befogadó többségi kultúrához. Ezt a megközelítést „olvasztótégelynek” nevezik, mert azt várja el, hogy végső soron a különböző kultúrák idővel asszimilálódnak és olvadjanak bele

a befogadó társadalomba, egységes, homogén kultúrát alkotva. Sokan bírálták ezt a megközelítést, amiért a befogadó kultúrát előbbre tartja a bevándorlókénál, és nem

tesz semmit a migránsok integrációjáért. A kritikusai szerint az olvasztótégely-politika rasszista, vagyis jellegénél fogva

Eltérő megközelítések

Általánosságban a nemzetek az alábbi két megközelítés egyikét alkalmazzák az etnikai kisebbségekkel szemben. Az első az olvasztótégely, amely az asszimilációt támogatja. A másik a multikulturális vagy salátástál, amely a kulturális diverzitás fontosságát hangsúlyozza.

IDENTITÁSPOLITIKA

A multikulturalizmus megjelenése mögött az áll, hogy sokan aggódtak azoknak a jogaiért, akik a második világháború alatt országváltásra kényszerültek. Manapság inkább az identitáspolitikával hozzák kapcsolatba, amely azzal foglalkozik, hogy bizonyos társadalmi csoportokat, például a nőket, a fogyatékkal élőket és az etnikai kisebbségeket éri-e hátrány pusztán az identitásuk miatt (146–147. o.). Ez a megközelítés biztosítani akarja, hogy ezek a csoportok befolyással lehessenek a politikára, és elismerjék a specifikus jogait. A bírálói szerint az identitáspolitikát túlságosan az egyéni tapasztalatokra épít, a jogok viszont az egyén identitásától függetlenül univerzálisak.

Olvasztótégely

Ez a megközelítés azt szorgalmazza, hogy a bevándorlók asszimilálódnak a befogadó ország „többségi kultúrájához”, s ezáltal homogén társadalom jöjjön létre. Azt feltételezi, hogy a migránsok készek elhagyni a tradicionális kultúrájukat.

ellenséges a más etnikai közegekből érkező emberekkel szemben.

A „salátástál”

Az olvasztótégely megközelítés alternatívája a multikulturalizmus, avagy a „salátástál” nézet, amely értékeli a különbözőséget, és támogatni kívánja a nemzeteken belül élő különböző kultúrákat. A multikulturális társadalom lehetővé teszi, hogy az emberek megőrizzék az etnikai és kulturális identitásukat a nagyobb, nemzeti kultúrán belül.

1971-ben Kanada lett az első ország, amely hivatalos programjává tette a multikulturalizmust. Ezt az 1988-as multikulturalizmus-

„A multikulturalizmus lényege a különböző közösségek közti korrekt kapcsolat.”

Bhikhu Parekh: *Rethinking Multiculturalism* (A multikulturalizmus újragondolása, 2002)

törvényben kodifikálták, amely kijelenti, hogy minden állampolgárnak joga van megőrizni, gazdagítani és másokkal megosztani a kulturális örökségét. Ugyanakkor Kanadát sok kritika érte az őslako-

sok (196–197. o.) marginalizálásaért. Ausztráliában 1973-ban, később pedig az Európai Unió több tagállamában lett hivatalos nemzeti program a multikulturalizmus.

Népesség

A „népesség” szó egy ország lakosait jelenti. A több évszázad alatt végbement népvándorlások miatt a világ legtöbb országában többféle etnikum él a népességben.

Salátástál

Ez a megközelítés elismeri a bevándorlók diverzitását. A befogadó ország olyan törvényeket hoz, amelyek megakadályozzák a kisebbségek diszkriminációját, így azok megőrizhetik kulturális hagyományait.

Pánafricanizmus

A panafricanizmus egy globális ideológia és mozgalom, amely szolidaritást és együttműködést hoz létre az összes Afrikából származó ember között az afrikai kontinensen és az egész világra kiterjedő afrikai diaszpórában.

Az első fecskék

A fekete nacionalizmusként is emlegetett panafricanizmus a fekete afrikai származású emberek önrendelkezését szorgalmazza. Gyökerei arra az időre nyúlnak vissza, amikor Afrika népei a gyarmatosítókkal és a rabszolga-kereskedelemmel (138–139. o.) küzdöttek.

Egy rabszolga fia, Martin Delany (1812–1885) indította el a „Vissza Afrikába” mozgalmat az Egyesült Államokban. Úgy vélte, a feketék nem fejlődhetnek eléggé a fehérek mellett, és arra biztatta az afro-amerikaiakat, hogy hozzanak létre egy saját államot Nyugat-Afrikában. Egy jamaicai politikai aktivista, Marcus Garvey (1887–1940) szimpatizált az ötlettel, és felszólította az afrikai kontinensen és a diaszpórában élő afrikaiakat, hogy fogjanak össze.

Politikai mozgalom

A 20. században a panafricanizmus önálló politikai mozgalmá vált. Henry Sylvester Williams trinidadai jogász (1867–1911) 1900-ban szervezte meg az első Panafricanikai Kongresszust. Ezen elítélték a rasszizmust, az afrikai országok kifosztását, és szorgalmazták a függetlenedést. Az 1950-es években az újonnan függetlenné vált Ghána vezetője, Kwame Nkrumah (1909–

NKRUMAH GHÁNÁJA

A panafricanizmus kialakulásában fontos szerepet játszott Ghána, amely 1957-ben függetlenné vált Nagy-Britanniától Kwame Nkrumah (a későbbi első miniszterelnök és elnök) vezetésével. 1958-ban ő szervezte meg az első Összafrikai Konferenciát Accrában. A konferencián 28 afrikai nemzet képviselői egységesen kiálltak a felszabadítás mellett, és egyetértettek abban, hogy bizonyos esetekben erőszakra is szükség lehet. Nkrumah anyagilag támogatta az afrikai felszabadítási törekvéseket és az amerikai polgári jogi mozgalmat. Ghánában a fejlődés és a panafricanikai ideológia népszerűsítésére széles körben elérhetővé tette az oktatást.

1972) lett az afrikai felszabadítás vezéralakja. 1961-ben egy karibi pszichiáter, Frantz Fanon (1925–1961) kiadta *A föld rabjai* című könyvet, amely a gyarmatosítás traumatikus hatásait vizsgálta, és javasolta, hogy az afrikai népek alakítsanak ki egy „harmadik utas” kormányzási módot a nyugati demokráciák utánzása helyett.

1963-ban Hailé Szelasszié, Etiópia császára jelentős beszédet tartott az ENSZ-ben. Elmondta, hogy a világ béke illúzió, amíg le nem számolunk azzal a nézettel, hogy az egyik faj felsőbbrendű a másiknál. Még abban az évben 32 nemzet összefogásával megszületett az Afrikai Egységszervezet (OAU), hogy támogassák a politikai és gazdasági integrációt, és megszüntessék a gyarmatosítás nyomait az afrikai kontinensen. Közben a diaszpórában is alakultak a feketék felszabadításáért harcoló szervezetek, például az Egyesült Államokban a Fekete Párducok.

A panafricanizmus napjainkban is jelentős politikai erő, támogatói a globalizáció korában afrikai megoldásokat keresnek az afrikai problémákra.

„Az afrikai kontinens addig nem lát békét... míg az összes afrikai nem élhet és szólhat szabadon.”

Hailé Szelasszié beszéde az ENSZ-ben (1963)

A panafricanizmus pillérei

A panafricanizmus globális politikai, kulturális, sőt vallási mozgalom: a rasztafariánus vallás azt hirdeti, hogy az afrikai diaszpórának vissza kell telepednie „Zionba”, vagyis Afrikába. A panafricanizmus támogatja a fekete büszkeséget, történelmet és kulturális értékeket, ezáltal ellensúlyt képezve az uralkodó Európa-centrikus történelemmel és politikával.

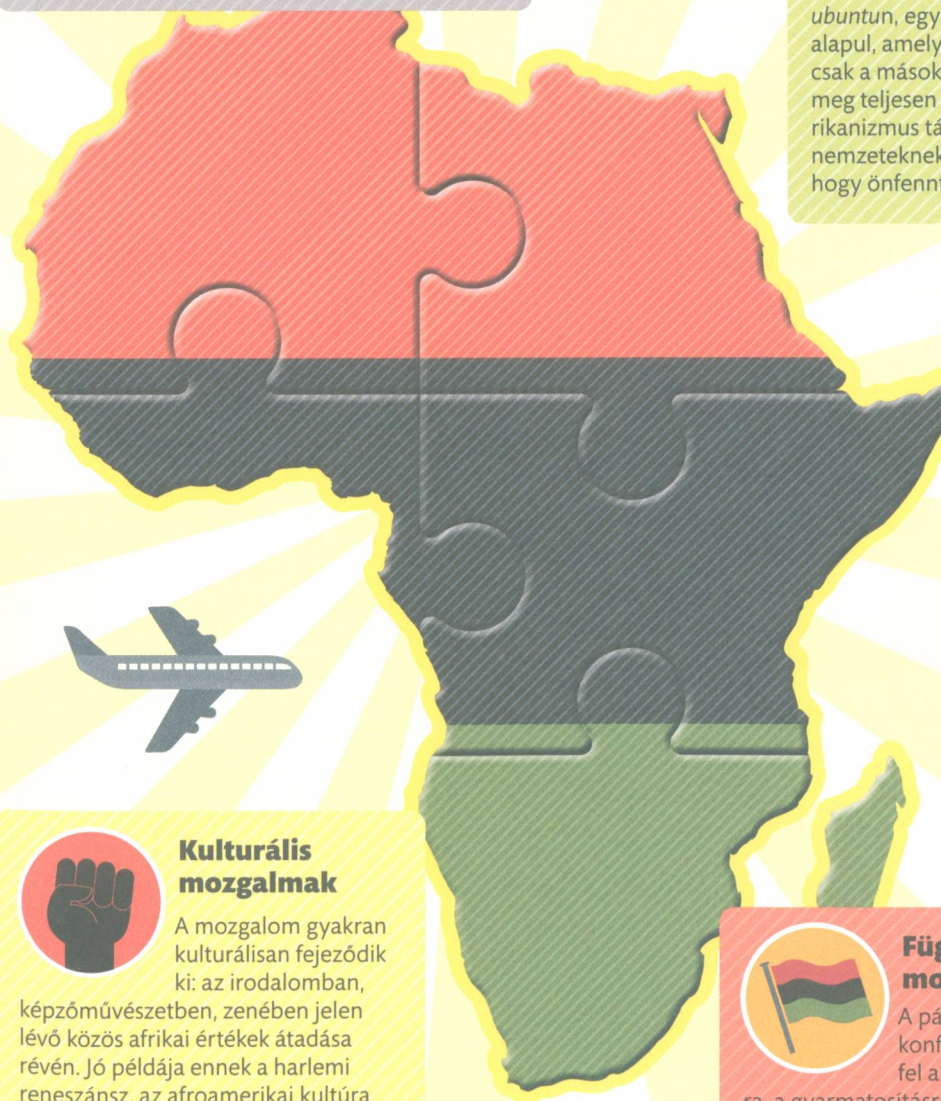
Egységes diaszpóra

Az afrikai diaszpóra az afrikai őslakosok Afrikán kívül, az egész világon élő leszármazottaiból áll, akik közül sokaknak az ősei a nyugat- és közép-afrikai országokból Amerikába hurcolt rabszolgák voltak.

Egységes Afrika

A modern panafricanizmus az afrikai kontinens országainak az egyesítésén dolgozik. Egyes tudósok szerint az egyesítés utáni vágy az *ubuntu*, egy dél-afrikai meggyőződésen alapul, amely azt mondja, hogy az egyén csak a másokkal való kapcsolatában élheti meg teljesen az emberségét. A panafricanizmus támogatói szerint az afrikai nemzeteknek össze kell fogniuk ahhoz, hogy önfenntartóvá válhassanak.

Kulturális mozgalmak

A mozgalom gyakran kulturálisan fejeződik ki: az irodalomban, képzőművészetben, zenében jelen lévő közös afrikai értékek átadása révén. Jó példája ennek a harlemi reneszánsz, az afroamerikai kultúra újrafelfedezése, amely az 1920-as években sópört végig New Yorkon.

Függetlenségi mozgalmak

A panafricanizmus gyűléseken és konferenciákon sikeresen hívta fel a világ figyelmét a rasszizmusra, a gyarmatosításra, és Afrika-szerte erős lökést adott a felszabadítási mozgalmaknak. Ghána példáját követve 1957-től 1993-ig 50 afrikai nemzet vívta ki a függetlenségét.

Feminizmus

A feminizmus ideológia és mozgalom. A célkitűzései közé tartozik, hogy elérje a nemek társadalmi-politikai-gazdasági egyenlőségét, és minden téren véget vessen a szexizmusnak és a nők elnyomásának.

Széles skálán mozgó ideológia

A feminizmus a nemekről és nemi szerepekről alkotott társadalmi véleményeket kérdőjelezi meg. A mozgalomnak számos típusa van, amelyek a nők elnyomásának okaival és azok megszüntetésével foglalkoznak. Vannak jogegyenlőségi, szocialista, fekete, radikális, interszekcionális és LMBTQ+ feministák.

A nők régóta egyenjogúságot követelnek, de mozgalmat csak a 18–19. század fordulóján indítottak. Olympe de Gouges (1748–1793) francia aktivista és Mary Wollstonecraft (1759–1797) angol író úgy vélte, a nők megérdemlik, hogy egyenrangúként kezeljék őket, és felszabaduljanak a családi zsarnokság alól (132–133. o.).

A 20. század közepén a francia író, Simone de Beauvoir (1908–1986) elkülönítette a biológiai nem fogalmát a gendertől, amely szerinte patriarchális fogalom, és a férfit teszi meg normává, a nőt (a „Másikat”) pedig a férfihoz képest határozza meg. Elutasította a „nőieség” társadalmi konstrukcióját, amely a nőt passzív félnek állítja be. Beauvoir nagy hatással volt az ameri-

kai Betty Friedan (1921–2006) írói munkásságára, aki szerint a társadalom a háziasszony idealizált szerepére szocializálja a nőket. 1963-as könyve, *A nőiesség kultusza* sok középosztálybeli nőt sarkallt arra, hogy a háztartáson kívül keresse a kiteljesedését.

A feminizmus újraértelmezése

A 20. század végén középpontba került a feminizmus viszonya a faj, gender, osztály és szexualitás kérdéséhez. Az amerikai bell hooks (1952–2021) szerint a feminizmus marginalizálja a fekete nőket, és új, befogadó mozgalmat sürgetett, a transznemű aktivisták pedig, például Julia Serano (1967–), a transz nők elismerését követelték.

A korai feminista kampányok fókuszában az egyenjogúság állt, különösen a jog előtti egyenlőség. Azóta a feministák sokkal több szempontból (családi szerepek, a nőkkel szembeni erőszak, reprodukív jogok, szexualitás, rasszizmus) elemezték és kérdőjelezték meg a női lét esszenciáját.

A feminizmus négy hulláma

A feminista mozgalmat négy metaforikus „hullámra” osztják. A feminizmus globális mozgalom, és a hullám-megközelítés kritikusai szerint túlságosan a fehérekre koncentrál. Emellett lineárisan szemléli a történeket, pedig a feminizmus ideológiái, értékei és kampányai bizonyultak, összefonódnak, és sokszor átfedik egymást.

MEGMARADT EGYENLŐTLENSÉGEK

A feminizmus jelentős eredményeket ért el a nők számára: szavazati és magántulajdon-birtoklási jogot, egyenlő fizetést, egyenlőséget a munkaerőpiacon, és ami talán a legfontosabb, a nem és a gender politikai problémájának felismerését. Ám kétszáz év után még mindig ordító az egyenlőtlenség nők és férfiak között. Egyes feministák a patriarchátust (142–143. o.) – a társadalmi struktúrákat és gyakorlatokat, amelyek a férfiak dominanciáját erősítik – okolják ezért az egyenlőtlenségért.

Az ENSZ szerint a férfiak világszinten 23 százalékkal többet keresnek, mint a nők. A nőket otthon is sújtják az előítéletek, például több fizetés nélküli munkát végeznek (például gyereknevelés). Gyakori probléma a nők elleni erőszak is. Az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűn-megelőzési Hivatalának (UNODC) 2018-as jelentése szerint naponta 82 nő hal meg volt vagy jelenlegi férfi partnere kezétől.

AZ ELSŐ HULLÁM

Jogok

A feminizmus első hulláma a 19–20. század fordulóján ment végbe az Egyesült Királyságban és az Egyesült Államokban. A szavazati és a tulajdonjogra, valamint az oktatáshoz való hozzáférésre koncentrált.

A MÁSODIK HULLÁM

A HARMADIK HULLÁM

Le a patriarchátussal

A második hullám az 1960-as évek végén kezdődött, és egyet jelent a női felszabadítási mozgalommal. Megkérdőjelezte a patriarchátust és a nők társadalomban betöltött szerepét, harcolt a nők munkahelyi biztonságáért és reprodukív jogaiért.

Lázadás és faji kérdés

Az 1990-es évek harmadik hulláma az individualizmust és a lázadást hirdette, idetartozik a punk-rock „riot grrrl” mozgalom. Több figyelmet fordítottak a faji szempontokra, ez vezetett az interszekcionalitás elméletéhez (146–147. o.).

A NEGYEDIK HULLÁM

Internet és inklúzió

A negyedik hullám a közösségi médiában indult 2010-ben, és a nők és az LMBTQ+ személyek „empowermentjére” fókuszált. A #MeToo mozgalom 2017-ben érte el a csúcst, a nők elleni szexuális támadásokat helyezve a középpontba.

„Feminista vagyok...
nem leszek a
magam ellensége.”

Maya Angelou amerikai író

A zöldpolitika ideológia és egyben politikai mozgalom, amely a természet védelmére és az emberi tevékenység hatásainak csökkentésére fókuszál.

Veszélyben az élet

A zöldpolitika a klímaváltozás, a légszennyezés, a hulladékkezelés, a fosszilis erőforrások, az erdőpusztulás, a vízhiány és az élővilág védelmének problémáival foglalkozik. Hívei fenntartható alternatívákat keresnek az ipari folyamatok kiváltására, amelyek már eddig is nagy károkat okoztak, és a bolygónk jövőjét fenyegetik.

Az aggályok az 1960-as években kezdődtek. Rachel Carson (1907–1964) biológus *Néma tavasz* (1962) című könyvében felhívta a figyelmet a mezőgazdaságban használt DDT rovarölő szer káros hatására. Az 1970-es évekre a környezetvédelemből politikai téma lett. Az első globális környezetvédelmi konferenciát 1972-ben szervezte az ENSZ. „Zöld” pártok tűntek fel Új-Zélandon, Ausztráliában, Tasmaniában, az Egyesült Királyságban és Németországban. A légszennyezés, a veszélyes hulladék, a génkezelt ételek és az erdőirtások az egész világon mozgalmakat és tiltakozásokat indítottak el, beleértve a globális dél országait (Latin-Amerika, Afrika, Ázsia és Óceánia régióiban), ahol ez a hatás a legsúlyosabb volt.

A zöldpolitikuskok a globális felmelegedés miatt a CO₂-kibocsátás csökkentését követelték. Az ENSZ 2015-ös párizsi egyezménye elkötelezte magát amellett, hogy a globális hőmérséklet-emelkedést jóval 2 °C alatt tartsa az iparosodás előtti szinthez képest, 2021-ben pedig Skóciában az ENSZ éghajlatváltozási konferenciáján elhatározták, hogy 2030-ra nettó zéróra csökkentik a CO₂-kibocsátást.

MÉLYÖKOLÓGIA

A norvég filozófus, Arne Næss (1912–2009) inspirálta mélyökológia olyan zöldfilozófia, amely ököcentrikus nézőpontot képviselve azt vallja, hogy minden élőlény egyenlő értékű. Næss szerint a környezetvédőknek „nemcsak az ember kedvéért kell megvédeniük a bolygót, hanem magáért a bolygó kedvéért, hogy az ökoszisztéma egészséges maradjon”. A mélyökológusok azt mondják, az embernek nem szabad beavatkoznia a természetbe, és ellenzik a kapitalizmust. Ehelyett olyan alternatív társadalmat javasolnak, amely harmóniában él a bolygóval, és fenntartható eszközöket használ.

A túlnépesedés miatt kimerülhetnek az olyan források, mint a földterület, az ivóvíz és az üzemanyag. De sokak szerint a túlfogyasztás, főleg a nyugati országokban, még nagyobb probléma.

A hulladék telepekre kerül, ahol metánt és széndioxidot – üvegházhatású gázokat – bocsát ki az atmoszférába, vagy az óceánban végzi.

Szennyezés akkor történik, amikor az ökoszisztémát károsító vegyi anyagok jutnak a levegőbe, vízbe vagy talajba.

Az erdőirtás – nagy erdőterületek kivágása – nagyon káros az ökoszisztémára. 1990 és 2016 között több mint 1,3 millió négyzetkilométer erdő pusztult el.

A fosszilis energiahordozók elégetése rengeteg szén-dioxidot bocsát az atmoszférába, ami globális felmelegedést okoz. A 2021-ig mért 1,5 °C-os emelkedés súlyos környezeti károkkal fenyeget.

A biodiverzitás csökkenése több mint egymillió állat- és növényfaj eltűnésével fenyeget.

A tengerszint emelkedése áradást okoz, ami elpusztíthatja a természeti élőhelyeket és az emberek lakhelyeit.

A szélsőséges időjárási jelenségeket is, például az erdőtűzeket és a hóhullámokat, a globális felmelegedéssel hozzák kapcsolatba.

Az újrahasznosítás – új termékek készítése hulladék műanyagból, üvegből, fémből, papírból, fából – csökkenti a nyersanyagigényt, a hulladéktelepek és a szennyezés mértékét.

A fenntartható energia, például a szél-, nap- vagy vízenergia, felválthatja a fosszilis energiahordozókat.

A biodiverzitás megőrzéséhez az élőhelyek gondozása és fenntartása, a helyi fajok védelme és a kártevőirtó szerek betiltása szükséges.

Óceánok védelme: rezervátumok kialakítására, a korallzátonyok védelmére, a halászat szabályozására, a vízszennyezés megakadályozására van szükség.

A szén-dioxid megkötése során az erőművek által kibocsátott szén-dioxidot felfogják, kiszűrik és tárolják, többnyire a föld alatt.

Az erdősítés során nagy területeken ültetnek fákat és erdőket. Ez csökkenti a talajeróziót, helyreállítja az állatok élőhelyeit, javítja a víz tisztaságát, és segíti az éghajlat stabilizálását.

Környezeti veszélyek és megoldások

Napjainkban sokan vélik úgy, hogy az emberiség környezetvédelmi, többek között éghajlati válsággal áll szemben, (192–193. o.). A legtöbben elfogadják, hogy a természetet károsító veszélyeket az emberi tevékenység idézi elő, különösen az utóbbi kétszáz évben, a fosszilis energiahordozókra épülő iparosodás okozott nagy kárt. A veszélyek közé tartozik a légszennyezés, az erdőirtás, az ivóvízhiány és a biodiverzitás jelentős csökkenése. Ezekre a problémákra nincs egyértelmű megoldás, de mindenki tehet ellenük, például az autó- és repülőgép-használat csökkentésével, kevesebb hús és tejtermék fogyasztásával, a hulladék újrahasznosításával. A zöldpolitikuskok szerint a felelős kormányoknak és multinacionális cégeknek is változtatniuk kell a gyakorlatukon.

VESZÉLYEK

MEGOLDÁSOK

KORMÁNY- ALAKÍTÁS

Politikai rendszerek

Az egyvezetős autokráciáktól a demokratikus kormányokig a politikai rendszerek sokat fejlődtek a történelem során. Az, hogy miként változtak, nagyban múltott a hatalmon lévők személyiségén és azon, hogy a lakosságot mennyire vonták be a politikai folyamatokba.

Arisztotelész államformatana

Az ókori Görögországban többféle politikai rendszert kipróbáltak, az autokrata kormányzástól a kezdetleges demokráciáig. A filozófusok, mint Platón és Arisztotelész, akik a gyakorlatban látták ezek működését, össze tudták hasonlítani a különféle rendszerek előnyeit és hátrányait. Arisztotelésznek feltűnt, hogy a hatalom lehet egy személy, egy elit vagy a nép kezében, és hogy a jó politikai rendszerek az állam érdekeit szolgálják, míg azok, amelyek csak az uralkodót szolgálják, rosszak.

Monarchia

Az egyeduralkodó – például király vagy királynő – az állam javát és az alattvalók jólétét keresi.

Arisztokrácia

A nemesi családok és a birtokosok a föld gondokaiként viselkednek, és gondoskodnak a népről.

Politeia

A hétköznapi emberek hoznak döntéseket arról, hogyan kellene vezetni az államot. Ezt képviselőkön keresztül teszik, akik tudják, mire van szüksége a társadalomnak.

AZ URALKODÓ ÉRDEKÉBEN

Türannisz

Egy ember uralkodik, aki sok esetben alkotmányellenesen szerzi meg a hatalmat, és a saját érdekét előrébb helyezi az államénál és a népénél.

Oligarchia

Egy korrupit elit a saját vagyona és hatalma növelésére használja fel a pozícióját.

Demokrácia

A hétköznapi emberek irányítják az országot. Ám az emberek többsége nem feltétlenül tudja, mik a társadalom érdekét szolgáló legjobb döntések (lásd a keretes részt).

NÉPURALOM

Arisztotelész az államformatanában megkülönböztette a demokráciát a politeiától. Meghatározása szerint a demokrácia olyan népuralom, ahol a nép a saját előnyére használja a hatalmat, és ez sokszor nem egyezik az állam egészének érdekeivel. Arisztotelész nézetei szerint a politeia – amely egyfajta alkotmány által szabályozott képviselői demokrácia – jobb államforma, mert egyaránt vigyáz az állam és a polgárok jogaira. De mindkettőről úgy vélte, hogy a többség uralma gyakran bölcsebb a kevesekénél.

„...a demokrácia a legrosszabb államforma, leszámítva az összes többit, amit időről időre kipróbálnak.”

Winston Churchill brit miniszterelnök beszéde az Egyesült Királyság Képviselőházában (1947)

Monarchia

Eredetileg egy személy uralmát jelentette, de manapság inkább a királyi család egyik tagjának uralkodását értik rajta. Az uralkodói cím örökletes, és általában egész életre szól.

Családi uralkodás

A történelem során a monarchia volt a legelterjedtebb, legtartósabb uralkodási forma. Az örökletes monarchia gondolata az ókorban alakult ki a korai civilizációk uralkodócsaládjaiból. Sokszor úgy tekintették, hogy ezeknek a királyi családoknak istenadta joga uralkodni, és ezt mindenféle szimbólummal is kifejezték, például koronával és trónnal, amelyeket

rituális koronázás során ruháznak a királyra. Abszolút uralmukat csak erővel lehet megdönteni külső támadás vagy lázadás formájában, ezekre az athéni demokrácia létrejötte vagy a monarchia francia forradalom által történő megbuktatása szolgál például. Ezekben az esetekben a monarchiát felszámolták, és köztársaságot hoztak létre helyette. A változások fokozatosabban is végbemehettek a társadalmi

hozzállás változásával, ilyenkor az uralkodók lemondtak a hatalmuk egy részéről, először a középkorban a nemesek, később a parlament javára.

Modern uralkodók

Meglepően sok országban a mai napig megmaradt az örökletes monarchia valamilyen formája. Ám mivel a legtöbb államban demokratikus kormányzati modelleket alkal-

maznak, ezeknek az uralkodóknak a jelentősége és hatalma csökkent. Számos országban köztársaság van, ahol az uralkodó helyett választott elnök az államfő, máshol az uralkodó szerepe csupán jelképes, és kevés tényleges befolyása van a kormányzásra.

Még mindig létezik néhány abszolút monarchia, ahol az uralkodó szuverén hatalommal rendelkezik, vagy ő a kormányfő, de a még megmaradt uralkodók többségének a hatalmát az ország alkotmánya határozza meg. Az isteni eredetű uralkodói jog már csak néhány teokráciában (72–73. o.) létezik.

FEUDALIZMUS

Európában a középkorban a különböző osztályok kötelességeit és birtokviszonyait az úgynevezett feudális rendszerben szervezték meg. A hierarchia tetején álló uralkodó birtokolta az összes földet, de egy részét a szolgálataikért és adóért cserébe átengedte a nemeseknek. Ők továbbadták a földet a lovagoknak, akik harcoltak értük, végül pedig a parasztoknak, akik megművelték, és az általuk termelt élelmiszer bizonyos hányadával fizettek.

A monarchia fajtái

Sokféle monarchia létezik, amelyekben a hatalom mértéke eltérő, és másképp száll rá az uralkodóra. Az abszolút hatalmú egyeduralkodók általában egy királyi család tagjai, és öröklik a hatalmat. Sokkal ritkábbak az olyan uralkodók, akiket megválasztanak, és nem megöröklik a trónt.

Abszolút monarchia

A rendszert, ahol az uralkodó egy személyben a kormány és az állam feje, szinte teljesen felváltotta a demokráciát, néhány konzervatív országot (például Szaúd-Arábia) leszámítva.

Alkotmányos monarchia

Ahol léteznek monarchiák, az uralkodónak még mindig lehet szerepe az államvezetésben, de alá van rendelve a parlamentnek vagy nemzetgyűlésnek. Ilyen monarchia működik az Egyesült Királyságban és Japánban.

Félig alkotmányos monarchia

Míg az alkotmányos uralkodók nem nagyon foglalkoznak államügyekkel, a félig alkotmányos monarchiában az elnökhöz hasonló feladatokat látnak el. Jordánia uralkodója például széles körű jogokkal rendelkezik.

Választásos monarchia

Van pár ország, amelyben az uralkodót egy elit választja néhány jelölt közül. A választott uralkodóra egy modern kori példa a pápa, akit a bíborosok választanak meg a Szentszék élére.

„Az állam én vagyok.”

XIV. Lajos francia királynak tulajdonított mondás (1655)

Majdnem minden kultúrában fontos szerepet játszik a vallás, így óhatatlanul hatással van egy nemzet politikájára. Néha annyira, hogy meg is határozza, hogyan kormányozzák az országot.

A teokrácia eredete

Habár a „teokrácia” szó szerint azt jelenti: istenuralom, a gyakorlatban abban az esetben használjuk, amikor egy államot egy vallás vezetője (vagy vezetői) irányítanak a vallás által előírt szabályok szerint.

A vallási vezetők részvétele a kormányzásban régi időkre nyúlik vissza: főként Egyiptomban, Szíriában és Tibetben volt jellemző, meg a buddhisták uralkodásának egyes periódusaira Japánban és Kínában. A teokrácia eszméje a középkorban, sőt azon túl is fennmaradt. A Katolikus Egyháznak és a pápának jelentős politikai befolyása volt a Német-római

Birodalom uralkodójára, és egyes iszlám birodalmakat kalifa vezetett, aki egy személyben politikai és spirituális vezető volt a muszlim világban.

Vallási vezetés manapság

A modern világban kevés valódi teokrácia működik. Főként az iszlám világban jellemző, például Iránban, ahol sok vallási vezető tölt be magas kormányzati pozíciót. Az állam élén a legfőbb vezető áll, aki az iszlám törvények köztiszteletben álló ismerője kell hogy legyen. Szaúd-Arábia félig teokrácia: habár az uralkodó nem vallási vezető, az országot a Korán és a szunna (Mohamed próféta

hagyományai) alapján irányítja. Az Apostoli Szentszék fontos példa a modern, nem iszlám teokráciára.

Sok ország rendelkezik hivatalos államvallással. Bizonyos esetekben az államfő egy személyben az államvallás vezetője, például az Egyesült Királyságban, ahol az uralkodó az egyház feje. Mégsem tekintjük teokráciának, mert a kormány hatalmát nem közvetlenül egy Istentől eredeztetik.

Általánosságban elmondható, hogy a modern korban a liberális demokráciák felé történő elmozdulással a vallási intézmények egyre inkább elválnak a kormányzástól, és világszerte szekulárisabb államok alakulnak ki.

AZ URALKODÓK ISTENI JOGA

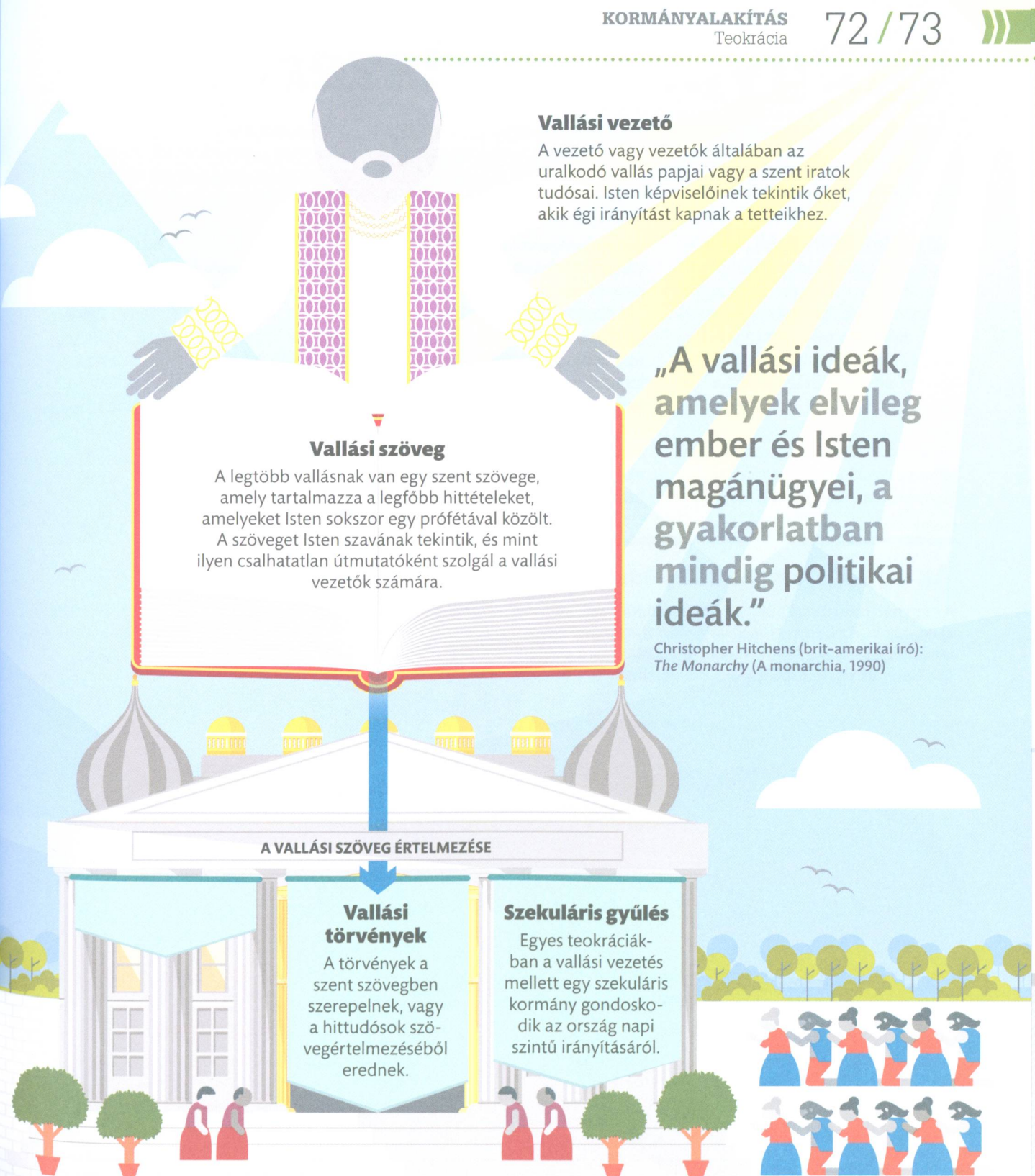
Nem csak a teokráciákban állítják, hogy az uralkodás joga Istentől származik. A szekuláris demokráciák elterjedése előtt sok uralkodócsaládról feltételezték, hogy rendelkeznek a „királyok isteni jogával”. Ez amellelt, hogy legitimálta a hatalom öröklődését, gyakran azt is jelentette, hogy az uralkodó abszolút hatalommal rendelkezik, és csak Istennek tartozik elszámolással. Hasonlóan gondolkodtak az ókori kínaiak is: királyaik és császáraik „égi megbízatással”, az istenek áldásával uralkodtak. Ám a megbízatást visszavonhatták, ha az uralkodó nem teljesítette kötelességeit.

Isteni hatalom

A teokráciában úgy gondolják, hogy a törvényeket, sőt az alkotmányt is Isten vagy az ő küldöttjei határozzák meg. Ezért a kormányzást azokra kell bízni, akik a leginkább alkalmasak az isteni törvények értelmezésére és alkalmazására: az Isten szavát követő papokra és tanítókra.

Követők

A teokráciában az uralkodó vallás követői elfogadják az uralkodóik Istentől kapott hatalmát, elfogadják a törvényértelmezésüket és -alkalmazásukat, valamint az útmutatásukat morális kérdésekben.

Egypártrendszer

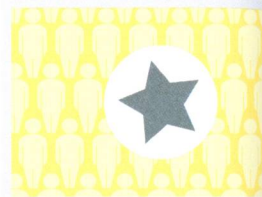
Politikai vagy gazdasági válság idején egy kormány betilthatja az ellenzéki pártokat, és autoriter egypártrendszert hozhat létre.

Egyetlen ideológia

A demokratikus többpártrendszerek (46–47.o.) ellentétjeit, az egypártrendszereket többnyire elnyomó rendszereknek tekintik, mert általában egy diktátor áll az élükön, és törvényen kívül helyezik az ellenzéki pártokat. Ezek a rezsimek az esetek többségében autoriterek, olyan, a politikai spektrum szélén elhelyezkedő ideológiákon alapulnak, mint a fasiszmus (46–47. o.)

vagy a kommunizmus (54–55. o.) vagy a vallási iratok fundamentalista értelmezése.

Az egypártrendszer létrehozását gyakran azzal indokolják, hogy a nemzeti egység létrehozása fontos, különösen gazdasági válság idején, vagy ha külső fenyegetés veszélyezteti az országot. Előfordul, hogy az ellenzék fokozatos leépítésével alakul ki, mint a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt felemel-

Az egypártrendszer veszélyei

Az egypártrendszerekből gyorsan totalitárius rezsim alakulhat ki. Az irányítás megtartásáért a kormány egyre autoriterebbé válik, üldöz minden ellenállást, és a polgárok életének egyre több aspektusát irányítja.

NEMZETBIZTONSÁG

A polgárok védelmének ürügyén az állam növeli a rendőrség és a biztonsági erők hatalmát, hogy jogkorlátozó intézkedéseket fogantassanak.

PÁRTHŰSÉG

A polgároktól hazafiasságot várnak el, valamint hűséget az állam és a vezető iránt.

AZ ELLENZÉK ELNYOMÁSA

Az ellenzéki pártok és a nyilvános elégedetlenkedés is tilos. Az állam kritizálóit és bírálóit megbüntetik.

A SZABADSÁG ELNYOMÁSA

Megnyirbálják a gyülekezési, mozgalmi és vallásgyakorlási jogokat, mert potenciálisan mindegyik képes az állam vezetőjénél erősebbé válni.

kedése esetében történt Németországban. Néha azonban gyorsan elnémítják az ellenzéket, például egy forradalom vagy puccs után.

Elnyomás

A hatalom megtartása érdekében az uralkodó pártnak folyamatosan el kell nyomnia az ellenzőit. Az ellenzéki pártok jogfosztása mellett megtilthatják az állam kritizálását is. Emellett felhasználhatják az olyan állami intézményeket, mint a rendőrség, a fegyveres erők, a

média és az iskolák, arra, hogy egyre nagyobb kontrolljuk legyen az állampolgárok fölött.

Ha az állami ideológiát autoriter eszközökkel kényszerítik a népre, és az már a köz- és magánélet minden területén kizárólagossá válik, totalitárius rendszerről beszélünk. Ez az egypártrendszer legszélsőségebb formája, amely a 20. században jelent meg a náciizmus, a fasiszmus, a kommunizmus és a vallási fundamentalizmus felemelkedésével.

„A totalitarizmus lényege... funkcionáriusokat faragni.”

Hannah Arendt (német zsidó politikai filozófus): *Eichmann Jeruzsálemben* (1963)

ESETTANULMÁNY

Kuba

1959-ben, a kubai forradalomban megbuktatták Fulgencio Batista rezsimjét, és kommunista kormány vette át a helyét Fidel Castróval az élen. Az 1960-as évek óta Kuba egypártrendszer, ahol tilos bármiféle ellenzékiesség a Kubai Kommunista Párttal szemben. Habár a kubai rezsimek világszerte elnyomónak tekintik, a karibi országban található a világ egyik leghatékonyabb egészségügyi ellátórendszere.

A diktatúra olyan autoriter rezsim, amelyben egyetlen személy abszolút hatalommal bír az állam élén, és nem kell alávetnie magát a nép akaratának.

A hatalom megszerzése

A történelemben gyakran autoriter vezetők ragadták magukhoz az államhatalmat. Ám a „diktátor” szó csak a modern időkben vált egyértelműen negatív fogalommal. A 20. században olyan kegyetlen totalitárius rezsimok (46–47. o.) vezetőivel hozták összefüggésbe, mint a náci Németország, a francoista Spanyolország, a Szovjetunió és a maoista Kína. Bár a diktátorok vezethetnek totalitárius államot, a két államforma között lényeges különbség, hogy a diktatúrában egyetlen nagy hatalmú ember vagy kisebb csoport irányítja az államot, a totalitarizmusban pedig az állami elnyomás kiterjed a polgárok életének minden területére.

Bár sok diktátor valamiféle krízis idején jut hatalomra, vannak olyanok, mint például Adolf Hitler, akiket szabályosan választanak meg, és aztán kiterjesztik a hatalmukat, hogy a teljes államot az irányításuk alá vonják. De bárhog is jutnak hatalomra, szükségük van a hadsereg és a titkosszolgálatok támogatására.

A hatalom megőrzése

Katonai puccs után többnyire egy magas rangú katonatiszt lesz az állam vezetője. Ha civil kerül hatalomra, általában felveszi a tábornoki rangot, hogy irányítása alá vonja a fegyveres erőket. Egyes modern diktátorok a válság elmúltá után visszaadhatják a hatalmat, de sokan életük végéig uralkodnak. A vezetőt politikai eszközökkel nem lehet eltávolítani, csak erőszakkal, tiltakozásokkal vagy katonai puccsal.

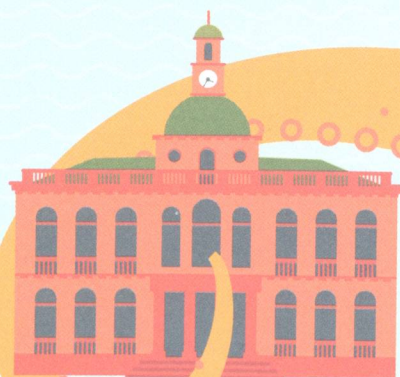
Abszolút kontroll

Az abszolút hatalom megtartásáért a diktátoroknak kormányozniuk kell a népet és az államot is. Államfóként egy személyben döntenek törvénykezési és politikai kérdésekben. Habár a diktatúrák hivatalosan sokszor átmeneti állapotként kezdődnek, egyes diktátorok soha többé nem mondanak le. Irányításuk alá vonják a rendőrséget, a hadsereget és a titkosszolgálatokat, hogy elhallgattathassák az elégedetleneket, elnyomhassák a médiát, és állami propagandát terjeszthessenek.

Elnémítás

A rendőrség és a titkosszolgálatok segítségével a diktátorok elnémítják az ellenzékét, hogy megőrizhessék hatalmi helyzetüket.

A közintézmények irányítása

Miután megszerezték a rendőrség és a hadsereg támogatását, a diktátorok magukhoz ragadják az olyan közintézményeket is, mint az egyetemek és az önkormányzatok.

A végrehajtó ág

Abszolút vezetőként a diktátorok egy személyben kormányfők és államfők. Így gyakorlatilag a kormány végrehajtó ága lesznek. Épp ezért gyakran felveszik az elnöki címet.

A törvények felügyelete

Kormányfóként a diktátorok felügyelik a törvényalkotást, és erősen a kezükben tartják az igazságszolgáltatást (a törvényt alkalmazó bíróságokat).

Felülbírálás

Veszélyhelyzet esetén az állam vezetője átmenetileg korlátozhatja a demokráciát, a diktátor viszont élete végéig meghosszabbíthatja ezt a veszélyhelyzetet.

A média korlátozása

A diktátorok elnyomják az ellenállást, bezárthatják a független médiát, hogy csak a saját propagandájuk jusson el a néphez.

ESETTANULMÁNY

Josip Broz Tito

Miután a második világháború alatt a jugoszláv partizánok egyik vezetője volt, Josip Tito (1892–1980) 1945-ben részt vett a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság megalapításában, amelynek ő lett a miniszterelnöke, majd 1945-től 1980-ban bekövetkezett haláláig az elnöke. Az autokratikusan kormányzó Titót diktátornak tartották, aki még a szovjet Sztálinnal is szembefordult. Egyesítette Jugoszlávia népeit, és nagy tiszteletnek örvendett.

Demokratikus többpártrendszer

A demokrácia alapja, hogy a polgárok választásokon szavazhatnak. Mégsem minden választási rendszer egyforma, egyeseket demokratikusabbnak tekintenek másoknál.

A képviselő-választás

Az egypártrendszerekkel (74–75. o.) ellentétben a két- vagy többpártrendszerekben két vagy több politikai párt működik, amelyekre a polgárok a választásokon szavazhatnak. A kétpártrendszerekben, mint amilyen az Egyesült Államok, két politikai párt uralja a politikai palettát, és csaknem minden választott tisztviselő a két tábor valamelyikének a tagja. Ám ez nem jelenti

azt, hogy a többi párt be lenne tiltva. Az Egyesült Államokban például, habár a demokrata és a republikánus párt játssza a főszerepet, 1971-es alapítása óta a liberális párt (42–43. o.) is befolyásra tett szert, és néhány politikusukat meg is választották önkormányzati pozíciókra.

A kétpártrendszereket gyakran hívják egygyőztes rendszernek is, mert csak egy párt nyerheti meg

Kormánypártok

Az egygyőztes rendszer védelmezői szerint így erős kormányok alakulhatnak, amelyek általában egységesek, ezért képesek a gyors törvényalkotásra. Szerintük ezen rendszer révén erősebb lesz az ellenzék is, amely egységesen kritizálhatja a kormányt. Az arányos képviselet támogatói szerint az egygyőztes rendszerben sok szavazó szavazata elvész, és őket nem képviseli a hatalomra jutott kormány. Hozzáteszik, hogy ezek a szavazók nem feltétlenül támogatják az ellenzéki párt nézeteit sem, vagyis a teljes politikai rendszertől elidegenedhetnek.

Kormány- és ellenzéki pártok

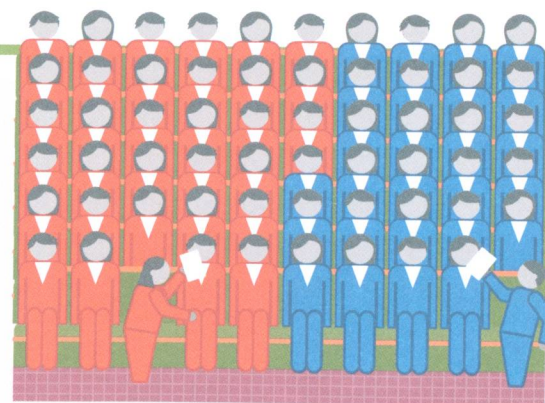
Egyetlen párt alkotja a kormányt, sokszor minimális többséggel. A második párt az egyetlen ellenzék, és ellenzékben is marad, ha nem győzi le a kormánypártot az általános választásokon.

Rivális pártok

Az általános választásokon a két vezető párt bemutatja az elképzeléseit az embereknek. Az a párt, amelyik több szavazatot kap, hatalmon marad, vagy leváltja az aktuális kormánypártot.

Széles támogatottság

A szavazók eltérő politikai nézetet vallanak, amelyek közül sokat talán nem is képvisel a két domináns párt. Ezek a szavazók arra a pártra voksolnak, amelyik a legjobban képviseli az érdekeiket.

KÉTPÁRTRENDSZER

POLITIKAI PÁRTOK

VÁLASZTÓK ÉS A POLITIKAI MEGGYŐZŐDÉSÜK

a választást, így a másik párt csak ellenzék lehet. De ugyanezt a kifejezést használják az olyan többpártrendszerekre is, mint az Egyesült Királyság és India. Az Egyesült Királyságban például bárki alapíthat politikai pártot, és indulhat a választáson, de ha nem szereznek parlamenti mandátumot, a pártjukat senki sem képviseli a kormányzatban. Előfordulhat, hogy egy pártnak hiába van számos jelöltje, és kap több millió szavazatot, mégsem nyer parlamenti mandátumot. Ennek elkerülésére sok országban arányos képviseleti rendszert alkalmaznak.

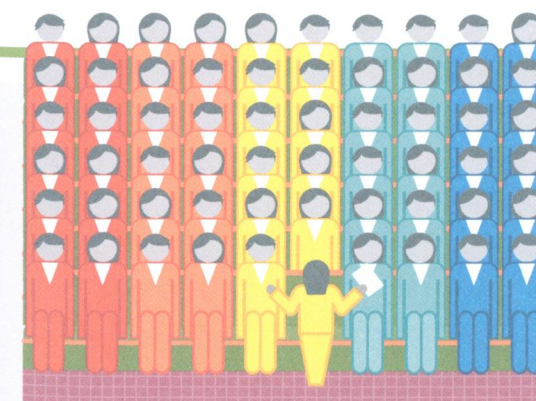
Egy igazságosabb rendszer

Az arányos képviselet (110–111. o.) azon az elgondoláson alapszik, hogy a megválasztott parlament ne csak a két vezető pártot képviselje, hanem az összes

nagyobb pártot, és a különböző pártok annyi képviselőt küldhessenek az országgyűlésbe, amilyen arányban részesültek a szavazatokból. Például, ha egy párt a szavazatok egynegyedét gyűjti be, akkor a képviselői a parlamenti helyek negyedét kapják.

„Kétszeresen is éljen a demokrácia: mert támogatja a változatosságot, és engedi a kritikát.”

E. M. Forster (brit író): *What I Believe* (Hitem szerint 1938)

TÖBBPÁRTRENDSZER

POLITIKAI PÁRTOK

VÁLASZTÓK ÉS A POLITIKAI MEGGYŐZŐDÉSÜK

Koalíciós pártok

A kormány olyan politikai koalíció, amely több pártból áll. Több pártnak kell összedolgoznia ahhoz, hogy megoldást találjanak a politikai problémákra.

Több párt

Több párt versenyez a választásokon. A legnépszerűbb pártok alakíthatják meg a következő kormányt. Mindegyik annyi helyet foglal el a parlamentben, amilyen szavazatarányt elért a választáson.

Sokféle érdek

A választók sokféle nézetet vallanak, amelyek közül sokat képviselnek a pártok. A választók abban a tudatban szavaznak ezekre a pártokra, hogy tudják, a kormány foglalkozni fog a problémáikkal.

PREFERENCIÁLIS SZAVAZÁS

A többpártrendszerekben a választás eldöntésének másik módja az úgynevezett preferenciális szavazás. A választóktól azt kéri, hogy rangsorolják az összes jelöltet vagy bizonyos számú jelöltet (mondjuk a top hármat) a preferenciáik szerint. Általában ha egy jelölt megkapja az első számú szavazatok több mint felét, akkor nyer. Ám ha nincs többségi győztes, akkor a legkevesebb szavazatot kapó indulót kiejtik, és azoknál a választóknál, akik őt tették az első helyre, a második számú jelöltet veszik figyelembe. A módszer támogatói szerint így biztosítható, hogy valóban az nyer, akit a többség támogat. Ráadásul így nincs szükség második fordulóra sem. A módszert nemzeti és állami választásokra is használják Ausztráliában, Máltán és Szlovéniában.

Szövetségi rendszer

Sok országban két szintje van a kormányzásnak: a központi vagy föderális kormány, valamint a regionális vagy állami kormány. Ezt a kettős kormányzati rendszert szövetségi rendszernek hívják.

A kormányzás két szintje

A szövetségi rendszer olyan kormányzási forma, amely felismeri, hogy bár egy országnak szüksége lehet erős központi kormányra, amely az országos jelentőségű ügyekben törvényeket alkot, szükség van regionális vagy állami hatóságokra, amelyek a regionális kérdéseket szabályozzák. Az Egyesült Államokban például a szövetségi törvény szerint tilos pénzt hamisítani, így mind az 50 tagállamban büntéynek számít. De bár az Egyesült Államok összes polgárának joga van lőfegyvert tartani, az, hogy szabadon megtehetik-e, államonként változik. Hasonlóképpen, amikor Svájc szövetségi állammá alakult 1848-ban, a 26 kantonjának le kellett szerelnie a hadseregét, de mind jelentős autonómiát kapott, amely összességében megerősítette az államot.

A belpolitikai ügyek mellett általában a szövetségi kormány irányítja az országos és nemzetközi kereskedelmet, a külügyeket, és tartja fenn az ország fegyveres erőit. Ugyanakkor a regionális kormányzatok szabadon szabályozhatják a területükön végzett ipari tevékenységeket, helyi hatóságokat állíthatnak fel, és speciális helyi ügyekkel foglalkozó törvényeket hozhatnak.

DEVOLÚCIÓ

A devolúció a szövetségi rendszer egyik formája, de nagymértékben különbözik attól. Például az Egyesült Királyságon belül Skóciának, Walesnek és Észak-Írországnak valamennyire független kormánya van, viszont Dániában a Feröer-szigetek és Grönland devolvált régióknak számít. Viszont a szövetségi államokkal ellentétben a devolvált kormányok hatalmát visszaveheti a központi vezetés, mivel övé a legfőbb hatalom.

Hatalommegosztás

Az ENSZ meghatározása szerint a szövetségi rendszerben a szövetségi kormány felel az ország biztonságpolitikájáért és külpolitikájáért, hogy szuverén országnak lehessen tekinteni. Az országot alkotó államoknak átengedett jogköröket az ország alkotmánya rögzíti.

Közzolgáltatások

A szövetségi rendszer polgárai általában fizetnek országos és állami adókat is. Az állami adókból tartják fent a legfontosabb közzolgáltatásokat, így a rendőrséget, az iskolákat és a kórházakat.

Infrastruktúra

Az állami kormányok felelnek az utak és hidak építéséért. Viszont az államokat összekötő autópályákat és reptereket a szövetségi kormány fizetheti.

A SZÖVETSÉGI KORMÁNY FELADATAI

KÜLPOLITIKA

A szövetségi kormánynak három fő feladata van. Először is: irányítja az ország külpolitikáját, ez határozza meg a viszonyát más országokkal.

HONVÉDELEM

Másodszor: fenntartja az ország haderejét, és eldönti, mikor menjen az ország háborúba. Harmadszor: irányítja az ország belföldi és külföldi gazdaságpolitikáját.

GAZDASÁGPOLITIKA

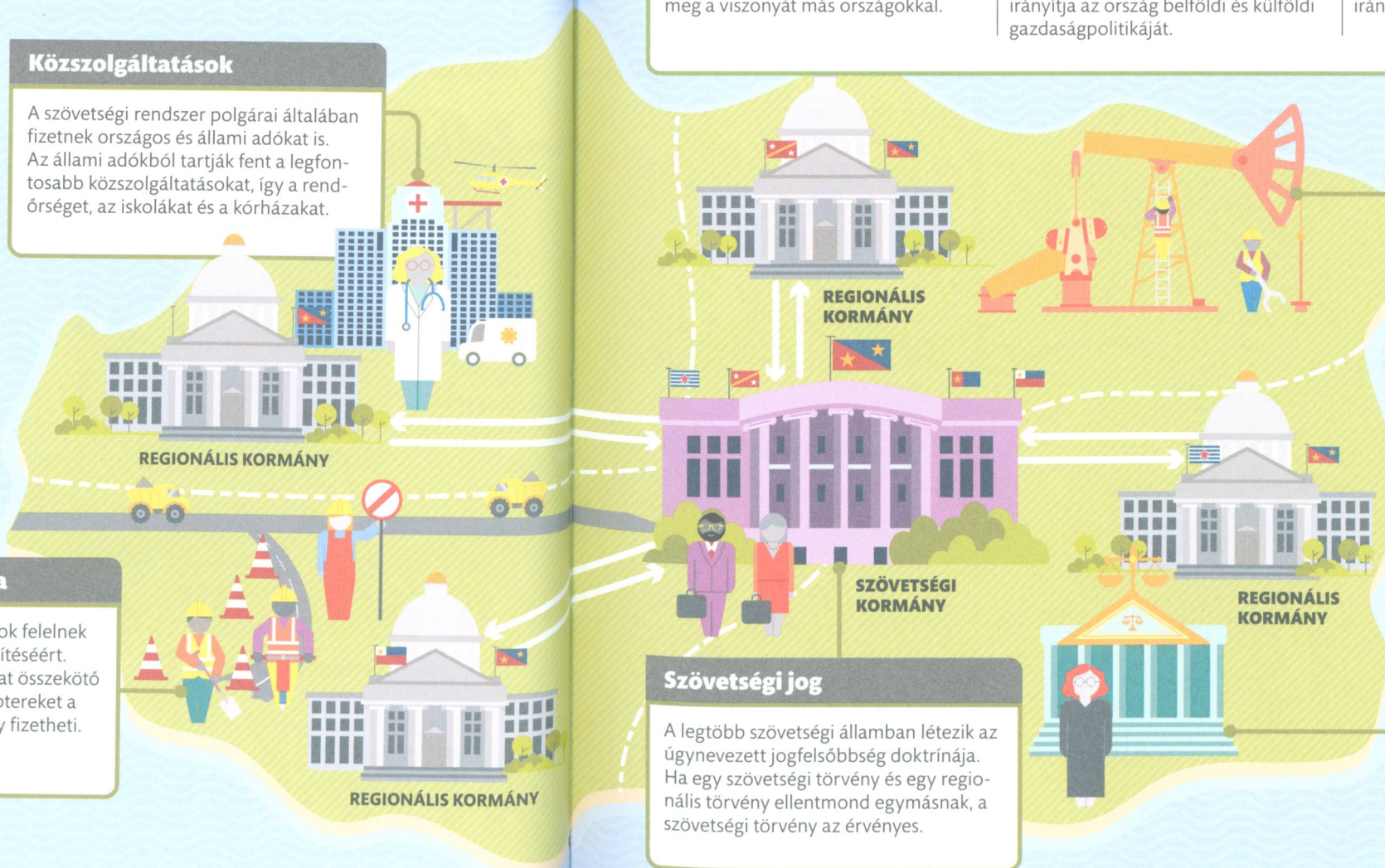
Hatalmában áll megemelni és szabályozni az adókat, amiből az ország közzolgáltatásait finanszírozzák, és irányítja a nemzetközi kereskedelmet.

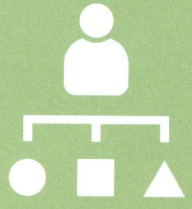
Nyersanyagok

A nyersanyagok általában a szövetségi kormány tulajdonában vannak. Ám többnyire az az állam kapja a belőlük származó bevétel legnagyobb részét, ahol kitermelik őket.

Jogalkotó rendszerek

A tagállamoknak saját bírói rendszerük van, amely az állami törvényeket érintő ügyekben dönt. De vannak szövetségi bíróságok is, amelyek a szövetségi ügyekben döntenek.

Politikai intézmények

A politikai intézmények olyan szervezetek, amelyek az ország vagy az állam politikai viselkedését irányítják. Azért olyan fontosak, mert korlátozzák a kormányok és a politikusok hatalmát. Például idetartoznak a választási szabályok, amelyek meghatározzák, hogyan választhatják és cserélhetik le a kormányokat. De idetartoznak az alkotmányos jogok is, amelyek eldöntik, a kormány különböző részei milyen hatalommal és feladatokkal rendelkeznek a törvényalkotásban.

A hatalmi ágak szétválasztása

A demokrácia egyik legfőbb feltétele, hogy a megválasztott vezetők ne éljenek vissza a hatalmukkal. Ennek az egyik módja, hogy olyan politikai intézményeket alakítanak ki, amelyek megosztják a hatalmat a kormányzás különböző ágai között. A francia filozófus, Montesquieu báró (1689–1755) három – végrehajtó, törvényhozó és igazságszolgáltató – ágra osztotta a kormányzást, amelyek egymást ellenőrzik.

Törvényhozó ág

A törvényhozó ág felel az ország törvényalkotásáért. A demokráciákban a törvényhozó testület általában valamiféle gyűlés – az Egyesült Államokban például a kongresszus, Ausztráliában a parlament –, ahol a választott képviselők összegyűlnek, hogy megvitassák és megszavazzák a törvényeket.

Végrehajtó ág

A végrehajtó ág felel a törvényhozás által alkotott törvények alkalmazásáért.

Az elnöki rendszerekben a végrehajtó ág független a törvényhozó ágtól, de a parlamentáris rendszerekben van némi átfedés a kettő között.

Igazságszolgáltató ág

Az igazságszolgáltató ág értelmezi a törvényhozás által alkotott és a végrehajtó ág által alkalmazott törvényeket. Ennek részei egy országban a bíróságok és bírók, akik ítéletet hoznak az állam és a polgárok közti vitás ügyekben. Az igazságszolgáltatás garantálja, hogy a kormány cselekedetei összhangban legyenek a törvényekkel, és a törvények megfeleljenek az alkotmánynak.

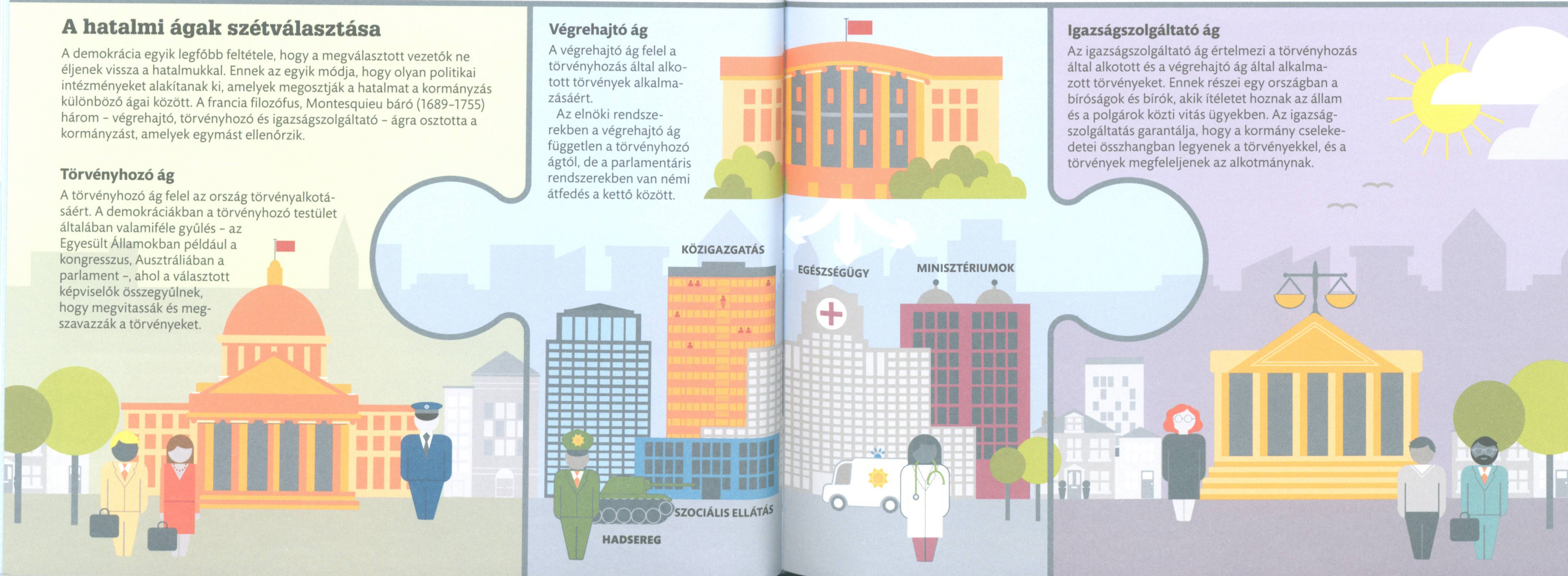
ALKOTMÁNYOK

Gyakorlatilag a világ összes országában a kormányzás jogi alapja az alkotmány. Az alkotmányok rendszerezik és szabályozzák az államhatalmat. Az alkotmányok lefektetnek néhány olyan általános alapelvet és konkrétabb szabályt, amelyeknek a kormányoknak és a törvényeknek meg kell felelniük.

Ezen elvek határozzák meg, hogyan kell kormányozni és törvényeket hozni, és az állampolgárok alapjogait is. A legtöbb országnak írott alkotmánya van, kivéve például Új-Zélandot és az Egyesült Királyságot, ahol bizonyos alapvető törvények, bírósági ítéletek és meghatározott szerződések összességét értik alkotmánynak.

„Ha a törvényhozó hatalom a végrehajtó hatalommal ugyanabban a személyben vagy ugyanabban a hatósági testületben egyesül, nincsen szabadság.”

Montesquieu: A törvények szelleméről (1748, Sebestyén Pál fordítása)

A végrehajtó ág

A végrehajtás a kormányzásnak az az ága, amely biztosítja a törvények és rendeletek alkalmazását. Idetartoznak egy ország legfőbb politikai vezetői, például a miniszterelnök és a miniszterek.

Egy ország kormányzása

Amikor egy ország kormányáról beszélünk, általában a kormány végrehajtó ágára gondolunk. A végrehajtó ág feladata érvényt szerezni a törvényeknek, és napi szinten irányítani az országot. Ez magában foglalja a kormányzati programok megtervezését és vég-

rehajtását különböző területeken, mint például a gazdaság, az egészségügy és az oktatás, valamint a közszolgáltatások működtetését. Ezt különféle hivatalokon és hatóságokon keresztül végzi.

A végrehajtó ág vezetője (vagyis a kormányfő) a parlamenti rendszerekben a miniszterelnök, az el-

nöki rendszerekben pedig az elnök. Őket általában az adott országok legmagasabb szintű vezetőinek tekintik.

A hatalmi ágak szétválasztása garantálja, hogy a hivatalban lévők ne élhessenek vissza a hatalmukkal. Bár a törvényhozó ág felel a törvényalkotásért, a végrehajtó

Végrehajtó rendszerek

Az, hogy miként működik a végrehajtó ág, különösen a hatalmára és a törvényhozó ággal való viszonyára való tekintettel, a kormányzati rendszertől függ. A legtöbb demokráciában vagy parlamenti, vagy elnöki rendszer van, de léteznek hibrid rendszerek is.

A miniszterelnök a végrehajtó ág feje a parlamenti rendszerekben, emellett a törvényhozó ág tagja.

A kormány a törvényhozás olyan tagjaiból áll, akiket a miniszterelnök választ a fontos minisztériumok élére.

A törvényhozó és végrehajtó ág átfedése: A törvényhozás számonkérheti a végrehajtót.

Szavazáskor a polgárok megválasztják a jogalkotókat, de a kormányfőt nem közvetlenül választják. A legtöbb parlamenti helyet nyerő párt választja ki a miniszterelnököt.

ágnak is joga van bizonyos típusú jogszabályokat – például rendeleteket és határozatokat – hozni.

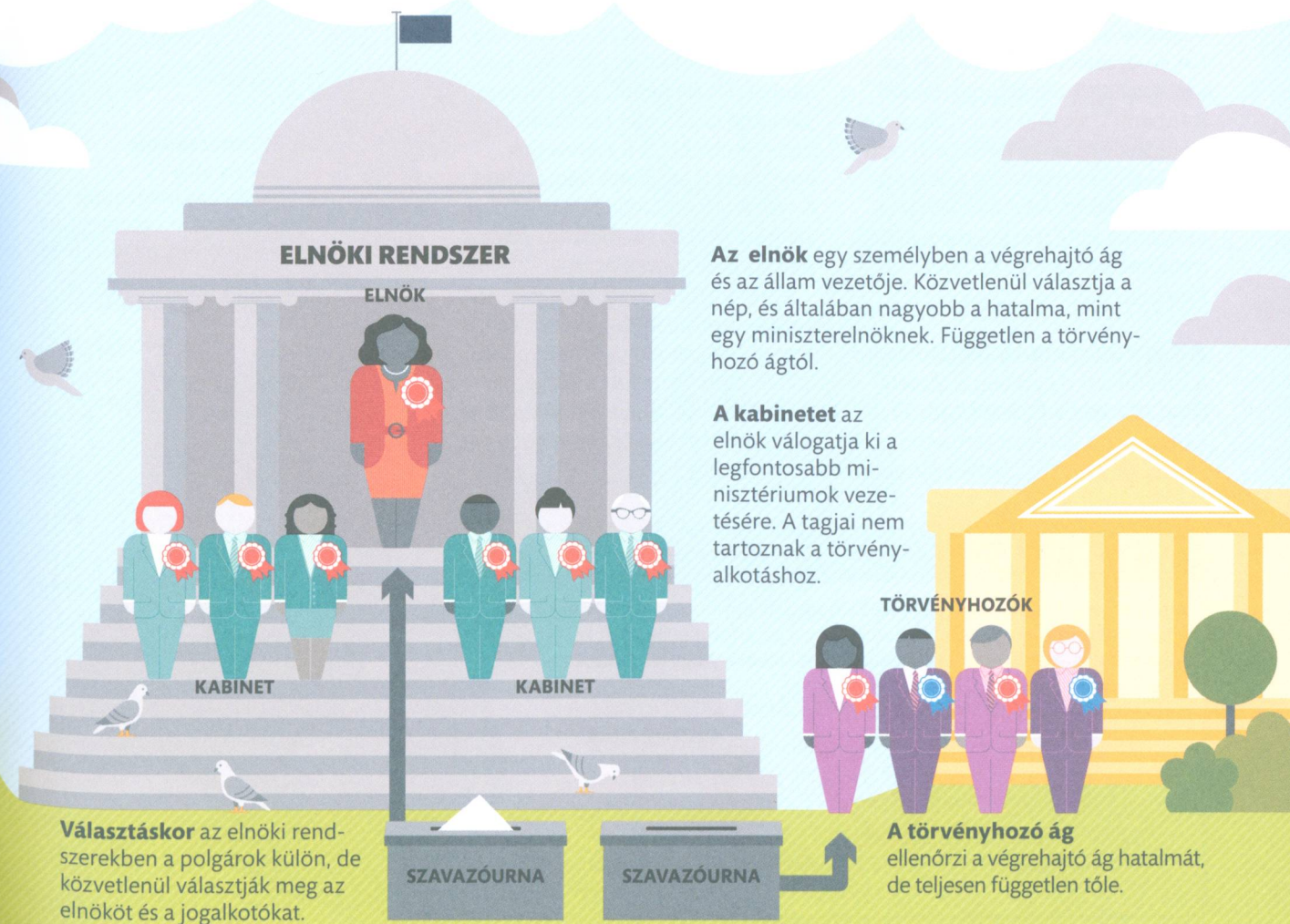
A végrehajtó ág tagjai

A végrehajtó ág tagjai a kormányfő mellett a minisztériumok vezetői, a miniszterek. A legrangosabbak közülük a kabinet tagjai, akik tanácsokat adnak, és segítenek meghatározni a főbb politikai irányokat. Ennek a hatalmi ágnak tagja az államfő is, az ország legmagasabb rangú képviselője.

A VÉGREHAJTÓ HATALMI ÁG FELADATAI

Ahhoz, hogy az ország gond nélkül működjön, a végrehajtó hatalmi ágnak el kell látnia a különféle feladatait.

- **A törvények érvényesítése** a hatóságok és a rendőrség révén.
- **Programok végrehajtása** különböző területeken, úgymint az egészségügy, az oktatás és a gazdaság.
- **A nemzetbiztonság biztosítása** a hadsereg és a titkosszolgálatok révén.
- **A külpolitika kialakítása** más országokkal kötött nemzetközi szerződések és megállapodások révén.
- **Jelöltek nevezése** olyan fontos tisztségviselői pozíciókra, mint a bírói kar tagjai és a közigazgatás vezetői.

Az elnök egy személyben a végrehajtó ág és az állam vezetője. Közvetlenül választja a nép, és általában nagyobb a hatalma, mint egy miniszterelnöknek. Független a törvényhozó ágtól.

A kabinetet az elnök válogatja ki a legfontosabb minisztériumok vezetésére. A tagjai nem tartoznak a törvényalkotáshoz.

Választáskor az elnöki rendszerekben a polgárok külön, de közvetlenül választják meg az elnököt és a jogalkotókat.

TÖRVÉNYHOZÓK

A törvényhozó ág ellenőrzi a végrehajtó ág hatalmát, de teljesen független tőle.

A törvényhozó ág

A törvényhozó ág feladata megalkotni az ország törvényeit. A demokratikus rendszerekben a törvényhozás egyfajta gyűlés, ahol a választott képviselők megvitatják és elfogadják a törvényeket.

A törvényhozás eredete

A történelem során az olyan társadalmakban, ahol volt valamifajta önrendelkezés (tehát nem abszolutista uralkodó állt az élén), fontos szerep jutott egy olyan gyűlésnek, ahol az emberek megvitatták és elfogadták az új törvényeket. Ez a fajta gyűlés jelentős szerepet kapott az ókori Athénban, és más országokban is létezett, például az i. e. 6–4. századi Indiában és az i. e. 4. századi Perzsiában (a mai Iránban). I. sz. 900-ra a vikingek a skandináv országokban helyi gyűléseket szerveztek, hogy határozzanak a törvényekről. Ezekből és az Európa más részein megjelenő gyűlésekből alakult ki a modern törvényhozás.

A törvényhozás működése

A mai demokráciákban a törvényhozó ág olyan képviselőkől áll, akiket adott földrajzi területen, más néven választókerületben élő pol-

gárok választottak. Ezek a törvényhozók a választókerületeik érdekeit képviselik. A polgárok gyakran az alapján döntenek el, kire szavazzanak, hogy melyik politikai párthoz tartozik. Ebből következőleg a különféle ideológiákat vagy osztályokat képviselő pártok nagy befolyással bírnak a törvényalkotásra.

A törvényhozás egyik fő feladata az, hogy tanácskozás során a képviselők megvitatják a törvényjavaslatokat. Ez történhet a parlament plénuma előtt vagy bizottságokban, amelyekben a képviselők egy konkrét területre fókuszálnak. A vita és az esetleges módosító javaslatok után rendszerint szavaznak a törvényjavaslatról.

A törvényhozásnak joga van adókat szedni, hadat üzeni és a szerződéseket és a költségvetést jóváhagyni. Emellett a törvényhozás a fékek és ellensúlyok rendszerén keresztül felelősségre vonhatja a végrehajtó ágat.

2. Tanácskozás és vita

A törvényhozás megvitatja a törvényjavaslatot, megfontolja az előnyeit és hátrányait. Ez történhet a teljes gyűlés előtt vagy speciális bizottságokban.

1. Törvényjavaslat

Az első fázis, amikor a kormány vagy valamelyik képviselő törvényjavaslatot ír, és előterjeszti a gyűlésnek.

3. Módosítások

Ezután egy képviselőcsoport, általában valamelyik bizottság, alaposabban átgondolja, hogy működhet a törvény a gyakorlatban, és módosításokat javasolnak, hogy jobb legyen.

4. Szavazás

További vita után a törvényhozás szavazást tart, hogy elfogadja vagy elutasítsa a törvényt. Kétkamarás rendszerben mindkét ház szavaz a törvényről.

5. Hatályba lépés

A végrehajtó ág (az elnöki rendszerekben) vagy az államfő adja meg a végső jóváhagyást a törvényjavaslatra, ezután léphet hatályba.

„...az egyenjogúság az, ha jogunk van részt venni a minket szabályozó törvények megalkotásában...”

Nelson Mandela dél-afrikai elnök bírósági vallomása (1962)

EGYKAMARÁS VAGY KÉTKAMARÁS

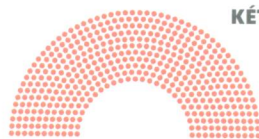
A törvényhozás lehet egy- vagy kétkamarás. Az egykamarás rendszerekben a törvényhozás egységesen vitatkozik és szavaz a törvényekről. A kétkamarás rendszerekben a törvényhozás alsó- és felsőházból (vagy kamarából) áll, és a törvényeket mindkét házban el kell fogadni.

EGYKAMARÁS

Az izlandi Alþingi
63 hely

KÉTKAMARÁS

USA Képviselőháza
435 hely

USA Szenátusa
100 hely

Hogyan hozzák a törvényeket

A pontos törvényalkotási folyamat országonként és politikai rendszerenként változik. A folyamat nem mindig lineáris, különösen a kétkamarás rendszerekben, ahol a törvényjavaslat ide-oda vándorolhat a két ház között. Ám a folyamat általában több fázisból áll, úgymint a törvényjavaslat betérjesztése, a tanácskozás vagy vita, a módosító javaslatok és a törvény hatályba lépése.

Az igazságszolgáltató ág

Az igazságszolgáltatás feladata a törvény értelmezése és érvényesítése. A bírók a bíróságokon döntenek az állam és a polgárok közti jogi vitákban.

A bírósági rendszer

Az igazságszolgáltatás egy ország bírósági rendszere, amely értelmezi és alkalmazza a törvényeket, és segít a vitás kérdések rendezésében. A bíróságok feladatait az alkotmány rögzíti.

A független bíróság biztosítja a kormány törvényes működését. Emellett eldönti a kormány és az állampolgárok közti jogi vitákat,

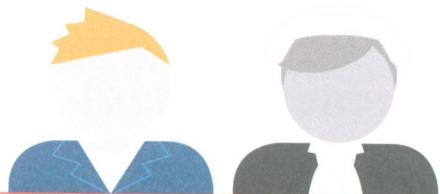
ezáltal fontos szerepe van abban, hogy megvédje az emberek jogait.

Az igazságszolgáltatás a bírósági rendszeren keresztül működik, a jogi ügyek a bírók elé kerülnek, akik döntenek róluk. A bírósági rendszer hierarchikusan épül fel, azaz a helyi bíróságoktól (járásbírók és törvényszékek) egészen a legmagasabb szintig, a legfelsőbb bíróságig vagy alkotmánybí-

róságig terjed. Ezek a magasabb szintű bíróságok általában feljebbviteli bíróságokként működnek, ők döntenek ugyanis az alacsonyabb szintű bíróságok döntéseivel szemben benyújtott fellebbezésekről is. Sok országban ugyancsak a magasabb szintű bíróságok állapítják meg a törvények érvényességét az alapján, hogy megfelelnek-e az alkotmánynak.

Kontinentális vagy angolszász

Az országok a kontinentális vagy az angolszász jogot követik, néha a kettő valamilyen kombinációját. A kontinentális jog a törvényekre helyezi a hangsúlyt, az angolszász a bírói precedenseken alapszik.

A bíró mint játékos

A jogászok, például az ügyvédek, tanácsokat adnak az ügyfeleknek, és képviselik az érdekeiket, de a bírók vezetik a pert: ők ismertetik a vádakát, és kihallgatják a tanúkat.

Kontinentális jogrendszer

A bírónak kisebb befolyásuk van a törvény értelmezésére. Az ő dolguk megállapítani egy ügyben a tényeket, és alkalmazni az írott törvényekben található megoldásokat. Kontinentális jogrendszer van például Németországban, Kínában és Spanyolországban.

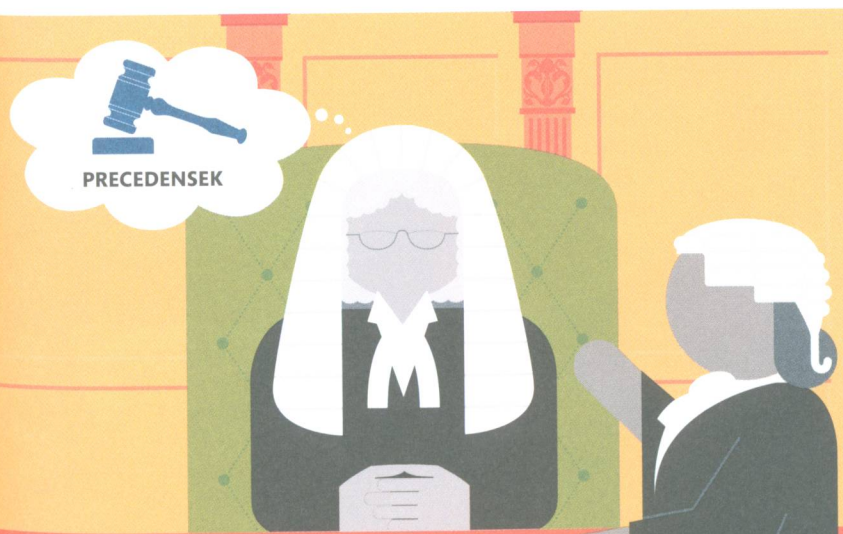
Jogértelmezés

Bár a jogalkotás nem az igazságszolgáltató ág feladata, a bíróságok a jogértelmezéssel jelentős befolyással lehetnek az adott jogszabály alkalmazására. Ez részben attól is függ, milyen jogrendszer működik az adott országban, angolszász vagy kontinentális.

A törvényhozó és a végrehajtó ággal ellentétben az igazságszolgáltató ág tagjait általában nem a polgárok választják, őket ugyanis a jogi végzettségük és képesítésük teszi alkalmassá erre a feladatra. Mivel függetlenek a törvényhozó

és végrehajtó ágaktól, az igazságszolgáltatás szereplőitől elvárják, hogy az igazságosság szellemében értelmezzék a törvényt, politikai és választási szempontok figyelembevétele nélkül.

Egyes országokban, például az Egyesült Államokban, az igazságszolgáltató ág tagjait a végrehajtó ág nevezi ki, és ezt a törvényhozó ág hagyja jóvá. Ezzel szemben az Egyesült Királyságban 2005-ben hozott reformok szerint a bírókat már nem a lordkancellár – a végrehajtó ág tagja – jelöli ki, hanem egy független bizottság.

Esetjog

A bírók aktív szerepet vállalnak a törvények alakításában, mert az ítéleteik precedenst teremtenek – példákat vagy analógiákat –, amelyeket a többi bíró is követ. Esetjog van az Egyesült Királyságban, az Egyesült Államokban és Ausztráliában.

ESETTANULMÁNY

Brown kontra Oktatási Hivatal

Ez a mérföldkőnek számító 1954-es per jól mutatja, hogyan képes egy bírói döntés változást előidézni egy ország működésében.

Addig az Egyesült Államokban az oktatás és a többi szolgáltatás szegregáltan működött. A feketék nem járhattak ugyanazokba az iskolákba, mint fehér társaik. Egészen a legfelsőbb bíróságig jutott az ügy, amely úgy döntött, hogy a szegregáció alkotmányellenes, mert megfosztja a fekete gyerekeket az egyenlő lehetőségektől. Az ítélet véget vetett az állami iskolákban a szegregációnak, előmozdította a polgári jogi mozgalmat és a faji egyenjogúságot az országban.

A bíró mint játékező

A jogászok prezentációkat tartanak és kikérdezik a tanúkat, jogi hivatkozásokkal és tényekkel próbálják meggyőzni a bíróságot. A tárgyalást egy elfogulatlan bíró vezeti.

A közigazgatás az állam napi működését segíti szolgáltatásnyújtással, és támogatja az államot különböző irányelvek megtervezésével, fejlesztésével és alkalmazásával.

A politikától a gyakorlatig

A közigazgatás (bürokrácia) olyan kormányhivatalokat jelent, amelyek közszolgáltatásokat nyújtanak, és segítenek előkészíteni és alkalmazni a kormány irányelveit. A demokratikus rendszerekben a politikusokkal ellentétben a hivatalnokokat nem választják, hanem érdemeik szerint alkalmazzák őket, és hivatali idejük alatt több kormányváltást is megélhetnek.

Az érdemeken alapuló közszolgálat az i. e. 207 körüli Kína adminisztratív rendszerére vezethető vissza. Akkoriban bárki lehetett hivatalnok, ha átment egy vizsgán, ahol azt vizsgálták, a jelentkező mennyire

jártas Konfuciusz filozófiájában és más tárgyakban, például a matematikában. A modern közigazgatás Nagy-Britanniában alakult ki a 19. században. Kínai mintára reformokat hoztak, hogy olyan érdemeken alapuló közszolgálatot alakítsanak ki, amely képes irányítani az egyre nagyobb Brit Birodalmat.

Az ideális bürokrácia

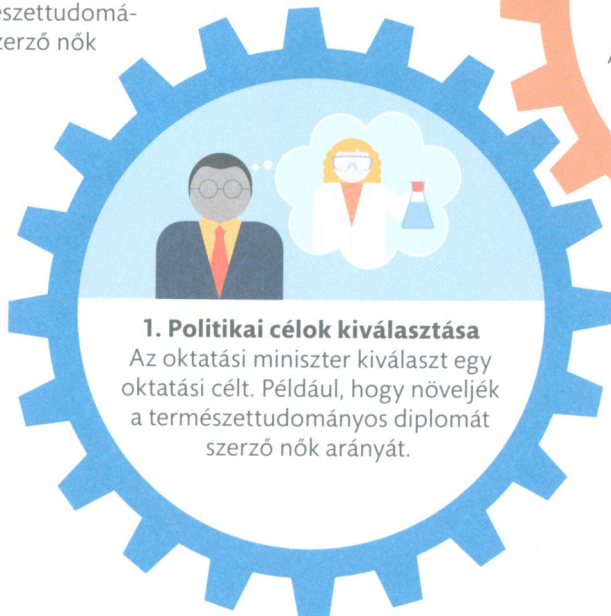
Régen a bürokrácia nem érdemeken alapult. Ehelyett a hatalomra került politikai pártok a támogatóikat és családtagjaikat jutalmazták meg a közhivatalokkal. Így a közszolgák sokszor nem rendelkeztek az irány-

elvek hatékony alkalmazásához szükséges kompetenciával és tapasztalattal. És áthatotta a korrupció, a polgároknak meg kellett vesztegetniük a hivatalnokokat, hogy igénybe vehessék a közszolgáltatásokat.

Max Weber német szociológus (1864–1920) szerint az érdemeken alapuló léte mellett az ideális bürokráciának szabályozottnak és hierarchikusnak is kell lennie. A gyakorlatban a legtöbb bürokrácia nem rendelkezik ezekkel a tulajdonságokkal. Sok országban, így az Egyesült Államokban, Németországban és Irakban a vezető köztisztviselőket politikai alapon nevezik ki.

Irányelvek létrehozása a közszolgálatban

A hivatalnokok fontos szerepet játszanak a politikaformálásban. Kapcsolatban állnak a kormánnyal, támogatják a minisztereket (például az oktatási minisztert) a politikai irányelvek megtervezésében és megvalósításában. Például abban, hogy növeljék a természettudományos diplomát szerző nők arányát.

1. Politikai célok kiválasztása

Az oktatási miniszter kiválaszt egy oktatási célt. Például, hogy növeljék a természettudományos diplomát szerző nők arányát.

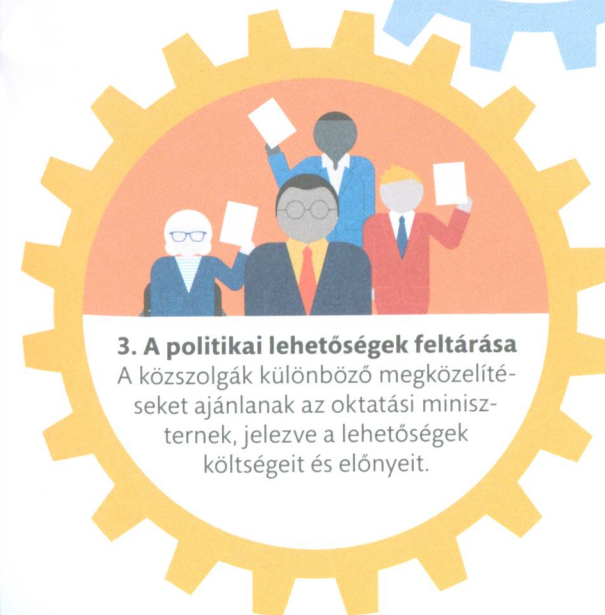

2. A módszerek értékelése

A minisztériumban dolgozó közszolgák különböző megoldásokat találnak ki a politikai cél elérésére, és végiggondolják, melyik megoldás mivel járna.

„...módszer, amellyel az általános szabályokat konkrét esetekre alkalmazzák.”

Max Weber: Gazdaság és társadalom (1922)

3. A politikai lehetőségek feltárása

A közszolgák különböző megközelítéseket ajánlanak az oktatási miniszternek, jelezve a lehetőségek költségeit és előnyeit.

4. A politika kiválasztása

Az oktatási minisztérium dönti el, mi a legjobb politika. Egyes országokban a végrehajtó ágnak is jóvá kell hagynia.

5. Az irányelv alkalmazása

A közigazgatás különböző szintjein dolgozó hivatalnokok gondoskodnak a politikai irányelv alkalmazásáról, és felmérik a hatékonyságát.

WEBER HAT JELLEMZŐJE

Weber szerint a bürokráciának hat erényvel kell rendelkeznie:

- **Hierarchikus szervezeti felépítés,** amely minden szinten biztosítja az elszámoltathatóságot.
- **Egyértelmű munkamegosztás,** amelyben a munkakörökhöz egyszerű, jól érthető feladatok tartoznak.
- **Hivatalos, érdemalapú felvételi folyamat,** amely biztosítja, hogy a közszolgákat a képességeik és a kompetenciáik alapján választják.
- **Hivatali előmenetel lehetősége,** amely az eredményeken, tapasztalaton és képesítéseken múlik (nem személyes szívességeken és ismeretségeken).
- **Hivatalos jogok és szabályok,** amelyek alapján a közszolgák pontosan tudják, mit várnak tőlük.
- **Személytelen környezet,** ahol minden dolgozóval egyformán bánnak (nincs nepotizmus és kivételezés).

A minisztériumok

A kormányokat minisztériumokra osztják, amelyeket fontosságuk szerint strukturálnak. Mindegyik egy specifikus területet felügyel, és felel a politikai irányelvek megvalósításáért.

Irányelvek megvalósítása

A végrehajtó hatalmi ág az állam napi szintű működéséért felel. Minisztériumokra tagozódik, mindegyik a politika más és más területét fedi le. A minisztériumokat az adott ország politikai rendszerétől

függően másképp is hívhatják.

A legtöbb parlamenti rendszerben minisztérium a neve, de az elnöki rendszerekben lehet végrehajtó osztály, hivatal vagy titkárság. Mindegyik minisztériumban közszolgák dolgoznak, és egy politikus

vezeti őket (a miniszter vagy titkár), aki a végrehajtó ág tagja. A kulcsminisztériumokat rangosabb politikusok vezetik, ők képezik a kabinetet. A miniszter határozza meg a prioritásokat a miniszterelnöki vagy elnöki irodá-

Kulcsminisztériumok

Országoként változhat, mely minisztériumok a legfontosabbak, attól függően, hogy milyen problémákkal kell az adott országnak szembenéznie. De a legtöbb országban a kulcsminisztériumok hasonló hatáskörrel bírnak: a kormány főbb feladataira és politikai területeire fókuszálnak.

A főhivatal

A miniszterelnöki vagy elnöki hivatal határozza meg és valószínűsíti meg a kormány általános stratégiáját és politikai prioritásait, majd ismerteti őket a közvéleménnyel.

val való munkában. A hivatalnokok feladata a különböző irányelvek kidolgozása, a miniszter támogatásának megszerzése, majd az adott irányelv megvalósítása.

Együttműködés a minisztériumok között

Bár jellemzően minden minisztérium egy konkrét politikai területért felel, például az oktatásért vagy az üzleti szféráért, előfordulhatnak több területet érintő problémák. Például a képzett mérnökök hiánya az üzleti szférát és az okta-

tást egyaránt érinti. Ezért a minisztériumoknak gyakran közösen kell hatékony megoldásokat találniuk. Általában a miniszterelnök vagy az elnök hivatala koordinálja a minisztériumok közötti munkát.

A kormányoknak évente megállapított költségvetése van, ezért a minisztériumok egymással versengenek a forrásokért. Az államkincstár osztja el a kormányzati forrásokat, és valószínűleg mindegyik minisztérium igyekszik érvelni amellett, neki miért van szüksége több pénzre a többinél.

MÁS TÍPUSÚ OSZTÁLYOK

Egy kormányon belül sok különféle egység lehet, például olyan osztályok, amelyeknek hivatalnokok állnak az élén, és szabályozási vagy ellenőrzési funkciót látnak el. Vannak olyan végrehajtó szervezetek is, amelyek inkább szolgáltatásokat nyújtanak, nem pedig politikai irányelveket határoznak meg, és olyan köztestületek, amelyek konkrét területeken adnak tanácsokat.

Kabinet

A kabinet a legfontosabb miniszterekből áll. Támogatást és tanácsokat ad a miniszterelnöki (vagy elnöki) hivatalnak, hogy biztosítsa a kormány zökkenőmentes működését.

„A jó kormány egyetlen célja az emberi élet és boldogság biztosítása.”

Thomas Jefferson, az Egyesült Államok harmadik elnökének beszéde Maryland polgáraihoz (1809)

Államkincstár

A pénzügyminisztérium, az államkincstár felügyel a gazdaságra és a pénzügyi politikára. Feladatai közé tartozik a közkiadási döntések meghozatala és az állam gazdasági növekedésének segítése.

Egészségügyi minisztérium

A kormány egészségügyi és szociális politikájáért felelős minisztérium sok problémával foglalkozik a közegészségügytől a járványhelyzetekig. A fő célja javítani a hazai és globális egészségi helyzeten.

Honvédelmi minisztérium

Ez a minisztérium határozza meg egy ország védelmi politikáját. Ugyancsak ez a felelős a nemzetközi békét és biztonságot érintő kérdésekért, és biztosítja a hadsereg napi működését.

Külügyminisztérium

A külpolitikáért felel. Globális szinten képviseli a nemzeti érdekeket, foglalkozik nemzetbiztonsággal, kereskedelemmel és befektetéssel, nemzetközi szerződésekkel, külföldön lévő polgárok segítségével.

Belügyminisztérium

A belbiztonság, a törvény és rend, a bevándorlás minden aspektusát a belügyminisztérium felügyeli. Olyan területekért felel, mint a rendőrség, a határőrség és a személyi okmányok kibocsátása.

Kereskedelmi minisztérium

Ez a minisztérium irányítja egy ország iparát és kereskedelmét. Felel a más országokkal kötendő kereskedelmi egyezményekért, és segíti a külföldre irányuló befektetéseket és kereskedelmet.

Mezőgazdasági minisztérium

Ez a minisztérium alkotja meg az ország agrártörvényeit. Foglalkozik az erdőgazdálkodással, az élelmiszeriparral, a vidékfejlesztéssel és a halászatnál. Ugyancsak ez ügyel az ország természeti erőforrásaira.

Oktatási minisztérium

Az ország oktatáspolitikájának zászlóshajója, felel az óvodákért, iskolákért, valamint a középiskolai és felsőoktatási irányelvek kidolgozásáért. De hozzá tartozhat a gyermekvédelem is.

Államkincstár és gazdaságpolitika

Az államkincstár, avagy a pénzügyminisztérium az egyik legfontosabb minisztérium. Ez felügyeli a gazdaságpolitikát, vagyis felel az államháztartásért, a közkiadásokért és pénzügyi szabályozásért.

A gazdaság irányítása

A pénzügyminisztérium felel a gazdaságpolitikáért. Foglalkozik az államháztartással: azzal, hogy az állam honnan szerez forrásokat, és miként költi el azokat, valamint az állam zökkenőmentes működéséért dolgozik. Idetartozik a gazdasági növekedés és a magas foglalkoztatottság elősegítése, az infláció alacsonyan tartása, a szegénység és az anyagi egyenlőtlenségek csökkentése.

Sok országban a pénzügyminisztérium az adókat is megemeli, hogy a kormány többet tudjon költeni. A kormány adópolitikáján is változtathat a gazdaság befolyásolása érdekében. Például

csökkentheti az adókat, hogy nagyobb költsékre ösztönözze az embereket a gazdasági növekedés érdekében. A kormányzati kiadásokat és az adókat tehát a gazdaságpolitikai célok elérésére használják, ez a fiskális politika. Az Egyesült Államokban az államkincstár nem változtathat az adókon, és csak tanácsokat adhat a kormány számára a fiskális politika terén.

Egy másik módszer, amellyel a kormány megpróbálhatja befolyásolni a gazdasági folyamatokat, az alapkamat megváltoztatása vagy a forgalomban lévő pénz mennyiségének szabályozása. Ez az úgynevezett monetáris politika, amiért sokszor nem a pénzügyi-

nisztérium, hanem a jegybank felel. A pénzügyminisztériumot többnyire egy vezető politikus irányítja, akit hívhatnak pénzügyminiszternek, esetleg kincstárnoknak.

Kormányzati bevételek-kiadások

A kormány sokféleképpen szerezhet bevételeket, és költheti el őket. Ezt a politikai ideológiája és az határozza meg, milyen választási ígéreteket tett az embereknek az adott párt. A baloldali kormányok többnyire növelik a közkiadásokat, és a magas, progresszív adóztatást kedvelik, a jobboldali kormányok a kiadásokat és az adókat is alacsonyan tartják.

Adók

A bevételek szerzésének elsődleges módja az adóztatás, amikor a polgárok pénzt fizetnek a kormánynak. Különböző adóknak vannak, például jövedelemadó, ingatlanadó és forgalmi adó.

Pénznyomtatás

A kormányok néha úgy szereznek bevételt, hogy pénzt nyomtatnak. Ehhez a jegybank kötvények vásárlásával pénzt ad a kormánynak.

Kölcsön

A kormányok kölcsönöket is felvehetnek bankoktól és befektetőktől kötvények kibocsátásával, amelyeket kamattól fizetnek vissza. De nemzetközi pénzintézetektől is vehetnek fel hitelt.

Más bevételi források

Az államok a vámokból (170-71.) vagy pénzügyi befektetésekből is szerezhetnek bevételt. Az alacsony bevételű államok nemzetközi segélyek formájában is juthatnak pénzhez (190-91.).

Kormányzati bevételek

Közkidadások

JÓ TUDNI

- **Az infláció** azt jelenti, hogy a gazdaságban általánosságban növekednek az árak.
- **A kamatrát**a az a százalék, amelyet a kölcsönvett pénz után kell fizetni, vagy amelyet a megtakarított pénz után kapunk.
- **A jegybank** kezeli az ország deviza- és monetáris politikáját, és felügyeli a bankrendszert.
- **A progresszív adózás** esetén az adó mértéke a megadóztatható jövedelemmel együtt növekedik.

Egyéb kiadások

A kormányok sok mindenre költenek, például belpolitikai célokra, adósságtörlesztésre és külföldi segélyekre.

Közbiztonság

Ezekbe a kiadásokba tartozik a rendőrképzés és a bíróságok finanszírozása.

Honvédelem

A védelmi kiadások közé tartozik a katonák kiképzése és a modern fegyverrendszerek beszerzése.

Mezőgazdaság és ipar

A kormány úgy támogatja a gazdaságot, hogy beruház az iparba, és támogatja a gazdákat.

Tömegközlekedés

A kormányzati források hozzájárulnak a vonat-, busz- és metróhálózatok zökkenőmentes működéséhez.

Lakhatás

A kormányok gyakran támogatják az ingatlanpiacot, biztosítják, hogy az emberek lakhatáshoz jussanak.

Egészségügy

Idetartozik a sürgősségi ellátás fenntartása, a nővérek és az orvosok képzése, illetve a kórházak működtetése.

Oktatás

Idetartozik a tanárok fizetése, az iskolaépítés és a diákhitel, amelynek célja, hogy többen tanulhassanak egyetemeken.

Szociális háló

Sok országnak van szociális hálójuk, amely segít az állampolgároknak, hogy kielégítsék az alapszükségeiket.

Szociális ellátások

A kormány segít az állampolgároknak, hogy kielégítsék az alapszükségeiket. A szociális programok különböző formákat ölthetnek, és több problémát érinthetnek (egészségügy, lakhatás, nyugdíj).

Mik a szociális ellátások?

Az emberek gyakran nem képesek kielégíteni az alapszükségeiket, mert nincs elég jövedelmük, olyan területen laknak, ahol nincs megfelelő munkalehetőség, vagy fogyatékkal élőként nem tudnak dolgozni. Sok ország kormánya nyújt valamiféle támogatást, hogy mindenkinek elérhesse a létminimumot. Ezt nevezik szociális támogatásoknak.

A szociális támogatásoknak sok formája létezik. A történelem során sok állam nyújtott valamiféle szociális támogatást, de a legtöbb támogatás a 19. század végén alakult ki Európában, és a mértékük nagy ütemben növekedett a második világháború után.

Támogatni, vagy sem?

A legtöbb társadalomban vita tárgya – sokszor ideológiai alapon –, hogy az államnak mennyi

szociális támogatást kell nyújtania.

A támogatásokat pártoló politikát általában a baloldalhoz kötik. Szerintük az államnak erkölcsi kötelessége biztosítani polgárai számára a létminimumot, és az esélyegyenlőséget hangsúlyozzák. Egyesek szerint ennek társadalmi előnyei vannak, például azok a gyerekek, akik megfelelő ételt és ruhát kapnak, valószínűleg jobban teljesítenek az iskolában, és felnőttként többet adnak vissza a társadalomnak.

A támogatás elleni érveket általában a politikai jobboldalhoz kötik. Szerintük a jóléti ellátórendszer sokba kerül az államnak, amit az adófizetők állnak. A szociális támogatások ellenzői szerint a segélyek elveszik az emberek motivációját a munkára, és a gazdasági hatékonyság csökkenéséhez vezetnek.

A JÓLÉTI ÁLLAM

A jóléti államban az állam védi és támogatja a polgárai gazdasági és szociális jólétét. Azon a vélekedésen alapul, hogy közös felelősségünk biztosítani mindenki számára a létminimumot. Az első jóléti államot Otto von Bismarck (1815–1898) kancellár hozta létre Németországban az 1880-as években. A 20. század elején az elképzelés Nyugat-Európában és az Egyesült Államokban is elterjedt.

A támogatás fajtái

A jóléti támogatásnak sokféle formája lehet, például pénzügyi juttatás vagy lakhatási kedvezmény. Különböző csoportok kaphatják, például a szülők vagy az idősek, és sokféle területen nyújthat segítséget (foglalkoztatottság, gyermekgondozás, fogyatékkal élők).

„A kormány célja az emberek jóléte.”

Theodore Roosevelt (az Egyesült Államok elnöke): *The New Nationalism* (Az új nacionalizmus 1910)

Bértámogatás

Segély olyanoknak, akik a keresetükből nem tudják fedezni az alapvető szükségleteiket.

Családi pótlék

Anyagi támogatás a gyereket nevelő szülőknek vagy gyámoknak.

Munkanélküli-segély

A munkanélküli álláskeresőknak adott támogatás segít nekik, hogy elérjék a létminimumot.

Gondozási díj

Pénzügyi támogatás azoknak, akik fogyatékkal élő vagy beteg családtagot ápolnak.

Fogyatékosági támogatás

Segély azoknak, akik fogyatékkal élnek, hogy fedezni tudják az alapvető szükségleteiket.

Ápolási díj

Anyagi segítség az olyan betegséggel vagy fogyatékkal élőknek, akik ápolásra szorulnak.

Nyugdíj-kiegészítés

Extra pénz nyugdíjasoknak, hogy fedezni tudják az alapvető szükségleteiket.

Lakhatási támogatás

Lakbértámogatás azoknak, akik munkanélküliek, alacsony a jövedelmük, vagy más okból rászorultak.

Feltételes támogatás

Feltételhez kötött anyagi támogatás a szegénységben élőknek, például egy gyermek iskolába íratásáért.

Gyermekgondozási díj

Támogatás olyan nőknek, akik gyermeket várnak, vagy nemrég szültek, és nem dolgoznak.

Adó-kedvezmény

Támogatás azoknak a munkavállalóknak, akik speciális körülményeik miatt segítségre szorulnak.

Nyugdíj

A munkában töltött éveik alatt járulékot fizetnek az emberek, hogy nyugdíjaskorukban nyugdíjat kapjanak.

Téli tüzelőanyag-támogatás

Támogatás, amellyel a rászorulóknak a fűtési költségeihez járul hozzá az állam.

A hadsereg

Egy ország hadserege – összefoglaló nevén a fegyveres erők – védi az országot külső fenyegetés vagy belső konfliktus esetén. A legtöbb országban a hadsereget a végrehajtó hatalmi ág felügyeli.

A hadsereg szerepe

A német szociológus, Max Weber szerint az állam legmeghatározóbb jellemzője, hogy kizárólag neki van törvényes joga erőszakot alkalmazni. Többnyire a hadsereg rendelkezik ezzel a kiváltsággal. A történelem során az emberek különféle politikai entitásokba rendeződtek, és egyeseknek az a feladat jutott, hogy erővel megvédjék a többieket a külső fenyegetésektől.

A legtöbb országban a fegyveres erőknek különféle haderőnemei vannak (szárazföldi csapatok, haditengerészet, légierő). A kormányok gyakran hatalmas összegeket költenek arra, hogy a sereg elég nagy legyen az ország megvédésére, rendelkezzen a legújabb eszközökkel, a katonák pedig magasan képzettek legyenek. Egy állam hadseregének nagysága általában jelzi az adott ország erejének mértékét. Egyes országokban a

felnőttek számára sorköteleesség van érvényben. A történelem során a hadseregeket nemcsak más területek lerohanására és megszerzésére használták, hanem a haza megvédésére is. Ám ha egy ország biztonsági célokból megerősíti a hadseregét, a környező országok fenyegetve érezhetik magukat, ami konfliktushoz vezethet. Ezt nevezik biztonsági dilemmának. Épp ezért a globális politikában nagy hangsúlyt kap a hadseregek, azon belül is különösen a nukleáris fegyverek leszerelése.

Egyéb feladatok

A hadseregnek más feladatai is lehetnek. Mivel a katonák speciális kiképzést kapnak, és hozzászoktak a krízishelyzetekhez, gyakran vetik be őket vészhelyzetekben. Például az Egyesült Királyságban a hadsereg fontos szerepet játszott a COVID-19-pandémia idején

JÓ TUDNI

- **Leszerelés** a csapatok és fegyverek csökkentését, leépítését jelenti egy országban.
- **Biztonsági dilemma** akkor merül fel, ha egy ország a honvédelme fejlesztésével reakciót vált ki a szomszédos országokból, és ez konfliktushoz vezet.
- **Katonai puccs**, amikor a hadsereg váratlanul, erőszakkal megdönti a kormányt. Általában alkotmányellenes, törvényellenes, és katonai uralomhoz vezet.

a covidtesztek elvégzésében, a tömeges oltópontok felállításában és a vakcinák szállításában. A kormányok humanitárius kríziseknél is bevetik a hadsereget belföldön és külföldön egyaránt.

A hadsereg irányítása

Szinte minden országban fontos kérdés a civil kormány (különösen a végrehajtó ág) és a hadsereg kapcsolata. A kapcsolat pontos jellegét általában az alkotmányban rögzítik. Többnyire a végrehajtó ág irányítja a hadsereget, a hadsereg pedig a végrehajtó ágnak felel. Bizonyos esetekben viszont másfajta kapcsolat is lehet a kettő között.

A hadsereg állami kontrollja

A legtöbb demokráciában a kormány irányítja a hadsereget. Az Egyesült Államokban például az elnök a főparancsnok, mert ő a hadsereg legfőbb vezetője.

A hadsereg mint rivális hatalom

Egyes országokban, például Bolíviában, a hadsereg rivális hatalom a kormánnyal szemben. A fontosabb feladatokat megosztják a végrehajtó ág és a hadsereg között, ami politikai feszültséget okozhat.

Katonai uralom

Egyes országokban, például Szudánban és Mianmarban, a katonaság irányít, civil kormány nincs. Az ilyen katonai diktatúrákban a polgároknak nincs sok beleszólásuk a politikába.

Hadsereg nélkül

Némelyik országnak nincs hadserege. Costa Ricában és Grenadában például leszerelték a sereget a puccsveszély miatt, és a hadi kiadásokat átcsoportosították más területekre, például az oktatásra.

A HADSEREGRE LEGTÖBBET KÖLTŐ ORSZÁGOK

2020-ban a világon az Egyesült Államok költötte a legtöbbet hadi kiadásokra, ami a GDP (bruttó hazai termék) több mint 3 százalékát tette ki.

2020-ban **1981** milliárd USD-t költöttek a világon hadseregre

Stockholmi Nemzetközi Békekutató Intézet (2021)

Önkormányzatok

Az önkormányzatok feladata, hogy fontos szolgáltatásokat nyújtson a helyi lakóknak és vállalkozásoknak. Ez kiterjedhet a szociális ellátásra, iskolákra, hulladékszállításra és vállalkozástámogatásra.

A mindennapok politikája

Ha politikáról van szó, többnyire az országos problémákról beszélünk, de az emberek napi szinten általában a helyi önkormányzattal vannak kapcsolatban. A helyi hatóságok többféle alapszolgáltatást nyújtanak a lakosoknak és a vállalkozásoknak. Az „önkormányzat” kifejezés általánosságban a közigazgatás legalacsonyabb szintjét jelenti, ami egy meghatározott földrajzi területen működik, szemben a „központi kormányzattal”, amely többnyire az ország – vagy az állam – kormányát jelenti.

Hogy pontosan milyen formában működik az önkormányzat, amellyel a polgárok napi kapcsolatban vannak, az nagyban függ a lakóhelyüktől. A városban élő embereknek másfajta – kerületi jogosítványokkal rendelkező – hatóságokkal van dolguk, mint azoknak, akik ugyanabban az országban vidéken élnek. A helyi közigazgatási formák között lehetnek többek között falusi tanácsok, megyei tanácsok, önkormányzatok, plébániák. Lakóhelytől függően lehet egyszintes önkormányzat, amely az alapszolgáltatásokért felel, vagy kétszintes önkormányzat, amelyek megosztják a feladatokat.

A demokratikus rendszerekben az emberek általában szavaznak a helyi önkormányzat tagjaira. A pozícióért induló jelöltek lehetnek politikai párt tagjai vagy függetlenek, akik a helyi problémák miatt döntöttek az indulás mellett. Az önkormányzatoknál dolgoznak nem választott szakemberek is, akiket azért alkalmaznak, hogy a helybeli problémákkal foglalkozzanak.

Az önkormányzatok feladatai

Az önkormányzatok felelnek a helyi források kezeléséért. Együttműködnek a lakossággal, a vállalkozásokkal és más szervezetekkel, hogy biztosítsák a megegyezés szerinti szolgáltatásokat. Ehhez különböző forrásokból szereznek pénzt. Ebbe beletartoznak az állami támogatások, valamint a helyi lakóktól és vállalkozásoktól beszedett adók, bírságok és díjak.

A múzeumokat vagy az önkormányzat működteti, vagy kormányzati támogatást kapnak.

A nyilvános mosdókat az önkormányzat működteti.

Tömegközlekedéssel a lakosok eljutnak a boltokba és a szolgáltatásokhoz.

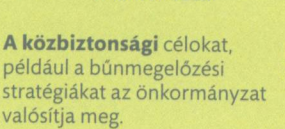
Temetés: akiknek nincs családjuk, azok temetéséről az önkormányzat gondoskodik.

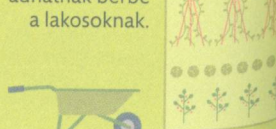
Az anyakönyvvezetői hivatal biztosítja, hogy két ember házasságát hivatalosan is elismerje az állam.

Az iskolákat és főiskolákat sokszor az önkormányzat finanszírozza.

Kisparcellákat vagy közösségi kerteket adhatnak bérbe a lakosoknak.

A parkokat, rekreációs tereket az önkormányzat tartja fent az emberek kényelmére, szórakoztatására.

A szociális ellátást az önkormányzatok biztosítják a támogatásra szorulóknak.

A városháza az önkormányzat központi adminisztrációs épülete.

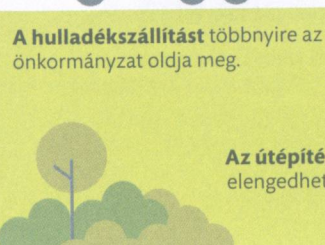
Piacokat és vásárokat is nyithat, hogy élénkítse a helyi gazdaságot.

Bérházakat is kiadhat, és lakhatási támogatást nyújthat.

A hulladékszállítást többnyire az önkormányzat oldja meg.

Az útépités és -karbantartás elengedhetetlen a biztonságos közlekedéshez.

HELYI ÉS ORSZÁGOS KORMÁNYZAT

Egy állam irányításához a hatalmat meg kell osztani az országos és a helyi kormányzás között. A decentralizált rendszerekben úgy vélik, az önkormányzatok a legalkalmasabbak a helyi szükségletek kielégítésére. Általában nagyobb állami támo-

gatásban részesülnek, és nagyobb autonómiát kapnak a döntéshozatalban és a problémák rangsorolásában. A központosított rendszerekben az önkormányzatok kisebb autonómiát élveznek, nagyrészt a központi kormányzat döntéseit hajtják végre.

A sportközpontokat és uszodákat gyakran az önkormányzat üzemelteti vagy tartja fenn, ezzel támogatva a lakosok egészségét.

Engedélyeket ad ki a vállalkozásoknak bizonyos tevékenységekre a közösségben.

Az újrahasznosítási szolgáltatásokkal igyekszik csökkenteni a szemét mennyiségét és óvni a környezetet.

Építési szabályok biztosítják, hogy az építkezések a helyi előírások szerint folyjanak.

Civil szervezetek

A civil szervezetek polgárok által indított nonprofit szervezetek, amelyek a kormánytól és a pártpolitikától függetlenül működnek, hogy az emberek érdekeit és jólétét szolgálják.

Humanitárius célok

Nem létezik egységes meghatározás a civil szervezetekre (NGO), de vannak bizonyos tulajdonságok, amelyeknek mind megfelelnek. A kifejezés általában olyan szervezetekre utal, amelyek inkább humanitárius, és nem pénzügyi célokból működnek (általában nem törekednek profitszerzésre). Függetlenek a kormánytól és más állami befolyástól, bár kaphatnak kormányzati támogatást, vagy együttműködhetnek a kormányzati egységekkel.

Működhetnek a tagság érdekében (alulról szerveződő szervezet) vagy másokért (képviselő). A civil

szervezetek általában jogvédelemmel, a szegénységgel, fejlesztéssel, a klímaváltozással, továbbá az egészségüggyel, a fogyatékkal élők helyzetének segítségével és az oktatással foglalkoznak. Mindezt tehetik helyi, országos és globális szinten.

Mivel foglalkoznak a civil szervezetek

A civil szervezeteknek két nagy típusa van: az operatív és az érdekképviselői szervezetek. Az operatív civil szervezetek többnyire konkrét gyakorlati munkát végeznek, sokszor az önkormányzatok helyett ők biztosítanak bizonyos közszolgáltatásokat. Ez lehet oktatási, egészségügyi vagy egyéb képzési szolgáltatás, infrastrukturális fejlesztések (például kutak, nyilvános mosdók vagy házépítés) kivitelezése.

Az érdekképviselői civil szervezetek egy-egy specifikus ügyet vállalnak magukra. Céljuk, hogy felhívják a figyelmet egy problémára, és változást érjenek el benne.

10

millió
NGO működhet
jelenleg világszerte

<https://worldngoday.org>, „What is an NGO?” (2021)

Előfordulhat, hogy szeretnék megváltoztatni a kormány politikáját vagy a törvényeket (például az emberi jogokkal kapcsolatban), vagy alakítani az embereknek egy bizonyos jelenséghez (például a női nemi szervek megcsonkításának gyakorlatához) való hozzáállását. Ehhez többféle eszközt használnak a kampányolástól a lobbizásig, a médiában való szerepléstől az aktivizmusig. Egyes civil szervezetek operatív és érdekképviselői tevékenységet egyaránt végeznek.

A civil szervezetek sokszínűsége

Sokféle NGO létezik. Vannak kicsik, bevétel nélkül, ahol csak néhány helybéli dolgozik az adott közösség valamelyik problémáján. Mások több millió dolláros költségvetéssel bírnak, magasan képzett személyzet dolgozik a világszerte megtalálható irodákban globális problémákon. Az NGO-k a támogatási forrásaik alapján is különböznek, és hogy mennyire szorosan működnek együtt az országuk kormányával.

A CIVIL SZERVEZETEK RÖVID TÖRTÉNETE

A „civil szervezet” kifejezés az ENSZ 1945-ös alapító okiratában való megemlítése után terjedt el széles körben. De civil szervezetek már jóval korábban is léteztek: elődeik azok a vallási szervezetek és szociális mozgalmak voltak, amelyek az ipari forradalom után jöttek létre az Egyesült Államokban és Európában. Az 1839-ben alakult Rabszolgaság-ellenes Társaságot tekintik az első civil szervezetnek. Az 1980-as évek végén, a hidegháború után és az azt követő demokratizálódási hullám hatására egyre több civil szervezet alakult.

CIVIL SZERVEZET MÉRETE

Sok civil szervezet kis méretű, egy adott közösségen belül működik, önkéntesekből áll, és vagy helyi ügyekért kampányol, vagy egyszerű, de fontos szolgáltatásokat nyújt.

Nagyobb, hivatásos és önkénteseket is alkalmazó civil szervezetek, amelyek országszerte működnek, és alapszolgáltatásokat nyújtanak, vagy országos kampányokat folytatnak.

A legismertebb civil szervezetek nemzetközi, és globális problémákkal foglalkoznak. Egy közismert példa az Amnesty International.

PROBLÉMA JELLEGE

Helyi problémák

A helyben működő civil szervezet célja lehet például megakadályozni a könyvtár bezárását, megóvni a zöld területeket, vagy tolmácsolni a menekülteknek.

Országos problémák

Az országos szervezetek lobbizhatnak a kormány politikája ellen, vagy konkrét ügyekért (például az analfabetizmus leküzdése) dolgozhatnak.

Nemzetközi problémák

A nemzetközi civil szervezetek globális témákkal foglalkoznak (például a klímaváltozás), vagy krízisre reagálnak: háború, éhínség, természeti katasztrófák.

FINANSZÍROZÁS

Saját finanszírozás

Sok civil szervezet saját forrásból tartja el magát: magánadományokból, termékek és szolgáltatások eladásából vagy tagsági díjakból.

Kormányzati finanszírozás

A kormányzati finanszírozás különböző formákban valósulhat meg: támogatások, külföldi segélyek vagy konkrét szolgáltatásokért történő fizetés.

Nemzetközi finanszírozás

A nemzetközi civil szervezetek kaphatnak támogatást olyan nemzetközi szervezetektől, mint az EU vagy az ENSZ, vagy nagy humanitárius szervezetektől.

KAPCSOLAT A KORMÁNNYAL

Kormánytól független

A kisebb civil szervezetek ritkán érintkeznek a magas szintű hivatalokkal, mert gyakran olyan területeken dolgoznak, ahol minimális a kormányzati jelenlét.

Kormányval együttműködő

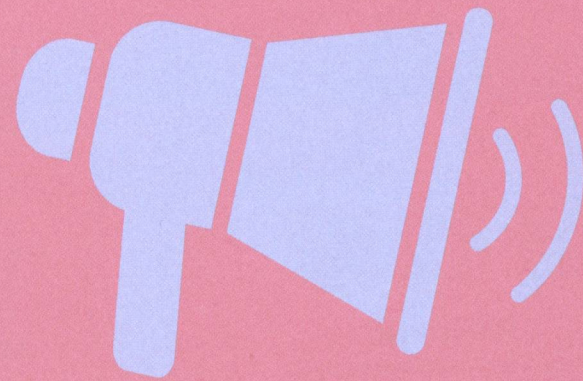
A civil szervezetek sokféleképp működhetnek együtt a kormánnyal: tanácsadást, szolgáltatásokat nyújthatnak, segíthetnek a változás elérésében.

Kormányval szembenálló

A civil szervezetek nyilvánosságra hozzák az igazságtalanságokat, például jelentéseket írnak a kormány politikájáról, tiltakozásokat szerveznek.

POLITIKAI VÁLTOZÁS

Választások és népszavazások

A választások célja, hogy a polgárok megválasszák, ki kormányozza őket. Olyan emberekre vagy pártokra szavaznak, akik a polgárok érdekeit képviselik. Nem csak országgyűlési választás létezik: önkormányzatok, szakszervezetek, közösségi csoportok, gazdasági társaságok és más szervezetek tisztségviselőit is választhatják szavazással. A tekintélyelvű rendszerekben is lehetnek választások, de ezek általában nem tisztességesek és szabadok, csak a látszat kedvéért tartják őket.

„Ha a választók hisznek a választások tisztaságában, a jobb kormányzás erős katalizátorai lehetnek.”

Kofi Annan a *Deepening Democracy* (A demokrácia erősítése, 2012) előszavában.

A VÁLASZTÁSOK ALTERNATÍVÁI

A választás kritikusai kifogásolják, hogy a szavazás után a választók nem vehetnek részt a demokratikus folyamatokban, amíg ismét az urnák elé nem hívják őket. Két választás között a politikusok a választók teljes kizárásával hoznak döntéseket. Emiatt a választók elveszthetik a bizalmat a megválasztott politikusokban és kormányokban,

és nem szívesen mennek el szavazni, ami alacsony részvételhez vezet. Felmerült, hogy a választások alternatívájaként az érdeklődő polgárok népgyűléseken mondhatnák el véleményüket az adott témáról, vagy sorsolással, véletlenszerűen választhatnák ki a jelentkezők közül a politikai tisztségek viselőit.

Miért tartunk választásokat?

Kofi Annan (1938–2018), az ENSZ volt főtitkára azt mondta, a választás „a demokrácia elengedhetetlen forrása”. Más szóval a választás teszi lehetővé a demokrácia működését. Amellett, hogy a szavazók megválaszthatják a vezetőiket, felelősségre is vonhatják őket: ha rosszul teljesítenek, leválthatják őket. A legtöbb esetben a választás lehetővé teszi a békés hatalomátadást is.

Hitelesség

Ahhoz, hogy a választás hiteles legyen, inkluzívnak, átláthatónak és igazságosnak kell lennie. De sajnos sok választás nem felel meg e kritériumoknak (114–115. o.).

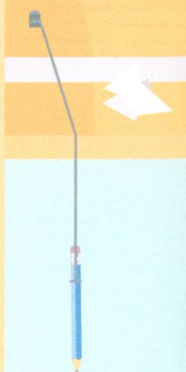
A szavazás

Csak az arra jogosultak szavazhatnak, lehetnek korosztályos és más megkötések. A legtöbb országban a szavazás önkéntes, de néhány helyen kötelező.

Fix szolgálati ciklus

A kormányoknak időnként ki kell kérniük a választók véleményét, hogy hivatalban maradhatnak-e, vagy lecserélik őket. Ez az időtartam országonként változik.

Választási kampány

A politikai pártok és jelöltjeik a választás napjáig tartó kampányokban mutatják be a választóknak az elképzeléseiket és álláspontjukat a kulcskérdésekről.

A választók tájékoztatása

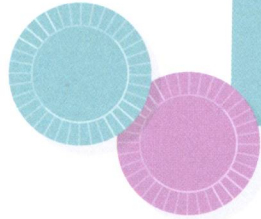
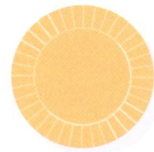
A demokratikus választási folyamat lelke a kampány. A közvélemény ekkor ismerheti meg a kormányzásért versenyzők személyiségét, meggyőződését és értékrendjét. Ugyanakkor a kampány lehetőséget nyújt a jelentkezőknek, hogy népszerűsítsék magukat és az ideológiáikat a választók előtt.

A jelöltek sokféle módon ismertethetik meg a véleményüket a közvéleménnyel, bevett módszerek a szóróanyagok terjesztése, az interjúk és a nyilvános szereplések, valamint az utóbbi időben a közösségi médiában való jelenlét. Közvélemény-kutatásokat rendelhetnek meg, hogy azonosítsák az „ingadozó” (bizonytalan) szavazókat, hogy forrásokat csoportosíthassanak át a megnyerésükre. A hivatalos választási kampány idejét sokszor törvényben határozzák meg, és lehet egy hónap, de sokkal hosszabb is: az Egyesült Államokban a 2016-os elnökválasztáskor Ted Cruz a választás előtt 596 nappal jelentette be az indulását.

A kampányt az esélyegyenlőség miatt szigorúan szabályozzák, különösen a költségeket. A cél a választók megfelelő informálása, hogy ki tudják választani az érdekeiknek legmegfelelőbb jelöltet.

Választási naptár

A választási folyamat jóval azelőtt kezdődik, hogy a jelöltek kampányolni kezdenének. El kell dönteni, ki és hol jogosult szavazni, valamint jóvá kell hagyni a jelöltek listáját. Ha véget ér a kampány, és lezajlik a szavazás, nem sokkal később megszületnek az eredmények is. Bár mindig fennáll a veszélye, hogy megtámadják az eredményt, ahogy a 2000-es amerikai elnökválasztás esetében történt (Bush kontra Gore), amikor egy hónapig is eltartott, míg győztest hirdettek.

1. A választókerületek kijelölése adott földrajzi területek, szavazókörök meghatározásával.

2. A jelöltállításra viszonylag hamar sor kerül, hogy kiválasszák a jelölteket, akik elindulnak a választáson.

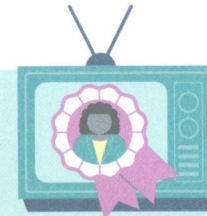

3. A választók névjegyzékbe vételekor állapítják meg, ki jogosult szavazni, és rögzítik az adataikat. Aki nem szerepel benne, nem szavazhat.

4. Kampányfinanszírozás: törvények szabályák meg, mennyit lehet költeni, így a pártok egyenlő esélyekkel indulnak.

7. Kampánycsend: van, ahol a választás előtt több órával be kell fejezni a kampányolást.

6. A kampány lehetőséget ad a jelölteknek, hogy különféle módszerekkel kommunikáljanak a választókkal, a közösségi médiától a személyes fórumokig.

5. Különbő platformokon ismertetik a párt programját és meggyőződését.

8. A választás napján a választók leadhatják a voksukat a szavazókörben, bár egyesek korábban postai úton vagy online szavaznak.

9. A szavazatszámolásra a szavazókörök bezárása után kerül sor. Végezhetik kézzel vagy újabban elektronikusan is.

10. Az eredmények nem egyszerre érkeznek be, és általában folyamatosan közlik őket, míg ki nem derül a győztes.

11. Az eredmény vitatása megakadályozhatja a kormány megalakítását, vagy megkérdőjelezheti a legitimitását, ha nem oldódik meg a kérdés.

„Az országos politikai kampányok jobbak, mint a cirkusz.”

H. L. Mencken (amerikai újságíró)
A Prairie Home Companion rádióműsorban (2015)

Választási rendszerek

A választási rendszer meghatározza a választás folyamatának és a végeredmény megállapításának szabályait. Többféle választási rendszer létezik, mindnek van előnye és hátránya egyaránt.

Választási szabályok

A demokrácia egyik alapvető szabályának tekintjük, hogy jogunk van megválasztani valakit egy adott hivatalra. Ez a gyakorlat az i. e. 6. század óta létezik, ekkor vezették be az ókori Athénban.

A szabályok összességét, amelyek meghatározzák, hogyan kell a választásokat lebonyolítani, választási rendszernek hívjuk.

Manapság többféle választási rendszer létezik, amely meghatározza a szavazás folyamatát a politikai választásokon, és a szabályait az alkotmányba vagy a választási törvénybe foglalják.

A választási rendszerek a választási folyamat minden aspektusát szabályozzák: hogy ki szavazhat, és ki lehet jelölt, hol vannak a szavazókörök, a proxyszavazatok

használatát (amikor valaki másnak a nevében szavaz), a levélszavazást és a választások időzítését. Azt is meghatározzák, mi álljon a szavazólapokon, hogyan számolják össze őket, és hogy a szavazatok miként határozzák meg a végeredményt.

Eltérő rendszerek

A választási rendszer országról országra változik. A relatív többségi

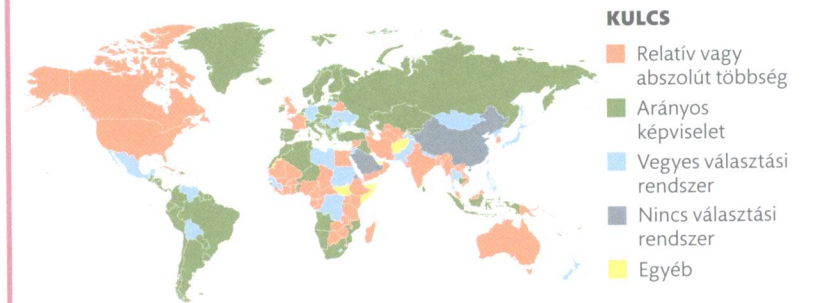
rendszerekben a legtöbb szavazatot gyűjtő jelölt győz (de nem feltétlenül abszolút többséggel); a többségi rendszerekben a szavazatok abszolút többségét kell megszerezni a győzelemhez. Az arányos képviseleti rendszerek célja, hogy a megválasztott képviselők szélesebb támogatást élvezzenek.

A kategóriákon belül is vannak variációk. Az egygyőzteses választási rendszer a nagy politikai pártoknak kedvez. Az arányos képviselet viszont a támogatói szerint jobban tükrözi a választói preferenciákat.

RENDSZEREK A VILÁGON

A világ országainak több mint egyharmada (pl. az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság) a relatív vagy

abszolút többségi rendszert használja. Az európai országok többségére az arányos rendszer jellemző.

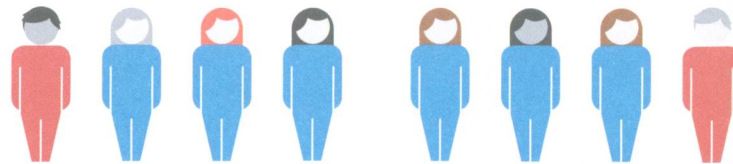
A választás fajtái

A két leggyakoribb választási rendszer az arányos képviselet, ahol a megválasztott képviselők száma a rájuk leadott szavazatok arányától függ, és az egygyőztes rendszer, ahol az a jelölt győz, aki egyszerű többséget kap. Egyes országokban, például Németországban, Új-Zélandon, kompenzációs módszert használnak, amely ötvözi az arányos képviseletet az egyéniképviselő-választással.

„Nincs megbízhatatlanabb a népnél... nincs megtévesztőbb a választási rendszerénél.”

Marcus Tullius Cicero (római államférfi)

VÁLASZTÓK

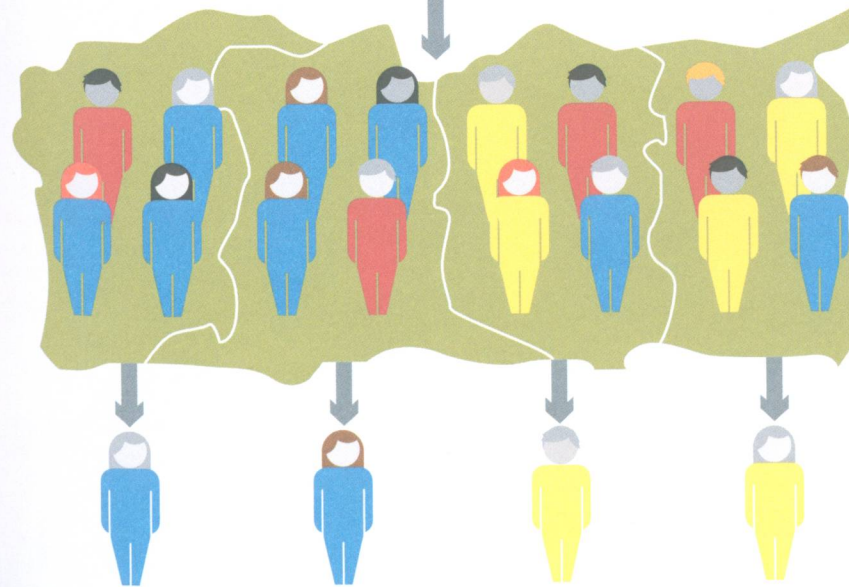
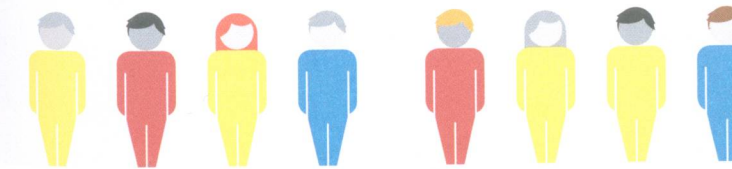
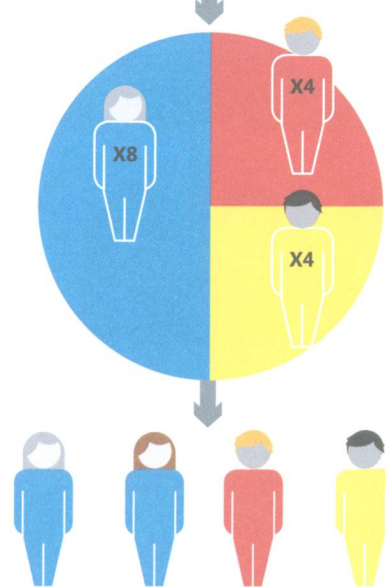

Arányos képviselet

A választók többnyire egynél több jelöltre is szavazhatnak fontossági sorrendben. Így a végeredmény azt mutatja, hogy a pártok összesen hány százalékot kaptak. Sokak szerint ez a legdemokratikusabb rendszer, mert az emberek szavazatai arányosan jelentkeznek az eredményben.

Képviselő-választás

A képviselők száma azt tükrözi, a szavazatok hány százalékát szerezték meg az egyes pártok. Bár ez lehetővé teszi a kisebb pártok képviseletét is, a kritikusok szerint egyik párt sem szerezhet abszolút többséget.

Választók

Az ország azon lakosait, akik jogosultak szavazni, választóknak hívjuk. Ritka, hogy az állampolgárok 100 százaléka szavazzon egy választáson – kivéve, ha kötelező a részvétel.

Egy győztes

A választók csak egy jelöltre szavazhatnak, bár a szavazócédulán több jelölt is lehet. Az a jelölt vagy párt nyer, aki megkapja a többséget, a részvételi aránytól függetlenül. Tehát egy jelölt akár 50 százaléknál kisebb részvételnél is nyerhet, a kisebb pártok eredményét nem veszik figyelembe.

Megválasztott képviselők

Egy párt több képviselői helyet nyerhet a szavazatok kisebb arányának megszerzésével. A nagy pártok járnak jól, a kisebbek bejutása még jó eredmény elérése esetén sem biztos. Sokan úgy érzik, elvesz a szavazatuk.

Népszavazás

A demokrácia működésére jó példa a népszavazás, amelynek során az állampolgárok igent vagy nemet mondanak bizonyos politikai kérdésekben, ahelyett hogy a képviselőkre bíznák a döntést.

Konkrét szavazások

A népszavazás legfontosabb jellemzője, hogy a választópolgárok (a választásra jogosult polgárok) egy konkrét ügyben döntenek. Ez különbözteti meg a népszavazást a választástól (106–107. o.), ahol a választók egy képviselőjelöltre szavaznak, aki a nevükben szavaz majd az ország parlamentjében. A népszavazáskor épp ezért álta-

lánban az egyszerű igen vagy nem közül kell választani.

Népszavazást sokféle okból kiírhatnak. Egyes helyeken, például Ausztriában és sok latin-amerikai országban törvényi kötelesség népszavazást tartani minden alkotmánymódosításról. A népszavazás gyakran használt eszköz a függetlenségi és önrendelkezési mozgalmak kezében. 1993-ban Eritreában,

amely akkor Etiópiához tartozott, népszavazást tartottak a függetlenségről. Több mint 98 százalékos részvétel mellett 99,8 százalék az elszakadásra voksolt, és két nappal később Eritrea kikiáltotta a függetlenségét. 2017-ben Katalóniában tartottak népszavazást, amelynek eredményeként 92 százalék a Spanyolországtól való elszakadásra szavazott, csak hogy a spanyol

kormány alkotmányellenesnek minősítette a szavazást.

Vannak országok, ahol alig, másutt gyakran tartanak népszavazást. Svájcban sokkal több népszavazást tartottak, mint bárhol a világon.

A népszavazások képesek jobban felkelteni az emberek érdeklődését a politika iránt, mint a képviseleti demokrácia. De vissza is élhetnek vele, ha egyes politikusok nem szeretnék népszerűtlen döntéseket meghozni. A kis különbségű győzelmek pedig megoszthatják az országot.

600 népszavazást tartottak Svájcban, amióta 1848-ban modern állam lett

www.swissinfo.ch, „How direct democracy has grown over the decades” (2018)

ESETTANULMÁNY

Brexit

Az Egyesült Királyságban ritkán tartanak népszavazást. 2016-ban a kormány mégis rendezett egyet az ország EU-tagságáról, amelyet sokan vitattak, főleg, mivel csak két választást kínált: maradni vagy távozni. Magas részvétel mellett szoros eredmény született: 51,89% szavazott a távozásra, 48,11% a maradásra. 2020-ban kiléptek az EU-ból, de az ország azóta is politikailag megosztott maradt.

Kormány

A kormány dönti el, mikor tartanak népszavazást, és milyen formában, egyszerű igen-nem kérdés lesz, vagy többféle válasz lehetséges.

Érvek a népszavazás mellett és ellen

A népszavazás támogatói szerint ez a direkt demokrácia hiteles formája, mert a nép közvetlen befolyással lehet a politikára. Ugyanakkor tekinthető a képviseleti demokrácia meggyöngyítésének, és megmentheti a kormányokat a népszerűtlen döntések meghozatalától.

()

()

Részvételi arány

Bizonyos esetekben, mint például 2006-ban Montenegró függetlenségi népszavazása esetében, szükséges a választók bizonyos mennyiségének részvétele az érvényességhez.

60%

Győztesek

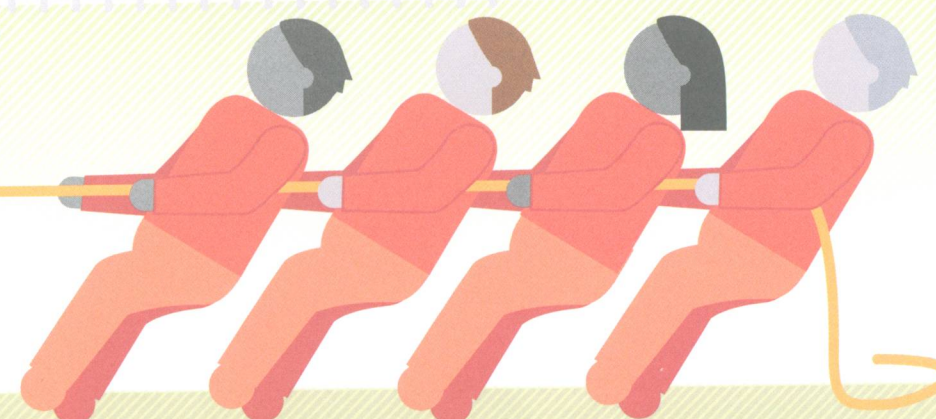
Bizonyos esetekben kétharmados többség kell ahhoz, hogy egy népszavazás érvényes legyen. Más esetekben az egyszerű többség is elég az eredményhez, bármilyen kicsi is a különbség.

IGEN NEM

Az eredmény

A végeredményt a nép akaratának tekintik, amivel eldönthetnek egy megosztó kérdést. A kormány a végeredménynek megfelelően cselekedhet.

40%

Vesztesek

Ha egy megosztó témában szoros eredmény születik, nem biztos, hogy lezártnak tekinthető a kérdés, újabb népszavazásokra lehet számítani.

A választások manipulálása

A demokratikus választásoknak átláthatónak és tisztának kell lenniük, de ez nincs mindig így. Olykor manipulálják a választásokat, hogy a megfelelő jelölt vagy párt nyerjen.

A választók félrevezetése

A választás több módon befolyásolható. Ezek egy része kifinomult, például a választókerületek határainak átrajzolásával befolyásolhatják a szavazás eredményét (ezt még olyan országokban is alkalmazzák, amelyeknek erős, tisztességes demokratikus hagyományaik vannak). De előfordulnak durvább módszerek is: ellenzéki politikusok letartóztatása, erőszakos fellépés a támogatóikkal szemben. Erre az autoriter országokban kerülhet sor.

Az interneten áramló információ alakítása döntő stratégiává vált a választások befolyásolására (122–123. o.). Az online beszélgetéseket úgy manipulálhatják, hogy egy bizonyos pártnak kedvezzenek. Korlátozhatják a hírforrásokhoz, kommunikációs eszközökhöz,

sőt magához az internethez való hozzáférést, alternatív tényeket, ún. „álhíreket” tehetnek közzé.

Az efféle csalást nehéz leleplezni. Az óvintézkedések közé tartozhat a választási törvény szigorítása, a választások független testületek, például a civil szervezetek általi el-

lenőrzése. Egyes országokban választói igazolványt használnak beépített biztonsági mechanizmussal, de ez azzal a veszéllyel jár, hogy egyesek nem élhetnek a választói jogaikkal, ha nincs náluk a „megfelelő” igazoló okmány.

A szavazás akadályai

A szavazásnak egyszerűnek kellene lennie, de vannak bizonyos korlátozások, amelyek a hátrányos helyzetűeket sújtják, akik valószínűleg nem a status quo fenntartására szavaznának. Ilyen lehet például, ha a szavazást hivatalos, fotót tartalmazó azonosító okmányhoz kötik, vagy ha kizárják a szavazásból az egyes etnikai csoportokat vagy az analfabétákat.

Jogfosztás
Bizonyos feltételek (így az állandó lakhely, az írástudás vagy a nemzetiség) alapján egyes csoportokat, pl. a hajléktalanokat, kizárhatnak a szavazásból.

Választókerület-módosítás
Az egyik pártnak kedvezően átrajzolják a választókerületeket. Sor kerülhet etnikai csoportok áthelyezésére is.

Szavazatvásárlás
A választóknak ajánlanak valamit a szavazatukért. 2018-ban, Venezuelában ételt adtak a szegényeknek a szavazatukért cserébe.

Dezinformáció
Az álhírek terjesztése az ellenfelek hiteltelenítésére és a közvélemény-kutatások eredményeinek manipulálása manapság bevett kampányeszköznek számít.

Választási csalás
Idetartozik a szavazólapok (a választók szavazatait tartalmazó lapok) meghamisítása, megsemmisítése vagy szándékos elvesztése.

Túlszavazás
A túlszavazás az, mikor valaki több szavazatot ad le. Állítólag Vlagyimir Putyin támogatói ezt tették 2021-ben Oroszországban.

Szavazatok megsemmisítése
A szavazócédulákat nehéz észrevétlenül megsemmisíteni, de titokban el lehet rontani őket, hogy érvénytelenné váljanak.

Megfélemlítés
A világon 2020-ban tartott összes választás több mint felét valamilyen erőszak zavarta meg.

Az eredmény elutasítása
2011-ben a nigériai Muhamadu Buhari nem fogadta el a vereségét, ahogy Donald Trump sem 2020-ban, az Egyesült Államokban.

SZAVAZÓ-KÖR

ESETTANULMÁNY

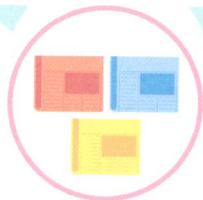
Cambridge Analytica

2018-ban kiderült, hogy egy Cambridge Analytica nevű brit tanácsadó cég egy alkalmazáson keresztül adatokat gyűjtött olyan kérdésekkel, amelyeket arra terveztek, hogy felállítsák a választadók pszichológiai profilját. Az információkból a cég olyan választói profilokat készített, amelyeket pártoknak adott el. Ezeket a profilokat 2016-ban az Egyesült Államokban Ted Cruz és Donald Trump elnöki kampányában is felhasználták. Úgy vélik, a Cambridge Analytica által szolgáltatott adatokat 200 választás befolyásolására használták fel világszerte.

A média és a politika

A média kulcsszerepet játszik a politikában, ugyanis tájékoztatja a közvéleményt a közügyekről, felületet biztosít a politikusoknak, ahol azok megnyilvánulhatnak, és ahol kritizálhatják őket. Régen a média újságokból, néhány rádióadóból és tévécsatornából állt, de manapság jelentős az online média szerepe: számos digitális szolgáltatás működik. Ráadásul a médianak egyre nagyobb konkurenciát jelentenek az amatőr, civil újságírók.

Újságok

Bár az újságok folyamatosan olvasókat veszítenek a média egyéb formái miatt, továbbra is nagy befolyással vannak a politikára, mivel egyes lapok adott politikai párt vagy ideológia mögé állnak.

Televízió

A televízió továbbra is nagy hatású eszköz a politikai vélemény alakítására. Egyes csatornák büszkéek az objektivitásukra, míg mások állami tulajdonban lehetnek, vagy határozott politikai véleményt képviselnek.

Bloggerek

Az interneten az emberek kifejthetik politikai nézeteiket, közzétehetnek fontos információkat, és befolyásolhatják a közbeszédet.

Közösségi média

A politikai híroldalak és bloggerek közzétehetik és alakíthatják a sztorikat, de semmi sem terjeszti őket olyan gyorsan – ezzel befolyásolva a közvéleményt –, mint a közösségi média felületei.

Weboldalak

A nyomtatott újságok online változata mellett egyre több olyan kizárólag online működő, politikával foglalkozó oldal van – például a *HuffPost* –, amely jelentős befolyással bír.

A közbeszéd meghatározása

Hagyományosan a médianak két fontos szerepe van: a közbeszéd meghatározása azzal, hogy kiválasztja, milyen híreket hoz nyilvánosságra, és a közvélemény formálása a hírek tálalásával és kommentálásával. Ma már azonban több millió embernek van kamerás telefonja és mobilinternet-hozzáférése, így tudósíthatnak olyan történetekről, amelyekkel a mainstream média nem foglalkozik. Az, hogy a civil újságírók képesek felhívni a világ figyelmét máskülönben nem közölt eseményekre, megkérdőjelezi a hagyományos média fontosságát.

AZ EMBEREK HERGELÉSE

A közösségi média virális jellege miatt alkalmas a politikai elégedetlenség felszítására. A 2010 és 2012 között Észak-Afrikán és a Közel-Keleten végigsöprő arab tavasz néven közismertté vált tüntetés-sorozatban is kulcsszerepet játszott. Szintén a közösségi médiát használták 2019–2020-ban Hongkongban a kínai

kormány ellen. A közösségi média lehetővé tette, hogy a demonstrálók iknognitójukat megőrizve terjesszenek információkat, és tiltakozó akciókat szervezzenek. A közösségi médiát használták a közvélemény meggyőzésére is, például képeket és videókat terjesztettek a rendőri brutalitásról.

„Mi vagyunk az Amnéziás Egyesült Államok... a média... nem akar igazat mondani.”

Gore Vidal (amerikai író): *Imperial America*
(Az amerikai birodalom, 2004)

Sajtó- szabadság

Hogy az emberek megalapozott döntést hozhassanak a választásokon, szabadon hozzá kell férniük a kormánnyal kapcsolatos információkhoz, ezért fontos, hogy a sajtó ne legyen a kormány ellenőrzése alatt.

Egyetemes jog

Az ENSZ emberi jogok egyetemes nyilatkozata (124–125. o.) szerint mindenkinek joga van a szabad véleményformáláshoz és véleménynyilvánításhoz. Ebbe beletartozik, hogy határoktól függetlenül képes legyen információt keresni és kapni bármilyen médiából.

A nyilatkozat közvetlenül a második világháború után született, és újra megfogalmazta azt a liberális gondolatot, hogy az emberek a megalapozott döntések érdekében szabadon hozzáférhessenek az információkhoz. Ez a szabadság garantálja, hogy a társadalomban keringő információ ne csupán a kormányzat által gyártott propaganda legyen, hanem a többfajta vélemény is megjelenhessen, így

Az igazság megismerése

A sajtószabadság garantálja, hogy az ország lakóit ne csak kormánypropagandával bombázzák. Ez nem azt jelenti, hogy az újságok, televíziós hírcsatornák és a többi médium pártatlan lenne. Minden médiumnak lehet saját meggyőződése, sőt nyíltan hirdetheti, milyen politikai oldalt képvisel. Így a polgárok eldönthetik, melyik álláspont képviseli legjobban a polgárok vagy az ország érdekeit.

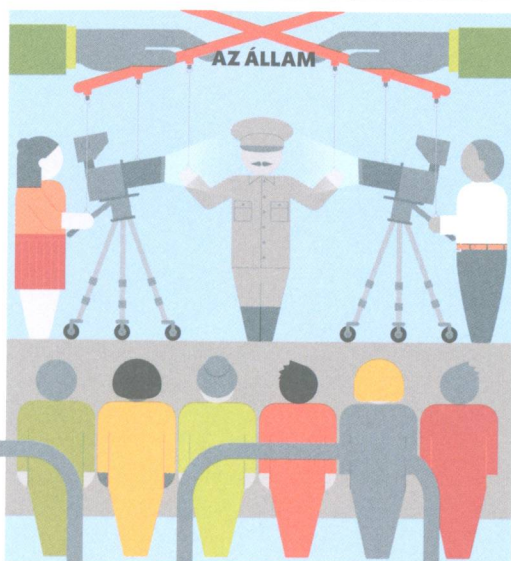
a hivatásos újságírók és egyszerű polgárok által megfogalmazott kormánykritika is. A sajtószabadság ugyanakkor nem azt jelenti, hogy a közvélemény megismerheti egy kormány döntéseinek minden apró részletét. A kormány jogszerűen „titkosíthat” bizonyos dokumentumokat az ország érdekében, bár később nyilvánosságra hozhatják. Sok országban az információszabadságra vonatkozó szabályok határozzák meg, milyen információkat – és milyen körülmények között – lehet ily módon

visszatartani a nyilvánosság elől. A Riporterek Határok Nélkül nevű civil szervezet szerint körülbelül a világ lakosságának egyharmada él olyan országban, ahol a kormány erősen befolyásolja, mi jelenik meg a sajtóban. A szervezet 2021-es jelentése szerint a legkisebb sajtószabadság Kínában, Eritreában, Észak-Koreában és Türkmenisztánban van. A legnagyobb sajtószabadságnak Norvégiában, Finnországban, Svédországban és Dániában örvendhetnek.

NAPI LAP

Ellenőrzés

A nem demokratikus országokban általában szigorúan ellenőrzik a médiát. Így a kormánynak lehetősége van arra, hogy csak olyan információkat közöljön, amelyek a saját érdekeit szolgálják. Miután a vitának nincs fóruma, a lakosság könnyen elfogadja, hogy az az igazság.

NAPI LAP

Szabadság

A valóban demokratikus országokban az állam egyáltalán nem kontrollálja a médiát. Ez lehetővé teszi, hogy az emberek kritizálják a hatalmon lévőket, és maguk döntsék el, melyik politikus képviseli legjobban az érdekeiket, kire szavazzanak a választáson.

NAPI LAP

Elemzés

A sajtószabadság lehetővé teszi az embereknek, hogy elemezzék a médiák politikai elfogultságát. A sajtó arról is közölhet információt, hogy egy adott politikus kik támogattak anyagilag a választásokon.

„Ha jelent bármit is a szabadság, azt a jogot, hogy el lehet mondani, amit nem akarnak hallani.”

George Orwell brit író az *Állatfarm* (1945) előszavában

ESETTANULMÁNY

Charlie Hebdo

2015. január 7-én két francia férfi bement a *Charlie Hebdo* satirikus magazin szerkesztőségébe, és lelőtte az ott dolgozókat. 12 embert megöltek, 11-et megsebesítettek. A merénylők azt mondták, az motiválta a tetteiket, hogy a magazin karikatúrákat közölt Mohamed prófétáról, amit sok muszlim nagyon sértőnek tartott. A mészárlás után még jobban felvetődött a kérdés, hogy a szólásszabadság – és így a sajtószabadság – abszolút jog-e, vagy korlátozni kell a vallási csoportok érzékenysége miatt.

Propaganda és cenzúra

Még a legdemokratikusabb kormányok is próbálják befolyásolni a közvéleményt az álhírek leleplezésével, a nemkívánt nézetek cenzúrázásával vagy úgy, hogy szándékosan elhallgatnak tényeket a nyilvánosság előtt.

A közvélemény uralása

A kormányoknak mindig is érdekükben állt, hogy ellenőrizzék az információkat. Így alátámaszthaták a közvélemény előtt az olyan népszerűtlen döntéseket, mint az adóemelés vagy a háborúk indítása, és csökkenthetik a hamis állításokat, amelyeket az ellenzék terjeszthetett a kormányról. Illetve azért is, hogy a nemzetbiztonsági

szempontból kényes információk titokban maradhassanak.

A történelem során a kormányok leginkább két eszközzel kontrollálták az információáramlást. Egyrészt a propagandával, amely elfogult kommunikációs módszerként úgy próbál népszerűsíteni egy álláspontot, hogy inkább az emberek érzelmeire, mint a gondolkodásukra hat. Másrészt pedig

a cenzúrával, amely elnyomja az olyan információkat, amelyeknek a nyilvánosságra hozása veszélyes lehet (118–119. o.).

Az elmúlt évtizedekben a technológia fejlődése miatt a kormányok egyre nehezebben alkalmazzák ezeket az eszközöket. Főleg, hogy az internet segítségével bárki ellenőrizheti a kormány állításait, illetve sokféle véleményt

megismerhet. Éppen ezért az olyan országokban, ahol egypártrendszer működik (például Kína, Észak-Korea vagy Irán, 74–75. o.), az internetet vagy teljesen betiltották, vagy erősen korlátozzák. Ezekben az országokban a pártvezetőket ábrázoló plakátok és filmek még mindig fontos szerepet játszanak a politikában, táplálják a személyi kultuszt, amelyet meg lehetne ingatni, ha az emberek hozzáférnének az internethez.

Az internet ellenőrzése

Habár a cenzúra az egypártrendszerek jellemzője, a demokratikus országokban is fontos szerepe van. Miután elvileg bárki bármit

posztolhat az interneten, a kormányok érdeke, hogy minimálisra szorítsák az álhírek jelenlétét. Sok pénzt fektetnek olyan technológiákba, amelyek kiszűrnek a bűnszervezetek vagy a politikai szélsőségesek (182–183. o.) által használt szolgáltatókat.

A legtöbb kormány ellenőrzi a közösségi médiát, és megbírságolja azokat a szolgáltatókat, amelyek megsértik az adott ország törvényeit. Némelyik kormány megpróbálja elnyomni a megosztónak tartott nézeteket is. Ebben az értelemben nagyon kevés ország létezik a világon, amely teljesen kontrollálatlan hozzáférést biztosítana az internethez.

ESETTANULMÁNY

Észak-Korea

Észak-Koreában kizárólag állami médiumok működnek, amelyek a forrásaik jelentős részét a Kim-dinasztia népszerűsítésére használják, akik 1948 óta vezetik az országot. 2004 és 2008 között teljesen betiltották a mobiltelefonokat, és azóta is csak egy kis elitnek van 3G-s mobilhozzáférése. A magas rangú tisztviselők csak korlátozott internet-hozzáféréssel rendelkeznek, és az ország internethasználatát erősen figyelik.

A közvélemény kontrollálása

Krízishelyzetben a kormányok többnyire mindent megtesznek azért, hogy a saját állampolgáraiknak és a világnak is elmagyarázzák, mi történik. A kormányok még akkor is hajlamosak a sikeres reagálásukat hangsúlyozni és a kudarcaikat kisebbíteni, ha egyébként nem tehetnek a krízisről, így joggal bírálhatják őket, amiért nem egészen őszinték a nyilvánossággal. De az is előfordul, hogy a kormányok hazudnak a történekről, és elnyomják azokat a médiumokat, amelyek megcáfolják őket. Ugyanilyen okokból az autoriter rezsimek folyamatos kontroll alatt tarthatják a lakosság információhoz jutását.

Propaganda

Minden kormány igyekszik hangsúlyozni a hatékonyságát. Például egészségügyi krízis esetén csak azt hozzák nyilvánosságra, milyen sikeresen védtek meg a lakosságot.

Bűnbakkeresés

Amikor egy autoriter rezsim krízist okoz, külföldi kormányokat hibáztathat a kialakult helyzetért, és letartóztatják azokat a polgárokat, akik megkérdőjelezték a hivatalos verziót.

HÍREK

RENDKÍVÜLI HÍR

[Placeholder text for a breaking news article]

A SZABADSÁG CSORBITÁSA...

Cenzúra

Bizonyos mértékben sok kormány korlátozza titokban az internetet. Kínában kifinomult cenzúra működik, amely kiszűr egyes keresési kifejezéseket és blokkolja a különvéleményeket.

NINCS JEL

Leállítás

Az autoriter rezsimek gyakran leállítják a netet, hogy elnémítsák a tiltakozókat. Az elmúlt években többek között így tett Irán, Kuba, Csád, Kazahsztán, Jordánia és Mianmar is.

67%-a
a nethasználóknak olyan országban él, ahol a kormánykritikát cenzúrázzák

A Freedom House jelentése (2016)

Közösségi média és dezinformáció

A szabályozás hiánya miatt a közösségi média a dezinformáció és az álhírek melegágya lehet. Olyan elkülönült közösségek jöhetnek létre, amelyek csak elfogult forrásból származó információkkal találkoznak.

Megtévesztés

A Pew Research Center 2021-es felmérése szerint az amerikai felnőttek több mint fele (53 százalék) azt állította, a közösségi médián keresztül jut hozzá a hírekhez. Ugyanez a felmérés kimutatta, hogy a közösségi média a fiatalab- bak közt a legnépszerűbb hírforrás, s ez azt sugallja, hogy ez a trend nőni fog. Ugyanakkor a közösségi média bizonyítottan – akarva-akaratlan – a dezinformáció melegágya.

Nem szándékos megtévesztés akkor történik, ha a közösségi médián terjedő hírek egyetlen forrásból erednek, és ellenőrzés vagy megerősítés nélkül jutnak el

a közönséghez. De vannak olyan személyek és szervezetek, akik vélhetően szándékosan terjesztenek tévinformációkat, hogy befolyásolják az állampolgárok véleményét és a választási eredményeket. A Cambridge Analytica-ügyhöz hasonló botrányok (114–115. o.) azt mutatják, hogy a felhasználók online profiljának és viselkedésének követésével hatásos pszichológiai targetálást lehet létrehozni, amivel befolyásolni lehet a véleményüket és döntéseiket.

Polarizáció

A kutatások azt mutatják, hogy a dezinformáció víruszerűen terjed.

Az álhírek gyorsabban terjednek, mint az igazság: minél felháborítóbb egy tartalom, annál többen osztják meg.

A felhasználók rendszerint hasonló nézeteket valló felhasználókkal lépnek kapcsolatba: a konzervatívok többnyire a konzervatívokkal, a liberálisok a liberálisokkal. Ezt erősítik a platformok algoritmusai, amelyek a hasonló meggyőződésűeket kötik össze, „véleménybuborékokat” hozva létre. A közösségi média polarizálja a választókat, és gyengíti a vitát.

A közösségi média túl lassan lép fel a dezinformáció ellen, mivel lehetetlenné vált mindent ellenőrizni. De a kritikusok szerint ezek a platformok abból élnek, ha folyamatosan használják őket, és az álhírek vonzzák a kattintásokat.

Véleménybuborékok

A közösségi média által fejlesztett algoritmusok határozzák meg, milyen hírek és keresési eredmények kerülnek a felhasználók elé. Miután meghatározzák, a felhasználó milyen tartalomra kattintana rá, kiszűrik minden olyan hírt, amely ellentétes véleményt tartalmaz, vagy olyan problémákról szól, amelyek iránt a felhasználó korábban nem mutatott érdeklődést. Ezért az illető meglehetősen egyoldalú információkhoz jut hozzá.

A DEZINFORMÁCIÓ TÍPUSAI

Sokféle dezinformáció létezik, ami viszont közös bennük, az az, hogy el akarnak hitetni a felhasználóval valamit, ami nem igaz.

- **Hamis kapcsolat:** amikor a cím vagy a fotók nem kapcsolódnak a cikkhez.
- **Hamis kontextus:** amikor egy valós információt hamis kontextusban tálnak.
- **Manipulált tartalom:** amikor a valós információt vagy képet megtévesztően manipulálják.
- **Szatíra vagy paródia:** amikor az információt viccnek szánják, de fennáll a veszélye, hogy akik nem ismerik fel, azok elhiszik.
- **Megtévesztő tartalom:** amikor az információt megtévesztően használják, hogy egy ügyet vagy személyt lejárássanak.
- **Csaló tartalom:** amikor hiteles forrásnak adják ki magukat, például egy honlap valamely hatóság felületének mondja magát, pedig nem az.
- **Koholt tartalom:** amikor a tartalom hamis, szándékosan úgy hozták létre, hogy megtévesztő legyen, és kárt okozzon.

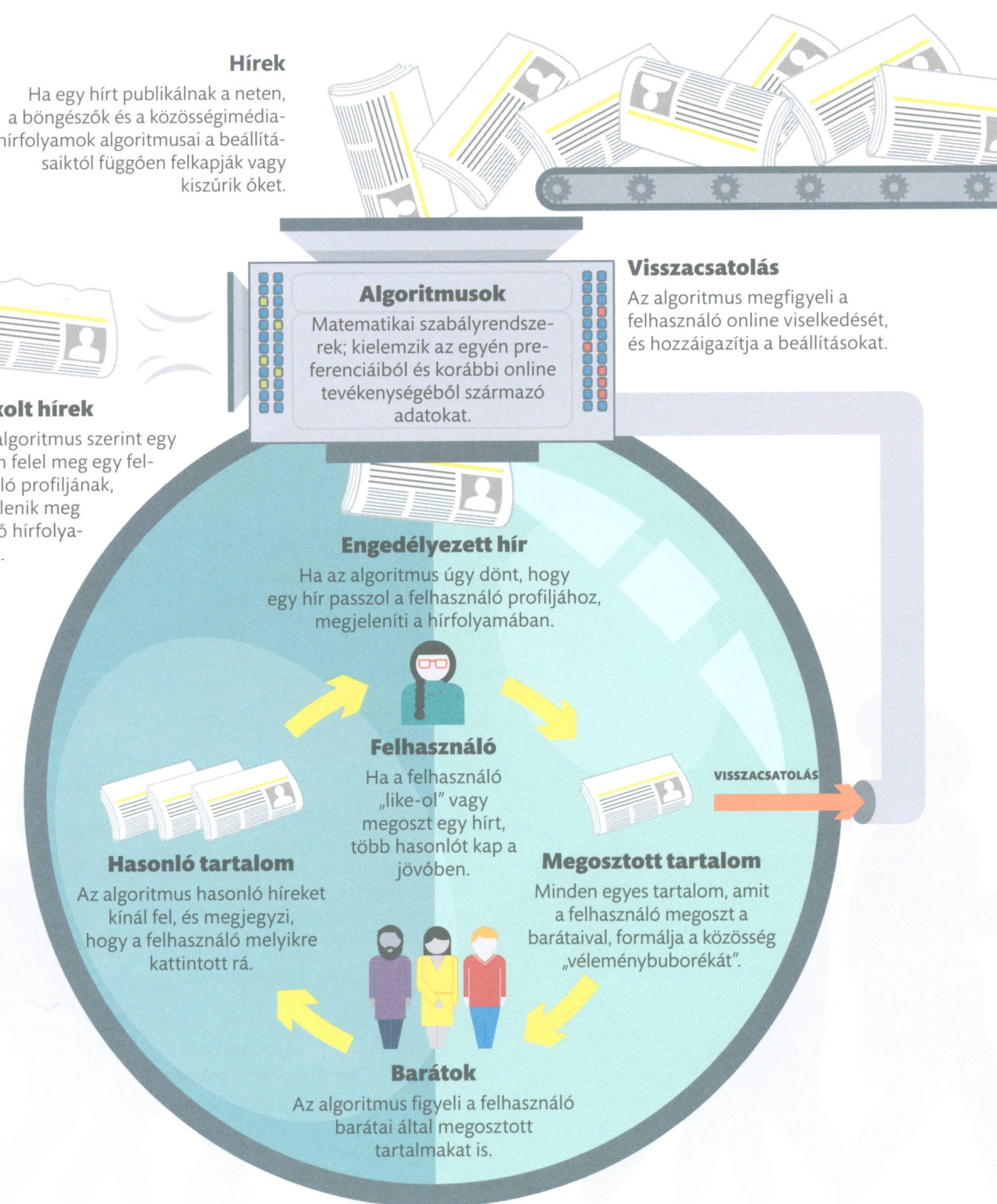
Hírek

Ha egy hírt publikálnak a neten, a böngészők és a közösségi média-hírfolyamok algoritmusai a beállításaiktól függően felkapják vagy kiszűrik őket.

Blokkolt hírek

Ha az algoritmus szerint egy hír nem felel meg egy felhasználó profiljának, nem jelenik meg az illető hírfolyamában.

Jogok

Jogoknak nevezzük mindazt, amit az embereknek morálisan vagy legálisan meg lehet tenniük, vagy ami jár nekik – létezik például az élethez, a szavazáshoz és a munkához való jog. Egyesek megkérdőjelezik a jogok létezését, mivel nem univerzálisak, és sokszor meg is sértik őket. Mégis, a jogok eszméje meghatározza az életünket: hatással van a törvényeinkre, kormányainkra, az erkölccsel kapcsolatos nézeteinkre, és megvédi a szabadságunkat.

A jogok története

Az az elgondolás, hogy az embereknek törvényektől, szokásoktól és kormányoktól függetlenül vannak alapjogaik, az amerikai és francia forradalmat is inspiráló felvilágosodás (17. o.) alatt merült fel. Az univerzális jogok elképzelése elterjedt a világon, és megváltoztatta a kormányok és az emberek kapcsolatát.

A régi görögök

Már a görög filozófusoknak is voltak elképzeléseik a jogokról, főleg azokról, amelyek azzal a gondolattal álltak összefüggésben, hogy minden ember alá van vetve a természet törvényeinek.

A felvilágosodás gondolkodói

Thomas Hobbes és John Locke (12–13. o.) szerint vannak természet adta jogok, amelyek nem függenek egy adott kultúra törvényeitől és szokásaitól, univerzálisak és elidegeníthetetlenek.

Az amerikai alkotmány

Az Egyesült Államok alkotmánya (1787) jelentős hatással volt az emberi jogokra. Az első 10 cikkely arról szól, milyen jogaik vannak az amerikaiaknak a kormányukkal szemben.

„Béke csak ott lehet, ahol az emberi jogokat tisztelik... és ahol az emberek és a népek szabadok.”

Tenzin Gyaco, a 14. dalai láma beszéde a Nobel-békedíj átvételekor (1989)

AZ EMBERI JOGOK EGYETEMES NYILATKOZATA

A második világháború és a holokauszt rémségei után 1948-ban a világ országai elfogadták az emberi jogok egyetemes nyilatkozatát, amely rögzítette minden ember alapjogait. A nyilatkozat 30 cikkelyben sorolja fel minden ember alapvető jogait nemzetiségre, lakhelyre,

nemre, nemzeti vagy társadalmi származásra, bőrszínre, vallásra, nyelvre vagy bármilyen más körülményre való tekintet nélkül. Bár jogilag nem kötelező, a nyilatkozatra azóta hivatkoznak nemzetközi szerződésekben, alkotmányokban és törvénykönyvekben egyaránt.

Az emberi jogok egyetemes nyilatkozata

Az 1948-as nyilatkozatban az országok elismerték, hogy „minden ember szabadnak, méltóságában és jogaiban egyenlőnek születik”.

A francia forradalom

A francia forradalom vezetett az emberi és polgári jogok nyilatkozatának megírásához. A dokumentum úgy jellemezte az új köztársaságot, mint egy, a törvény előtt egyenlő emberekből álló nemzetet.

Jogok napjainkban

A jogokról való gondolkodás folyamatosan fejlődik az új kihívások tükrében, például arról, hogy a közösségi média milyen hatással van a magánélethez való jogokra, és a klímaváltozás miként érinti az eljövő generációk jogait.

Emberi, erkölcsi és törvényes jogok

A jogokat többféleképpen lehet kategorizálni: fontos különbséget tenni az emberi, erkölcsi és törvényes jogok között, amelyek céljuk és hatásuk szerint különböznek egymástól.

A jogok fajtái

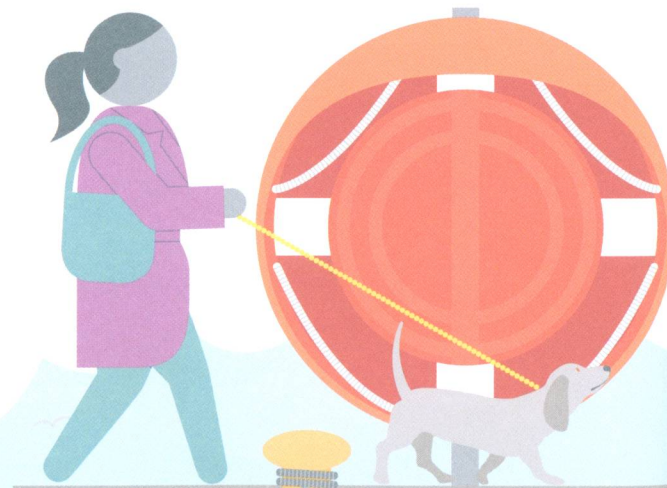
Az emberi jogokról azt tartják, egyetemesen járnak minden embernek rassztól, nemzetiségtől, nemtől, vallástól vagy bármely más körülménytől függetlenül. Ezek a jogok elidegeníthetetlenek, vagyis a kormányok sem foszthatják meg tőlük az embereket.

A törvényes jogok azok, amelyeket az állam garantál a polgárainak, és amelyeket a törvény ereje elismer és védelmez. A kormányok hatályaon kívül helyezhetik és el is vehetik a törvényes jogokat. Nem egyetemesek, hanem országonként különböznek, és idővel változhatnak. A törvényes jogok megszegéséért büntetés jár.

Az erkölcsi jogok az etikai vagy erkölcsi törvények alapján illetik meg az embert. A helyes és a jó fogalmain alapulnak. Akárcsak az emberi jogokat, az erkölcsi jogokat is egyetemesnek és időtlennek tekintik. Úgy vélik, az emberiség közös üdvét szolgálják, ezért nem az állam határozza meg őket. Az erkölcsi jogok megsértéséért azonban nem jár büntetés.

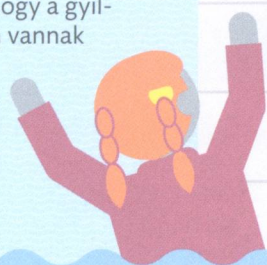
Miért fontos megkülönböztetni ezeket a különféle jogokat? Egyesek szerint csak a törvényes jogok számí-

tanak, mert ezek törvénybe vannak vésve, és büntetés jár a megszegésükért. Mások szerint az erkölcsi jogok ugyanolyan fontosak. Például a Dél-afrikai Köztársaságban az apartheid rendszerben sokféle diszkrimináció zajlott, az ország fekete polgárai nem szavazhattak, így nem állt jogukban a közügyekben való teljes

TÖRVÉNYES JOG

A legtöbb országban nem létezik a megmentéshez való jog. Azért nem lehet elítélni senkit, mert nem mentett meg valakit.

részvétel. Ám világszerte elismerték a dél-afrikai feketék erkölcsi jogát a közügyekben való részvételre, és az apartheid rendszert morálisan rossznak tekintették. Az apartheiddel szembeni szembenállás inkább a dél-afrikai feketék erkölcsi jogainak – és nem a törvényes jogainak – a megsértése miatt alakult ki.

Ez a példa is mutatja, hogy az emberi jogokat nem lehet csupán a törvényi jogokra leszűkíteni: nem lehetne elítélni az igazságtalan rendszereket, ha csak a törvényeket vennénk figyelembe. Az emberi jogok tekinthetők erkölcsi és törvényes jogoknak is. Az emberi jogok azért legitimek, mert erkölcsi jogok, de a gyakorlati alkalmazásuk attól függ, törvényi erőre emelik-e őket.

ERKÖLCSI JOG

A legtöbb ember úgy vélné, az ember erkölcsi joga, hogy megmentsék; az arra járóknak meg kell próbálnia megmenteni a fuldoklót.

ERKÖLCSBŐL TÖRVÉNY

Egyes országokban törvényi kötelesség megpróbálni segítséget nyújtani annak, aki veszélybe kerül.

✓ JÓ TUDNI

- **Az egyetemesség** azt jelenti, valami minden emberre vonatkozik a kultúrájától, nemétől, rasszától, vallásától vagy bármilyen más körülményétől függetlenül.
- **Az erkölcs** viselkedési értékrendszert és alapelveket jelent. Ezek az elvek határozzák meg, hogy egy cselekedet mennyire tartanak helytelennek, ezáltal lehet különbséget tenni jó és rossz viselkedés között.
- **A törvényesség** azt jelenti, hogy egy cselekedet, megállapodás vagy szerződés összhangban van-e a törvényekkel, más szóval legális-e, vagy illegális.

Negatív és pozitív jogok

Egyes jogok kötelezettséget rónak másokra. A negatív jogok kötelezettséget rónak másokra, hogy ne tegyenek meg valamit, a pozitív jogok kötelezettséget rónak másokra, hogy megtegyenek valamit.

Tett és tétlenség

Egy példa olyan negatív jogra, amelyet megsérthet az állam, az egyén azon joga, hogy senkit sem zárhatunk börtönbe tisztességes tárgyalás nélkül. Az egyén pozitív jogát pedig például úgy sértheti meg a kormány, ha nem biztosít neki egészségügyi és szociális ellátást vagy oktatást. Ezekben az esetekben az egyén jogait sérti a kormány tette vagy tétlensége.

A tett és tétlenség közti különbség segítségével csoportosítanak különféle jogokat. Negatív jog egy ember joga arra, hogy a többi ember vagy az állam ne tegyen meg vele bizonyos dolgokat. Pozitív jog egy ember joga arra, hogy a többi ember vagy az állam megtegyen neki valamit. A negatív jogok többnyire az emberek politikai és polgári jogaihoz kapcsolódnak, mint például a szólásszabadság, a pozitív jogok pedig általában gazdasági vagy szociális jogok, mint például az egészségügyi ellátáshoz való jog. A liberális demokráciák alkotmánya általában védi a negatív jogokat, a pozitív jogokat azonban nem feltétlenül, bár sokszor ezeket is specifikus törvények védik, különösen a jóléti államokban.

A fenti fogalmak kritikusai szerint a negatív és pozitív jogok közti megkülönböztetés gyakran meszterkél és önkényes. Például a magántulajdonhoz való jogot általában negatív jognak tekintik (az embernek joga van hozzá, hogy ne akadályozzák a tulajdonlásban), de ezt a jogot az államnak aktívan védelmeznie kell.

Jogok és kötelezettségek

A „jog” azt jelenti, hogy felhatalmazást kapunk valamire, a „kötelezettség” pedig az, amit meg kell tennünk ahhoz, hogy megfeleljünk a törvényeknek. Néha az egyén jogait biztosító köteleesség ütközik valaki másnak a jogaival.

Negatív jogok és kötelezettségek

Egy ember negatív joga az a jog, hogy ne legyen alávetve a kormány bizonyos cselekedeteinek. Tehát valakinek a negatív jogai kötelezettséget rónak az államra, hogy ne avatkozzon be az egyén életébe.

NEGATÍV JOGOK

Ha valaki narancsot akar termesztetni a birtokán, a negatív jog azt jelenti, hogy joga van akadálytalanul narancsot termesztetni és eladni annak, akinek csak akarja.

KÖTELEZETTSÉGEK

A kormány kötelezettsége az, hogy hagyja, hogy az illető narancsot termesztjen, és hogy belátás szerint azt csináljon a gyümölcssel, amit csak akar.

Pozitív jogok és köteleességek

Egy ember pozitív joga az, hogy megkapjon bizonyos termékeket vagy szolgáltatásokat. Kötelezettséget ró a kormányra, hogy ellássa az állampolgárt ezekkel a termékekkel és szolgáltatásokkal.

POZITÍV JOGOK

Az egyén pozitív jogai magukban foglalják azt is, hogy ne kelljen éheznie, ezért ételmet kell kapnia, vagy hozzáférést az élelemhez.

KÖTELEZETTSÉGEK

A kormány ehhez kapcsolódó kötelessége, hogy ellássa az illetőt megfelelő étellemmel, vagy hozzáférést biztosítson az ételhez.

Jogütközés

Egy személy pozitív jogainak a védelmével az állam megsértheti valaki másnak a negatív jogait. Ugyanígy, amikor az állam tiszteletben tartja valakinek a negatív jogait, megsértheti valaki másnak a negatív jogait. Ilyenkor jogütközés lép fel.

VERSENGŐ JOGOK

Lehet, hogy a kormánynak ahhoz, hogy biztosítsa egy éhes ember pozitív jogait, el kell vennie a narancsot, amit valaki más termesztett, megsértve annak negatív jogait.

BERLIN KÉT SZABADSÁGFOGALMA

A pozitív és negatív jogok fogalmát gyakran összetévesztik a brit filozófus, Isaiah Berlin (1909–1997) pozitív és negatív szabadságfogalmával. A negatív szabadság a negatív joghoz hasonló, mindkettő a külső beavatkozás alóli szabadságra utal. Ám a pozitív jog és a pozitív szabadság egész más: a pozitív jog a valamihez való jogot jelenti, a pozitív szabadság viszont azt, hogy az ember szabad akaratából cselekedhet.

Simone Weil (francia filozófus): *Begyökerezettség* (1949, Gutbrod Gizella fordítása)

A polgárok szavazati joga

A demokráciák fontos jellemzője, hogy a felnőtteknek joguk van szavazni a képviselőjelöltekre. Ám a legtöbb országban ezt a jogot csak azután tudták kiharcolni, hogy fellázadtak a szavazati korlátozások ellen.

Általános választójog

A jog, hogy a felnőtt állampolgárok szavazhassanak a választásokon, vagyis a „választójog”, a demokratikus rendszerek egyik alapja. A magas választói részvétellel lezajló, szabad, tisztességes választások alapvetően fontosak,

hogy biztosítsák a társadalomban a tisztességes versenyt a hatalomért. Napjainkban a legtöbb országban egy bizonyos kor felett minden felnőtt szavazhat a választáson a képviselőjelöltekre, és így beleszólhat, hogyan kormányozzanak felette.

Habár napjainkban a működő demokrácia alapfeltételének tekintik a választójogot, ez nem volt mindig így. A nem is olyan távoli múltban sok országban korlátozták, ki szavazhat. Azt, hogy valaki szavazhat-e, meghatározhatta a neme, vallása, rassza, etnikuma,

hogy volt-e vagyona és birtoka, és hogy melyik régióban élt.

Ezek a korlátozások biztosították, hogy a politikai hatalom a kiváltságos osztályok kezében maradjon.

Harc a választójogért

Az általános választójogért sok csatát vívtak. A 18–19. századi munkásmozgalmak, például a chartizmus (lásd szemközt), azért küzdöttek, hogy minden férfi szavazhasson, nemcsak a felső osztálybeliek. Ugyanebben az időben indultak be a nők szavazati jogaiért harcoló mozgalmak (132–133. o.).

A 20. század polgári jogi mozgalmait az igyekeztek elérni, hogy etnikumtól függetlenül minden polgár szavazhasson a választáson. Sok európai gyarmaton a választói jogokért folytatott harc összefonódott a függetlenségi törekvésekkel, és olyan országok, mint India, általános választójogot vezettek be. Habár manapság sok demokráciában általános választójog van, még mindig előfordul, hogy bizonyos csoportokat

korlátoznak. Ilyenkor többnyire megnehezítik ezeken az embereknek a szavazást, például olyan azonosító okmányt kell magukkal vinniük, amelynek az elkészítését nem engedhetik meg maguknak.

Általános választójog férfiaknak

A 19. században és a 20. század elején a legtöbb országban minden felnőtt férfira kiterjesztették a választójogot, osztályra, keresetre, vagyonra és birtokra való tekintet nélkül.

ESETTANULMÁNY

A chartisták

A chartizmus nevű brit munkásmozgalom 1838-ban indult, amikor a szavazati jog a vagyonnal és birtokkal rendelkező elit kiváltsága volt. A mozgalom fő célkitűzése az volt, hogy a szavazati jogot kiterjessze minden férfira. A chartisták tömeges tiltakozásokat szerveztek, és petíciókat nyújtottak be a parlamenthez. A petíciókat elutasították, és a mozgalom nem érte el a célját. Ám a zavargásoktól való féltelmében a kormány évtizedekkel később megreformálta a választási törvényeket.

Az első szavazók

A demokrácia megjelenésének hatására az Egyesült Államokban és Nyugat-Európában eleinte a birtokos és vagyonos közép- és felső osztálybeli férfiak kaptak szavazati jogot.

A nők szavazati joga

A 20. század eleji nőmozgalmak, például a brit „szüfrassettek” (a „suffrage” szó választójogot jelent) jóvoltából számos országban elfogadták az általános választójogokat.

A választójog megszerzése

A különböző társadalmi csoportok eltérő időkben vívták ki a választójogot, sokszor hosszas küzdelem után. E mozgalmak fontos szerepet játszottak a vagyonon és származáson, nemen, fajon, etnicitáson alapuló választási korlátozások legyőzésében. A korlátozások feloldása az Egyesült Államokban és Nyugat-Európában a 19. század végén kezdődött, és a 20. században folytatódott.

„A kormányzás alapja nem az erőszak, hanem az egyetértés.”

Emmeline Pankhurst brit szüfrasset (1913)

Faji korlátozások

Az ausztrál őslakosok 1962-ben kaptak választójogot, az Egyesült Államokban 1965-ben helyezték törvényen kívül a faji helyeztetést a szavazásban. A Dél-afrikai Köztársaságban a feketék 1994-ig nem szavazhattak.

A nők jogai

Az elmúlt két évszázadban világszerte egyenlő jogokat követeltek a nőknek olyan területeken, mint az oktatáshoz való hozzáférés, a választási és tulajdonjog, valamint a reprodukatív egészség.

Jogok nélkül

A nők jogai a 18. század végén kezdtek figyelmet kapni. Akkoriban a brit törvények szerint egy házas asszonynak nem volt joga ingatlanhoz vagy pénzhez, nem szavazhatott, és nem rendelkezhetett a gyerekeiről. 1792-ben a brit Mary Wollstonecraft megírta az első feminista írások egyikét *A női jogok igazolása* címen, amelyben azt állította, hogy a nőket ugyan-

azok az alapjogok illetik meg, mint a férfiakat, és ha vagyontárgyakként bánnak a nőkkel, azzal tönkreteszik a társadalom erkölcsi alapjait. Wollstonecraft érvelése az oktatásra koncentrált, szerinte azért tartották alacsonyabb rendűnek a nőket, mert nem kapták meg ugyanazokat a tanulási lehetőségeket, mint a férfiak. A könyve világszerte nagy hatással volt a

19. századi nőjogi mozgalmakra, így a szüfrazettekre is. Ugyanebben az időben a francia Olympe de Gouges (1748–1793) kiadta a *Déclaration des droits de la femme et de la citoyenne* (*A női és polgári jogok nyilatkozata*, 1791) című művét, melyben kifejtette, hogy a nők egyenlőek a férfakkal, ezért ugyanazok a jogok illetik meg őket. Később kivégezték ezen nézetekért.

A nők egyenlőtlen jogai

A társadalmi és politikai élet számos területén tetten-érhetők a nők és férfiak közti egyenlőtlenségek, a magán- és közsférában egyaránt. Például a nők gyakran válnak családon belüli erőszak áldozatává, nem kapnak ugyanolyan oktatási és karrierlehetőségeket, mint a férfiak, és megfelelő politikai képviseletet.

Tanuláshoz való jog

A legtöbb társadalomban a 19. századig a nők nem tanulhattak. Pár országban a lányok ma is csak korlátozottan vehetnek részt az oktatásban.

Szavazati jog

A legtöbb országban a 20. század előtt a nők nem szavazhattak. Még ma is vannak országok, ahol a nők nem szavazhatnak egykönnyen.

Magántulajdonhoz való jog

A 19. századig a legtöbb nőnek nem lehetett magántulajdona. Néhány országban a törvények még manapság is diszkriminatívak a nőkkel szemben.

Politikai képviselet

Az első női államfőt 1960-ban választották Srí Lankán. De még mindig a férfiak uralják a politikát, és a nőkre nézve hátrányos törvényeket hoznak.

Reprodukatív jogok

Bizonyos országokban nem biztosítják a nők reprodukatív jogait, mivel egyes vallások tiltják a családtervezést és az abortuszt.

Béregyenlőség

Az 1950-es évek óta világszerte törvényeket fogadtak el, hogy a nők a férfakkal azonos bért kapjanak, de sok helyen hatalmasak a különbségek.

Családon belüli erőszak

Továbbra is sok nőt ér komoly fizikai, érzelmi és szexuális abúzus az otthonában, habár sok országban hoztak törvényeket a családon belüli erőszak ellen.

Jogi küzdelmek

A nők jogaiban csak lassan sikerült eredményt elérni. Nagy-Britanniában a férjezett nőknek 1870-ig tilos volt megtartani a pénzt, amit megkerestek, és nem lehetett magántulajdonuk. Európában és Észak-Amerikában csak a 20. század eleji szüfrazettmozgalom hatására kaptak a nők szavazati jogot.

A második világháború után indult a női felszabadítási mozgalom és a feminista mozgalom (62–63. o.), ami a nők jogainak széles körű elismeréséhez vezetett. Ennek hatására az ENSZ és

más globális szervezetek a nemi egyenjogúság hirdetésébe kezdtek, egyes nemzetek lecserélték a törvényeiket. Ám a harc egyes országokban a mai napig folyik, mert a nők még mindig sokszor nem kapják meg ugyanazokat a jogokat, mint a férfiak.

„Kapjuk meg a jogokat, amik járnak.”

Alice Paul szüfrazsett, aki a nők szavazati jogaiért harcolt az USA-ban (kb. 1917)

VISSZALÉPÉS A NŐI JOGOK TERÜLETÉN

Bár jelentős előrelépések történtek a nők jogaiban az 1960-as évek óta, az utóbbi években jelentős visszaesés észlelhető, mivel világszerte jobboldali populista kormányok kerültek hatalomra. Terítékre kerültek a nők reprodukciós jogai, és egyes országokban, például Lengyelországban, betiltották az abortuszt. A visszalépés részeként szűkítették a családon belüli erőszak és a szexuális abúzus definícióját, és megakadályozták az egyenlő fizetést célzó törvényeket.

Igazságosság, identitás, inklúzió

Az igazságosság az az elképzelés, hogy mindenki azt kapja, amit érdemel. Szorosan összefügg az identitással és az inklúzióval: igazságtalanság, ha valakit kizárnak valamiből az identitása miatt. John Rawls (1921–2002) amerikai filozófus a „tudatlanság fátyla” nevű kísérletben arra kérte a résztvevőket, tervezzenek új társadalmat anélkül, hogy ismernék a saját pozíciójukat benne. Azt feltételezte, hogy mivel senki sem szeretne elnyomott csoporthoz tartozni, igazságos társadalmat hoznak létre.

Egyenlőség, méltányosság, igazságosság

E fogalmak az egyenlőtlenségeket igyekeznek orvosolni. Az egyenlőtlenség ebben a kontextusban azt jelenti, hogy az emberek nem egyenlően férnek hozzá a lehetőségekhez, gyakran azért, mert a rendszer egyeseknek kedvez, másoknak hátrányt okoz. Az egyik megoldás erre, ha az eszközöket és a segítséget egyenlően osztják el a társadalomban. A másik a méltányosság, amely elismeri, hogy eltérő igényeink vannak. Az igazságosság pedig az egyenlőtlenség okára fókuszál, hogy igazságos társadalom jöhessen létre, ahol az emberek egyenlő mértékben férnek hozzá a forrásokhoz és a lehetőségekhez.

„A társadalmi intézményeknek az igazságosság a legfontosabb erénye.”

John Rawls: Az igazságosság elmélete (1971, Krokovay Zsolt fordítása)

Egyenlőtlenség

Az az állapot, amikor az emberek nem egyformán jutnak hozzá a forrásokhoz és lehetőségekhez. Egyesek hozzájutnak, mások csak segítséggel, vagy sehogy.

DIVERZITÁS ÉS INKLÚZIÓ

Az igazságtalanság gyakori formája, hogy az identitásuk miatt zárnak ki egyeseket bizonyos lehetőségekből. Ezért egyre nagyobb hangsúlyt kap a társadalomban a diverzitás és az inklúzió népszerűsítése. A diverzitás elfogadja az emberek különbözőségét, az inklúzió pedig biztosítja, hogy mindenkinek tiszteljék a gondolatait és nézőpontjait, és amiben különböznek, legyen az a koruk, genderük, etnikumuk, vallásuk, fogyatékoságuk, szexuális irányultságuk. Fel kell hagynunk azzal, hogy egyes identitásokat „normálisnak” tekintünk. Azzal értékelhetjük legjobban a különbözőségeket, ha mindenki egyenlően hozzáfér a lehetőségekhez.

85,8%-ban a legnagyobb amerikai vállalatok vezérigazgatói fehér férfiak

Richard Zweigenhaft: *Fortune 500 CEOs, 2000–2020: Still Male, Still White* (Fortune 500 vezérigazgatók 2000–2020: még mindig férfiak és fehérek 2020)

Méltányosság

Annak felismerése, hogy az embereknek különböző igényeik vannak. A méltányosság ellátja őket a szükséges eszközökkel, hogy hozzáférhessenek a forrásokhoz és a lehetőségekhez.

Igazságosság

Képes megjavítani a rendszert azáltal, hogy megszünteti az egyenlőtlenség forrását, hogy minden ember hozzáférhessen a forrásokhoz és lehetőségekhez.

Klasszizmus

A társadalmi státuszon alapuló diszkrimináció, azaz a „klasszizmus” fenntartja az egyenlőtlenségeket a társadalomban, és csökkenti az alacsonyabb osztályból származók lehetőségeit.

Hierarchiák

A társadalmi osztály az emberek vagy csoportok közti hierarchikus különbségeket jelenti. A történelem során sok társadalom két osztályból állt: akik a földet birtokolták, és akik a földbirtokosoknak dolgoztak. A középkori Európában ebből alakult ki a hűbéri rendszer (lásd alul). Más térségekben bonyolultabb rendszerek alakultak ki.

Az egyik legrégebbi osztályrendszer Indiában alakult ki. Származásalapú, a papok alkotta brahmin osztály (kaszt) áll a tetején, alattuk a katonák; a kézművesekből, gazdálkodókból és kereskedőkből álló vaisják vannak középen, alul a szolgák. Mindezek alatt helyezkednek el a „dalitok”, akik a tisztátalannak tartott munkákat végzik.

JÓ TUDNI

- **A hűbéri rendszer** egy hierarchikus rendszer, amely a középkori Európában terjedt el. A birtokos nemesség bérbe adta a földet a jobbágyoknak a munkájukért cserébe.
- **Az ipari forradalom** hatására a 18–19. században az európai és észak-amerikai mezőgazdasági kultúrák tömegtermelő ipari gazdaságokká váltak.
- **A társadalmi mobilitás** arra a képességre utal, hogy az emberek feljebb tudnak emelkedni a társadalmi hierarchiában.

A „társadalmi osztály” kifejezés a 19. században jelent meg Európában, amikor az ipari forradalom hatására átrendeződött a társadalom. Ekorra tehető a „középosztály” felemelkedése, amely részesedhetett abban az oktatásban és kultúrában, amely egykor a földbirtokosok kiváltsága volt.

Diszkrimináció

A klasszizmus a diszkrimináció egyik fajtája, amely a társadalmi osztályuk alapján tesz különbséget az emberek között. Ez lehet egyéni, tudatalatti előítéleteken alapuló. De lehet rendszerszintű is: olyan elvek és gyakorlatok eredménye, amelyeket azért vezettek be, hogy a felsőbb osztályok jobban járjanak az alsóbb osztályok kárára. Például az alacsonyabb osztályok nem tanulhatnak a legjobb iskolákban és egyetemeken. Ez korlátozza a karrierlehetőségeiket, és béregyenlőtlenséghez vezet.

Egyes baloldali ideológiák (szocializmus, kommunizmus) az osztálykülönbségek eltörlésére

Osztályszerkezet

A legtöbb társadalomban van valamilyen osztályszerkezet. Általában három társadalmi osztály van: a gazdag földbirtokosok vagy arisztokraták felső osztálya, a szakemberekből és üzletemberekből álló középosztály és az alsó osztály, amely az alacsony jövedelmű munkásoké.

fókuszálnak. A jobboldali ideológiák, például a konzervativizmus, a társadalmi rend fenntartását hangsúlyozzák, ezért sokszor erősítik a klasszizmust.

Középosztály

A három osztály közül a legnagyobbat különféle alacsony és magas jövedelmű szakemberek alkotják, akik közül többen egyetemet végeztek.

Felső osztály

A felső osztály a társadalmi hierarchia tetején álló csoport. Egyes társadalmakban beletartozik mindenki, aki jelentős vagyonnal rendelkezik, másutt azokból áll, akik arisztokrata családokba születtek.

Társadalmi mobilitás

A mobil társadalmakban a kis jövedelmű családba született embereknek is van esélyük jól fizetett állást szerezni. A kevésbé mobilis társadalmakban az ember származása meghatározza az életútját.

Alsóbb osztályok

Az alsóbb osztályokba tartozó emberek általában rosszul fizetett munkájuk van, amely nem nyújt nagy anyagi biztonságot.

Rabszolgaság

A rabszolgaságban egyes emberek birtokolnak másokat, akikről a legalapvetőbb szabadságjogokat is megtagadják. Bár ma már illegális, különféle formákban még mindig létezik.

Öröklődő szenvedés

Rabszolgaság az, ha egy ember a másik tulajdona, és a rabszolgaságba taszított ember ingyenmunkát végez a gazdájának. Az intézmény nagy múltra tekint vissza, és kulcsszerepe volt olyan birodalmak felépítésében, mint az ókori Egyiptom, Görögország vagy Róma. Mohamed próféta idejétől kezdve az iszlám társadalmakban is elterjedt, és Afrika számos korai királyságában is létezett. A rabszolgák egy része hadifogoly vagy hadifoglyok leszármazottja volt, másokat portyákon fogtak el, vagy a családjuk adta el őket az adósságaik fejében.

Am a rabszolgaságot legtöbbször a transzatlanti rabszolga-kereskedelemmel azonosítják, amely a 16–19. század között zajlott. Ez idő alatt 10–12 millió afrikai feketét hurcoltak az európai gyarmatosítók Amerikába, hogy a gazdáik ültetvényein vagy háztartásában

dolgozzanak. Miután a rabszolgák megérkeztek, a gyarmatosítók – akik között volt francia, portugál, spanyol, brit és holland – cukrot, dohányt és más javakat adtak el Európának. Cserébe az új gyarmatok fegyvert, textilt és alkoholt vásároltak az európai anyaországoiktól.

A rabszolgaságba kényszerített afrikai feketékre borzasztó körülmények vártak, sokan már az Amerikába vezető hajóúton meghaltak. Az embervesztesség és a rabszolgaportyákkal járó erőszak meggyengítette az afrikai társadalmakat. Habár a rabszolgaságot a 19. század végén betiltották, jelentős öröksége a rasszizmus, amelytől az afrikai származású emberek a mai napig sokat szenvednek az egész világon, de különösen a többszörös országokban.

A RABSZOLGASÁG BETILTÁSA

Csaknem 200 évig tartott, hogy a rabszolgaságot világszerte betiltásák.

- **A transzatlanti rabszolga-kereskedelemnek** a 18. század végén az a mozgalom vetett véget, amely a kvékerek hatására kétségbe vonta a rabszolgatartás erkölcsös voltát.
- **A haiti forradalomban** (1791–1804) a rabszolgák megbuktatták fogvatartóikat a francia kolónián, és független államot alapítottak.

- **Az amerikai polgárháború** (1861) azért tört ki, mert a Dél ki akart lépni az Egyesült Államokból az Észak rabszolgaság-ellenessége miatt.
- **Az USA-ban 1856-ban tiltották be,** Latin-Amerikában 1888-ban. 1948-ban az emberi jogok egyetemes nyilatkozata törvényen kívül helyezte a rabszolgaságot.

A KONTROLL MÓDSZEREI

- Rendszeres erőszak,** vagy azzal való fenyegetés.
- Anyagi kontroll,** például adósság, vagy a pénzhez jutás megakadályozása.
- Érzelmi manipulálás,** hogy az áldozat felelősnek érezze magát a helyzetéért.
- Drogkontroll:** az áldozat függőségét használja ki.
- Szociális izoláció:** az áldozat nem találkozhat másokkal.

KÉNYSZERMUNKA

A modern kori rabszolgaság egyik leggyakoribb formája, amikor emberek minimális bérért vagy ingyen dolgoznak, sokszor embertelen körülmények között.

HÁZI RABSZOLGASÁG

Az emberkereskedelem áldozatainak gyakran kénytelenek magánháztartásokban dolgozni, házimunkát végezni. Nem távozhатnak, így ez is egyfajta rabszolgaság.

BÜNZÉSRE KÉNYSZERÍTÉS

Az áldozatokat a bűnszervezetek bűncselekményekre kényszeríthetik, például drogárúsításra, lopásra vagy koldulásra.

SZEXUÁLIS KIZSÁKMÁNYOLÁS

Bármilyen korú, nemű, szexuális beállítottságú egyént kényszeríthetnek szexuális szolgáltatásokra, a bűnözők árucikként bánnak velük.

EMBERKERESKEDELEM
Az emberkereskedők erőszakkal prostituáltakra, bűncselekményekre, házasságra vagy akár szervkereskedelemre kényszerítik az áldozataikat.

Kb. **40** millió ember él valamiféle rabszolgaságban

www.antislavery.org, „What is modern slavery?” (Mi a modern rabszolgaság?)

Modern kori rabszolgaság

A rabszolgaság eltörlése ellenére világszerte ma is több millióan élnek valamilyenfajta rabszolgaságban, ami sokféle formát ölthet: ingyenmunka, házimunka, szexuális kizsákmányolás. A modern rabszolgatartók különféle eszközökkel irányítják áldozataikat, akik között sok a nő és a gyerek.

Rasszizmus és antirasszizmus

A rasszizmus az, amikor az embereket a fajuk vagy az etnikumuk miatt diszkriminálják. Az antirasszizmus véget akar vetni ennek, és azt tűzi ki célul, hogy mindenkivel egyformán bánjanak.

Az egyenlőtlenség feltalálása

A rasszizmus a tribalizmus egyik fajtája, amely időtlen idők óta létezik a világon. Ám az elmúlt évszázadokban leginkább az európai gyarmati uralommal azonosították, amely a 16. század elejétől a 20. század közepéig tartott (172–173. o.). Ebben az időszakban számos európai ország érezte feljogosítva magát, hogy gyarmatokat hozzon

létre Afrikában, Ázsiában, Ausztráliában és Amerikában azon az alapon, hogy a fehérek felsőbbrendűek a leigázott őslakosoknál. Habár a legtöbb gyarmat azóta kivívta a függetlenségét, ma is létezik a fehér felsőbbrendűség eszméje.

A nem nyugati társadalmak történelmét gyakran csak európai nézőpontból szemlélik. Ezek a narratívák arra koncentrálnak, hogy

milyen fejlődést hoztak az európaiak, és a gyarmatosítás előtti időkkel nem foglalkoznak.

A rasszizmusnak két fő formája van. Az egyéni szintű rasszizmus személyes felsőbbrendűségi érzés valakivel szemben az etnikai hovatartozása miatt. Elterjedtebb a rendszerszintű, avagy intézményesített rasszizmus, amely azt jelenti, hogy a társadalmi intézmények, például a bíróság vagy a rendőrség,

működése kedvezőbb az egyik etnikai csoportnak, mint a másiknak. A rendszerszintű rasszizmus sajátja lehet, hogy megtagadnak bizonyos alapjogokat egyes etnikai csoportoktól, például ahogy a dél-afrikai feketéket szegregálták az apartheid rezsim alatt, a 20. században.

A rasszizmus népiertáshoz is vezethet, ahogy az a náci Németországban történt, ahol 6 millió zsidót és sok szláv, roma és színtő embert öltek meg (46–47. o.).

Harc a rasszizmussal

Az antirasszizmus célja, hogy tiltakozzon a rasszizmus minden formája ellen. A 20. század dekolonizációs és polgári jogi mozgalmában gyökerezik, olyan gondolko-

dók hatottak rá, mint W. E. B. Du Bois (1868–1963), Frantz Fanon (1925–1961) és Martin Luther King Jr. (1929–1968). Ma a legismertebb antirasszista mozgalom a Black Lives Matter (lásd a kerettest).

„Egy rasszista társadalomban nem elég nem rasszistának lenni... legyél antirasszista.”

Angela Davis (1944–) amerikai politikai aktivistának tulajdonított mondás

ESETTANULMÁNY

Black Lives Matter

A Black Lives Matter (BLM) mozgalom 2013-ban indult az amerikai bíróság és rendőrség feketékkel szembeni bánásmódja elleni tiltakozásként. Kiindulópontja Trayvon Martin gyilkosának felmentése volt. A fekete tinédzsert etnikai alapon bűnözőnek hitték, majd lelőtték. 2020-ban pedig a fekete George Floydot ölte meg egy fehér rendőr, ami világszerte nagy tiltakozást váltott ki. 2020-ban kb. 20 millió amerikai vett részt a BLM szervezte tiltakozásban, amely az Egyesült Államok történetének egyik legnagyobb tiltakozási mozgalmaként ismert.

Rendszerszintű rasszizmus

Rendszerszintű vagy intézményesített rasszizmus az előítélet olyan formája, amely be van ágyazva a társadalmi intézményekbe, és az állam által hozott törvények tartják fent. Például egy fehér dominanciájú társadalomban a rendszer számos jogot és lehetőséget megtagadhat a más bőrszínű emberektől.

EGYENLŐTLEN BÉR- ÉS MUNKAKILÁTÁSOK

A rasszizmus kihat az emberek fizetésére és karrierjére. A színes bőrűek sokszor kevesebb pénzt kapnak ugyanazért a munkáért, mint fehér társaik, és kevésbé gyakran léptetik elő őket.

RASSZISTA MUNKÁLTATÓK

A színes bőrű emberek sokszor még megfelelő képesítésekkel is nehezen találnak munkát vagy megfelelő munkát egyes munkáltatók faji előítéletei miatt.

TANULÁSI LEHETŐSÉGEK

A rendszerszintű rasszizmus az oktatásban oda vezethet, hogy egyes faji vagy etnikai csoportokba tartozó gyerekek korlátozott tanulási lehetőségekhez jutnak. Ez kihat az életkilátásaikra is.

FEJLESZTÉSEK

A rendszerszintű rasszizmus miatt a színes bőrűek által lakott negyedeket sokszor nem fejlesztik annyira, mint másokat. Ez egyenlőtlenségeket okoz a lakhatási, oktatási és egészségügyi körülményekben.

DISZKRIMINATÍV FŐBÉRLÖK

Egyes főbérlok miatt bizonyos faji vagy etnikai csoportok tagjai nem juthatnak lakhatáshoz. Ez oda vezethet, hogy az etnikai kisebbségek adott földrajzi területeken, szegregáltan élnek.

SZIGORÚBB BÜNTETÉS

A színes bőrű emberek sokszor szigorúbb büntetést kapnak, mint a fehérek. Ez ellenkezik azzal az elvvel, hogy a jognak minden embert egyenlően kell kezelnie.

TISZTESSÉGTelen JOGI ELJÁRÁSOK

Egyes országokban a jogi eljárások gyakran elfogultak. Ez az egész jogrendszerben megjelenhet, például a kihallgatásokon, a jogi szolgáltatások elérhetőségében és a bírói ítéletekben.

KRIMINALIZÁLÁS

A színes bőrű embereket könnyebben bírságolják meg, zaklatják vagy börtönzik be kisebb vétségeikért, mint a fehéreket.

RASSZIZMUS AZ EGÉSZSÉGÜGYBEN

Kutatások szerint a színes bőrűeket sokkal komolyabban érintik az egészségügyi problémák. Az is valószínűbb, hogy félrediagnosztizálják őket, és körükben nagyobb a halandósági ráta.

POLITIKAI ERŐSZAK

Sok országban a színes bőrű embereket jelentősen több rendőri erőszak éri. Statisztikailag nagyobb a veszélye, hogy rendőri erőszak következtében halnak meg.

FAJI ALAPÚ PROFILOZÁS

A faji alapú profilozás miatt – amikor az entikuma miatt feltételeznek bűnözői magatartást valakiről – a rendőrség gyakrabban igazoltat színes bőrű embereket, mint fehéreket. Ez sérti az emberek jogait.

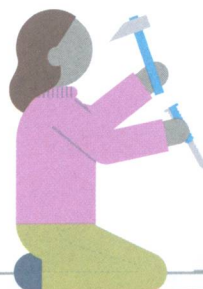
NEGATÍV SZTEREOTÍPIÁK A MÉDIÁBAN

A színes bőrű embereket gyakran előítéletesen ábrázolják a médiában, a filmekről kezdve a híradókig. Ez előítéleteket gerjeszt a társadalomban.

POLITIKAI ALULREPREZENTÁLTSA

A színes bőrű embereket gyakran nem képviselik megfelelően a politikában. Emiatt a politikai folyamatok nem mindig felelnek meg az igényeiknek, sőt rasszista gyakorlatokhoz vezethetnek.

ANTIRASSZIZMUS

Az antirasszista mozgalom célja, hogy mindenféle rasszizmus megszűnjön. Főleg azt igyekszik bementetni, milyen hátrányokat okoznak a társadalmi intézmények bizonyos faji és etnikai csoportoknak.

A patriarchátus

A férfiak által dominált társadalmakat gyakran nevezik patriarchálisnak. A feministák az olyan társadalmi rendszerre és gyakorlatra használják ezt a kifejezést, amely erősíti a férfiak dominanciáját és a nők elnyomását.

A nő a „Másik”

Hagyományosan a patriarchátus (az eredeti görög kifejezés jelentése „az apa uralma”) olyan hierarchikus rendszert jelentett, ahol a férfiak rendelkeztek a hatalommal. A feministák olyan társadalmi struktúrákra és hatalmi viszonyokra is kiterjesztették a definíciót, amelyek a férfiak érdekeit szolgál-

ják a nőkkel szemben – otthon, a munkában, a kultúrában, a vallásban és a kormányzásban.

A feministák szerint a nőkre nem a biológiai különbségeik miatt hatrulnak bizonyos szerepek, hanem az őket alacsonyabb rendűnek tartó hozzáállások és rendszerek miatt. Ahogy a francia Simone de Beauvoir kifejtette, a férfiakat tekintik a

társadalmi normának, így felsőbbrendűnek, a nőket pedig a „Másiknak”, vagyis alacsonyabb rendűnek.

Az örök patriarchátus

A gyerekeket kis koruktól úgy szocializálják, hogy a férfidominanciában higgyenek, elvárásokat keltenek bennük arról, miként kell viselkedniük a lányoknak és a fiúk-

nak, és milyen karriert választhatnak. A vallások és a közvélemény erősítheti ezeket a nézeteket, valamint a politikai és jogi intézmények is támogathatják a patriarchátust – a férfiaknak kedvező szabályoktól kezdve a nők reprodukтив jogait korlátozó törvényekig. A feministák szerint mindez a nők feletti kontrollt célozza azáltal, hogy megszünti a viselkedésüket, és megszüntíti azokat, akik kilógnak a sorból. Csak akkor lesz valódi női egyenjogúság, ha meghaladjuk ezeket a struktúrákat.

EGY FÉRFIAKRA SZABOTT VILÁG

Caroline Criado Perez (1984–) brit író, feminista aktivista a *Láthatatlan nők – Így vesszük semmibe a népeség felét az adatokra épülő világban* című könyvében megmutatja, hogy az adatgyűjtésben jelentkező nemi előítéletek miként vezetnek a férfiakat támogató, a nőket diszkrimináló eredményekhez. A modern társadalmak egyre inkább adatokra támaszkodva hoznak döntéseket, de az adatok sok esetben nem számol-

nak a nőkkel. A genderszempontról hiányos adatok sok területre hatnak: kormányzás, munka, média, várostervezés, és sokszor előítéletes törvényekhez, technológiákhoz, infrastruktúrához, sőt orvosi kezelésekhöz vezetnek. Például a nőket 50 százalékkal gyakrabban diagnosztizálják félre szívroham esetén: a nők és férfiak más tüneteket észlelhetnek, mégis a férfiakra jellemzőket tekintik általánosnak.

Elnyomó struktúrák

A patriarchátus a feminista értelmezés szerint struktúrák összefüggő – az intézményekben és a társadalom minden szintjén megjelenő – rendszerét jelenti, amely lehetővé teszi, hogy a férfiak elnyomják a nőket. Sylvia Walby (1953–) brit szociológus hat ilyen struktúrát határoz meg.

SZEXUALITÁS

Walby szerint még mindig más szabályok érvényesek a férfiak és nők szexuális viselkedésére. A nőket elítélik, a férfiakat csodálják, ha aktív nemi életet élnek.

KULTÚRA

A kulturális intézmények, például a média, az oktatás és a vallás, a sztereotípiákat erősítik, amikor előírják, hogyan nézzen ki és viselkedjen egy nő, illetve hogy mi számít „nőiesnek”.

HÁZIMUNKA

Egy nő házimunka és gyermekgondozás formájában sokkal több ingyenmunkát végez, mint egy férfi. Egy 2020-as ENSZ-jelentés szerint a COVID-19-pandémia alatt még jobban romlott a helyzet.

AZ ÁLLAM

Sok állam hátrányos helyzetbe hozza a nőket a törvényekkel. Az eredmények – például a nők szavazati joga – ellenére a politikát továbbra is a férfiak uralják, és az ő igényeiket képviseli.

ERŐSZAK

A nőkkel szembeni erőszak nem mindig esetleges és egyedi, könnyen lehet a férfiuralom rendszerszintű eszköze. A mai napig világszerte létezik ez a fajta erőszak.

MUNKA

A nők kevesebbet keresnek, és igazságtalan bánásmódban van részük, gyakrabban vállalnak félállást, sokszor rosszabbak a munkahelyi körülményeik és a karrierlehetőségeik.

„A patriarchátus békéje háború a nők ellen.”

Maria Mies (feminista tudós):
*Patriarchy and Accumulation
On A World Scale* (1986)

LMBTQ+ jogok

A leszbikus, meleg, biszexuális, transznemű és queer (LMBTQ+) mozgalom célja azok védelme, akik a szexuális irányultságuk, nemi identitásuk vagy nemi önkifejezésük miatt szenvednek el diszkriminációt.

Harc az LMBTQ+ jogokért

Miközben sok ország törvényeket hozott az LMBTQ+ személyek jogainak védelmére, egyes nemzetek diszkriminálják őket. Van, ahol nem ismerik el az azonos neműek házasságát, máshol viszont halálbüntetéssel szankcionálhatják a homoszexualitást.

A szexuális irányultság és a nemi identitás alapú diszkrimináció a homoszexualitás vallási alapú elutasítására vezethető vissza. 1791-ben, a forradalom alatt Franciaország lett az első ország, amely dekriminalizálta a homoszexualitást, öt év múlva Monaco, a Porosz Királyság, Luxemburg és Belgium is követte a példáját, majd 1830-ban Brazília. Az Oszmán Biro-

dalom (Törökország elődje) 1858-ban dekriminalizálta a homoszexualitást, 1917-ben pedig, az orosz forradalom után a bolsevikok kijelentették, hogy „a homoszexuális és heteroszexuális kapcsolatokat a törvény teljesen egyenrangúan kezeli”. 1933-ban azonban Joszif Sztálin ismét kriminalizálta a homoszexuális tevékenységet, amelyet akár öt év kényszermunkával lehetett büntetni.

A modern LMBTQ+ mozgalmak sokak szerint az 1969-es „Stonewall-lázadással” kezdődtek. Az 1960-as években az amerikai rendőrség rendszeresen razziázott a melegbárokban, és bezáratta őket. A New York-i Stonewall Inn razziája során a meleg közösség

szembeszállt a rendőrségi erőszakkal. Ennek hatására jött létre egy szélesebb körű, globális melegmozgalom a homoszexualitás dekriminalizálásáért, az azonos nemű párok kapcsolatának társadalmi elfogadásáért és az erősebb jogi védelemért.

Az LMBTQ+ jogok terjedése azonban sok országban megállt, ahol folyamatosan az LMBTQ+ jogokat gyöngítő, elnyomó intézkedéseket próbálnak keresztülvinni.

LMBTQ+ jogok a világban

Bár megengedőbbé vált a hozzáállás az azonos nemű házasságok és az LMBTQ+ személyek tekintetében, a közvélemény országonként és kultúránként változik. Sok LMBTQ+ személy érzi úgy, hogy szabadabban élhet Nyugat-Európában és Amerikában, mint másutt, de még ezeken a helyeken is sok gyűlölet veszi őket körül.

JÓ TUDNI

- **A leszbikus** olyan nőt jelent, aki nőkhöz vonzódik romantikusan és/vagy szexuálisan.
- **A meleg** olyan férfit jelent, aki férfiakkal vonzódik romantikusan és/vagy szexuálisan, de használják általánosságban is az azonos neműekhez vonzódó nőkre és férfiakra.
- **A biszexuális** az, aki több mint egy nemhez vonzódik romantikusan és/vagy szexuálisan.
- **Transzneműnek** hívjuk azokat, akiknek a nemi identitása nem felel meg a biológiai nemüknek.
- **A queer** ernyőfogalom mindenkire, aki nem heteroszexuális, és/vagy akinek a nemi identitása nem felel meg a biológiai nemének.
- **A plusz (+)** jelképezi az összes nemi identitást, amelyet az LMBTQ betűszó nem fed le.

Törvényes elismerés

Bár Franciaországban 1791-ben legalizálták a homoszexualitást, a legtöbb országban még bőven a 20. században is illegális maradt. Még ma is vannak országok, ahol büntetik a homoszexuális kapcsolatokat.

A házasság joga

Az azonos neműek házasságát elsőként Hollandiában ismerték el törvényesen, 2002-ben. 2021-ig 28 országban ismerték el jogszerűnek az azonos neműek házasságát.

Diszkriminációellenes törvények

Sok országban törvényben tiltják az emberek diszkriminálását a szexuális irányultságuk vagy a nemi identitásuk alapján.

Közterületek

Amerikában és Európában állandó politikai vita tárgya, hogy az embereknek nem a születési nemük, hanem a gender vagy transz identitásuk alapján kellene használniuk a nyilvános illemhelyeket.

További elismerés

Sok országban törvényben is elismerik a nem bináris, avagy harmadik nemi identitást. Sokak szerint hagyni kellene, hogy mindenki úgy határozza meg a nemét, ahogy neki megfelel.

Gyereknevelés

2021-ben 27 országban fogadhatnak azonos nemű párok örökbe gyereket. Sok LMBTQ+ párnak vannak saját biológiai gyerekei.

PRIDE

A Pride (a meleg büszkeség napja) az LMBTQ+ identitás világszintű ünnepe minden nyáron. A Stonewall-lázadásra emlékeznek és az LMBTQ+ személyek önmegerősítését, egyenlőségét hirdetik rajta. A Pride rendezvényeken milliók vesznek részt világszerte, bár sok helyen ellenállásba ütköznek. Az LMBTQ+ mozgalom szimbóluma világszerte a szivárványos zászló. A színek az LMBTQ+ közösség sokszínűségét jelképezik.

„Az LMBT-jogok is emberi jogok.”

www.unfe.org (2021)

Interszekcionalitás

Az interszekcionalitás azt vizsgálja, hogyan vegyülhetnek a faji, az osztálybeli, a gender- és más személyes tulajdonságok, különféle előítéleteket és kiváltságokat hozva létre a társadalomban.

Az egyenlőtlenségek sem egyenlők

Kevesen vitatnák, hogy egyes csoportok kiváltságosabbak másoknál. De sokan nem értik, hogy az emberek olyan esetleges körülmények miatt is előnyöket vagy hátrányokat szenvedhetnek, mint a nemük, a származásuk, az etnikumuk, a szexuális beállítottságuk, a koruk vagy a fogyatékoságuk. Egy fehér nőt hátrányok érhetnek a neme miatt, egy fekete nőt viszont a neme és a bőrszíne miatt is. Egy fekete, leszbikus nőt pedig az etnikuma, neme és szexuális beállítottsága alapján is. Azt, ahogy ezek a körülmények hátrányokat okozhatnak, interszekcionalitásnak nevezzük.

Az „interszekcionális” szót 1989-ben alkotta meg a faji és nemi ügyekre specializálódott afroamerikai jogtudós, Kimberlé Crenshaw. Szerinte azt, hogy milyen fekete nőnek lenni, nem lehet az alapján

megérteni, hogy milyen egymástól függetlenül feketének és nőnek lenni, hanem a két tulajdonság interakcióit is számba kell venni.

Crenshaw felhívta a figyelmet arra, hogyan kezelik a fekete nőket az amerikai bíróságokon: azt feltételezik, hogy nemüket tekintve ugyanazok a problémáik, mint

Átfedő identitások

Bár az interszekcionalitás elmélete a fekete nők specifikus problémáiból ered, azóta olyan értelmezési keretté vált, amely segít megérteni, hogy egy egyén társadalmi és politikai identitása – közel sem csak a faja és a neme – milyen különféle hátrányokhoz és kiváltságokhoz vezethet.

kapcsolatban áll az interszekcionalitással is: mindkettő az egymást átfedő jellemzőkkel foglalkozik. A kiriarchia azonban inkább arra koncentrál, hogyan gyakorolnak hatalmat olyan rendszereken keresztül, amelyek bizonyos tulajdonságokat előnyben részesítenek (pl. a férfiséget vagy a fehérséget), és kirekesztenek, elnyomnak másokat (pl. a nőiséget vagy a feketeséget).

Származás

A kirekesztés alapja lehet a származás (136–137. o.). Az előítéletek általában a hátrányos származású embereket sújtják.

Kor

Sok embert kirekesztenek a kora miatt. Sok különböző korcsoportot sújthat megkülönböztetés.

Etnikum

Az etnikai kisebbségeket sokszor éri kirekesztés, gyakran a nyelvük és a kultúrájuk, a bőrszínük vagy más öröklött tulajdonságuk miatt.

Hatalom és kirekesztés

Az interszekcionalitás azzal foglalkozik, milyen különféle módokon kerülhet valaki kiváltságos helyzetbe, vagy érhet valakit megkülönböztetés. Ha a kormányok megértik ezeket a tényezőket, gondoskodhatnak róla, hogy a hátrányos helyzetű emberek ugyanolyan feltételekhez juthassanak, mint bárki más a társadalomban.

Fogyatékoság

A fogyatékkal élőket sokszor kezelik alacsonyabb rendűként, olyan munkákból is kizárják őket, amelyeket el tudnának végezni.

Vallás

A vallási kisebbségek tagjait sújthatják az emberek előítéletei és az állam kirekesztő politikája.

Szexuális irányultság

Az LMBTQ+ közösséget még mindig számos országban előítéletek sújtják.

Gender

Az egész világon nemi egyenlőtlenség van. A nők még a társadalom számos területén nem kapnak ugyanolyan lehetőségeket, mint a férfiak.

a fehér nőknek, fajukat tekintve pedig, mint a fekete férfiaknak.

Crenshaw szerint a bíróságok figyelmen kívül hagyják a fekete nők mint külön csoport specifikus szükségleteit.

Inkluzivitás

Az interszekcionalitás felismerése különösen fontos volt az aktivizmus és a társadalmi mozgalmak szempontjából. Felhívja a figyelmet az inkluzivitás és az igazságosabb képviselő szükségességére. A feminista párbeszédet például eredetileg fehér, képzett nők uralták. Az interszekcionális feminizmus azt jelenti, hogy ne csak a fehér, képzett nők számára törjék át az üvegplafont, hanem emeljék a szegény munkásnők számára is a minimálbért.

A politika jobboldali spektrumáról sok támadás éri az interszekcionalitást, mondván megosztó, és állandósítja az áldozati mentalitást. A támogatói szerint viszont az interszekcionalitás rávilágít, az embereket milyen sokféleképpen érheti privilégium vagy kirekesztés a különféle jellemzői alapján.

„Az összes kirekesztés átfedi és súlyosbítja egymást.”

Julia Serano (amerikai transz aktivista): „Leftist Critiques of Indentity Politics”, Medium (Az identitáspolitika baloldali kritikusai, 2018)

KIRIARCHIA

Míg a patriarchátus (142–143. o.) a férfiuralom, a kiriarchia – a görög *küriosz* (úr vagy gazda) és az *arkhó* (uralkodik) szóból – elmélete szerint nemüinktől függetlenül mindannyian rendelkezünk előnyökkel, amelyekkel visszaélhetünk. A patriarchátus voltaképp a kiriarchia egy változata, ahogy a heteronormativitás is, amely a heteroszexualitást különbnek tartja a homoszexualitásnál. A kiriarchia

Érdekvédelem és tiltakozás

Egyes állampolgárok kizárólag a szavazások útján vesznek részt a politikában. Mások azonban szeretnek mélyebben belefolyni, és próbálják befolyásolni a kormány bizonyos tevékenységét vagy politikáját: ők dolgozhatnak egy érdekvédelmi csoportban, vagy részt vehetnek tiltakozásokon. Mindkét megoldás alkalmas arra, hogy ezek az emberek politikai tevékenységet folytathassanak anélkül, hogy egy politikai párthoz csatlakoznának.

Hogyan működnek az érdekvédelmi csoportok

Az érdekvédelmi csoport olyan emberek szövetsége, akiket egy közös politikai ügy köt össze. A céljuk, hogy nyomást gyakoroljanak a kormányra, s így az meghozzon bizonyos döntéseket. A csoport a politikán kívülről próbál befolyást gyakorolni ahelyett, hogy politikai hatalomra törne. Alkalmazhatnak hivatásos lobbistákat, gyűjthetnek támogatókat, tiltakozást szervezhetnek, ami lehet békés, de vezethet polgári engedetlenséghez is. Vannak köztük „belső csoportok”, amelyek rendszeresen konzultálnak a kormánnyal, és „külső csoportok”, amelyeknek nincs hivatalos befolyásuk, és sokszor radikálisak.

Jelöltek támogatása

Az érdekvédelmi csoportok nem feltétlenül akarnak kormányra kerülni, de támogathatnak politikus-jelölteket, akik felkarolják az ügyüket, és megválasztásuk esetén segítik a csoport céljait.

Kampányolás

Az érdekvédelmi csoportok a céljaik eléréséért általában tájékoztatóanyagokat készítenek és terjesztenek, hirdetőhelyeket vásárolnak, használják a közösségi médiát, és találkozókat szerveznek.

Tájékoztatás

Az érdekvédelmi csoportok számára fontos, hogy felhívják a közvélemény figyelmét az ügyükre, és elnyerjék a támogatásukat. Ez minden kampány fontos pillére.

„Ne legyenek kétségeink: egy okos, elszánt polgárokból álló kis csoport képes megváltani a világot; sőt, csak így lehetséges.”

Margaret Mead brit antropológus

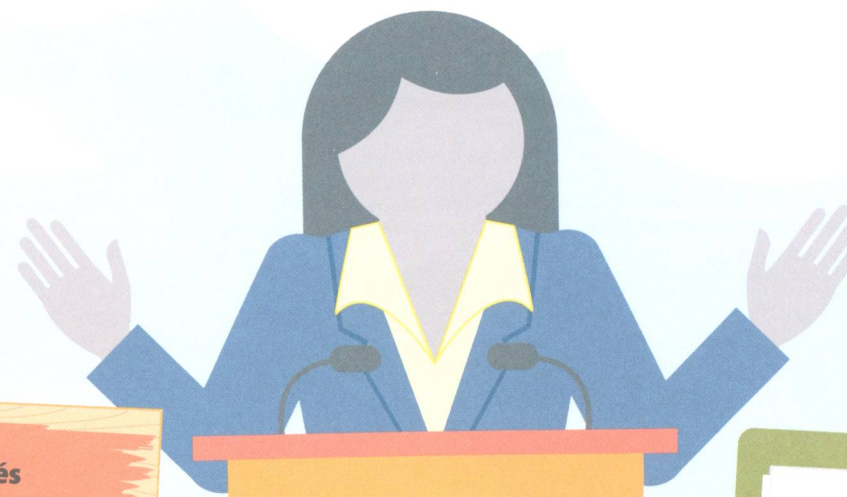
AZ ÉRDEKVÉDELMI CSOPORTOK FAJTÁI

Érdekképviselők

Az érdekvédelmi csoportok működnek szervezeti formában, például szakszervezetként, ahol a tagságot egy adott szakma képviselőire korlátozzák. E csoportok a tagságuk érdekében tevékenykednek, és mindent megtesznek, hogy felhívják a figyelmet a speciális problémáikra.

Ügyekért harcolók

Egyesek speciális célokért kampányolnak: az emberi jogokért, az óslakosokért vagy a fogyasztókkal élőkért, tiltakozhatnak a fegyverkereskedelem vagy a környezetszennyezés ellen. Olyan ügyekért dolgozhatnak, amelyekből nem feltétlenül származik közvetlen hasznuk.

Tüntetés

A tüntetés a figyelemfelkeltés módja, legyen szó egy kisebb csoportról, amely transzparensekkel vonul a városközpontban, vagy valami akcióról, például blokádról, ülősztrájkról vagy sztrájkról.

Petíció

A petícióval jól szemléltethető, mekkora egy ügy támogatottsága. Az aláírásokat régen papíron gyűjtötték, manapság inkább online, majd átadják a petíciót a megválasztott képviselőknek.

Lobbizás

A lobbizás hatékony eszköz lehet a politikusok befolyásolására (150–151. o.). Többek között írhatunk levelet a választott képviselőnknek, vagy találkozhatunk vele.

A lobbizás során a nyilvánosság tagjai magánszemélyként vagy egy szervezet képviselőjében próbálják meggyőzni a politikusokat, hogy képviseljék a nézeteiket a parlamentben.

Nyomásgyakorlás

A lobbizás, vagyis a kormányok befolyásolása egyáltalán nem új jelenség, és a demokratikus folyamat fontos részének számít. A brit parlament előcsarnokáról, a lobbyról kapta a nevét, ahol a szavazók találkozhattak a képviselőikkel. Elméletileg ez pozitív dolog, hiszen így a választók tudathatják a megválasztott képviselőkkel a problémáikat, és értékes információkkal láthatják el őket (148–149. o.). De lobbizással azt is el lehet érni, hogy az erős érdekvédelmi csoportok a közérdekkel ellentétesen befolyásolják a politikusokat. 2016-ban például a műanyagipar erős lobbizása után az Egyesült Királyság kormánya 10 százalékkal csökkentette a

műanyag-újrahasznosítás célértékét. Bár az, hogy a vállalatok ilyen eszközökkel befolyásolják a kormányokat, teljesen legális, vannak megkérdőjelezhető módszerek is, például politikusokat vásárolnak meg pénzzel vagy egy jól fizető állás ígéretével, hogy a céljaikat képviseljék a kormányban.

A lobbizás folyamata

Az egyének vagy szervezetek lobbizhatnak a politikusoknál, habár nagyobb csoportok felvehetnek profi lobbistákat is, hogy képviseljék őket. Egyének vagy kisebb csoportok kezdeményezhetnek személyes találkozót is a törvényhozókkal.

Érdekképviselők

A személyes találkozóra épülő lobbizást a legkülönbözőbb csoportok és egyének végezhetik. Lobbizhatnak politikai csoportok, mint például a Greenpeace, vagy a vállalati szféra speciális érdekképviselői is.

Agytrösztök

Az érdekvédelmi csoport megbízhat egy „agytrösztöt”, hogy gyűjtsön információt, és adjon tanácsot, miként befolyásolhatná a politikusokat

Lobbisták

Ha egy érdekvédelmi csoportnak elég pénze van, szerződethet profi lobbistát, hogy beszéljen a politikusokkal, és képviselje a csoport érdekeit.

Egy nyereséges üzlet

A lobbizást a modern részvételi demokrácia elengedhetetlen részének tekintik, de csak néhány országban szabályozzák. Az Egyesült Államokban például az alkotmány első módosítása garantálja, hogy „mindenkinek joga van kérelemmel fordulni a kormányhoz sérelmei orvoslásáért”. Világszerte egyre nagyobb az elvárás, hogy a kormányok szabályozzák a lobbizás gyakorlatát, már csak azért is, mert mára a lobbizás globális, nagy hatalmú, több milliárd dolláros üzlet-ággá fejlődött.

A FORGÓAJTÓ

A „forgóajtónak” nevezett folyamatban sok politikus lemond a hivatali pozíciójáról, hogy hivatásos lobbista legyen annál a vállalatnál, amelyet a kormány tagjaként támogatott. Így a vállalat képes megőrizni a politikai döntésekre gyakorolt befolyását. Fölöttébb vitatott gyakorlat, ezért sok országban tilos, hogy egy politikus a kormányzati posztról való távozása után azonnal lobbista legyen.

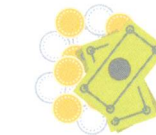
Közvetlen technikák

A lobbisták közvetlenül kommunikálnak a törvényhozókkal, miniszterekkel, kormánytisztviselőkkel vagy bárkivel, aki kapcsolatban áll a regnáló kormánnyal. Így próbálják befolyásolni a kormány döntéshozatali folyamatait.

KUTATÁS

A lobbisták gyakran alkalmaznak agytrösztöket, hogy kiderítsék, melyik törvényhozót érdemes megkönyezni.

FINANSZÍROZÁS

A nagyobb érdekvédelmi csoportok ajándékokat adhatnak a pártoknak, törvényhozóknak, a választáson induló jelölteknek.

FENYEGETÉSEK

A lobbisták meg is fenyegethetik a törvényhozókat azzal, hogy milyen hátránnyal járhat, ha nem támogatják az ügyüket.

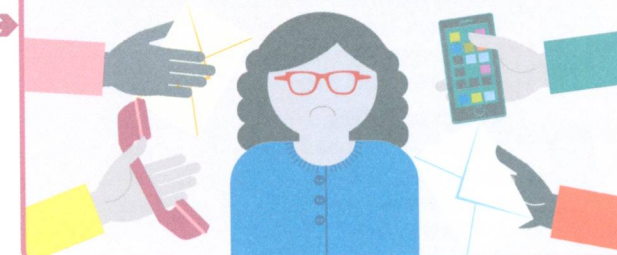
Közvetett technikák

Az alulról szerveződő, úgynevezett „grassroot” lobbizásnál az érdekvédelmi csoport sokszor nem alkalmaz lobbistát, hanem nyilvános gyűléseken próbálja megnyerni az ügyének a közvéleményt.

Közösségi nyomás

Az érdekvédelmi csoportok egyik legelterjedtebb módszere, hogy ráveszik az embereket arra, tudassák a véleményüket a parlamenti képviselőjükkel. Írhatnak levelet, e-mailt, telefonálhatnak, vagy találkozhatnak vele személyesen.

A szakszervezeteket dolgozók alkotják, akik összefognak bizonyos közös célokért, mint például a magasabb fizetés és a jobb munkakörülmények. A szakszervezetek jelentős politikai erőt fejthetnek ki.

A szakszervezet szerepe

A szakszervezetek olyan csoportok, amelyek iparágak vagy szakmák dolgozóit tömörítik. Egy szakszervezetnek általában van tagdíjat fizető tagsága, fizetett alkalmazottjai és vezetői, valamint egy választott elnöke, aki egyben a szakszervezet arca is.

A szakszervezet elsődleges célja, hogy a lehető legjobb foglalkoztatási körülményeket vívja ki a tagjainak, például a bérek, a fizetett szabadság, a munkavédelem és a munkaidő tekintetében. Ehhez úgynevezett kollektív tárgyalásokat folytat a munkaadókkal vagy a vezetőséggel, vagyis a szakszervezet képviselőinek joguk van a tagság nevében beszélni.

Ha semmi más nem segít, a szakszervezeteknek van egy ütős eszközük: utasíthatják a tagjaikat, hogy

sztrájkoljanak. A szakszervezetek juttatásokat is adnak a tagságuknak segélyek és jogi tanácsok formájában.

A Szolidaritás

A modern szakszervezetek a 18. század végén jelentek meg az Egyesült Királyságban, amikor az iparosodás hatására kialakult az új munkásosztály, amelyet Karl Marx proletariátusnak nevezett (54–55. o.). A szakszervezetek más országokban is megjelentek, így az Egyesült Államokban, Németországban, Lengyelországban és Franciaországban. Manapság Dániában, Svédországban és Finnországban van a legtöbb szakszervezeti tag.

A szakszervezetek politikai szervezetek, hiszen egyesítik a dolgozókat. A brit Munkáspárt is a szakszervezeti mozgalomból nőtt ki. Lengyelországban Lech Wałęsa sikeresen szállt szembe a Lengyel Kommunista Párttal, és 1990-ben elnökké választották. Habár Franciaországban működnek a legkisebb taglétszámú szakszervezetek az EU-ban (a munkások kevesebb mint nyolc százaléka tag), a szakszervezetek akciói rendszeresen megbénítják az országot, ahogy 2019–2020-ban is történt a tervezett nyugdíjreformok miatt. Ma a globalizáció, a „nulla órás szerződések”, és a változó gazdasági és szociális körülmények jelentik a legnagyobb problémát.

Kollektív tárgyalás

Az emberek több mindent képesek elérni együtt, mint egyedül. Ezen az elképzelésen alapul a kollektív tárgyalás folyamata, amelynek során a dolgozók „kollektívan” tárgyalnak a munkáltatóval, a szakszervezeti képviselők útján. A tárgyalásokon felvethetnek minimális feltételeket, és ha ezek nem teljesülnek, a tárgyalás érvénytelen. A kollektív szerződés mindkét felet kötelezi. Kollektív tárgyalásokra azonban csak akkor van lehetőség, ha a munkáltató hivatalosan elismeri a szakszervezetet.

A MUNKAVÁLLALÓI JOGOK KIHARCOLÁSA

Bérek és juttatások

A tárgyalások többnyire a bérekről szólnak, különösen az éves béremelésről, valamint a bónuszokról és juttatásokról. A bértárgyalás kemény lehet, különösen rossz gazdasági környezetben.

Munkakörülmények

A munkakörülmények, a szerződések, az egészségügyi és biztonsági szabályok változtatását ugyancsak a szakszervezeten keresztül tárgyalják.

Munkáltató

Ha a szakszervezetet hivatalosan elismerik, a munkáltatónak minden munkavállalói joggal kapcsolatos tárgyalást a szakszervezeten keresztül kell lefolytatnia.

Más ügyek

A szakszervezetek nem anyagi természetű ügyekről is tárgyalnak, például a munkaidőről, elbocsátásokról, szabadságokról vagy a rugalmas munkavégzésről.

Kudarcc

Ha a kollektív tárgyalások kudarcba fulladnak, a szakszervezet bírósághoz fordulhat, vagy médiációt kérhet. Végző megoldásként sztrájkot hirdethet.

EGYEZTETÉSEK

Elnök

A szakszervezet hierarchikus szervezet, az elnök áll az élén, akit a tagok választanak.

Képviselők

A legtöbb szakszervezetnek van tárgyaló bizottsága, amely találkozik a munkáltatóval.

Tagok

A tagdíjából fizetik a szakszervezet működését és alkalmazottait.

Nem tagok

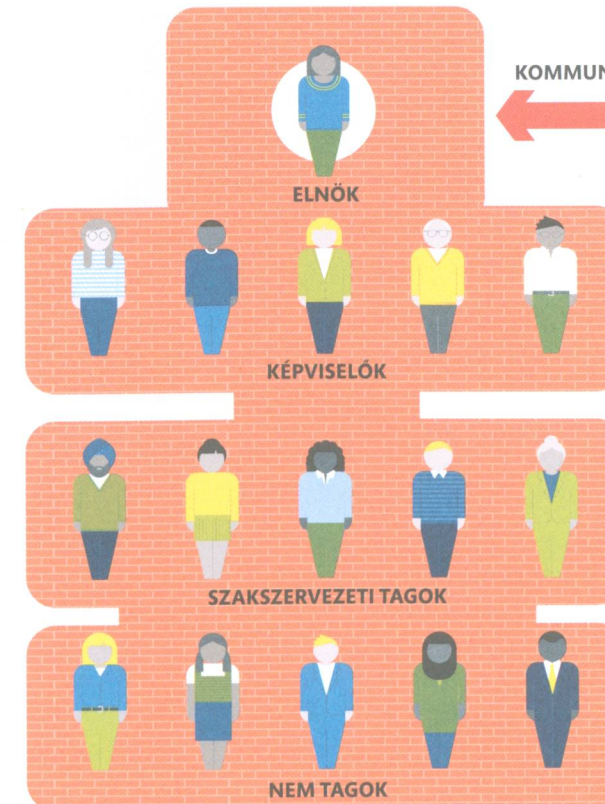
Aki nem tag, az nem részesül a juttatásokból, viszont a kollektív szerződés rá is vonatkozik.

Más szakszervezetek

Majdnem minden szakmának van szakszervezete. Mindegyik a saját tagjai nevében tárgyal. Viszont a vezetők összejárnak, és megvitatják a mindenkit érintő kérdéseket.

KOMMUNIKÁCIÓ

„A szakszervezetiség lényege a társadalmi felemelkedés.”

A. Philip Randolph amerikai szakszervezeti vezető és polgári jogi aktivista washingtoni menetelésen elmondott beszédéből (1963)

MUNKAHELYI TILTAKOZÁSOK

A szakszervezet legerősebb fegyvere a sztrájk vagy a munkalassítás.

Gazdasági sztrájk A dolgozók beszüntetik a munkát, például mert magasabb fizetést, útiköltség-térítést vagy táppénzt akarnak kiharcolni.

Szolidaritási sztrájk Egy szakszervezet, amely nem érintett a vitában, sztrájkba kezd egy másik, már sztrájkoló szakszervezet támogatására.

Általános sztrájk Minden iparág dolgozói sztrájkba kezdenek, hogy fennakadást okozzanak egy településen vagy az egész országban.

Munkalassítás A szakszervezeti dolgozók szigorúan betartják az előírt munkaidőt és feltételeket, nem hajlandók túlórázni, hogy ezzel lelassítsák a termelést.

Betegszabadság A munkavállalók meghatározott létszámban beteget jelentenek, hogy akadályozzák a munkát. Ezt a rendőrszakszervezetek alkalmazzák, ők ugyanis nem sztrájkolhatnak.

Aktivizmus és tüntetés

A társadalmi és politikai változásokért keményen meg kell dolgoznunk. Az emberek harcolnak a jogaikért, politizálnak és tiltakoznak, hogy felhívják a figyelmet az igazságtalanságokra, és kieroszakolják a változást.

Foglaljunk állást

Tüntetésekre többnyire akkor kerül sor, ha a hatalmon lévők ellenállnak a változásnak. Az aktivisták működhetnek önállóan (mint például a svéd környezetvédő, Greta Thunberg, aki 2018-ban iskolai sztrájkot hirdetett meg, ami 2019-re a klímaváltozás elleni globális tiltakozássá nőtte ki magát a gyerekek között) vagy másokkal együtt (mint a Black Lives Matter mozgalom [140–141. o.], amely világméretűvé nőtt, miután az Egyesült Államokban 2020-ban megölték George Floydot).

A legtöbb tüntetést az emberi jogokért és az autoriter kormányok ellen tartották. A 20. században a legnagyobb tiltakozások a nők szavazati jogáért, az emberi jogokért zajlottak. Fontos még az 1989-es

Az akciók fajtái

A tiltakozások célja, hogy a nyilvánossághoz eljussanak a problémák, maguk mellé állítsák a közvéleményt, és rávegyék a jogalkotókat a változásra. Bár egyes aktivisták illegális eszközöket is használnak, a legtöbb mozgalom olyan erőszakmentes formákat támogat, amelyek megzavarják a mindennapi életet, felkeltik a figyelmet, de nem okoznak kárt. Az Extinction Rebellion erőszakmentes akciókat szervezett, hogy felhívja a figyelmet a klímaváltozásra: demonstrációkat és ülősztrájkokat tartottak.

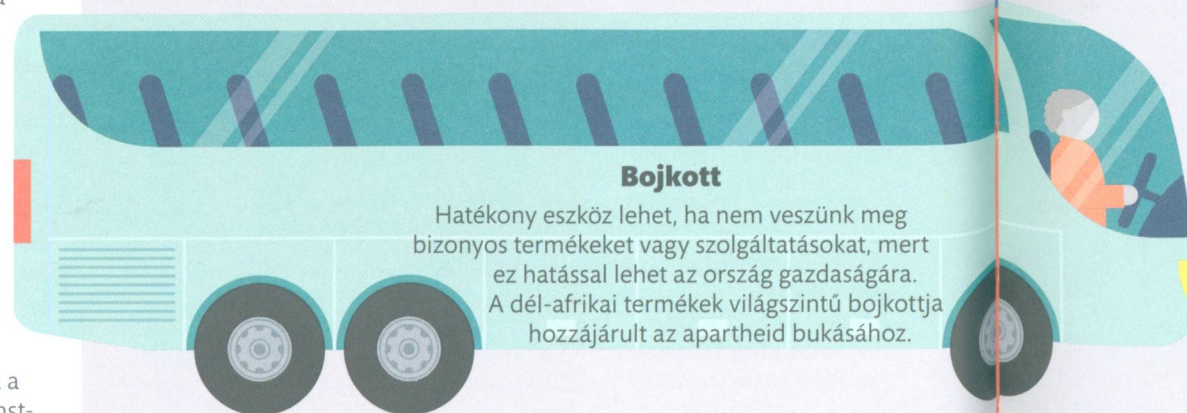

Petíciók és levelek

Az írásos tiltakozás formái, így a petíciók és a sajtónak vagy a politikusoknak írt levelek lehetővé teszik, hogy otthonról is felhívjuk a figyelmet egy problémára.

Közösségi média

A közösségi médiában online vitathatunk meg kérdéseket, ezért egyre népszerűbb az aktivizmus ezeken a fórumokon, és gyakran igen széles közönséghez ér el.

Bojkott

Hatékony eszköz lehet, ha nem veszünk meg bizonyos termékeket vagy szolgáltatásokat, mert ez hatással lehet az ország gazdaságára. A dél-afrikai termékek világszintű bojkottja hozzájárult az apartheid bukásához.

Tienanmen téri tüntetés Kínában és a kelet-európai tiltakozások, amelyek a berlini fal ledöntéséhez, és a kommunista rezsim megbuktatásához vezettek. A közelmúlt legismertebb tüntetéssorozata a 2010–2012-es arab tavasz.

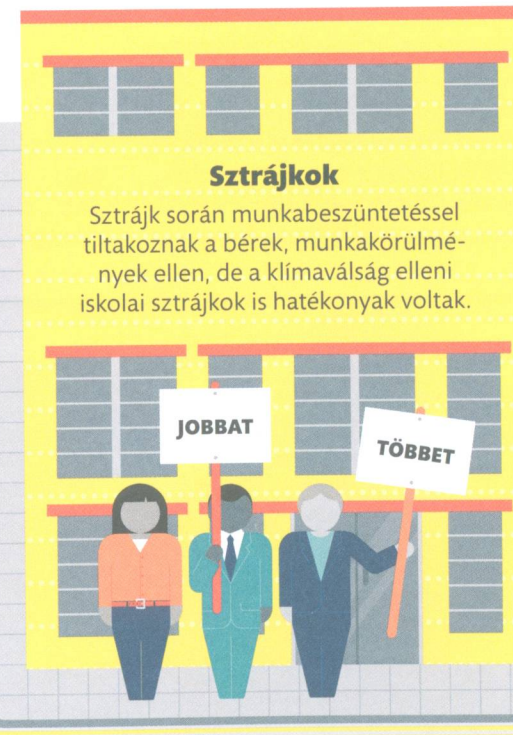
Tüntetés

A tüntetések célja a figyelemfelkeltés. Az aktivisták menetelhetnek transzparenszekkel, vagy mint az erőszak ellen tüntető chilei nők 2019-ben, tarthatnak hatásos flashmobot.

Jog a tiltakozásra

Az aktivizmust gyakran tekintik baloldalinak, de ez nem mindig állja meg a helyét, a COVID-járvány alatt jobboldaliak tüntettek a szabadságjogaikkal kapcsolatos aggályaik miatt. A legtöbb de-

mokráciában az állam valamilyen szinten tolerálja a demonstrálók jogait, de ezeknek is vannak korlátai, és sok tüntetőt letartóztatnak. Az autoriterebb rezsimok üldözik a tiltakozókat, és keményen fellépnek ellenük.

Sztrájkok

Sztrájk során munkabeszüntetéssel tiltakoznak a bérek, munkakörülmények ellen, de a klímaválság elleni iskolai sztrájkok is hatékonyak voltak.

Ülősztrájk

Hatékony tiltakozási forma. 1960-ban Greensboróban négy fekete diák a Woolworth's étkezőpultjánál így tiltakozott az ellen, hogy csak fehéreket szolgálnak ki. Hat hónappal később a vállalat változtatott ezen.

„Nem azért vagyunk itt, mert megszegtük a törvényeket, hanem azért, hogy mi írhasuk a törvényeket.”

Emmeline Pankhurst (brit szüfrazsett): „Beszéd a vádlottak padján” (1908)

A METOO-MOZGALOM

A nőkkel szembeni szexuális zaklatás és erőszak elleni legsikeresebb kampány a metoo-mozgalom. A mozgalom 2006-ban indult az Egyesült Államokban, ekkor kezdte Tarana Burke túlélő és aktivista használni a „me too” (engem is) kifejezést, arra biztatva a nőket, hogy számoljanak be az őket ért szexuális abúzusokról, különösen azokról, amelyeket a munkahelyeiken szenvedtek el. Amikor 2017-ben szexuális abúzussal vádolták Harvey Weinstein filmproducert, a mozgalom hashtagkampányt indított a neten. A nők világszerte elkezdtek megosztani az élményeiket, és sok befolyásos embert vádoltak meg.

A demokráciában a polgárok leválthatják a népszerűtlen kormányt. De ha egy autoriter kormány a többség akarata ellenére ragaszkodik a hatalomhoz, az elégedetlenség forradalomhoz vezethet.

Változás követelése

Sokféle forradalom lehetséges – politikai, gazdasági, társadalmi, vallási és kulturális –, de mindegyik közös abban, hogy lecseréli az uralkodó rendszert. A forradalmak radikális változásokat követelhetnek, és a társadalmi-politikai forradalmak esetében akár erőszakot is alkalmaznak a rezsim megdöntésére.

A 18–19. században sok forradalom zajlott. Az első az amerikai függetlenségi háború (1765–1791) volt, amelynek során az amerikai telepesek a britek ellen fellázadva kivívták a függetlenségüket, és megalapították az Egyesült Államokat. Ennek hatására a gazdasági nehézségek és a monarchia keménysége miatt kitört a francia forradalom (1789–1799), amelynek

során kikiáltották a köztársaságot. E két esemény hatalmas inspirációt jelentett: 1848-ban forradalom döntött meg több európai monarchiát.

A munkásforradalom

1917-ben forradalom söpört végig Oroszországon. A bolsevikok a marxizmus jegyében megbuktatták a cárcsaládot, és létrehozták a világ első kommunista államát

(54–55. o.). Más országok is követték a példájukat, például Kína és Kuba. Ám a forradalom nem hozta el a kívánt végeredményt. A kommunizmus bevezetése éhínséghez, nélkülözéshez és erőszakhoz vezetett a Szovjetunióban, ahol Sztálin vezetésével nem munkásállam, hanem egypártrendszer és diktatúra alakult ki (76–77. o.).

Sok forradalom jelentős erőszakkal és vérontással jár, de erőszakmentesen is el lehet érni a célokat. 2001-ben Fülöp-szigeteki aktivisták békés eszközökkel megbuktatták Joseph Estrada elnököt, 2004-ben pedig a narancsos forradalom (egy tüntetéssorozat Ukrajnában) erőszakmentesen eltörölte az elcsalt választás eredményét.

JÓ TUDNI

- ✓ **A puccs** a hatalom váratlan, erőszakos megragadása, többnyire a hadsereg által.
- ✓ **A felvilágosodás** egy 17–18. századi intellektuális mozgalom volt, amely a szabadság, egyenlőség, testvériség eszméjét, valamint az egyház és állam szétválasztását hirdette.
- ✓ **A marxizmus** a kapitalizmus társadalmi-gazdasági elemzése Karl Marx tollából, aki a munkások forradalmát sürgette (52–55. o.).

„Egyetlen valós társadalmi változás sem ment végbe forradalom nélkül.”

Emma Goldman (amerikai anarchista): *Anarchism and Other Essays* (1910)

A forradalmak okai

A forradalmaknak számos, összefüggő kiváltó oka lehet, úgymint a szegénység, elnyomás, jogfosztottság, az uralkodó elit ellenállása a változásokkal szemben. A társadalmi feszültség és az elégedetlenség általában évekig gyülemlik.

TÁRSADALMI TÉNYEZŐK

Politikai zavargások általában elnyomó rezsimek alatt szoktak előfordulni. Előbb-utóbb változásokat követelő csoportok alakulnak, ahogy az arab világ jelentős részén is történt 2010-ben.

GAZDASÁGI TÉNYEZŐK

Sok forradalmat a gazdasági nehézségek okoznak, például a francia forradalmat. A szegénység, rossz egészségügyi rendszer és munkakörülmények, valamint az éhínség egyaránt feldühítheti a népet.

INTELLEKTUÁLIS TÉNYEZŐK

A politikai filozófusok, például Thomas Hobbes, John Locke és Karl Marx, szintén befolyásolták a forradalmi csoportokat. Emellett programmal szolgálhatnak a forradalom utáni társadalomhoz.

POLITIKAI TÉNYEZŐK

A legtöbb forradalom célja, hogy felszabadítsa a lakosságot az elnyomó rendszer alól, legyen az hazai vagy külföldi. Akkor jöhet el a kritikus fordulópont, amikor a lakosság nem képes tovább elviselni a jogai korlátozását.

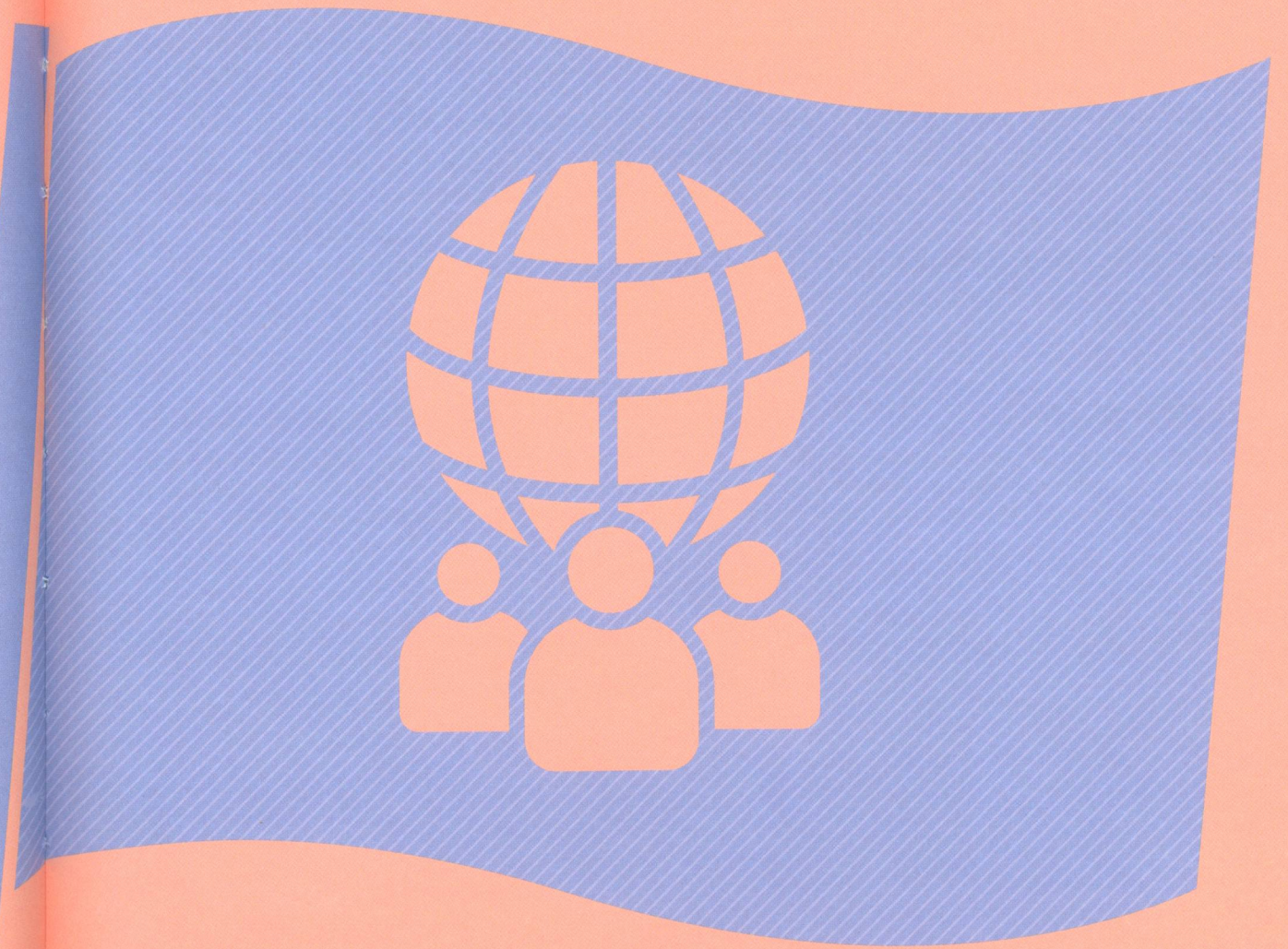
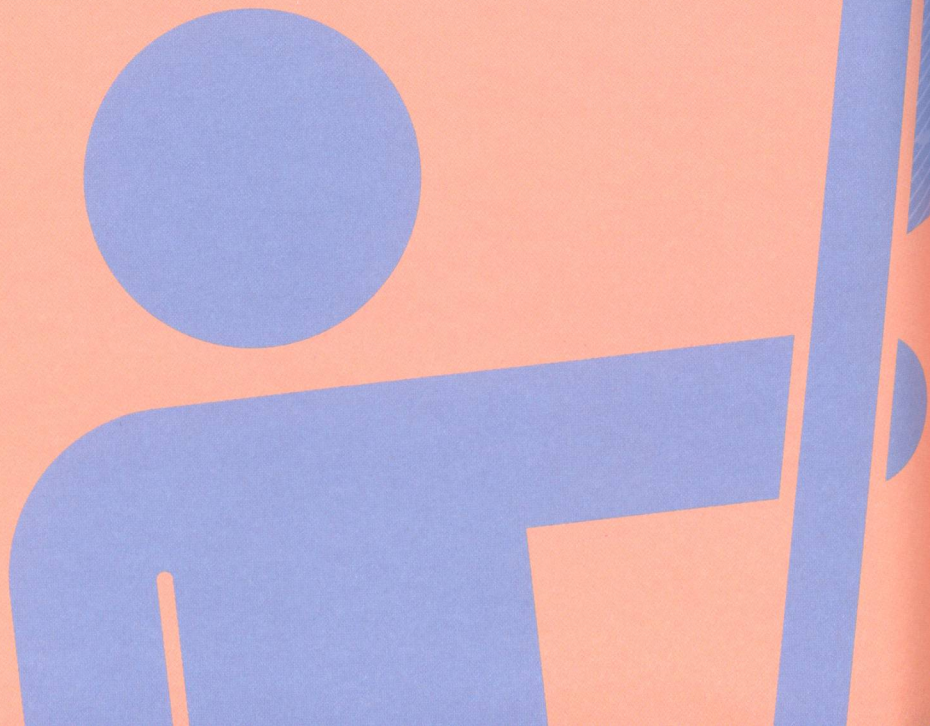
FORDULÓPONT

A forradalom akkor tör ki, ha az összes próbálkozás a változásra kudarcot vall. A fordulópont lehet banális: 1917-ben az orosz nők kényerét követelték, ez vezetett a forradalom kitöréséhez.

Új kormány

A legtöbb forradalom célja, hogy elpusztítsa és leváltssa a regnáló rezsimet. Az új kormány általában a forradalom vezetőiből áll, vagy az általuk kiválasztott emberekből.

NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK

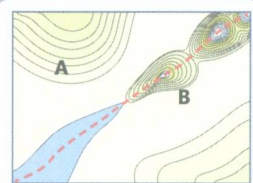
Nemzetközi összeköttetések

A kormány kulcsfeladata, hogy megvédje az állampolgárokat és az ország határait. Ugyanakkor azt is biztosítani kell, hogy a határai nyitva álljanak a nemzetközi kereskedelem előtt, és hogy diplomáciai kapcsolatokat ápoljon más országokkal. Ezért a világ országai politikai egyezményeket és olyan kereskedelmi megállapodásokat kötnek egymással, amelyek védik az érdekeiket.

Országhatárok

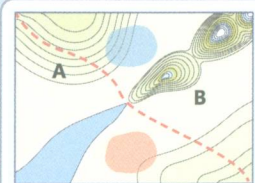
Vannak olyan országhatárok, amelyeket vitatnak – azok például, amelyek azonos kultúrájú lakosságot választanak el egymástól –, és vannak, amelyeket régóta

az eltérő kultúrájú embereket elválasztó természetes választóvonalaként fogadnak el. Általánosságban véve háromféle országhatár létezik.

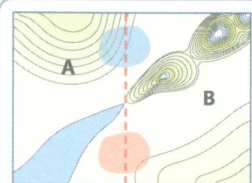
Betelepülés előtti határ

Ezt a fajta határt akkor húzták meg, amikor a környék még nem volt teljesen betelepülve.

Betelepülés utáni határ

Az ilyen határt azután jelölték ki, hogy a terület benépesült, és egy adott kultúra otthonává vált.

Kikényszerített határ

Ezt a határt külső hatalom kényszerítette ki, tekintet nélkül a helyi lakosságra, például amikor az európai országok gyarmatosították Afrikát.

TENGERI HATÁROK

A bolygó összes szárazföldi területét víz veszi körül, amely természetes országhatárt képez számos ország között. Csakhogy nem minden partvonal egyforma, ezért sokszor nem könnyű megállapítani, hol található a szárazföld a tengerrel. Éppen ezért az ENSZ tengerjogi egyezménye szerint a tengeri határ 12 tengeri mérföldre (22,2 km) van az ország partvonalaként megállapított vonaltól. Ezután húzódik a kizárólagos gazdasági övezet, amely 200 tengeri mérföld (370,5 km), amely területen belül az adott országnak joga van kiaknázni a tenger és a tengerfenék forrásait. Ezen túl nemzetközi vizek húzódnak, amelyekre a nemzetközi jog érvényes.

„A 21. században
nem a határaink,
hanem a kötelékeink
definiálnak minket.”

Barack Obama, az USA 44. elnöke (2010)

Határrendelkezések

Az utóbbi évtizedekben bizonyos helyeken jobban szabályozzák a határokat – például azokban az országokban, amelyeket érint a migráció –, más helyeken

viszont kevésbé ellenőrzik őket, amennyiben érvényes határrendészeti megállapodás van érvényben az adott országok között.

Nyitott határ

A nyitott határokon, mint például az EU-tagországok között, az emberek ellenőrzés nélkül, szabadon mozoghatnak.

Ellenőrzött határ

Az ellenőrzött határon, mint például az Egyesült Államok és Mexikó között, különböző mértékben szabályozzák az emberek és árucikkek forgalmát.

Demilitarizált határ

Olyan zóna, ahol a háborúzó országok vállalják, hogy mellőznek minden katonai tevékenységet. Ilyen zóna húzódik például Észak- és Dél-Korea között.

Diplomácia

A diplomaták mindig fontos szerepet játszottak a nemzetközi kapcsolatokban. A feladatuk, hogy tárgyalásokkal és nem erőszakkal befolyásolják a külföldi kormányok döntéseit.

Az első diplomaták

A modern kor előtt diplomácia leginkább az egymással szomszédos országok között zajlott, és nem igazán állítottak fel állandó nagykövetségeket külföldön. De az országukat képviselő diplomatákra mindig is szükség volt, legyen szó kereskedelmi megállapodásokról, szövetségek megkötéséről vagy a fegyveres konfliktusok elkerüléséről. Ezek az első diplomaták többnyire arisztokraták voltak, akik közel álltak az uralkodóhoz, és képesek voltak a saját pénzükből finanszírozni az utazásaikat.

A modern kori diplomácia egyik korai modellje a római katolikus egyházon belül alakult ki. Ez bonyolult jogi szabályrendszeren alapult, és nagy intézményi hálózattal működött, amely összekötö-

tötte a világ gyülekezeteit. A korai itáliai városállamok, mint Velence és Genova, alkalmaztak először állandó követeket, és ezzel lefektették a modern diplomácia alapjait. A leghíresebb közülük a firenzei gondolkodó, Niccolò Machiavelli volt (26–27. o.).

Külpolitika

A diplomácia professzionalizálódása kéz a kézben járt a kormányzati egységek növekvő specializálódásával. 1626-ban Richelieu bíboros (1585–1642) Franciaországban létrehozta az első modern külügy-minisztériumot. Rájött, hogy a kormányzás egyik legfontosabb eszköze a diplomácia, amit otthon és külföldön is össze kell hangolni az állami politika prioritásaival.

Mivel a háború óriási költségekkel járt, a modern kor elején a diplomácia átalakult, és egyre inkább arra fókuszált, hogy elkerüljék a háborúkat, minimalizálva egy elhúzódó fegyveres konfliktus hatásait. Az első európai békekonferenciák igyekeztek tartós keretet kidolgozni a politikai stabilitáshoz, és arra biztatták a nagyhatalmakat, hogy működjenek együtt egymással. Az 1814–1815-ös bécsi kongresszus fektette le a jelenlegi nemzetközi rendszer alapjait, amely erősen támaszkodik a nemzetközi intézményekre azoknak a politikai problémáknak a kezelésében, amelyek minden nagyhatalmat érintenek.

„A sikeres diplomácia a célkitűzések és az eszközök összehangolása.”

Dennis Ross amerikai diplomatának tulajdonított mondás

Kapcsolatfelvétel

A diplomatákra akkor van a legnagyobb szükség, amikor két vagy több állam konfliktusba kerül. Ezért a diplomaták diplomáciai mentességet kapnak, amikor külföldön dolgoznak. Ez garantálja, hogy nem lehet letartóztatni őket, és a vagyontárgyaikat nem kobozhatják el.

Diplomáciai szolgálat

A kormány által alkalmazott diplomaták és külpolitikai tisztségviselők testületét diplomáciai szolgálatnak hívják. Feladata a más országok kormányaival való kommunikáció.

Nagykövetségek

A külföldi országok állandó diplomáciai kirendeltségeit a nagykövetségeken helyezik el. Szükség esetén itt megvédhetik az idegen országok polgárait a vendéglátó országtól.

Szerződések

Köthetnek szerződéseket, amit szabályoz a nemzetközi jog, kevésbé hivatalos egyezményeket, vagy írhatnak jegyzőkönyveket, amelyek meghosszabbíthatják, módosíthatják vagy felülírhatják a létező egyezségeket.

Szankciók

Ha az országok fontos kérdésekben nem tudnak meg egyezni, szankciókat vethetnek ki egymásra. Ez lehet gazdasági, kereskedelmi szankció, fegyverembargó, utazási tilalom, pénzügyi vagy árukorlátozás.

ESETTANULMÁNY

Az iráni atomegyezmény

2015-ben Irán több nagyhatalommal közösen aláírta a mérföldkönek számító átfogó közös cselekvési tervet (JCPOA), amelyben vállalta, hogy leállítja a nukleáris kutatási programját. Cserébe a nemzetközi közösség feloldotta azokat a szankciókat, amelyeket azért vetettek ki Iránra, hogy ne fejleszthessen atomfegyvereket, és amelyek több milliárd dollárnyi bevételkiesést jelentettek az országnak. A két évig tartó tárgyalásokon részt vett az EU, az Egyesült Államok és hat másik ország.

JÓ TUDNI

➤ A megelőző diplomácia

célja kezelni a nemzetközi kríziseket. U Thant ENSZ főtítkárrá választották, amikor közbeavatkozott az 1962-es kubai rakétaválság idején.

➤ A kétoldalú tárgyalások

két felet érintenek. Gyakran használják az elvárások ismertetésére, a megállapodások fenntartására, a kapcsolatok erősítésére.

➤ Az egyezmények

két ország közötti hivatalos megállapodások.

Globális nemzetközi szervezetek

A globális nemzetközi szervezetekben több ország képviselői dolgoznak együtt. Céljuk, hogy összefogják az országokat a globális problémák megoldására és a közös célok megvalósítására.

Globális problémák

A történelem folyamán az államok bizonyos nemzetközi szervezetekben (például a Nemzetek Szövetségében) ismertethették a céljaikat a globális közvéleménnyel. A globalizáció problémái és a COVID-19-pandémiához vagy a klímaváltozáshoz hasonló globális krízisek miatt azonban az államoknak ma már nemcsak a saját cél-

jaikkal, hanem a világméretű problémákkal is foglalkozniuk kell. Épp ezért a nemzetközi szervezeteknek manapság gyakran saját „hangja” és identitása van, olykor önállóan cselekszenek a tagállamaik érdekében. A legbefolyásosabb ezek közül az 1945-ben alapított Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ, lásd a keretben), amely erőszakmentes, diplomáciai eszközökkel igyekszik

elkerülni vagy rendezni az országok közti konfliktusokat. 2021-ben az ENSZ-nek 193 tagállama volt (valamint két megfigyelő állama: Palesztina és a Szentszék).

A fontosabb bizottságai mellett (például az ENSZ Közgyűlése és az ENSZ Biztonsági Tanácsa) az ENSZ 15 intézménnyel dolgozik a céljaiért, és számos jelentős globá-

lis szervezetet irányít (lásd lent). Ezeknek az a célja, hogy olyan szabálykeretet biztosítsanak az országoknak, amelyben hatékonyabban tudnak kereskedni és kommunikálni, valamint hogy segítsenek elhárítani azokat a humanitárius katasztrófákat, amelyeket a pandémiák, háborúk és a klímaváltozás okoznak.

AZ ENSZ MEGALAPÍTÁSA

Az ENSZ 1945-ben jött létre a Nemzetek Szövetsége utódjaként, hogy segítse az országok közötti együttműködést a második világháború (1939–1945) után. Ötven kormány vett részt azon a San Franciscó-i konferencián, ahol aláírták az ENSZ

Alapokmányát, és megfogalmazták a szervezet eredeti célkitűzéseit, amelyek magukban foglalják a nemzetközi béke és biztonság fenntartását, a társadalmi fejlődés, a jobb életkörülmények és az emberi jogok elősegítését.

Az ENSZ és a hozzá kapcsolódó szervezetek

Alighanem az ENSZ a legelismertebb nemzetközi szervezet. Egy sor bizonyos területre szakosodott nemzetközi szervezettel dolgozik, hogy megbirkózzon a globális biztonság, a nemzetközi jog, az emberi jogok, az egészségügy, a klímaváltozás, a migráció, az élelmiszer- és vízbiztonság területén jelentkező problémákkal.

Nemzetközi Valutaalap (IMF)

Az IMF a gazdasági növekedés elősegítése érdekében pénzügyi segítséget nyújt az alacsony jövedelmű országoknak. Jelenleg 74 országban 28 milliárd USA dollárnyi kintlévősége van.

Világbank

A Világbank több mint 100 országban működik. Alacsony kamatú hiteleket és támogatásokat nyújt szegényebb országoknak az oktatás, az egészségügy és az infrastruktúra fejlesztésére.

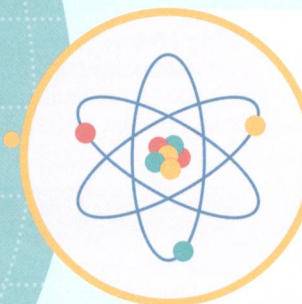
AZ ENSZ

Legfontosabb szervei (a Közgyűlés, a Biztonsági Tanács, a Gazdasági és Szociális Tanács, a Gyámsági Tanács, a Nemzetközi Bíróság és a Titkárság) mellett az ENSZ több jelentős globális szervezetet irányít.

Egészségügyi Világszervezet (WHO)

A WHO feladata, hogy a lehető legmagasabb színvonalon javítsa az emberek egészségét a világ összes országában. Meghatározása szerint az egészség a teljes körű jóllét, nem csak a betegség hiánya.

Nemzetközi Atomenergia-ügynökség (NAÜ)

A NAÜ a nukleáris technológiai kooperáció világközpontja. A több partnerrel dolgozó ügynökség garantálja, hogy a nukleáris technológiákat biztonságosan használják.

Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Szervezet (FAO)

A FAO vezeti az éhínség elleni harcot. Egyik feladata, hogy segítsen kereskedelmi megállapodásokat kötni az alacsonyabb és magasabb jövedelmű országok között.

97 millió ember kapott 88 országban élelmet és segítséget az ENSZ-től 2020-ban

Az ENSZ Globális Kommunikációs Osztálya (2021)

Kormányközi szervezetek

A szuverén kormányoknak számos előnyük származhat abból, ha egy kormányközi szervezet (IGO) tagjai, a kedvező kereskedelmi megállapodásuktól a katonai támogatásig.

Egységben az erő

A kormányközi szervezetek két vagy több független országot tömörítenek, hogy a közös problémáikkal foglalkozzanak. A kormányközi szervezet megalapításakor annak minden tagja aláír egy hivatalos megállapodást, ettől a szervezet jogi státuszt kap, ami megkülönbözteti az informálisabb gazdasági vagy politikai társulásoktól. A megállapodás az összes aláíró egy adott igazságszolgáltatás (bíróági rendszer) fennhatósága alá vonja, amelynek magasabb a jogköre a

podást, ettől a szervezet jogi státuszt kap, ami megkülönbözteti az informálisabb gazdasági vagy politikai társulásoktól. A megállapodás az összes aláíró egy adott igazságszolgáltatás (bíróági rendszer) fennhatósága alá vonja, amelynek magasabb a jogköre a

Kereskedelmi blokk

A kormányközi szervezetek gyakran azért jönnek létre, hogy megszűntessék vagy csökkentsék az adott országok közti kereskedelmi korlátozásokat. Ez lehet egy kereskedelmi megállapodás, amely adott termékekre fókuszál, szabadkereskedelmi megállapodás közös külső vámokkal, közös piac, amely biztosítja a tőke, a munkaerő, a termékek és a szolgáltatások szabad áramlását, valamint gazdasági és monetáris unió (lásd lent a kerettest).

ESETTANULMÁNY

Az euró

1999. január 1-jén 12 EU-tagállam bevezette a közös európai valutát, az eurót, ez volt a történelem legnagyobb fizetőeszköz-váltása. 2025-re a 27 EU-tagállamból 19-ben ez lett a hivatalos valuta. Több mint 1,3 billió euró van forgalomban. Az euró a világ második legkedveltebb tartalékvalutája és második legtöbbet forgalmazott valutája az USA dollár után.

Európai Unió (EU)

Az Európai Unió 27 Európában található tagállam gazdasági és politikai szövetsége. Minden tagra kötelező, sztandardizált szabályrendszerre épülő belső piaca van.

Az USA, Mexikó és Kanada megállapodása (USMCA)

Az 1994-es Észak-amerikai Szabadkereskedelmi Egyezményt (NAFTA) felváltó, 2020-ban aláírt USMCA háromoldalú szabadkereskedelmi egyezmény az USA, Mexikó és Kanada között.

Karib-tengeri Közösség (CARICOM)

Az 1973-ban alapított CARICOM a gazdasági integrációt és kooperációt segíti a 15 tagállam között, amelyeknek viszonylag kicsi a népessége és gazdasága, illetve hasonló problémákkal küzdenek.

Dél-amerikai Közös Piac (MERCOSUR)

Dél-Amerika legnagyobb kereskedelmi közössége, Argentína, Paraguay, Brazília és Uruguay a tagjai. Venezuelát felfüggesztették az emberi jogok megsértéséért.

Afrikai Unió (AU)

2001-ben alapították az Afrikai Egység Szervezete helyett. Az 55 tagállam évente kétszer ülésezik a fenntartható növekedés, az egység és a kooperáció jegyében.

nemzeti bíróságokénál, és lehetővé teszi, hogy a vitás kérdéseket rendezzék, és új megállapodásokat köthessenek. Az erős kormányközi szervezeteknek szinte országokra jellemző ereje lehet. Az ilyen blokkok kialakításának egyik nyilvánvaló előnye gazdasági: a tagállamok együtt nagyobb termelői kapacitást és felvevőpiacot képviselnek, s ez erőt ad a szervezetnek, ha egyezményekről kell tárgyalnia egy harmadik féllel.

A gazdaságon túl

A kormányközi szervezetek a kereskedelmen kívül számtalan más célt szolgálnak, különböző méretük és hatáskörük lehet. Vannak globális szervezetek, mint az

ENSZ (164–165. o.), és specifikusabbak, mint a Nemzetközi Bűnügyi Rendőrségi Szervezet (INTERPOL), amely 194 tagországban teszi lehetővé, hogy megosszák a bűnügyi adatokat. Egyes szervezetek bizonyos régiók érdekeit képviselik, vagy specifikus problémákra összpontosítanak. Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) célja például a tagországainak a védelme. Sok kormányközi szervezet nem földrajzi feltételekhez köti a tagságot: a Kőolaj-exportáló Országok Szervezetéhez (OPEC) csak olajtermelő országok csatlakozhatnak.

Mindennek ára van: az országoknak le kell mondanuk a szuverenitásuk egy részéről, és alá kell vetniük magukat a kormányközi szervezet prioritásainak.

Eurázsiai Gazdasági Unió (EaEU)

A 2014-ben létrejött EaEU Örményországot, Belaruszt, Kazahsztánt, Kirgizisztánt és Oroszországot köti össze egyetlen 180 millió fős, önálló, integrált piaccá.

Dél-ázsiai Regionális Együttműködési Szövetség (SAARC)

A SAARC nyolc dél-ázsiai ország (például India és Pakisztán) geopolitikai uniója, amelynek kilenc megfigyelő tagja van. A világ lakosságának 21 százalékát fedi le.

Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége (ASEAN)

Az ASEAN 10 tagállama között található a világ néhány leggyorsabban növekvő gazdasága. Támogatja a politikai, katonai és társadalmi integrációt is.

Arab Liga

Az 1945-ben, a politikai stabilitást és a gazdasági növekedést elősegítő Liga a kezdeti hatról 22 tagra bővült, amelyek közül szinte mind afrikai vagy közel-keleti ország.

Csendes-óceáni Fórum (PIF)

A PIF célja, hogy növelje a Csendes-óceán déli részén élők gazdasági és szociális jólétét a 18 tagállam kooperációján keresztül.

Külföldi adósság

A pénzt, amelyet egy állam az országon kívüli hitelezőktől vesz fel, külföldi adósságnak hívják. Rövid távon szükséges segítséget jelenthet a gazdaság számára, de megvan a kockázata.

Külföldi kölcsönök

A kormányok olykor kölcsönkérnek egy másik országtól vagy egy nemzetközi hitelintézettől, például a Nemzetközi Valutaalaptól (IMF), a Világbanktól (WB) vagy az Ázsiai Fejlesztési Banktól (ADB). Erre több okuk is lehet: például a belföldi hitelpiacok nem képesek fedezni az állam pénzügyi szükségleteit, különösen a fejlődő gazdaságokban. Emellett a külföldi hitelezők versenyképesebb kamatokat és rugalmasabb törlesztési periódust kínálhatnak.

Ha okosan kezelik, a külföldi adósság segíthet növelni az adott ország életszínvonalát. Lehetővé teszi, hogy az állam az infrastruktúrába fektessen, például kikötőket és utakat építsen, vagy szolgáltatásokat fejlesszen, például az

oktatást. Gazdasági növekedést is generálhat.

A külföldi hitelezőktől felvett kölcsön a gazdagabb országoknak is segítheti a pénzügyi növekedését és fejlődését. Például a világon az Egyesült Államoknak van a legnagyobb külföldi adóssága, amelyet jelenleg több mint 22 billió USA dollárra becsülnek, ezt követi az Egyesült Királyság, Franciaország, Németország és Japán.

Fenntartható adósság

A magas külföldi adósság nem feltétlenül jelent gondot. Az országok gyakran úgynevezett „fenntartható” szinten tartják az adósságaikat, ami azt jelenti, hogy képesek időben teljesíteni a jelenlegi és jövőbeni fizetési kötelezettségeiket.

A KÖLCSÖN MINT POLITIKAI ESZKÖZ

2017-ben Kína lett a világ legnagyobb hitelezője, megelőzve a Világbankot és a Valutaalapot. A kölcsönök jelentős része a kínai Egy Övezet Egy Út Programot (BRI) támogatja. Ezt a stratégiát 2013-ban hirdette meg Kína, és kb. 70 országban és nemzetközi szervezetben akarnak vele befektetni. Arra adnak pénzt más országoknak, hogy utakra, vasútvonalakra és egyéb infrastruktúrára költsék, így élénkítve a gazdasági növekedést. Az Egyesült Államok által vezetett G7-országcsoporthoz 2021-ben elindította az „Építsük újra jobban” programot, hogy ellensúlyozza a kínai projekt hatását.

A globális kölcsönök forrásai

Sokáig a Világbank volt a legnagyobb globális hitelintézet. Ez a nemzetközi szervezet pénzt kölcsönöz a fejlődő országoknak a nagy infrastrukturális beruházásokra, hogy leküzdhesék a szegénységet és az egyenlőtlenségeket. A Nemzetközi Valutaalap a 190 tagországa közül azoknak nyújt hitelt, amelyeknek gondot okoz a külföldi adósságaik visszafizetése.

Bilaterális hitelezés

Egy ország kölcsönt ad egy másiknak. Jelenleg Kína a legnagyobb bilaterális hitelező.

Multilaterális hitelezés

A multilaterális szervezeteknek globális tagságuk van, és a gazdasági növekedést segítik. Ilyen szervezet a Világbank is.

Üzleti hitelezés

Azok a vállalatok, bankok és magánszemélyek, akik a piac által meghatározott üzleti feltételekkel adnak kölcsönt.

Szerződési feltételek

A multilaterális és bilaterális hitelezők általában célzott kölcsönöket adnak. Ez azt jelenti, hogy a pénzt egy előre meghatározott célra kell fordítani, vagy bizonyos intézkedések bevezetéséhez kötik. A kereskedelmi hitelezők általában nem kérnek ilyesmit.

Egy ország államadósságát általában a bruttó hazai termék (GDP) százalékával fejezik ki.

Nem fenntartható adósság

A problémák akkor kezdődnek, ha az adósság mértéke a GDP túl nagy hányadát teszi ki. Ez történt az 1980-as években a latin-amerikai adóssági krízis során, amikor a régió több országában az adósság mértéke meghaladta a keresőképeséget. A jövedelmek csökkentek, nőtt a munkanélküliség, a bankrendszer majdnem összeomlott. Az érintett államok az IMF-hez fordultak, amely a szabadpiacot pártoló gazdasági reformokért cserébe hitelezett nekik. Bár a kölcsön a finanszírozás bevett módja, az IMF arra biztatja az országokat, hogy észszerűen költsek el a közpénzt, csökkentsék a korrupciót, és javítsanak a vállalkozások gazdasági környezetén.

19,5 billió
USA dollárral nőtt a
világadósság a COVID-19-
pandémia alatt

Bloomberg (2021)

Kereskedelmi korlátozások

A kormányok korlátozásokkal szigoríthatják a nemzetközi kereskedelmet, hogy védjék a saját iparukat, növeljék az adóbevételeiket, vagy ha retorziót akarnak alkalmazni más országokkal szemben.

A hazai érdekek védelme

A kereskedelmi korlátozásokkal, például a vámokkal, egy állam képes beavatkozni a nemzetközi kereskedelembe. Valamilyen mértékben minden kormány él vele, általában azért, hogy csökkentse az importot, és növelje az exportot. Ha például vámot vetnek ki bizonyos importtermékekre, az megakadályozza, hogy a hasonló hazai termékeknél olcsóbban árusítsák őket. De alkalmazhatnak kvótákat vagy támogatásokat is

(lásd alul) a hazai termelés ösztönzésére. Azt is megtilthatják, hogy külföldiek gyárakba és eszközökbe fektessenek. De az efféle protekcionista intézkedések nem mindig érik el a várt hatást. A külföldi cégek gyakran megkerülik a vámokat és a kvótákat azzal, hogy saját gyárat létesítenek az adott országban.

Sok gazdaságilag fejletlenebb ország vet ki vámokat, hogy kiegészítse a nehezebben behajtható adóbevételeit. Az is előfordul, hogy nem képesek támogatásokat

A korlátozások fajtái

Az állam többféle kereskedelmi korlátozással szabályozhatja az árucikkek áramlását. Ezek lehetnek vámok, amelyek magasabb vételárhoz vezetnek, és nem vámjellegű korlátozások, mint a kvóták vagy az önkéntes exportkorlátozások.

Kvóták

A kormányzati kvóták korlátozzák az import mértékét. A kvóták limitálják az importálható vagy alacsonyabb adókulccsal árusítható termékek mértékét.

Vámok

A vám olyan adófajta, amelyet az importált vagy exportált termékekre vet ki a kormány. A vámmal szokták védeni a hazai ipart, ezért protekcionista eszköznek tartják.

Embargók

A legszigorúbb kereskedelmi megszorítás, extrém helyzetekben használják (lásd jobbra az esettanulmányt). Leállítja vagy korlátozza a kereskedelmet egy adott országgal.

fizetni, amelyek lehetővé tennék, hogy a hazai gyárak növekedhessenek, és versenybe szálljanak a nemzetközi piacon.

Bár sok közgazdász a szabadkereskedelmet pártolja a protekcionista politikával szemben, ez is lehet hatásos eszköz. Ha egy kormány támogatja az országa iparát, csökkenti a munkanélküliséget, betartatja a minőségi előírásokat, keményen fellép a tisztességtelen versennyel szemben, vagy gazdasági szankciókat vet ki az emberi jogokat vagy a nemzetközi békét fenyegető országokra, ezzel növelheti a népszerűségét a választók körében.

Támogatások

Olykor a kormányok támogatást (anyagi segítséget) nyújtanak a hazai cégeknek, például a gazdáknak vagy az energiatermelőknek, hogy versenyképesebbek legyenek, és új technológiákat fejlesszenek ki.

Helyben előállított összetevők

A hazai ipart támogató megszorítások egyik fajtája az, amikor a cégeknek helyben előállított termékeket vagy helyi szolgáltatásokat kell felhasználniuk.

ESETTANULMÁNY

Kuba és az Egyesült Államok kereskedelmi embargója

1962-ben az Egyesült Államok teljes körű kereskedelmi embargót vetett ki Kubára a Fidel Castro vezette kommunista fordulat után. Az embargó mindaddig érvényben marad, amíg az ország nem teljesíti a demokratikus és emberi jogi elvárásokat, és szinte minden kereskedelmet tilt az országgal. A turizmus tilos, de speciális okokból, például családlátogatás miatt, amerikaiak is felkereshetik Kubát.

Önkéntes exportkorlátozások

A „kereskedői vízumnak” is nevezett önkéntes exportkorlátozás olyan egyezség, amely limitálja az exportot, nehogy az importáló ország korlátozásokat vezessen be.

Kereskedelem és gyarmatosítás

Az atlanti és ázsiai kereskedelmi útvonalak felfedezésével a 15. században kinyílt a világ Európa előtt. Eljött a gyarmati terjeszkedés ideje, aminek a hatásait a mai napig sok országban érezni lehet.

A gyarmatosítástól a függetlenségig

1500 és 1900 között több európai ország is gyarmatosított különböző területeket a világ többi részén. A spanyolok és a portugálok felosztották egymás között Dél-Amerikát, a britek és a franciák Észak-Amerika irányításáért harcoltak egymással. India a Brit Birodalom legértékesebb gyarmata, Afrika pedig különböző európai hatalmak által uralt országok kavalkádja lett. Ebben az időben több millió rabszolgaságba vetett afrikait szállítottak Amerikába, ahol gyapotot, dohányt, rizst és cukrot termeltek kényszermunkával.

Habár ma már a legtöbb európai gyarmat független, sokuk még mindig viseli a gyarmati múlt sebeit. Egyesek polgárháborúba süllyedtek, sokszor azért, mert az európaiak rajzolták meg a határaikat, akiket nem érdekelt az etnikai csoportok közt húzódó régi válaszvonalak. Sok ilyen csoport gyakran hontalan lett, és a gyarmati függetlenedés után hatalomra kerülő erők kirekesztően bántak velük. A több évszázados külföldi beavatkozás miatt ezek az országok lemaradtak a technológiai fejlődésben, és külföldi segélyekre szorultak.

DEKOLONIZÁCIÓ

A modern kori európai kolonizáció a második világháború után véget ért. Ennek legfőbb oka az, hogy a háború költséges volt, és az európai hatalmak nem voltak képesek továbbra is fenntartani a tengerentúli területeiket. De annak is köszönhető, hogy az európaiak a birodalmaikban élő őslakosokat is besorozták, hogy harcoljanak a „szabadságért és demokráciáért” a náci Németország és a császári Japán ellen, ez pedig leleplezte a gyarmati rendszer képmutató voltát.

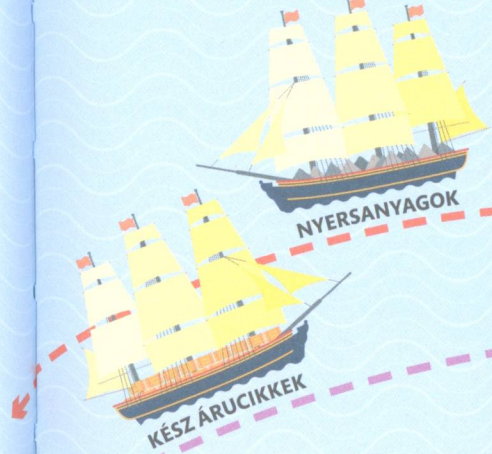

Merkantilizmus

A szabadpiac ellentéte, a merkantilizmus nevű gazdasági rendszer jellemezte a gyarmati idők európai kereskedelmét. Az államok azzal igyekeztek növelni a befolyásukat, hogy magas vámokat vetettek ki más országok termékeire, a gyarmatoknak megtiltották, hogy más országokkal kereskedjenek, kikötőket és piacokat jelöltek ki bizonyos termékeknek, korlátozták a béreket, és maximalizálták a hazai források használatát.

Olcsó nyersanyagok

Az európai nemzetek gyarmatosítottak más országokat, hogy használhassák a természeti erőforrásaikat, nyersanyagokat importálhassanak az anyaországba, hogy árucikkeket készítsenek belőlük.

A gyarmatosított népek

A gyarmatok olcsó, gyakran rabszolgává tett munkaerőt biztosítottak. A lakosságuk a gyarmatosítóknak kiszolgáltatott munkaerő lett.

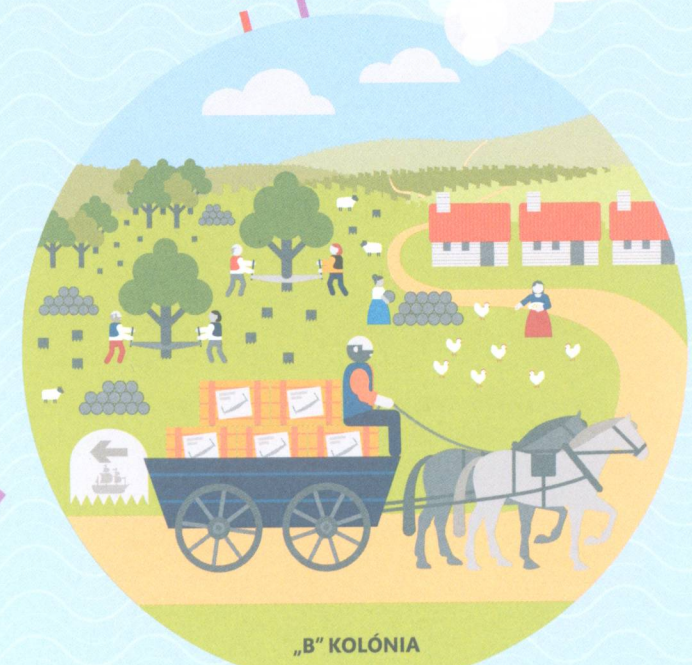
Kereskedelmi korlátozás

A gyarmatoknak sokszor megtiltották, hogy maguk kereskedjenek. Például az angol kereskedelmet csak angol hajókon végezheték, és bizonyos termékeket egyenesen Európába kellett szállítani.

Drága késztermékek

A gyarmatok piacot is jelentettek az exporttermékek számára, és egyre inkább Európára kellett támaszkodniuk a korszerű technológiáért.

Globalizáció

A globalizáció a világ gazdaságainak, kultúráinak és népeinek egyre nagyobb egymáshoz kapcsolódását jelenti. A folyamatot felgyorsítja a technológiai fejlődés és a kereskedelem mértékének növekedése.

Nemzetek hálózata

A globalizáció hatására megnövekedett a kereskedelem, a befektetések, a pénzügyi tranzakciók mértéke, az emberek szabadabban mozognak, a technológiák jobban áramlanak az országok között. Ezt

a jelenséget még inkább segítette a kommunikációs technológiák fejlődése – különösen az internet megjelenése –, továbbá a globális kereskedelem és pénzügyi tranzakciók akadályait feloldó politikai döntések meghozatala. A globa-

lizációt az olyan multinacionális vállalatok felemelkedéséhez kötik, amelyek különböző országokban kontrollálják a termelést és a szolgáltatásokat.

Bár a globalizáció általában a 20. század második felében végbe-

ment változásokat jelenti, voltak korábbi szakaszai is. Az európai birodalmak 1600 és 1800 közötti felemelkedésével és a multinacionális nagyvállalatok, például a Brit Kelet-indiai Társaság megalapításával erősödtek a kereskedelmi és kulturális kapcsolatok. A globalizációnak ez a korai szakasza szorosan összefüggött a kapitalizmus elterjedésével. Az utóbbi 200 évben a kapitalizmus – és a neo-liberalizmus – hatására a nyugati országok egymás után szüntették meg a kereskedelmi, finansziális és befektetési megszorításokat.

Progresszió vagy probléma?

A támogatói szerint a globalizáció sosem látott gazdasági és technológiai fejlődést hozott, amely milliókat emelt ki a szegénységből, és növelte a technológiákhoz való hozzáférést. Hangsúlyozzák, hogy a globalizáció a különböző kultúrák érintkezését tette lehetővé, például a gasztronómia, sport és zene terén.

A kritikusai szerint viszont a globalizáció nagyban növelte az egyenlőtlenségeket, mivel a haszon egy szűk nemzetközi elithez jut, miközben milliók lejjebb csúsznak gazdaságilag. Az ellenzők szerint a globalizáció csökkenti a nemzeti szuverenitást és a demokráciát, és nagyon káros a környezetre, mert fenntarthatatlan módon veszi igénybe a világ természeti forrásait.

ESETTANULMÁNY

Starbucks

A Starbucks hálózat egyetlen kávézóval indult 1971-ben Amerikában, Seattle városában. Miután a következő években jelentős belföldi sikereket ért el, a vállalat nemzetközi terjeszkedésbe kezdett, és 1996-ban megnyitotta az első kávézóját Amerikán kívül. A Starbucks agresszív terjeszkedési politikát folytatott, telítette a helyi piacokat, amivel az adott ország kávézóit sokszor nem tudták tartani a versenyt. 2019-ben több mint 30 000 üzletük volt 80 országban. A Starbucks terjedésének jelentős kulturális hatása volt, meghonosította a kávézás szokását olyan országokban, ahol azelőtt ez nem volt népszerű.

Technológia

Az információs és kommunikációs technológia, például az internet fejlődésével az adatokat azonnal továbbítani lehet a világon bárhová.

Politikai hatalom

A globális politika kialakulásával a kormányok közösen keresnek megoldásokat a problémákra. Egyesek szerint a globalizáció a nemzetállamok hanyatlásához vezet.

Közösség

Egyre több ember kommunikál egymással világszerte, ami megerősítette a globális közösség gondolatát, de sokak szerint ez a helyi közösségek rovására megy.

Gazdaság és kereskedelem

A kereskedelem gyors fejlődése miatt megnőtt a pénzügyi tranzakciók, befektetések és multinacionális vállalatok száma.

Környezet

A fogyasztás, a termelés és a globális kereskedelem megnövekedése nagyon megterhelte a környezetet, és hozzájárult a klímaváltsághoz.

Kultúra

Az eszmék és értékek átadását az emberek mozgása és a technológia – pl. a közösségi média és a streaming – fejlődése tette lehetővé.

19

billió dollárnyi áruval kereskedtek 2019-ben világszinten

Az Egyesült Nemzetek Kereskedelmi és Fejlesztési Konferenciájának jelentése (2020)

Egymásra utalt világ

A globalizáció azt is jelenti, hogy ami a világ egyik felén történik, az egyre inkább hatással van másokra, vagyis az országok sokkal jobban egymásra vannak utalva. Ez a kölcsönös függőség hatással van a világ gazdaságra és a társadalom különböző aspektusaira, például a technológiára, a kereskedelemre, a politikára, a kultúrára, a közösségre és a környezetre – ezeket gyakran a globalizáció különböző megjelenési formáiként írják le.

Háború és béke

A történelem során az országok különféle okokból indítottak háborút, például hogy új forrásokat szerezzenek maguknak, visszahódítsanak korábbi konfliktusokban elvesztett területeket, vagy megvédjék magukat egy agresszortól. Egy országon belül is törhet ki háború a kormány és az ellenzék, netán egymással konfliktusba kerülő régiók között. Az ilyen csatározások során a politikusok és a diplomata arra törekednek, hogy békét teremtsenek a hadban álló felek között.

„A háború csúnya, de az a hazafi, aki szerint semmiért nem érdemes háborúzni, sokkal rosszabb.”

John Stuart Mill (brit filozófus és politikus): *The Contest of America* (Amerika versenye, 1862)

A HÁBORÚ FAJTÁI

Országok közti háború

Az államok közti háborúban (pl. a francia–porosz [1870–1871] és az iráni–iraki [1980–1988]) egy ország lerohanja a másikat. Nagy seregek vesznek részt benne, és jelentős nemzetközi figyelem irányul rá, mert a résztvevői nemzetközileg elismert országok, és szövetségben állhatnak más országokkal is.

Országon belüli háború

Az országon belül zajló konfliktusokat polgárháborúnak is hívják, általában a kormány és egy olyan csoport között tör ki, amely a kormányt illegitimnek tekinti. Sokszor, például a spanyol polgárháború (1936–1939) esetében, mindkét felet más országok fegyverezik fel és pénzelik.

A háborúzás joga

Az „igazságos háború elmélete” azt vizsgálja, mikor jogosult egy ország háborút indítani, és hogyan kell viselkedniük a hadseregeknek az ilyen konfliktusokban.

A fegyveres konfliktus igazolása

Már az ókori Egyiptom, Görögország, Róma, India és Kína gondolkodóiban is felmerült a kérdés, hogy mikor van joguk az országoknak háborút indítani. Ám először a keresztény filozófus, Szent Ágoston (i. sz. 354–430) használta az „igazságos háború” kifejezést, és Aquinói Szent Tamás (1225–1274) határozta meg úgy, ahogy ma is értjük. Szent Tamás úgy vélte, egy háború akkor igazságos, ha a törvényes uralkodó vezeti, jó ügyért vívják (például egy invázió visszavéréért), és a harcosokat jó, és nem gonosz szándék vezeti. Azt is hozzátette, hogy a háború elkerülése

nem igazságos, ha a háborúval véget lehetne vetni egy igazságtalanságnak. Egyes jogtudósok, például Hugo Grotius (1583–1645) és Luigi Taparelli (1793–1862) továbbfejlesztették Szent Tamás elképzeléseit, és nagy szerepük volt abban, hogy nemzetközileg elfogadott alapelvek lettek belőlük.

A 20. századra ezek az alapelvek a nemzetközi jog részévé váltak. Először az 1899-es és 1907-es hágai egyezményekben foglalták írásba őket, később pedig az 1949-es genfi egyezmény és a menekültek helyzetére vonatkozó 1951-es ENSZ-egyezmény alapját képezték. Ám a nemzetközi jog csak az elismert,

szuverén államokra vonatkozik, ezért akkor lehet számonkérni őket, ha a hadban állók ilyen államok döntéseit képviselik. Emiatt nagy a nyomás a nemzetközi közösségen a nemzetközi jog felülvizsgálására úgy, hogy más jellegű konfliktusokra is érvényes legyen, például a polgárháborúkra, amelyek egy országon belül zajlanak, de gyakran más államok támogatják az egyik felet a saját érdekeik mentén.

Békekötés

Az igazságos háború elméletével foglalkozók szerint az is kérdés, miként bánjon a győztes a legyőzött nemzet tagjaival. Sok történész szerint a náciizmus felemelkedése azoknak a szigorú büntetéseknek köszönhető, amelyeket az első világháború után vetettek ki a németekre. Egy háború befejezésének módja egy újabb háború kirobbanását okozhatja (46–47. o.).

A VÖRÖSKERESZT

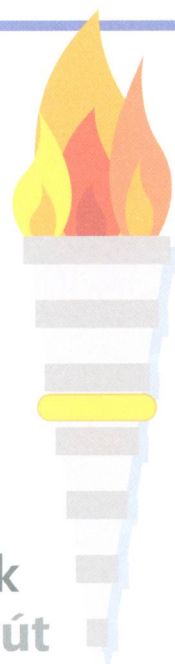
A Nemzetközi Vöröskeresztet (ICRC) Henri Dunant svájci emberbarát alapította 1863-ban, négy évvel a solferinói csata után, amelyben több mint 40 000 katona esett el vagy sebesült meg. Az ICRC – eredeti nevén A Sebesülteket Megsegítő Nemzetközi Bizottság – volt az első szervezet, amely világszerte segített mobil orvosi támogatást nyújtani a katonáknak, és biztosítani a katonák jogi védelmét a háború után. A tevékenysége azóta kibővült, védelmet nyújt a civileknek, közvetít a harcoló felek között, ápolja a hadifoglyokat, és tárgyal a hatóságokkal. Az ICRC önkéntesei fehér karpántot viselnek vörös kereszttel, ez a szimbólum védelmet nyújt nekik a nemzetközi jog szerint. Az ICRC a Nemzetközi Vöröskereszt és Nemzetközi Vörös Félhold Mozgalom tagja.

A háború etikája

Eredetileg a jogos háborúnak két kritériumnak kellett megfelelnie. Az egyik a *jus ad bellum* (a háborúindítás joga), amely szerint a háborút jogos indokból kell indítani. A másik a *jus in bello* (a hadijog), amely szerint a háborút igazságosan kell vívni, és igyekezni kell, hogy elkerüljék a polgári áldozatokat. Ám az utóbbi időben a teoretikusok megfogalmaztak egy harmadik kritériumot is, ez a *jus post bellum* (háború utáni jog). Eszerint a legyőzött ellenséggel humanusan kell bánni, tisztességes tárgyalást kell kapniuk, és nem kaphatnak indokolatlanul nagy büntetést.

„Nem azért keressük a békét, hogy háborút viseljünk, hanem háborút viselünk, hogy békét szerezzünk.”

Szent Ágoston levele Bonifáchoz, idézi Aquinói Szent Tamás a *Teológia foglalatában* (kb.1265–1273, Tudós-Takács János fordítása)

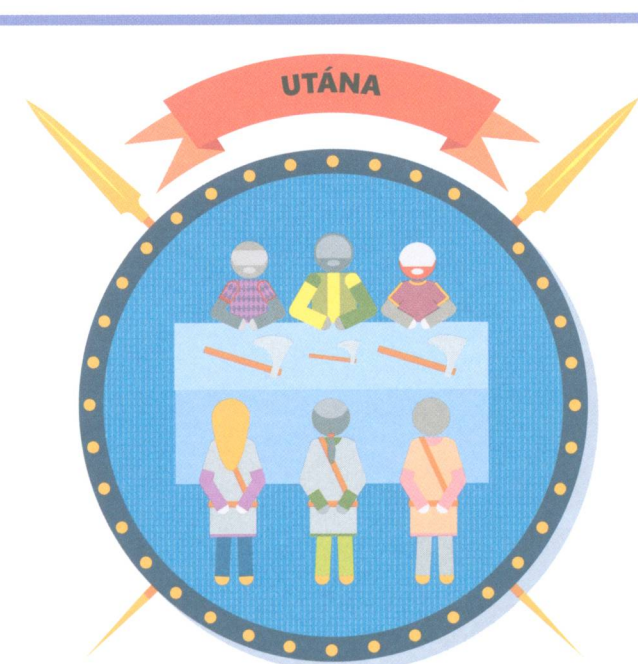
Jus ad bellum

A háború akkor igazságos, ha az utolsó lehetőséget jelenti egy nagy igazságtalanság helyrehozására, és nem okoz még nagyobb igazságtalanságot. Legyen arányos, legyen jó esély a győzelemre, és legitim hatalom indítsa.

Jus in bello

A háború alatt az alkalmazott erőszaknak arányosnak kell lennie, csak ellenséges katonák ellen vethető be, és csak egyértelmű hadászati előny eléréseért. A civilek bántalmazását minimalizálni kell, és a hadifoglyokkal emberségesen kell bánni.

Jus post bellum

Ha a háború véget ér, a győztesnek nyilvánosan ki kell hirdetnie a győzelmét, és béketárgyalásokba kell kezdenie egy legitim, ellenséges hatósággal. Nem szabad bosszút állnia, és tisztességesen kell bánnia az ellenség vezetőivel és katonáival.

A szövetség hivatalos megállapodás két vagy több ország között arról, hogy háború esetén támogatják egymást. Egy semleges ország nem támogatja a konfliktusban részt vevő egyik felet sem.

Egységben az erő

Az államok szövetségeket kötnek, hogy erősebbek legyenek a külső fenyegetések ellen, vagy növeljék a hatalmukat. A szövetségek régóta a nemzetközi politika részét képezik. Az *Arthasásztra*, a kormányzásról szóló, i. e. 4. századból származó szanszkrit szöveg azt tanácsolja, hogy az államok kössenek szövetségeket

távolli országokkal a szomszédjaik ellen – hasonló elvet fejez ki a legalább ilyen régi közmondás: „az ellenségem ellensége a barátom”.

Az első világháborúban (1914–1918) sok ország vett részt két nagy szövetségbe tagolódva (antant és központi hatalmak). A második világháború (1939–1945) után a korábbi hadban álló felek új, hidegháborús

Szövetségek és koalíciók

Ha egy szövetséges országot támadás ér, a szövetség többi tagjának kötelessége a védelmére sietni. Ilyen értelemben a szövetségi rendszer célja, hogy egy még be nem következett krízis esetén cselekedjen. Különbözik a koalíciótól, amely egy adott katonai beavatkozásra alakul meg, majd annak végeztével megszűnik.

A hadban álló felek

Két ország között konfliktus tör ki. Elképzelhető, hogy az egyik volt az agresszor, de végül fegyveres konfliktus alakul ki a hadseregeik között.

Szövetségesek

A konfliktusban részt vevő mindkét ország másik katonai szövetség tagja, és a partner országok is beszállnak a megfelelő oldalon a háborúba.

szövetségeket kötöttek: az Észak-atlanti Szerződés Szervezetét (NATO) az Egyesült Államok és több nyugat-európai ország részvételével, valamint a Szovjetunió vezette Varsói Szerződést.

A semlegesség megőrzése

Egyes országok nem részei egyetlen szövetségnek sem, nehogy belesodródjanak egy konfliktusba. Ezek az országok a semlegességet választják, vagyis nem vesznek részt a más országok közti háborúkban, és elfogulatlanok maradnak a felekkel szemben. A legjobb példa a semlegességre Svájc, amely 1815 óta

egyetlen külföldi háborúban sem vett részt, így megőrizve az ország biztonságát és békéjét. Viszont egy esetleges támadás esetére tart fenn hadsereget. Costa Rica viszont 1948-ban leszerelte a hadseregét.

A modern konfliktusokban ritkán vesznek részt legálisan elismert háborús felek. Egyre nehezebben meghatározható konfliktusok robbannak ki, például az USA terrorizmus elleni háborúja, amelyet a 2001. szeptember 11-i terrortámadások után indítottak szélsőséges csoportok ellen. A jövő háborúi alighanem új formát öltenek, például kiberháborúk lesznek, így a szövetségekkel kapcsolatos felfogáson is változtatni kell.

„Nincsenek életre szóló szövetségeink, sem örök ellenségeink.”

Lord Palmerston brit miniszterelnök az alsóházban tartott beszédében (1848)

A SEMLEGESSÉG FAJTÁI

Hersch Lauterpacht (1897–1960), a nemzetközi jog jelentős tudósa a semlegesség több típusát különböztette meg.

- **Örök semlegesség:** amikor az állam folyamatosan semleges egy szerződés alapján: ilyen Ausztria, Málta, Svájc és Türkmenisztán.
- **Általános és részleges semlegesség:** amikor az ország területének csupán egy része semleges. Például 1864-ben a londoni szerződés elismerte a görög sziget, Korfu „örök semlegességét”, habár ezt azóta több esetben is megsértették.
- **Az önkéntes és egyezményes semlegesség** abban különbözik, hogy az első esetben az állam önként vállalja a semlegességet, a másodikban viszont egy egyezmény köti ki, hogy semlegesnek kell maradnia.
- **Fegyveres semlegesség** amikor az ország tart hadsereget arra az esetre, ha támadás érné. Ez a helyzet Szerbiával és Svájjal.
- **A minősített semlegesség** lehetővé teszi az országnak, hogy bizonyos formájú segítséget nyújtson. Japán például semleges ország, de a területén vannak amerikai katonai bázisok.

Terrorizmus

A terrorizmus fizikai erőszakot használ politikai célok elérésére akár a civil lakosság ellen is, békeidőben és háborúban egyaránt. A kifejezést először a francia forradalom (1789–1799) idején használták.

Politikai erőszak

A „terrorizmus” és „terrorista” szavakat az 1970-es években kezdték széles körben használni, elsősorban az Észak-Írországbán, Baszkföldön és az izraeli–palesztin konfliktus során elkövetett erőszakos cselekedetekre. Azóta a kifejezést az öngyilkos merénylőkkel és az olyan nagymértékű, önkényes

erőszakos akciókkal hozzák kapcsolatba, mint a 2008. novemberi mumbai terrortámadások, amelyek során 172 embert gyilkoltak meg.

Ami közös ezekben a támadásokban, hogy nem katonák követték el őket más katonák ellen a hagyományos csatáren. Nem katonai csoportok vagy személyek álltak mögöttük, akik

civileket vettek célba olyankor, amikor az elkövetők és a célpontok országai hivatalosan nem álltak hadban egymással. A terroristák azonban nevezhetik magukat katonáknak, és a békefeltételeket, amelyek alatt élnek, minősíthetik az ellenségük folyamatos hadüzenetének. Például amikor Oszáma

bin Ládén, az al-Káida pániszlamista terrorszervezet társalapítója 1998-ban hadat üzent az Egyesült Államoknak, úgy fogalmazott, bosszút akar állni az évszázados megaláztatásért, amelyet az arab világ szenvedett el a nyugat kezétől. Úgy vélte, jogosan gyilkolnak civileket, mivel a demokráciákban

a civilek felelnek az általuk választott kormányok tetteiért.

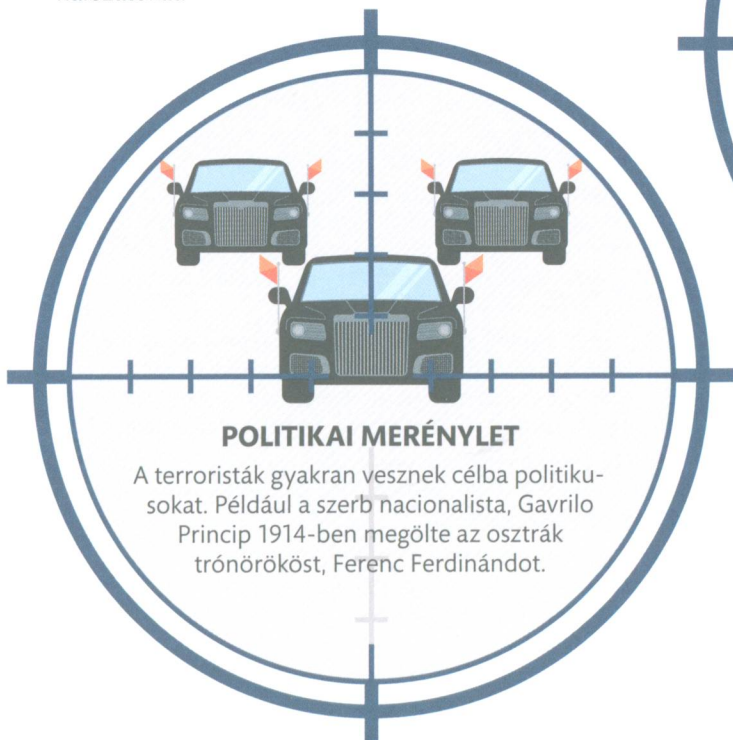
Sok terroristacsoport hangoztatott hasonló érveket, és vádolta „állami terrorizmussal” az ellenségeit. Az is előfordulhat, hogy a terroristák kiprovokálják a háborút, ez történt például, amikor az Egyesült Államok vezette koalíció 2001-ben a World Trade Center megtámadására válaszul megszállta Afganisztánt.

A TERRORIZMUS KUDARCA

Audrey Kurth Cronin, az Amerikai Egyetem professzora több száz kortárs terrorszervezet tanulmányozása után arra jutott, hogy a terrorizmus mint politikai stratégia nem működik. Egy 2011-es jelentésben megjegyezte, hogy még soha egyetlen terrorszervezet sem volt képes átvenni egyetlen országot sem, és 94 százalékuk egyetlen célkitűzését sem érte el.

Terroristacélpontok

A terrortámadások célja, hogy megfélemlítsék a lakosságot, és rákényszerítsék a kormányt arra, hogy hagyjon fel egy bizonyos programmal vagy tevékenységgel. Célozhatnak konkrét személyeket, csoportokat vagy az infrastruktúrát, például csővezetéseket, kommunikációs hálózatokat.

POLITIKAI MERÉNYLET

A terroristák gyakran vesznek célba politikusokat. Például a szerb nacionalista, Gavrilo Princip 1914-ben megölte az osztrák trónörökös, Ferenc Ferdinándot.

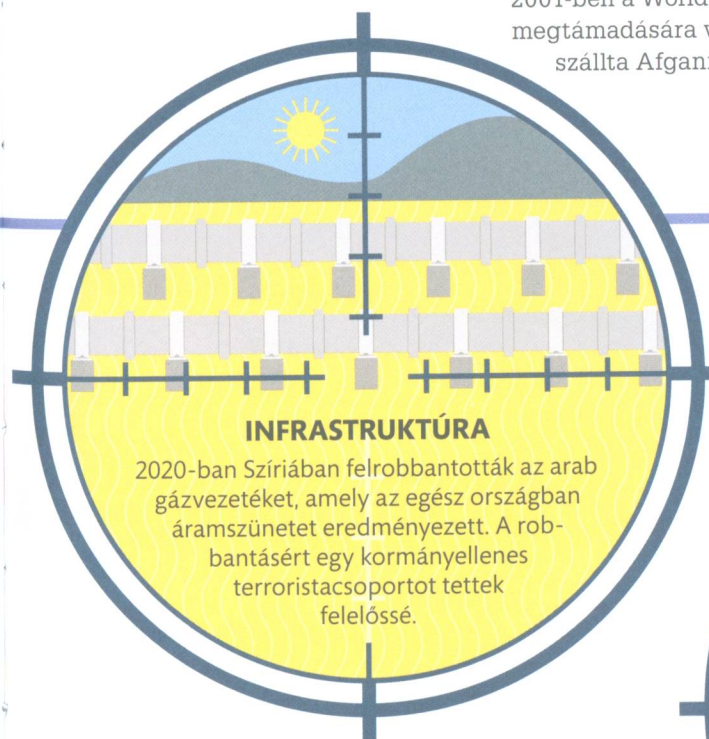

CIVILEK

Civilek is gyakran válnak terrortámadások áldozatává. Például amikor iszlám milicisták 2004-ben bombákat robbantottak Madridban, 193 civil meghalt, és 2000 megsebesült.

„... a terrorizmus ellen oktatással, és nem fegyverekkel harcolunk.”

Malála Júsafzai, Nobel-békedíjas (2014)

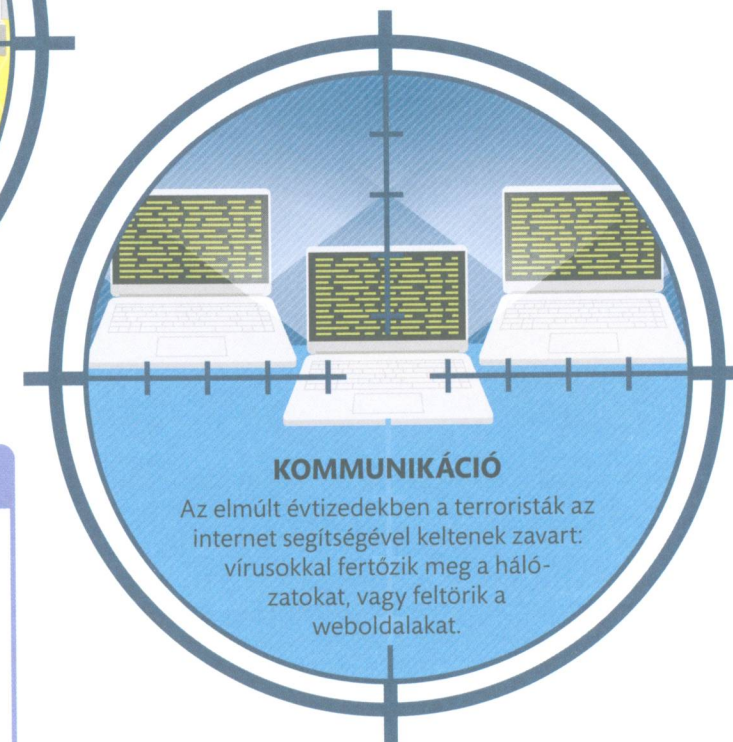

INFRASTRUKTÚRA

2020-ban Szíriában felrobbantották az arab gázvezeték, amely az egész országban áramszünetet eredményezett. A robbantásért egy kormányellenes terroristacsoportot tettek felelőssé.

SZABADSÁGHARCOSOK

Hogy egy csoportot terroristának tartanak, vagy sem, az folyamatosan változhat. Például a Kenyai Föld és Szabadság Hadserege, más néven a Mau Mau, az 1940-es évektől az 1960-as évek elejéig harcolt a britek uralma ellen Kenyában. A konfliktus alatt a britek terroristaként bántak velük, azóta viszont széles körben szabadságharcosoknak tartják őket, akik sokat tettek Kenya 1963-as függetlenné válásáért.

KOMMUNIKÁCIÓ

Az elmúlt évtizedekben a terroristák az internet segítségével keltenek zavart: vírusokkal fertőzik meg a hálózatokat, vagy feltörik a weboldalakokat.

Globális problémák

Vannak az egész világot érintő égető gondok, amelyeket az egyes országok nem képesek önállóan megoldani. Ezeket összefoglaló néven globális problémáknak hívjuk. Sokszor azok a globális szervezetek tudják leghatékonyabban kezelni őket, amelyeknek az egész világból vannak tagjaik, például az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ), mert nyomást tudnak gyakorolni az országok kormányaira, hogy fogjanak össze.

ESETTANULMÁNY

Az ENSZ és a COVID-19-vakcinák elérhetősége

A COVID-19-járvány globális kezelését a kitorrésétől fogva az ENSZ koordinálta, mivel nemcsak egészségügyi, hanem gazdasági krízisről volt szó, amely rávilágított az országok közti és országokon belüli egyenlőtlenségekre. A WHO felvázolta, milyen intézkedéseket kell követniük az országoknak, főleg a rosszabb gazdasági helyzetűeknek. Amellett, hogy az ENSZ vakcinát biztosított a dolgozóinak, azért lobbizott, hogy a kormányok adománnyozzanak vakcinákat a rászoruló országoknak.

Az öt év alatti
gyermekek

45%-a kap
életmentő vakcinát az
ENSZ-től és partnereitől

UNICEF (2021)

1 A SZEGÉNYSÉG FELSZÁMOLÁSA

A világ összes országában véget vetni mindenféle szegénységnek – a helyzetet csak tovább rontotta a COVID-19-járvány.

2 AZ ÉHEZÉS MEGSZÜNTETÉSE

Éhínség megszüntetése, élelmiszer-biztonság létrehozása, az élelmiszer fejlesztése és fenntartható mezőgazdaság létrehozása.

3 JÓ EGÉSZSÉG

Az egészséges életmód és a jóllét biztosítása minden korosztálynak, a várható élettartam növelése világszerte.

4 MINŐSÉGI OKTATÁS

Magas minőségű oktatás és egyenlő tanulási lehetőségek biztosítása minden korosztálynak.

5 NEMEK KÖZÖTTI EGYENLŐSÉG

Biztosítani a nők és lányok helyzetét és az egyenjogúságot nemtől függetlenül.

6 TISZTA VÍZ ÉS KÖZTISZTASÁG

Fenntartható vízgazdálkodás, a vízhez és közegészségügyhöz való hozzáférése biztosítása minden ember számára.

7 ÚJRAHASZNOSÍTHATÓ ÉS MEGFIZETHETŐ ENERGIA

Megfizethető, megbízható, fenntartható, modern energia biztosítása mindenkinek.

8 JÓ MUNKALEHETŐSÉGEK ÉS GAZDASÁGOK

Átfogó és fenntartható gazdasági növekedés, méltó munka biztosítása mindenki számára.

9 INNOVÁCIÓ ÉS JÓ INFRASTRUKTÚRA

Alkalmazkodó infrastruktúra kiépítése, átfogó és fenntartható iparosodás megteremtése.

10 EGYENLŐTLENSÉG CSÖKKENTÉSE

Egy országon belüli és országok közötti egyenlőtlenségek csökkentése, a menekültek segítése.

11 FENNTARTHATÓ VÁROSOK ÉS KÖZÖSSÉGEK

Fenntartható, befogadó, biztonságos városok és más emberi települések létrehozása.

12 A FORRÁSOK FELELŐSÉGTELJES HASZNÁLATA

Fenntartható fogyasztási és termelési szokások kialakítása.

13 FELLÉPNI AZ ÉGHAJLATVÁLTOZÁS ELLEN

Gyors cselekedetek a klímaváltozás és hatásai leküzdésének érdekében.

14 FENNTARTHATÓ ÓCEÁNOK

A fenntartható fejlődés érdekében az óceánok, tengerek és tengeri erőforrások megőrzése és fenntartható használata.

15 FENNTARTHATÓ FÖLDHASZNÁLAT

Az ökoszisztémáinak fenntartható használata, az elsivatagosodás, talajdegradáció vissza-fordítása, a biodiverzitás védelme.

16 BÉKE ÉS IGAZSÁG

A békés, befogadó társadalmak támogatása, igazságszolgáltatás biztosítása mindenkinek, elszámoltatható intézmények létrehozása.

17 PARTNERSÉG A FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉSÉRT

A fenntartható fejlődés biztosítása úgy, hogy a magasabb jövedelmű országok segítenek az alacsony jövedelműeknek.

Az ENSZ céljainak bővítése

Bár az ENSZ továbbra is a központi céljaira összpontosít, az új globális kihívásokra, például a környezetvédelmi kérdésekre is figyel. 2000-ben 192 ENSZ-tagállam 8 millenniumi fejlesztési célt tűzött ki 2015-re. Ez mára 17 fenntartható fejlődési célá bővült, amelyeket 2030-ra terveznek elérni.

Migráció

A történelem során az emberek új források és lehetőségek után kutatva vándoroltak, és elmenekültek a fegyveres konfliktusok, az emberi jogok megsértése vagy a természeti katasztrófák elől.

Migrációs minták

A bevándorló olyan személy, aki egy másik országból érkezik egy adott országba, hogy ott éljen (a folyamatot migrációnak hívják). Becslések szerint mintegy 272 millió ember él a szülőhazájától vagy az állampolgárságától eltérő országban, s a számuk rohamosan nőtt az elmúlt években. A bevándorlók a világ lakosságának körülbelül 3,5 százalékát teszik ki.

Az emigráció (egy ország elhagyása) két módon történhet: lehet önkéntes, például ha valaki külföldre megy dolgozni, tanulni, vagy a családja után, illetve kény-

szerű, ha üldözés, katonai konfliktus vagy természeti katasztrófa elől menekül. Azokat, akik kényszerből emigrálnak, menekülteknek hívják, és az ENSZ 1951-es menekültek helyzetére vonatkozó egyezménye rendezte a jogállásukat. Eszerint az első ország, ahol menedéket kapnak – miután regisztrálták őket menekültként –, köteles segítséggel és védelemmel ellátni őket, amíg a hazájukban el nem múlik a veszély. Jelenleg a menekültválságok felelősek a bevándorlók számának emelkedéséért, habár az elmúlt években a menekültek száma csökkent.

Hatás a befogadó országra

A nemzetközi migráció megváltoztathatja a befogadó ország (58–59. o.) gazdaságát, faji, etnikai és vallási összetételét. Ezért a bevándorlók érkezésének mindig vannak társadalmi hatásai. Vannak, akik ezt pozitívan látják: megjegyzik, mit jelentenek az újonnan érkezők a gazdaság, a születési számok növekedése és a nagyobb kulturális diverzitás szempontjából. Mások negatívan ítélik meg a társadalmi hatásokat a szociális ellátórendszer megterhelése, a közösségi feszültségek és a szegregált populációk miatt.

A SZÍRIAI MENEKÜLTVÁLSÁG

2011 márciusában Szíriában katonai konfliktus tört ki, amikor a demokráciát követelő demonstrációkat a kormány csapatai szétverték. Az országban erőszakhullám söpört végig, és Szíria hamarosan polgárháborúba sülyedt. Az ország lakosságának több mint fele (körülbelül 13,5 millió szíriai) kénytelen volt elhagyni az otthonát. Közülük 6,8 millióan érkeztek menedékkérőként (olyan migránsokként, akik menekültstátuszt kérnek) a szomszédos országokba, Törökországba, Libanonba, Jordániába és Irakba, vagy onnan tovább Európába és az Egyesült Államokba. Akik Szíriában maradtak, humanitárius válság elé néztek.

A migráció okai

Miközben az üldözés, a háború, a természeti katasztrófák, a gazdasági nyomás és a családok egyesítése a vezető okai a migrációnak, egyre nagyobb gondot jelent az embercsempészet is (amikor pénzért, illegálisan juttatnak át embereket a határon). Becslések szerint évente mintegy kétfélmillió nőt és gyereket csempésznek át határokon az egyre növekvő szervezett bűnözési hálózatok.

Üldöztetés

Hazája elhagyására készítheti az embert, ha elnyomás sújtja az etnikuma, vallása, faja, politikai nézetei vagy kultúrája miatt.

Minél hamarabb sikerül a bevándorlók integrációja, például azzal, hogy munkához jutnak, annál pozitívabb a megítélésük.

A migránsok nemcsak a befogadó ország gazdasági teljesítményéhez járulnak hozzá jelentősen – ahol betölthetik a foglalkoztatási réseket,

és segíthetnek újra életet lehelni a regionális gazdaságokban –, hanem a szülőhazájukét is segítik, mert a kivándorlók gyakran küldenek haza pénzt az otthon maradt családtagjaiknak.

Egy szebb jövő

Az elmúlt években többek között Németország, az Egyesült Államok, Törökország, Kanada, az Egyesült Királyság, Uganda és Kolumbia fogadta be a legtöbb bevándorlót, akik a jobb körülmények reményében érkeznek ezekbe az országokba.

Katasztrófák

A földrengések, a tengerszint emelkedése, az árvizek, szárazságok, az elszivatagosodás és járványok miatt növekedni fog a migráció mértéke.

Családegyesítés

A családegyesítés jelentős migrációs ok. Az Egyesült Államok például az állandó vízumok 65%-át családegyesítés miatt adja ki.

Háború

A katonai konfliktusok hatására mindig is megugrott a népvándorlás mértéke.

Gazdaság

Az emberek jobb gazdasági körülményeket, tanulási lehetőségeket és jobb életszínvonalat keresnek külföldön.

Kb. **45%**-át a legnagyobb amerikai cégeknek bevándorlók vagy a leszármazottaik alapították.

The New American Economy Research Fund (2019)

Geopolitika

A földrajz mindig is fontos szerepet játszott a politikai tájkép, különösképp a nemzetek közti erőegyensúly alakításában.

Erőegyensúly

Az államok, birodalmak és gyarmatosítók mindig is igyekeztek hatalmuk alá hajtani területeket, népeket és természeti forrásokat azért, hogy biztosítsák a fennmaradásukat. A háborúkat általában ezért vívták, és bár az agressziót ma már tiltja a nemzetközi jog, a földrajz még mindig fontos szerepet kap a nemzetközi politikában.

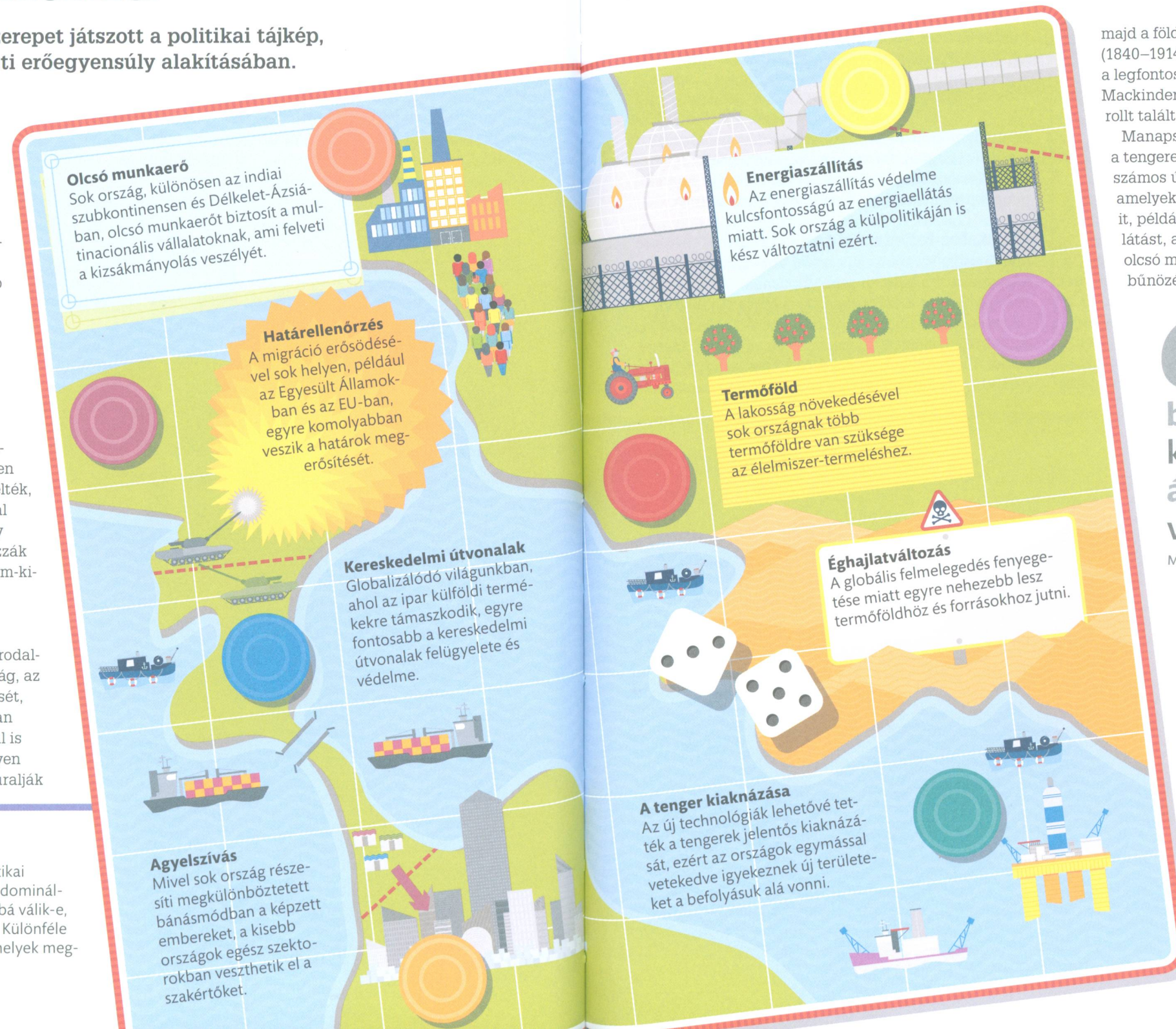
A geopolitikai elemzők azt próbálják megérteni, hogy a világ erőforrásainak változása miként befolyásolja az országok erejét és egymással való kapcsolatát. Régebben az volt a szerepük, hogy tanácsot adtak az országoknak, miként maximalizálhatják a hatalmukat a folyamatosan változó környezetben, miközben minimalizálják a konfliktusokat. Úgy vélték, ez a „hatalmi egyensúly” fenntartásával érhető el, tehát a nagyhatalmaknak úgy kell helyezkedniük, hogy kiegyensúlyozzák egymást. A hidegháború is ilyen hatalom-kiegyensúlyozás volt.

Földön és vízen

Sok tudós megjósolta a korai európai birodalmak bukását és új hatalmak (Oroszország, az Egyesült Államok és Kína) felemelkedését, amelyek a legnagyobb és nyersanyagban leggazdagabb területeket uralták. Azzal is foglalkoztak, hogy meghatározzák, milyen feltételeken múlik, hogy mely államok urálják

Hatalmi verseny

A geopolitikai elemzők szerint a jövő politikai terepét az Egyesült Államok és Kína fogja dominálni. Nem tudni, hogy egyikük dominánsabbá válik-e, vagy egyfajta hatalmi egyensúly alakul ki. Különböző geopolitikai szempontok merülnek fel, amelyek meghatározzák a kapcsolatukat.

Olcsó munkaerő

Sok ország, különösen az indiai szubkontinensen és Délkelet-Ázsiában, olcsó munkaerőt biztosít a multinacionális vállalatoknak, ami felveti a kizsákmányolás veszélyét.

Határellenőrzés

A migráció erősödésével sok helyen, például az Egyesült Államokban és az EU-ban, egyre komolyabban veszik a határok meg erősítését.

Kereskedelmi útvonalak
Globalizálódó világunkban, ahol az ipar külföldi termékekre támaszkodik, egyre fontosabb a kereskedelmi útvonalak felügyelete és védelme.

Agyelszívás

Mivel sok ország részesíti megkülönböztetett bánásmódban a képzett embereket, a kisebb országok egész szektorokban veszthetik el a szakértőket.

Energiaszállítás

Az energiaszállítás védelme kulcsfontosságú az energiaellátás miatt. Sok ország a külpolitikáján is kész változtatni ezért.

Termőföld

A lakosság növekedésével sok országnak több termőföldre van szüksége az élelmiszer-termeléshez.

Éghajlatváltozás

A globális felmelegedés fenyegetése miatt egyre nehezebb lesz termőföldre és forrásokhoz jutni.

A tenger kiaknázása

Az új technológiák lehetővé tették a tengerek jelentős kiaknázását, ezért az országok egymással vetekedve igyekeznek új területeket a befolyásuk alá vonni.

majd a földet. Például Alfred Thayer Mahan (1840–1914) úgy vélte, a tengerek meghódítása a legfontosabb, míg mások, mint Sir Halford Mackinder (1861–1947), az Eurázsia feletti kontrollt találták kulcsfontosságúnak.

Manapság a kereskedelmi útvonalak és a tengerek birtoklása mellett az elemzők számos új szempontot is figyelembe vesznek, amelyek befolyásolhatják egy ország döntéseit, például a klímaváltozást, az élelmiszer-ellátást, a termőföldhiányt, a globalizációt, az olcsó munkaerőpiacot, a big datát és a kiberbűnözést, valamint a migráció erősödését.

6

billió USD-ra
becsülték a
kiberbűnözés
által okozott károkat
világszerte 2021-ben

McAfee, számítógép-biztonsági cég (2021)

ESETTANULMÁNY

Az új Arktisz

Az északi-sarki jégolvadás miatt új tengeri útvonalak nyílnak meg, amelyek akár felére csökkentik a hajózási távolságokat, és új olaj- és gázkészletekhez nyílik hozzáférés. Az Északi-sarkvidéki Tanács nyolc tagja – Dánia, az Egyesült Államok, Finnország, Izland, Kanada, Norvégia, Oroszország és Svédország – szeretné ellenőrzése alatt tartani ezeket az útvonalakat és forrásokat. Ezért jelentősen növelték a katonai jelenlétüket a régióban.

Külföldi segélyezés

Régen az országok csak a katonai szövetségeiknek és a gyarmataiknak nyújtottak segélyeket. Napjainkban azonban sok ország kötelességének tekinti, hogy segítsen a fejlődő országoknak.

A külföldi segélyek eredete

Egészen a közelmúltig kétféle külföldi segély létezett: stratégiai szövetségesek katonai segítséget nyújtottak egymásnak, illetve a gyarmatosító hatalom infrastrukturális fejlesztést végzett a gyarmatain. Ám a második világháború után két új tényező is megjelent: az Egyesült Államok által támogatott Marshall-terv, amely 16 jelentkező európai országnak nyújtott segélyt, valamint az olyan új nemzetközi szervezetek megalapítása, mint az ENSZ és a Világbank (164–165. o.). Ezek az intézmények különösen fontos szerepet játszottak a külföldi segélyek odaitélésében a háború utáni időszakban. Jelentős nemzetközi

zi segélyprogramok indultak azért is, hogy fedezzék a második világháború utáni helyreállításokat (ezeket főleg Németország és Japán fizette), és hogy segítséget nyújtsanak a függetlenné vált gyarmatoknak.

Hivatalos fejlesztési támogatás

Manapság a hivatalos fejlesztési támogatás számít a leggyakoribb külföldi segélytípusnak. Célja a fejlődés segítése és a szegénység legyőzése. Többnyire támogatásként adják, de lehet kölcsön is, adhatják kormányok, nemzetközi szervezetek vagy civil szervezetek. A legnagyobb segélyezők a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) és annak

Fejlesztéstámogatási Bizottsága. Ezek többek között a nyugat-európai országokat, az Egyesült Államokat, Kanadát, Japánt, Ausztráliát, Új-Zélandot, Braziliát, Kínát, Izlandot, Indiát, Törökországot és az Egyesült Arab Emírségeket képviselik.

Az 1970-es évek óta a nemzetközi etalon, hogy a segélyt nyújtó ország bruttó nemzeti jövedelmének (GNI) 0,7 százalékát fordítja külföldi segélyekre. De csak néhány ország – Dánia, az Egyesült Királyság, Luxemburg, Norvégia és Svédország – teljesíti ezt a célt. Az Egyesült Államok a legnagyobb adományozó, de a külföldi segélyei csak a GNI-je 0,18%-át teszik ki.

„A külföldi segély befektetés, nem kiadás.”

Kay Granger amerikai politikus, *HuffPost* (2011)

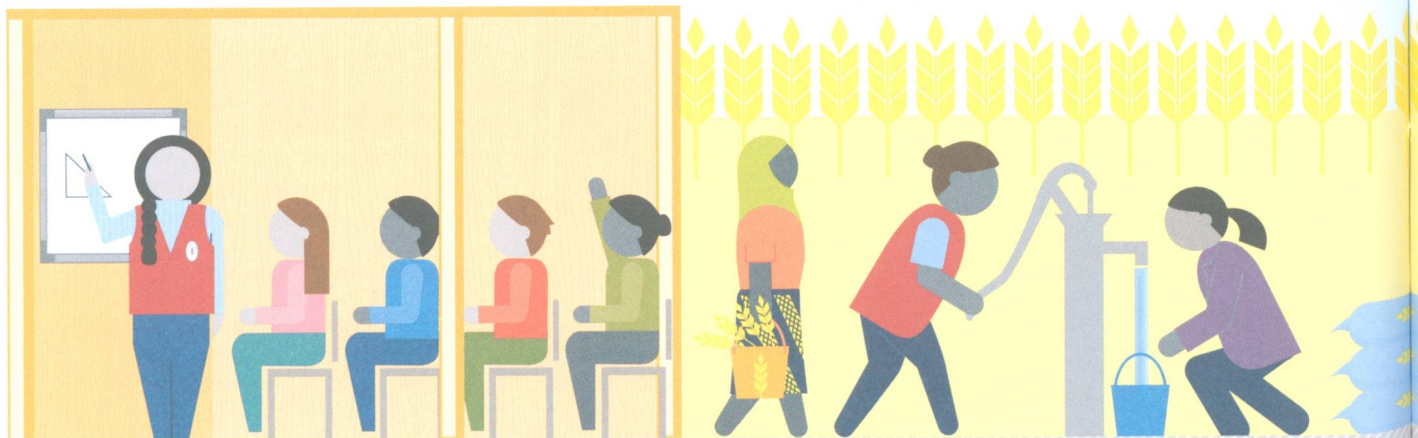
A KÜLFÖLDI SEGÉLYEK FAJTÁI

A kormányoktól a jótékonsági szervezetekig sokféle intézmény nyújthat külföldi segélyt.

- **Bilaterális segély** egy kormány segítsége egy másiknak.
- **Multilaterális segély** esetében a kormányok olyan szervezetekkel összefogva segítenek, mint a Világbank, a Nemzetközi Valutaalap vagy az ENSZ.
- **A kötött segély** olyan pénzbeli segély, amelyet a kedvezményezett ország kizárólag a kölcsönt folyósító ország termékeire költetheti.
- **Az önként vállalt segély** jótékonsági felajánlás, jellemzően humanitárius katasztrófák esetén.
- **A projektsegély** segítség egy konkrét projekt finanszírozására.
- **A katonai segítség** a kötött segélyhez hasonlít, de fegyverekre és hadászati kiegészítőkre korlátozódik.

Külföldi segélynyújtás

A külföldi segélyeknek világszerte jelentős hatása van: 1990 óta sok országnak segítettek kiemelkedni az extrém szegénységből. Az anyai és gyermekhalandóság mértékét megfelelte, a várható élettartamot 65 évről 72-re emelte, és jelentősen csökkentette a himlő, a járványos gyermekbénulás és malária okozta halálesetek számát.

Oktatás

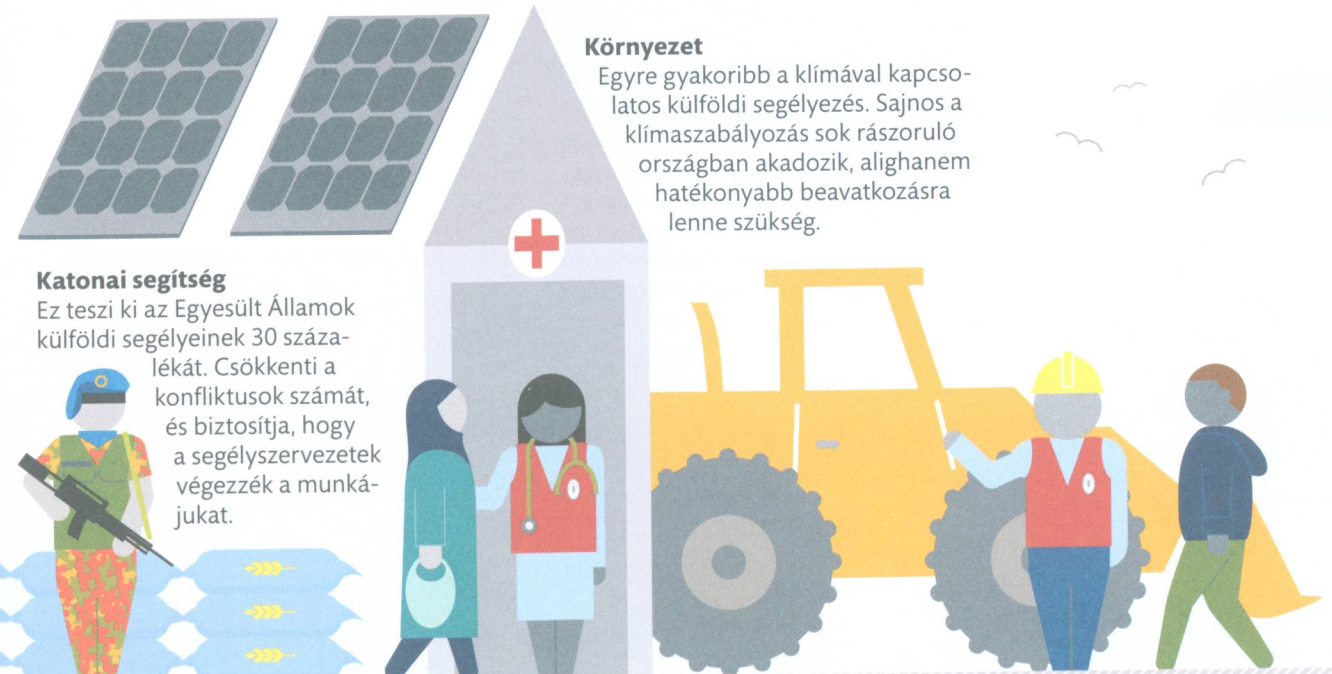
Az oktatás támogatása mindig fontos, különösen a COVID-19-pandémia után, amely 1,6 milliárd diák tanulmányait akadályozta.

Mezőgazdaság

A mezőgazdasági segély az élelmiszer-termelést segíti, így csökkenti a szegénységet és a konfliktusforrásokat, ezzel hozzájárul a stabilitáshoz.

Víz

Az ivóvíz elengedhetetlen az egészség megőrzéséhez. A legtöbb vízzel kapcsolatos segély a Szaharától délre fekvő afrikai országokba érkezik.

Katonai segítség

Ez teszi ki az Egyesült Államok külföldi segélyeinek 30 százalékát. Csökkenti a konfliktusok számát, és biztosítja, hogy a segélyszervezetek végezzék a munkájukat.

Humanitárius

A humanitárius segély számottevő segítséget jelent azoknak, akiket természeti katasztrófák vagy fegyveres konfliktusok sújtanak.

Egészség

Az egészségügyi segélyezés a szegény országok egészségügyi kihívásaira fókuszál, úgymint az AIDS, malária vagy az alultápláltság.

Képzés

Ha új készségeket tanítanak a helyi lakosoknak, legyen szó építőmunkásokról vagy rendőrökről, kevésbé szorulnak majd rá külföldi segítségre.

Környezeti kihívások

A globális felmelegedés miatt az emberiségnek jelentősen csökkentenie kell az üvegházhatású gázok, például a szén-dioxid kibocsátását. Ennek eléréséhez viszont erős nemzetközi vezetésre van szükség.

Nemzetközi egyezmények

A párizsi megállapodás az első jogilag kötelező erejű nemzetközi egyezmény az éghajlatváltozásról, amelyet 196 kormány írt alá az ENSZ kezdeményezésére 2015 decemberében. A megállapodás célja, hogy a

bolygó átlaghőmérséklete ne emelkedjen 2 °C-kal az iparosodás előtti szint fölé. Bár a megállapodás közös jövőképet vázolt fel, és pénzügyi támogatást ígért a megállapodást aláíró országoknak, nem biztosította a mechanizmust a benne foglalt elvek érvényesítésére.

Üvegházhatású gázok kibocsátása

A globális felmelegedés miatt csökkentenünk kell az üvegházhatású gázok kibocsátását. Ehhez radikálisan újra kell gondolni az alábbi alapvető emberi tevékenységeket, amelyek mind hozzájárulnak a globális felmelegedéshez.

Épületek

A lakó- és kereskedelmi épületek a kibocsátás 6 százalékáért felelősek fosszilis fűtőanyagok égetésével, mérgező anyagok használatával.

Közlekedés

A közlekedésben használt benzin és dízel felel a kibocsátás 12 százalékáért. A repülés, a hajózás és a vasúti közlekedés 1,9, 1,7 és 0,4 százalékot tesz ki.

Elektromos áram

A szén, földgáz vagy olaj égetésével termelt áram felel az üvegházhatású gázok kibocsátásának 25 százalékáért.

Ipar

Az ipar fosszilis energiahordozókat éget, vagy a gyártás során kerülnek üvegházhatású gázok a légkörbe. Ez a kibocsátás 24 százalékáért felel.

Mezőgazdaság

A kibocsátás körülbelül 16 százalékát a rizsföldek és a haszonállatok produkálják, mivel metánt juttatnak a légkörbe.

Erdőirtás

A fák megkötik a szén-dioxidot, ezért az erdőirtás növeli a levegőben található szén-dioxid mennyiségét.

Az ENSZ meghatározta azokat a fenntartható fejlődési célokat (184–185. o.) is, amelyeket az országoknak teljesíteniük kell, bár ezek jogilag nem kötelező erejűek. Sok környezetvédő (64–65. o.) szerint a kormányoknak sokkal drasztikusabb lépéseket kellene tenniük. Az adórendszert és az ösztönzőket például úgy kellene alakítaniuk, hogy támogassák a zöldinnovációt, és csökkentsék a környezetszennyező energiaforrásoktól való függőséget. A nemzeti szén-dioxid-adók például bizonyítottan csökkentik a szén-dioxid-kibocsátást. Bár kb. 25 ország alkalmazza ezt az adónemet, kevesen emelték elég magasra ahhoz, hogy jelentősen csökkentse az üvegházhatású gázok kibocsátását.

KEMÉNY TÉNYEK

A környezetvédők számos, ember által okozott problémára hívták fel a kormányok figyelmét.

► **Élelmiszer-pazarlás:** Az élelmiszer egyharmada (1,3 milliárd tonna) megy pocsékba vagy veszik el évente.

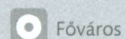
► **A biodiverzitás csökkenése:** A Föld állatpopulációja több mint 68 százalékkal csökkent 1970 óta.

► **Műanyagszennyezés:** Évente több mint 11 millió tonna műanyag kerül az óceánokba.

A VILÁG KORMÁNYAI

Ez a fejezet a világ legfontosabb kormányait mutatja be. Földrajzi régiókra osztva vizsgálja, milyen politikai rendszerek alakultak ki az elmúlt évtizedekben, amelyek többsége több száz vagy akár több ezer éves elképzeléseken alapul. Bár sok a hasonló politikai rendszer, nincs két egyforma kormány. Mind-egyiknek megvan a saját vezetési stílusa és felépítése, amelyet az adott ország egyedi történelme és kultúrája alakított ki.

JELMAGYARÁZAT

Főváros

Főbb nyelvek

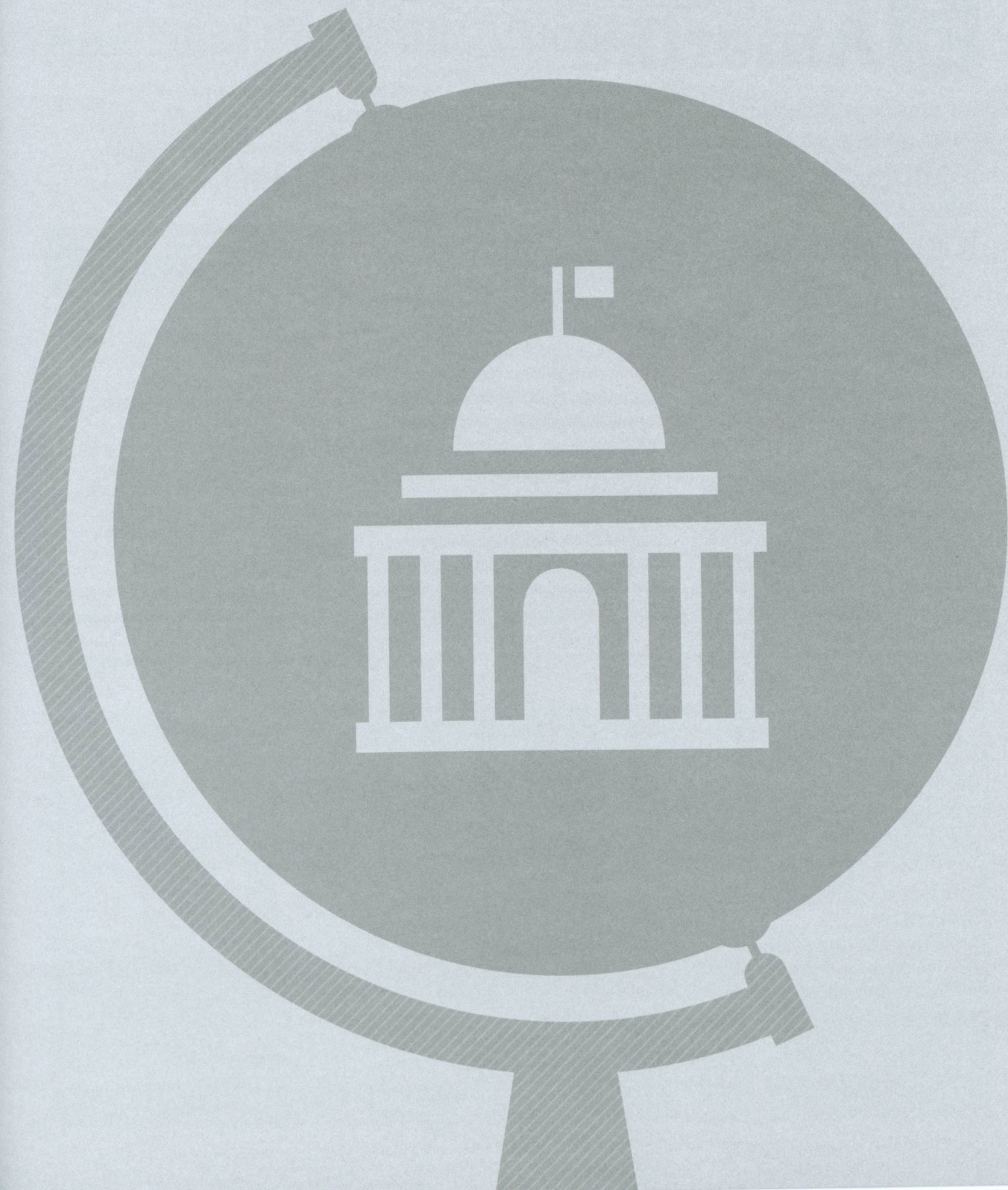
Államfő

Népesség

Politikai rendszer

Észak- és Közép-Amerika

Az alábbi országok mindegyikében demokratikus kormányzat működik, és az emberi jogokat törvények védik. Ám Közép-Amerika bizonyos területein az erőszak és a korrupció gyengíti a politikai stabilitást.

Kanada

- Ottawa
- 38,5 millió
- angol, francia
- szövetségi alkotmányos monarchia
- a brit uralkodó, akit a főkormányzó képvisel

Híd a kultúrák között

Az egykori brit gyarmatok szövetségeként létrejött, 10 tartományból és 3 területből álló Kanada a brit parlamenti rendszert használja. A brit uralkodót a főkormányzó képviseli, a kormányt pedig a

miniszterelnök vezeti. Az alsóházat közvetlenül választják öt éves ciklusra, a felsőház (szenátus) szenátorait pedig a miniszterelnök választja ki, időkorlát nélkül. A politikai pártok gyakran alkotnak koalíciókat, hogy egyesítsék a különböző csoportokat és régiókat, amit „közvetítő politikának” hívnak. Québec tartomány többsége francia ajkú, egy 1995-ös népszavazás mindössze egyszázalékos többséggel elutasította az elszakadását Kanadától.

ŐSLAKOS-CSOPORTOK

1982 óta Kanada alkotmánya három őslakoscsoportot ismer el: az első nemzeteket, a meszticeket és az inuitokat. Mindnek saját kultúrája, nyelve és történelme van. A jogi védelem ellenére léteznek társadalmi és gazdasági egyenlőtlenségek. A kormány foglalkozni kezdett az ország gyarmati múltjával és annak hatásaival, folyamatosan törekszik a békés együttélésre és Kanada őslakosokkal való kapcsolatának újraépítésére.

Mexikó

- Mexikóváros
- 131,8 millió
- spanyol
- szövetségi köztársaság
- elnök

Politika a fenyegetések közepette

Mexikó értékes természeti forrásokkal rendelkezik, de komoly társadalmi és gazdasági egyenlőtlenség és erőszak sújtja. Az 1917-es alkotmány elvileg biztosítja az emberi jogokat, de az országot minden szinten a korrupció és a szervezett bűnözés jellemzi: drog-

kartellek működnek, a politikusok rendszeresen merényletek áldozatai lesznek. Egy globális jelentés szerint 2020-ban Mexikó számított a legveszélyesebb országnak újságírók számára.

Az elnököt, aki egy személyben állam- és kormányfő, közvetlenül választják hat évre, és nem választható újra. Az alsóházat (képviseelőház) három évre választják, a felsőházat (szenátus) hat évre. A tagok két ciklusig szolgálhatnak, de nem folyamatosan. A szavazás kötelező, de a gyakorlatban nem szankcionálják. Mexikónak sokféle

őslakos népessége van, akik az ország legszegényebb emberei közé tartoznak.

91

politikust öltek meg a 2021-es félidős választások előtt

www.azcentral.com (2021)

Amerikai Egyesült Államok

- Washington, D. C.
- 347 millió
- angol
- szövetségi köztársaság
- elnök

A nulláról kezdték

Miután 1776-ban függetlenedett a britektől, az Egyesült Gyarmatokból létrejött az Amerikai Egyesült Államok, és az új állam létrehozta saját politikai rendszerét. Az alapítók elvetették a monarchiát, és olyan alkotmányt írtak, amely fékeket és egyensúlyokat tartalmaz a hatalommal szemben. Része a *Bill of Rights* (Jognyilatkozat), amely rögzíti a polgárok jogait.

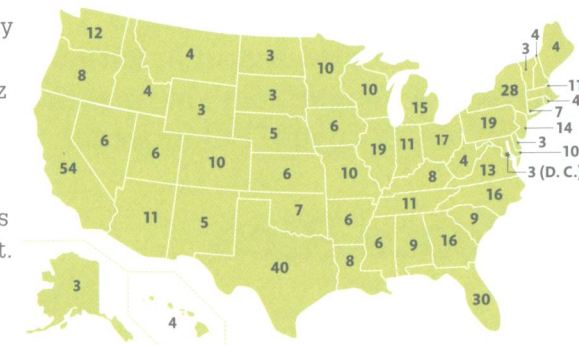
Az államok mérete alapján határozzák meg, melyik állam hány képviselőt küld a 435 férőhelyes Képviselőházba, de minden államot méretétől függetlenül két szenátor képvisel a Szenátusban. Az elnököt az elektori kollégium (lásd jobbra)

választja. Előfordulhat, hogy egy jelölt több szavazatot kap, mégsem győz. Mind az 50 államnak van alkotmánya és kormánya, de feszültséget okozhat, hol húzódik a határ az állami és a szövetségi hatalom között.

Alacsony részvétel

A választási részvétel sokszor alacsony. Ennek egyik oka, hogy egyes államokban bizonyos szavazók nehézségekkel szembesülnek, amikor regisztrálni akarják magukat. A közelmúltban a folyamattal kapcsolatos kételyeket átpolitizálták, emiatt megint gott a bizalom a demokratikus intézményekben és eljárásokban.

Bár a polgári jogok sokat fejlődtek a faji alapú megkülönböztetés ideje óta, még mindig sokan tiltakoznak a rendszerszintű rasszizmus ellen.

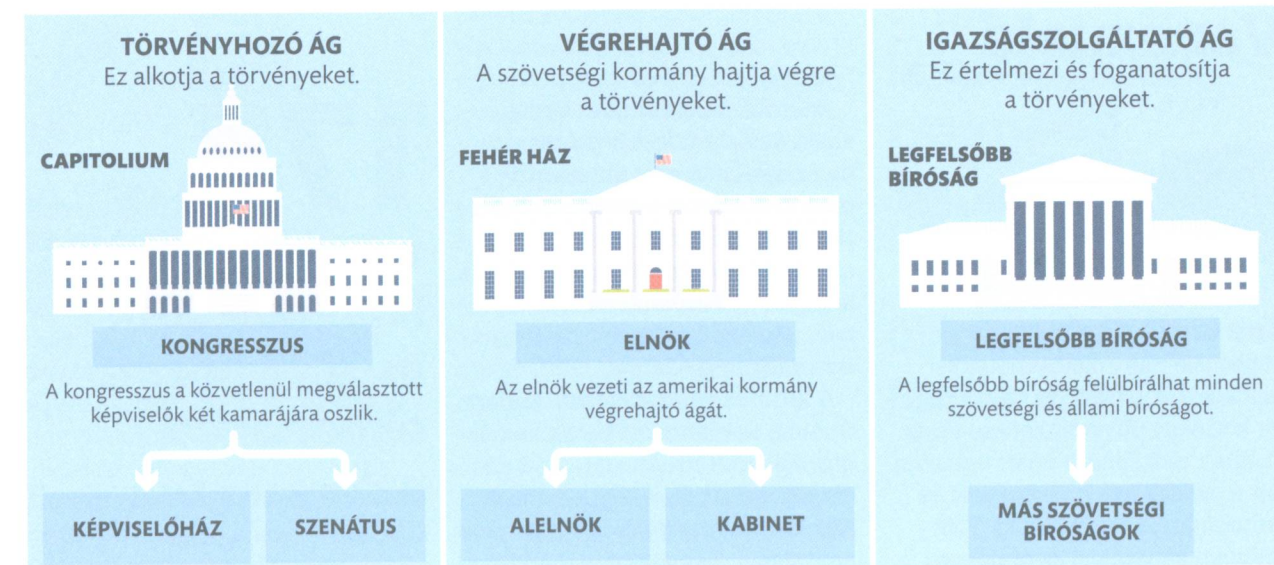

Az elektori kollégium

Az elnökválasztáson a választópolgárok szavaznak. A szavazatokat megszámlálják, és 48 államban a győztes megkapja az állam összes elektori szavazatát. Maine-ben és Nebraskában arányos rendszert használnak. A győzelemhez 270 szavazatra van szükség az 538-ból.

Hatalmi ágak

Az amerikai alkotmány szerzői azt remélték, a hatalmi ágak szétválasztásával elkerülhetik a hatalom kisajátítását.

Közép- és Dél-Amerika

1979-ben Latin-Amerika kétharmada katonai kormányzás alatt élt. Azóta a demokrácia „harmadik hulláma” végigsöpört a kontinensen, de az anyagi különbségek még mindig sok gondot okoznak.

Costa Rica

- San José
- 5 millió
- spanyol
- köztársaság
- elnök

Mintademokrácia

A korábban Spanyolország, majd Mexikó által kormányzott Costa Rica 1838 óta független. Az elnököt (aki egyszerre állam- és kormányfő), a két alelnököt és a törvényhozás 57 képviselőjét négyéves ciklusokra választják. A politikusok két ciklust tölthetnek ki, de nem folyamatosan, és a jelöltlistákon

egyenlő arányban kell szerepelnie mindkét nemnek. A szavazás elméletileg kötelező, de a gyakorlatban nem kényszerítik a választókat az urnákhoz. A választás napja nemzeti ünnep, karneváli hangulattal.

Az igazságszolgáltatás független a törvényhozó és végrehajtó rendszert építettek fékekből és ellensúlyokból. Az alkotmány egyenlőséget biztosít az állampolgárok számára, de a gyakorlatban az őslakos kisebbségeket még mindig sokszor diszkriminálják.

A hadászati költségek átszervezése
1949-ben Costa Rica polgárországgal váltotta fel a hadseregét, a megtakarítást pedig a közfeladatokra fordította.

Venezuela

- Caracas
- 30,5 millió
- spanyol, őshonos nyelvek
- szövetségi köztársaság
- elnök

Egy ország krízisben

Venezuela nagy olajkészletekkel rendelkezik, de 2013 óta az autoriter kormány ügyetlenkedése és az olajárak csökkenése miatt összeomlott a gazdasága, hiperinfláció és humanitárius krízis tört ki. Több millióan hagyták el az országot.

Az alkotmánya szerint Venezuela demokratikus köztársaság, de az uralkodó párt autoriter módon kormányoz. Hugo Chávezt 1998-ban választották elnöknek, aki az 1999-es alkotmányban több jogokat biztosított a lakosságnak, például ingyenes oktatást és egészségügyi ellátást.

A 2019-es választásokon Juan Guaidó, az ellenzék vezetője elnöknek nyilvánította magát, amit 60 ország ismert el. A regnáló elnök, Nicolás Maduro azonban vitatta az eredményt, és hatalmon maradt.

17%-a
a venezuelaiaknak 2014 és 2018 között elmenekült az országból

www.worldvision.org (2021)

Brazília

- Brazíliaváros
- 212,6 millió
- portugál
- szövetségi köztársaság
- elnök

Koalíciós elnöki rendszer

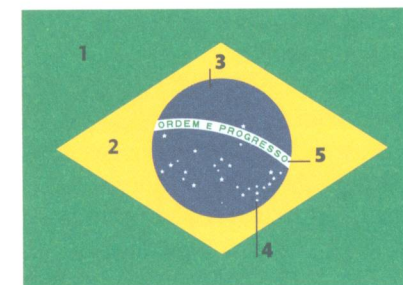
Alapterülete szerint Brazília a világ ötödik legnagyobb országa, és a hetedik legnépesebb. Az egykori portugál gyarmat 1822-ben nyerte el függetlenségét és 1889-ben vált köztársasággá. A 20. században katonai puccsok váltották a demokratikus időszakokat, de 1958-ban visszatért a civil kormányzás.

A brazil alkotmány, amelyet 1988-ban teljesen újraírtak, demokratikus szövetségi köztársaságként határozza meg az országot. Az elnök egyben állam- és

kormányfő, akit négyéves ciklusra választanak meg. Az ország korlátlan pártrendszere azt jelenti, hogy körülbelül 35 párt működik, amelyek többsége képviselteti is magát a Nemzeti Kongresszusban. Amellett, hogy együtt kell működ-

ni a szövetségi kormányzókcal, ez egyfajta „koalíciós elnöki rendszert” eredményez, amely félúton van az amerikai elnöki rendszer és az európai koalíciós parlamentarizmus között.

A szavazás kötelező a 18 és 70 év közöttieknek, kivéve, ha analfabéták, ebben az esetben önkéntes.

A brazil zászló

A zászló az ország történelmét és földrajzát jelképezi. Sokat változott, mai formáját 1992-ben nyerte el.

1. A zöld a föld és az első brazil uralkodói család, a portugál Bragança-ház színe.
2. A sárga az arany és a Habsburg-ház, az első uralkodó felesége családjának színe.
3. A kék-fehér kör váltotta fel a királyi címet, amikor 1889-ben Brazília köztársaság lett.
4. A csillagok Brazília 26 államát és a Szövetségi Kerületet jelképezik. Úgy rendezték el őket, hogy a déli féltekén látható csillagképeket rajzolják ki.
5. Brazília mottója: „Rend és haladás”.

Chile

- Santiago
- 19,6 millió
- spanyol
- köztársaság
- elnök

Demokratikus köztársaság

Augusto Pinochet 1973–1990 közötti elnyomó katonai diktatúrája után Chile visszatért a többpárti demokráciához. 2019–2020-ban az egyre növekvő megélhetési költségek miatt kitört zavargások után a lakosság 78%-a a régi alkotmány átírására szavazott. 2021-ben Alkotmányozó Nemzetgyűlést választottak, amelynek alkotmányjavaslatát

végül a 2022-ben tartott népszavazás elutasította. Ezután 2023-ban újabb alkotmányozó nemzetgyűlés alakult, de az általa javasolt alkotmánytervezetet sem fogadták el.

A közvetlenül megválasztott elnök állam- és kormányfő egyben. A törvényhozó hatalmon osztozik a Nemzetgyűlés két háza: a 155 fős alsóház és az 50 fős felsőház. Chile igazságszolgáltatása független, a legfelsőbb szerv a legfelsőbb bíróság.

A kormány több mint két évtizede támogatja a digitális infrastruktúra fejlesztését, ezért a legtöbb közszolgáltatás egyetlen integrált rendszerben érhető el.

Chile lakosságának csaknem

13%-a
őslakosnak tartja magát

Chilei népszámlálási adat (2017)

Európában vannak köztársaságok és monarchiák is, de mindegyiket demokratikus intézmények irányítják. A Varsói Egyezmény felbomlása után az egykori kommunista államok is átalakították a rendszerüket.

Egyesült Királyság

Fokozatos változás

A jogállamiságon és a parlament felsőbbségén alapuló brit alkotmányos monarchia több évszázad alatt alakult ki, az államrendszer fokozatosan alakult át abszolút monarchiából képvisleti demokráciává. A brit alkotmány nem egy írásos dokumentum, hanem a precedensjog, bizonyos törvények és hagyományok hosszabb idő alatt kialakult keveréke. A hatalmi ágak nincsenek szigorúan szétválasztva: a kormány (a miniszterelnök és a kabinet) a parlament tagja. Az alsóház bizalmatlansági indítvány elfogadásával feloszthatja a kormányt, és választásokat kezdeményezhet. A brit parlamentáris

demokrácia elterjedt az egész Brit Birodalomban.

2020-ban az Egyesült Királyság kilépett az EU-ból.

Devolúció

Az Egyesült Királyság bizonyos területei jogot szereztek törvényalkotásra és az egészségügyi, oktatási közszolgáltatások biztosítására. Észak-Írország viharos történelmét az Írországhoz csatlakozók és a Nagy-Britanniával maradni vágyók konfliktusai határozzák meg. A béketárgyalásokat lezáró, 1998-as nagypénteki megállapodás létrehozta az északír parlamentet. 1997-ben népszavazásokon döntöttek Wales (amely 1536-ban csatlakozott Angliához) és Skócia (amely 1707 óta tagja a szövetségnek) parlamentjének létrehozásáról, habár Skócia függetlensége változatlanul napirenden van.

A NÉGY KIRÁLYSÁG

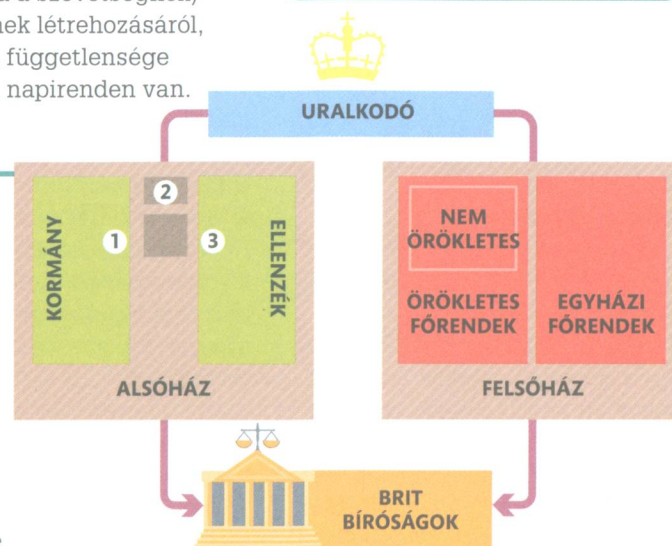

- Skót parlament:** 129 tagú. Az első miniszter vezeti a kormányt.
- Északír parlament:** 90 tagú. A hatalommegosztás miatt a végrehajtó ágba nacionalista és unionista tagoknak is kell lenniük.
- Senedd Cymru (walesi parlament):** 60 tagú. Az első miniszter vezeti a kormányt.
- Angol devolúció:** 25 közvetlenül megválasztott helyi vezető.

A brit kormány felépítése

Az uralkodó csupán szimbolikus vezető. Az alsóház (House of Commons) 650 tagját egygyőztes rendszerrel választják. A többség vezetője lesz a miniszterelnök, és kormányt alakít. A felsőház (House of Lords) tagjait nem választják, a helyük egész életükre szól. Anglia, Wales, Skócia és Észak-Írország igazságszolgáltatása független.

1 miniszterelnök 2 házelnök 3 az ellenzék vezetője

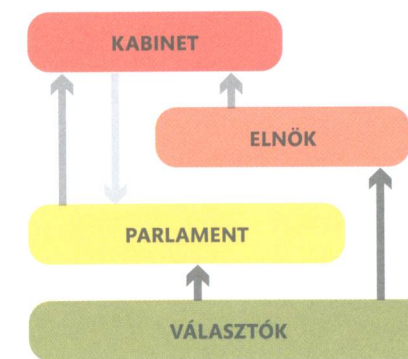
Franciaország

Szekuláris köztársaság

Franciaország az 1789-ben kitört forradalomban megdöntötte a monarchiát, és a „szabadság, egyenlőség, testvériség” elvein épülő köztársaságot alakított ki. A mostani rendszer az úgynevezett Ötödik Köztársaság, és Charles de Gaulle vezette be 1958-ban, aki a parlamentáris demokráciát félelőnői rendszerre cserélte, amelyben a hatalom megoszlik az elnök (államfő), és a miniszterelnök (kormányfő) között. Ha egy jelölt nem kap többséget az elnökválasztáson,

második fordulót rendeznek. Az alsóház vagy nemzetgyűlés (Assemblée nationale) 577 választott tagból („küldöttből”) áll, akik közül 11-en Franciaország tengeren túli területeit képviselik. A felsőház, a szenátus (Senate) 348 tagját egy választott tisztviselőkből álló bizottság választja ki. A független

↑ MEGVÁLASZT
↑ MEGALKÍT
↓ ELTÁVOLÍT

Miniszterelnöki-elnöki rendszer

Az ilyen félelőnői rendszerekben az elnök jelöli ki a minisztereket, de a parlament hagyja jóvá és mozdíthatja el őket.

Spanyolország

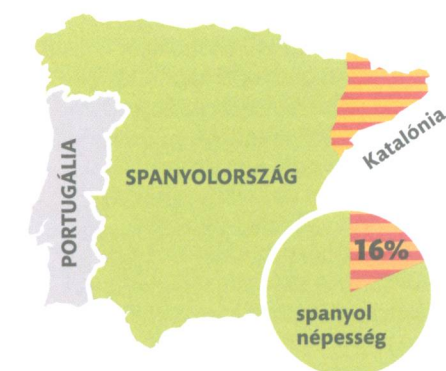
Nemzetek kirakása

Francisco Franco négy évtizednyi diktatúrája után Spanyolország 1978-ban parlamentáris demokráciává alakult. Az uralkodó az állam szimbolikus feje, a miniszterelnök vezeti a kormányt.

A parlament két házból áll: az alsóházból (350 közvetlenül megválasztott küldöttel) és a 265 fős

felsőházból. A legtöbb szenátort választják, de egyeseket a regionális törvényhozások nevezik ki.

Spanyolország inkább különböző nemzetek decentralizált országa, semmint szövetség. A tizenhét autonóm közösségnek és két észak-afrikai part menti városnak autonóm alkotmánya van, valamint saját törvényhozó és végrehajtó ága. Baszkföld, Katalónia és Galicia pluszhatalommal is rendelkezik. Galiciában nacionalista csoportok működnek, a baszk nacionalista pártok népszerűek, de a baszk szeparatizmus erőszakos ága, az ETA 2018-ban feloszlott.

Katalán szeparatizmus

2017-ben a katalán parlament kiálította függetlenségét egy népszavazás után, amelyet a spanyol alkotmánybíróság érvénytelenített. A spanyol kormány ideiglenesen átvette a katalán intézmények irányítását.

Németország

- Berlin
- 83,6 millió
- német
- szövetségi köztársaság
- elnök

Globális vezető

Németország 16 tartományból álló parlamentáris demokrácia. A második világháború után Kelet- és Nyugat-Németországra osztott ország 1990-ben egyesült. Azóta a világ negyedik legnagyobb gazdasága. Bár erős nemzetközi befolyással bír, belső feszültségek jellemzik.

Vegyes arányos képviselési rendszer

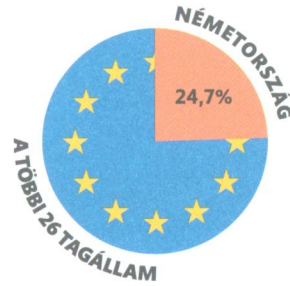
A szavazók vegyes arányos képviseleti rendszerben választják meg az alsóházat: a képviselők egyik felét közvetlenül választják 299 szavazókörzetben, a másik felét pártlistákról. Utóbbiakat arányosan osztják el azon pártok közt, amelyek átlépi a parlamenti küszöböt. 598 képviselői hely van, de az összlétszám az igazságosság kedvéért változhat. A szövetségi felsőházban a tartományi kormányok delegáltjai ülnek, és nem választott képviselők.

Szövetségi szerkezet

Az 1949-es alkotmány öt szövetségi szervet vázol fel: az elnök, a parlament (Bundestag), a tanács (Bundesrat), a kormány és az alkotmánybíróság.

Konszenzusépítés

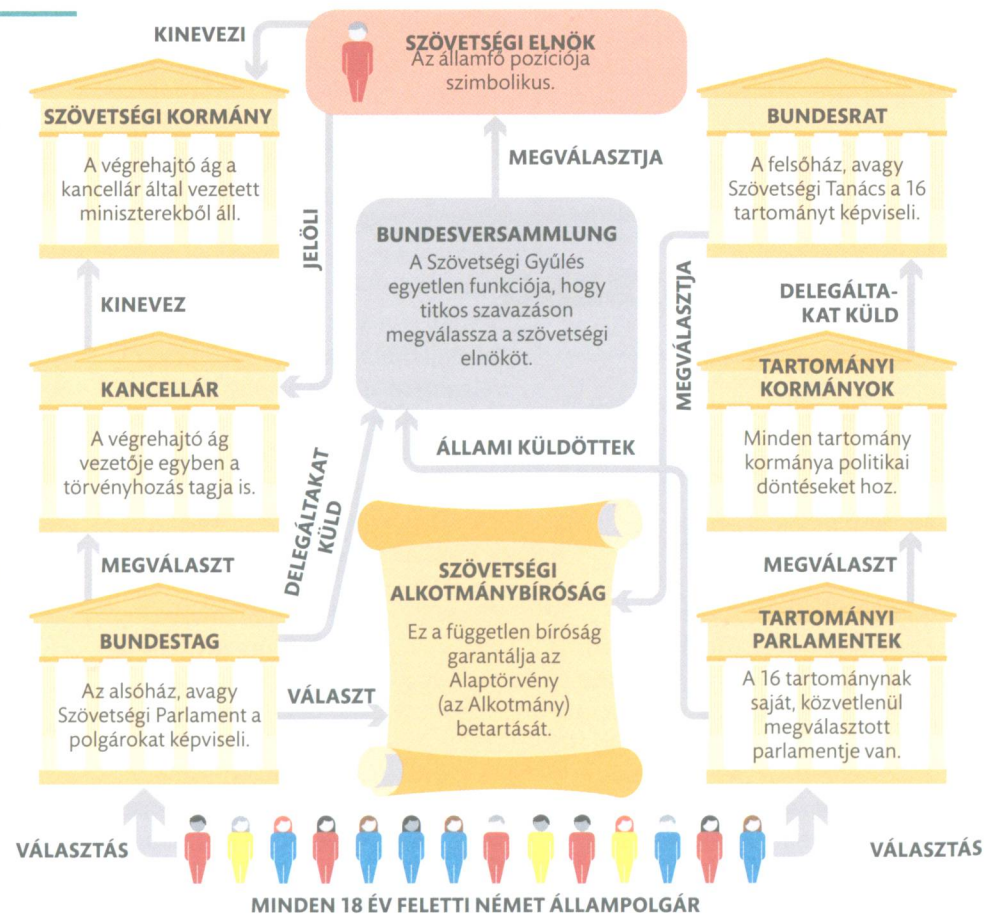
Németország államrendszerét 1949-ben úgy alkották meg, hogy stabil és igazságos legyen. Az 1930-as évek náci diktatúrája miatt az alkotmány igyekszik korlátozni a szélsőséges pártokat. A mostani rendszerben ritkán kap egyetlen párt annyi parlamenti helyet, hogy kormányt alakítson, ezért jellemzően koalíciós kormányok jönnek létre. A német kormányokat gyakran nevezik el az őket alkotó pártok színei alapján, például volt „közlekedési lámpa” és „Jamaica” koalíció is.

AZ EU GDP-JÉNEK FORRÁSA 2019-BEN

Domináns erő az EU-ban

Az erős iparral rendelkező Németország GDP-je – a gazdasági teljesítmény egyik legfontosabb mutatója – az Európai Unió összes GDP-jének csaknem negyedét teszi ki.

Hollandia

- 📍 **Amszterdam;**
kormányzati székhely:
Hága
- 👤 **18,4 millió**
- 💬 **holland**
- 🏛️ **alkotmányos monarchia**
- 👑 **uralkodó**

Globális játékos

Hollandia alkotmányos monarchia, amely több évszázad alatt alakult ki. Határai, uralkodói és politikája is sokat változott. Erős ipara van, az országban jól működik a piacgazdaság. Globális szinten is fontos szerepet játszik: otthont ad az Europolnak (az EU bűnüldöző szervének), a Nemzetközi Büntetőbíróságnak és a Nemzetközi Bíróságnak. Az EU alapító tagja. A királyság a nyugat-európai Hollandiából, továbbá három

Olaszország

- Róma
- 60 millió
- olasz
- alkotmányos parlamenti köztársaság
- elnök

Centralizált hatalom

Olaszországban 1946-ban népszavazással megszüntették a monarchiát, azóta köztársaság. Az 1948-ban elfogadott alkotmány biztosíték az olyan diktatúrák ellen, amelyet Benito Mussolini vezetett az 1920-as évektől a második világháború végéig. A globális szintén is jelentős Olaszország fejlett gazdasággal rendelkezik, bár a régiók közti egyenlőtlenségek, a

országból és három közttestületből áll, amelyek a Karibi-térségben találhatók – ez az egykori tengeri kereskedő nemzet birodalmi öröksége.

Koalíciós kormányzás

A törvényhozó hatalmon a kétka-
marás parlament és a kormány – a
miniszterelnök vezette miniszter-
tanács – osztozik. A Tweede Ka-
mer, más néven képviselőház 150

tagját közvetlenül választják az arányos rendszerben (PR). A parlamenti helyeket arányosan osztják el a pártok között, még azok is kapnak, akik a szavazatok egy százalékát sem érték el. Még soha egy párt sem szerzett választáson abszolút többséget, ezért koalíciókat kell kötniük a kormányképesség megszerzéséért. Ez idő alatt – 271 nap volt a rekord 2021-ben – az előző kormány „ügyvezető kormányként” kormányoz. A szenátusban (Eerste Kamer) 75 megválasztott tag ül.

Progresszív társadalom

Hollandia legalizálta elsőként az azonos neműek házasságát. A 2001-es törvény lehetővé tette számukra az örökbefogadást is.

korruptió és a szervezett bűnözés akadályozza a fejlődését. Olaszország 20, eredetileg független és egymástól különböző régió centralizált egysége, ezek közül öt extra jogosítványokat élvez kulturális örökségének megőrzése érdekében.

Olaszországban több a belső harc,
a szövetségesek váltogatása és a
botrány, mint bárhol Európában.
Ez politikai instabilitást okoz.

Politikai töredezettség

Olaszország végrehajtó ága – amelyet a miniszterelnök vezet – a törvényhozó parlament mindkét házá-
nak felel. Az alsóház (Camera dei
Deputati) tagjait párhuzamos (egy-
győztetes és arányos képviseleti)
választási rendszerben szavazzák
meg. Ez kedvez a kis pártoknak,
és koalíciós kormányokhoz vezet.

69

különböző kormány alakult 1945 óta

www.economist.com, „Why Does Italy go through so many governments?” (Miért volt Olaszországnak ilyen sok kormánya?, 2021)

Norvégia

- Oslo
- 5,6 millió
- norvég
- alkotmányos monarchia
- uralkodó

Bizalom és együttműködés

Az Economist Intelligence Unit szerint „a világ legjobb demokráciájának” tartott Norvégiában erős a közbizalom és a részvételiség. Az életszínvonal magas, a vagyoni olló kicsi, társadalmi politikai szabadságjogokon és közös értékeken alapszik. A pártpolitika inkább együttműködő, mint versengő.

Norvégia 1814-es alkotmánya a brit alkotmányos monarchia, az amerikai alkotmány és a forradalmi Franciaország eszméiből

táplálkozik. 2009-ben feloszlatták a parlament felsőházát, egykamrás törvényalkotást hoztak létre (Stortinget), amelynek 169 tagját

arányos szavazással választják. Más törvényhozó testületekkel ellentétben ezt nem lehet a négyéves ciklus lejárta előtt feloszlítani. Az ország szimbolikus vezetője a király, és gyakori a kisebbségi kormányzás.

A számik képviselte

1989-ben független számi parlamentet és tanácsot hoztak létre, hogy az őshonos számi nép nemzeti és nemzetközi szinten is képviselőhöz jusson. (Svédországban és Finnországban is létezik számi parlament.)

A skandináv modell

A neoliberális megközelítéssel ellentétben a skandináv országokban szociáldemokrácia van, amely a kapitalista gazdaságot szocialista értékekkel kombinálja.

GAZDASÁGI TERVEZÉS

A befektetések és a hosszú távú tervezés élénkíti a piacgazdaságot. Norvégiában sok az állami tulajdonú vállalat.

PIACOK

PIACOK

JÓLÉTI ÁLLAM

A magas adók finanszírozzák a széles körű közszolgáltatásokat, így a nagyvonalú szociális hálót.

PIACOK

SZERVEZETT MUNKAERŐPIAC

A foglalkoztatottak és a munkaadók érdekeit a cégek, szakszervezetek és az állam között kötött kollektív szerződések tartják egyensúlyban.

Lengyelország

- Varsó
- 38 millió
- lengyel
- félélnöki köztársaság
- elnök

Posztszocialista köztársaság

Lengyelország erős identitással és nagy múlttal rendelkezik, bár hátrái a háborúk miatt sokat változtak. A második világháború után Lengyelország a Szovjetunió szatellitállama lett. 1989-ben a Szolida-

ritás szakszervezet kieroszakolta a választásokat, így Lengyelország visszatért a parlamentáris demokráciához. Az alsóházat (Sejm), felsőházat (Senat) és az elnököt közvetlenül választják. 1999-ben csatlakoztak a NATO-hoz, 2004-ben az EU-hoz, de a kapcsolatok sérültek, amikor médiaszabadságot korlátozó törvényeket vezettek be. Az országban az életpárti katolikus konzervatívok és a liberális európai értékek támogatói között is feszültségek vannak.

1791 -ben fogadták el Lengyelország első írott alkotmányát

Európai Bizottság, ec.europa.eu (2021)

Magyarország

- Budapest
- 9,6 millió
- magyar
- parlamentáris köztársaság
- elnök

Alkotmánymódosítások

1989-ben új liberális demokrácia váltotta fel a szovjet típusú kommunista diktatúrát, amely 1948 után kiüresítette a parlamenti rendszert. A módosított alkotmány, amelyért az új alkotmánybíróság kezekedett, bevezette a szabad választásokat, a többpártrendszert és a piacgazdaságot.

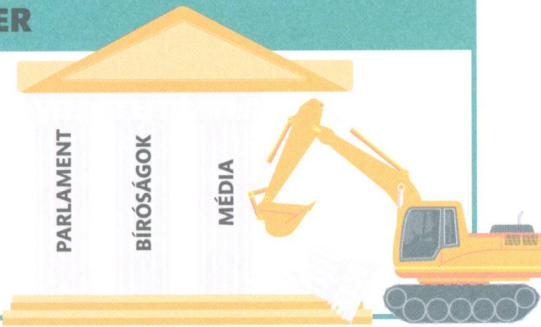
Magyarországon a nem közvetlenül választott elnök az államfő, de a végrehajtó ágat vezető

miniszterelnöke a legfőbb hatalom, aki a parlamentnek felel. A törvényhozó országgyűlés tagjait vegyes, egyéni képviselői és pártlistás szavazási rendszerben választják. Magyarország 2004-ben lett az EU tagja, de azóta az EU

kifejezte aggályait az új alkotmány elfogadása, az LMBTQ+ közösség diszkriminálása, valamint egyéb jogi lépések miatt. Magyarország az egyetlen EU-tagállam, amelyet a Freedom House „részben szabad” minősített le.

AUTORITER RENDSZER

2010 óta Orbán Viktor miniszterelnök „illiberális demokráciát” épít „a nemzet érdekében”. Olyan intézkedéseket vezettek be, amelyekkel a kormány megkerülheti a parlamentet, befolyásolhatja az igazságszolgáltatást és a médiát.

Oroszország

- Moszkva
- 146 millió
- orosz
- elnök
- szövetségi, félélnöki, alkotmányos köztársaság

Vissza az autokráciához

A Szovjetunió bukása és az 1990-es évek politikai, társadalmi és gazdasági káosza után Orosz-

szág visszatért az erős vezető hagyományához. 2000 után Vlagyimir Putyin stabilitást, nemzeti büszkeséget és némi gazdasági fejlődést hozott, de egyszersmind

autokráciát is. Bár vannak még elnök- és parlamenti választások, mindenféle valós ellenzékiéget ellehetetlenítettek, így Oroszország egypártrendszerre vált.

Független Államok Közössége (FÁK)

A volt Szovjetunió nagy részét Oroszország irányítja a FÁK-on keresztül. Georgia és Ukrajna kilépett, miután Oroszország lerohanta őket.

Afrika

Sok afrikai ország az 1950-es és 1960-as években nyerte el függetlenségét. Azóta a legtöbb a katonai és egypártrendszerből többpártrendszeres rezsimmé alakult, több-kevesebb sikerrel.

Nigéria

- Abuja
- 236,8 millió
- angol (hivatalos), joruba, ihbo, hausza
- szövetségi köztársaság
- elnök

Fejlődő demokrácia

Nigéria 33 évnyi diktatúra után, 1999-ben vált demokráciává. Szövetségi köztársaság lett új alkotmánnyal, a végrehajtó hatalom az elnöké. Sajnos a korrupció és a választási visszaélések sértik

a politikai és emberi jogokat, a közösségi média korlátozása csorbitja a szólásszabadságot. Olyan biztonsági kihívások fenyegetik a stabilitást, mint a szélsőséges dzsihadizmus és a szeparatista mozgalmak.

Vegyes jogrend

A nigériai jogrend egyedülálló, amennyiben négy különböző forrásból származnak a törvények.

ANGOL JOG

Az angol precedensjog, amelyet a brit gyarmati uralom alatt vettek át.

PRECEDENSJOG

A függetlenné válás óta született bírói precedensekre (korábbi ítéletekre) épülő jogrendszer.

SZOKÁSJOG

Törvények, amelyek magukban foglalják az őslakosok normáit és gyakorlatait.

SARÍA TÖRVÉNY

Iszlám polgári és büntetőjog, amelyet 2000 óta vezettek be 12 északi államban.

Etiópia

- Addisz-Abeba
- 109,5 millió
- amhara, oromo, tigrinya, szomáli
- félelnöki szövetségi köztársaság
- elnök

Etnikai feszültségek

Afrika legrégebb óta független országában, Etiópiában évszázadokon át a Salamon-dinasztia uralkodott. A 20. század óta viszont sokféle politikai rendszert látott az ország a marxista-leninista uralomtól a jelenlegi szövetségi köztársaságig. Több mint 90 etnikai

csoport él az országban, ami politikai instabilitást okoz, mivel az etnikai feszültségek erőszakhoz, üldöztetéshez és humanitárius krízisekhez vezettek. 2020-ban Tigré tartomány polgárháborút indított az állam ellen.

Az elnök az államfő, akit a parlament választ meg. A kormányt a miniszterelnök állítja össze. Az alsóházat közvetlenül választják, a felsőházat az egyes tartományok gyűlései. Ám a választásokat letartóztatások, kényszerintézkedések és regisztrációs akadályok zavarják meg.

REZSIMVÁLTÁSOK

Etiópia több viharos rendszerváltást látott, amelyeket népiért, éhínség és polgárháború kísért.

1936–1941: olasz megszállás Benito Mussolini diktátor vezetésével.

1941–1974: a monarchia visszaállítása Hailé Szelasz-szié császár uralma alatt.

1974–1991: marxista-leninista, szocialista állam a „Derg” nevű katonai junta irányításával.

1991– demokratikus szövetségi köztársaság.

Szenegál

- Dakar
- 18,9 millió
- francia (hivatalos), volof
- köztársaság
- elnök

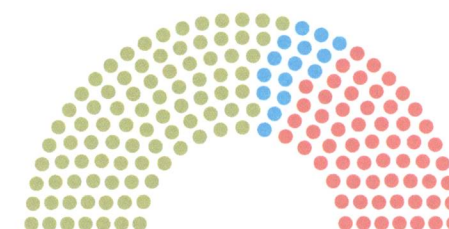
Ingatag demokrácia

Amióta 1960-ban függetlenné vált Franciaországtól, Szenegál Afrika egyik legstabilabb demokráciája, viszonylag liberális jogokkal. Az első 40 évben gyakorlatilag egypártrendszeri szocialista kormányzás volt, de 1999-ben a regnáló elnököt legyőzte egy ellenzéki jelölt a nemzetközi megfigyelők által szabadnak és tisztességesnek tartott választáson.

Az elnököt – az állam- és kormányfőt – közvetlenül választják, legfeljebb két öt éves ciklusra. Ha egyik jelölt sem kapja meg a

szavazatok több mint 50 százalékat, második kört is tartanak. Az egykamarás parlamentet (az országgyűlést) öt évre választják vegyes, párhuzamos szavazási rendszerrel. A népesség mintegy 96 százaléka muszlim, bár nincs hivatalos államvallás. Az egymással versengő politikai pártok átívelnek az etnikai és vallási határokon.

Habár a szenegáli kormány hírhedten transzparens, a végrehajtó ág jelentős befolyással bír az igazságszolgáltatásra. A Freedom House nevű független civil szervezet jelentése szerint az utóbbi években az ellenzéki vezetők letartóztatása és a választási törvények átírása csökkentette az ellenzék esélyeit.

Pártlistás blokkszavazás: 90 hely a 45 egy és több képviselős körzetből. A legtöbb szavazatot kapó párt a körzet összes képviselői helye.

Pártlistás blokkszavazás külföldről: A 10 külföldi körzet 15 székére a külföldön élő szenegáli polgárok szavazhatnak.

Arányos képviselet: 60 helyet arányosan osztanak ki az országos pártlistákra leadott szavazatok alapján.

Országgyűlés

A párhuzamos választási rendszer szerint minden szenegáli polgár két szavazatot adhat le: egyet pártlistás blokkra és egyet arányos képviseletre.

Dél-afrikai Köztársaság

- Pretoria, Bloemfontein, Fokváros
- 63 millió
- 11, például zulu, xhosa, afrikaans, angol
- parlamentáris köztársaság
- elnök

Fejlődés az apartheid után

1994-ben tartották az első teljesen demokratikus választásokat. 1948-tól 1991-ig a fehér kisebbség apartheidet (az élet minden területére kiterjedő faji megkülönböztetést) vezetett be. A fekete afrikaiak nem szavazhattak. Az apartheid után, mivel a fekete lakosság is részt vehetett az ország politikai életében, korábban betiltott politikai pártok

és egykori politikai foglyok jutottak hatalomra. Bár történtek lépések a megbékélés és a jogok kiszélesítése terén, a korrupció, az egyenlőtlenség és az erőszak továbbra is korlátozza a politikai fejlődést.

81%-a a dél-afrikaiaknak fekete;
9%-a kevert fajú;
8%-a fehér;
2%-a ázsiai

A Dél-afrikai Köztársaság kormánya (2019)

Parlamentalista politika

A Dél-afrikai Köztársaság Nagy-Britanniától örökölte a parlamenti rendszerét. A polgárok választják meg az alsóházat (nemzetgyűlés), a tartományi törvényhozások pedig a felsőházat (szenátus). 2020-ban a pártlistás rendszert alkotmányellenesnek nyilvánították, mert nem engedte meg a független jelöltek indulását. 2021-ben vegyes arányos választási rendszert vezettek be. Az elnököt a nemzetgyűlés választja.

Közel-Kelet

Mivel a három monoteista vallás szülőhelye, és a történelme során sok problémát okoztak a külső beavatkozások, a Közel-Kelet politikai élete összetett, és igen gyakran feszültségekkel terhelt.

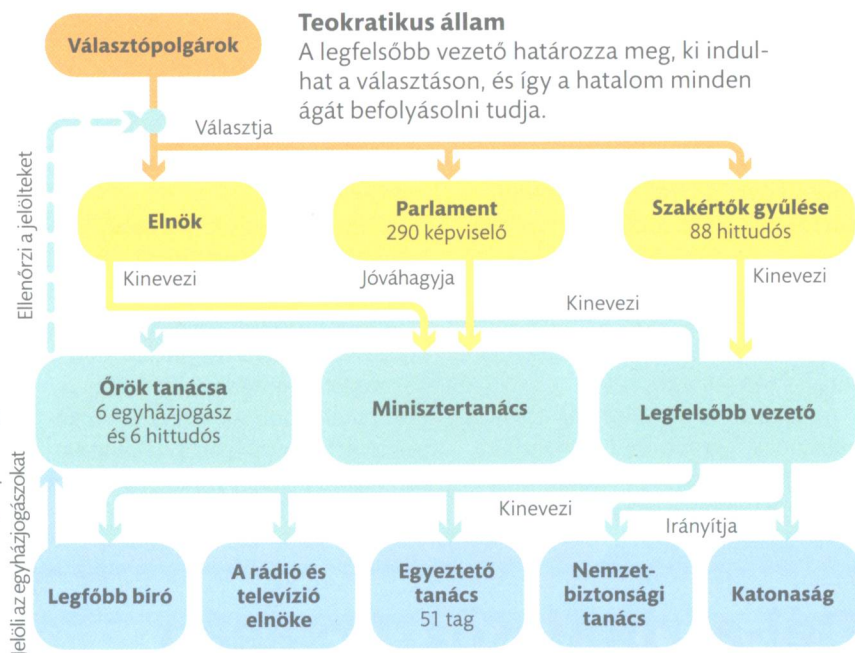
Irán

- Teherán
- 86 millió
- perzsa (fárszi)
- iszlám köztársaság (iszlám teokrácia az elnöki köztársaság elemeivel)
- legfelsőbb vezető

Az iszlám köztársaság

Az 1979-es forradalom megbuktatta Irán autokrata, Nyugat-barát monarchiáját, amelyet teokrácia váltott fel. Azóta vallási vezetők és megválasztott politikusok együtt vezetik az országot, de a vallási vezetők a végső hatalom. Szigorúan veszik az iszlám síita törvényeket, az emberi jogokat korlátozzák, különösen a nők, valamint a vallási és etnikai kisebbségek esetében.

Szaúd-Arábia

- Rijád
- 32,2 millió
- arab
- monarchia
- király

A Korán mint alkotmány

Szaúd-Arábia alkotmánya a Korán és a szunna (iszlám kommentárok). A király a haláláig uralkodik, és egy férfi rokonát teszi meg utódjának. Övé a törvényhozó, végrehajtó és igazságszolgáltatási hatalom, csak a saria (iszlám) törvény áll felette. A hatalmi pozíciókat több száz királyi herceg tölti be. A vallási vezetőket tömörítő ulema szintén befolyásos. Sok emberi jogot korlátoznak, például általános gyakorlat a nemek szegregációja.

Nemi egyenlőtlenség

A nők egy férfi gyámsága alatt állnak, aki többnyire a férjük vagy az apjuk.

A gyámjuk engedélye nélkül a nők nem:

- dolgozhatnak,
- házasodhatnak,
- kaphatnak egészségügyi kezelést,
- távozhatsz a börtönből,
- távozhatsz védett házból.

2018 óta a nők:

- vezethetnek
- részt vehetnek nyilvános sporteseményeken

2019 óta a nők:

- bejelenthetnek választ, házasságot vagy halálesetet,
- bejelenthetik a gyermekük születését,
- eljárhatnak a gyermekük nevében,
- kaphatnak útlevelet,
- utazhatnak külföldre.

Törökország

- Ankara
- 85,7 millió
- török (hivatalos), kurd
- köztársaság
- elnök

Lopakodó tekintélyuralom

Az Európa, Ázsia és Közel-Kelet találkozásánál fekvő Törökország a történelem során hidat képezett a három terület kultúrája és politikája között. Egykor egy hatalmas birodalom központja volt, ma demokratikus köztársaság, habár sodródik az autoritarizmus felé.

2017-ig Törökország parlamentáris demokrácia volt, élén az elnökkel. Egy 2016-os puccs azonban tisztogatáshoz vezetett a közigazgatásban, beleértve a bíróságokat

Elnöki terjeszkedés

A 2017-es alkotmányreform csökkentette a parlament befolyását, megszüntette a miniszterelnöki posztot.

is. A bebörtönzések és a zaklatás visszaszorította a politikai ellenzéket. A reformok megerősítették Recep Tayyip Erdoğan elnök hatalmát, aki növelte befolyását a hadsereg, a média, a civil társadalom

HAZÁTLAN KURDOK

A kurd egy őslakos népcsoport a mai Örményország, Irán, Irak, Szíria és Törökország területén. Törökországban a kurdok a népesség 15-20 százalékát teszik ki, de kisebbséget képeznek. A török hatóságok a lázadó kurd munkáspártot, a PKK-t terrorszervezetnek tekintik. A kurd csoportok Irakban és Szíriában is harcolnak az autonómiájukért.

és a vallási élet felett. Törökország szekuláris alkotmánya vallásszabadságot biztosít, de az egyre nagyobb hatalmú kormánypárt lépéseket tesz a konzervatív értékek és a szunnita iszlám törvények támogatása felé.

Egyesült Arab Emírségek

- Abu Dzabi
- 11 millió
- arab
- abszolút monarchiák szövetsége
- elnök

A hetek szövetsége

Az EAE hét független monarchia szövetsége, amelyek közül Abu Dzabi és Dubaj a két legfontosabb. Kis mérete ellenére az EAE nagyon befolyásos, és bővelkedik olajban.

Az emirátusok uralkodói alkotják a Legfelsőbb Tanácsot, az EAE legfelsőbb törvényhozó és végrehajtó szervét, ez választja meg a tagjai közül a szövetség elnökét, aki kinevezi a miniszterelnököt.

A miniszterek tanácsa és a Föderációs Nemzeti Tanács (FNC)

– egy 40 fős parlament, amelynek a fele nő – csak tanácsadói funkciót lát el. 2006-ig minden posztot kinevezéssel osztottak ki, de manapság az FNC felét limitált számú választópolgár választja meg.

A politikai pártok be vannak tiltva, a törzsi hálózatok befolyásosak. Az alkotmány bizonyos feltételekkel engedélyezi a szabad vallásgyakorlást. Az igazságszolgáltatás nem független, egyes bíróságok az iszlám saria törvényeket alkalmazzák.

Szavazati jog

A lakosság nagy része vendégmunkás, akik nem szavazhatnak. A kormány választja ki azokat a polgárokat, akik szavazhatnak, de homályos, mi alapján.

Az EAE lakosságának 4%-a szavazhat.

Az EAE lakosságának 7%-a olyan polgár, aki nem szavazhat.

Az EAE lakosságának 89%-a vendégmunkás, aki nem szavazhat.

Ázsiában különféle államrendszerek működnek, itt találhatóak a legkitartóbb szocialista államok is. A kontinens gazdasága gyorsan fejlődik, bár a vagyoni helyzetben nagy különbségek vannak.

Kína

- Peking**
- 1,4 milliárd
- mandarin
- szocialista köztársaság
- a Kínai Kommunista Párt főtítkára

Népköztársaság

A világ második legnépesebb országa, Kína atomnagyhatalom, és az ENSZ Biztonsági Tanácsának állandó tagja. 1949 óta egypártrendszer jellemzi: a Kínai Kommunista Párt kormányozza a marxista-leninista kommunista tanítások és Mao Ce-tung (1893–1976), a Kínai Népköztársaság alapítójának filozófiája alapján.

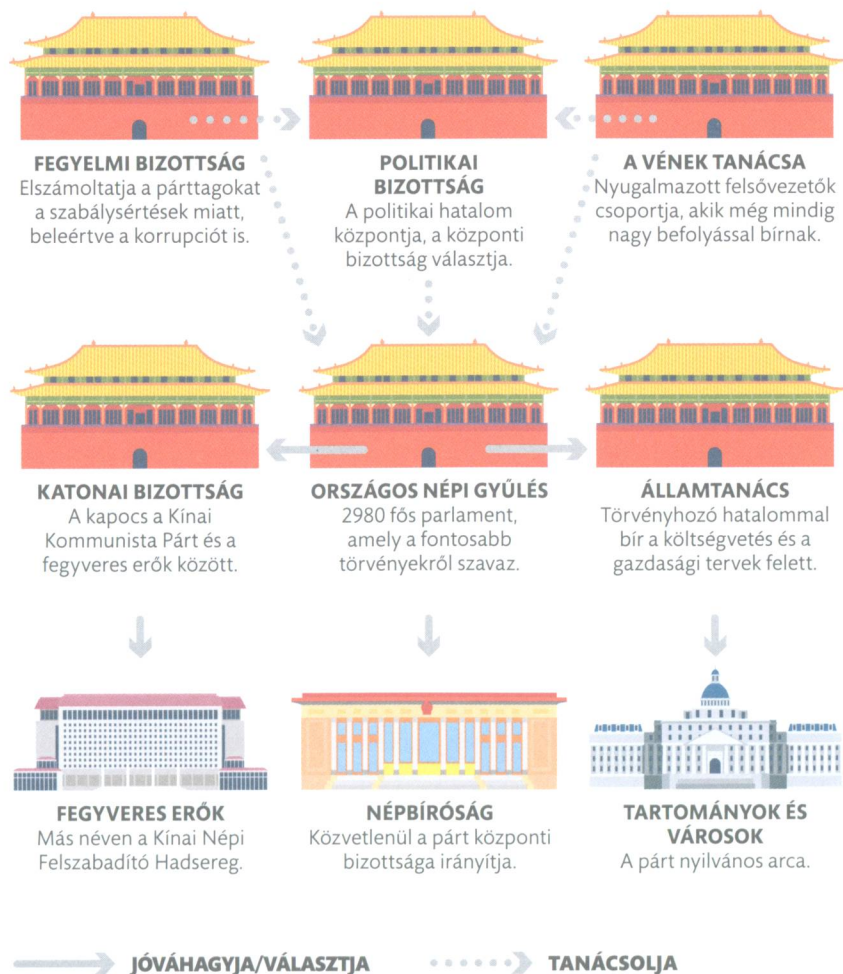
Kínában nincsenek ellenzéki pártok: az ellenvéleményeket keményen büntetik, a médiát szigorúan kontrollálják. Az internet állami cenzúrázása és megfigyelése olyan mértékű, hogy „a kínai nagy tűzfalnak” nevezik. A vallási és etnikai kisebbségek rendszerintű elnyomása a nemzetbiztonság nevében Hszincsiangban és Tibetben sok nemzetközi kritikát váltott ki, és Hongkongban is egyre nagyobb a politikai elnyomás mértéke.

A KOMMUNISTA PÁRT URALMA

A végrehajtó, törvényhozó és igazgatszolgáltató hatalom egyaránt a Kínai Kommunista Párt kezében van. Ők irányítják az élet minden területét, beleértve a vallást, oktatást, sőt még azt is megszabják, hány gyereke lehet egy házaspárnak.

Az 1970-es évektől kezdve Kína fokozatosan a tervgazdálkodásról – amelyben az állam szabta meg a termelési szinteket és az árakat – piacgazdaságra váltott, amely bátorítja a magánvállalkozá-

sokat, habár továbbra is az állami vállalatok fedik le a kínai piac több mint 60 százalékát. A gazdasági növekedés kilőtt, de gyakran a munkavállalói jogok és munka-védelem rovására.

Japán

- Tokió**
- 123,4 millió
- japán
- alkotmányos monarchia
- császár

Prosperáló szigetcsoport

Habár még mindig a császár áll a japán állam élén, szerepe mára csupán szimbolikussá vált. Az özszes törvényhozó és végrehajtó pozíció sorsa választásokon dől el, az igazgatszolgáltatás pedig teljesen független. Ázsia egyik legrégebbi demokráciájában szabad, tisztességes választásokat tartanak, és az országot jogállamiság, szabad sajtó és vallásszabadság jellemzi.

A törvényhozó hatalmat a két-kamarás országgyűlés gyakorolja, amely két házról áll: a Képviselő-

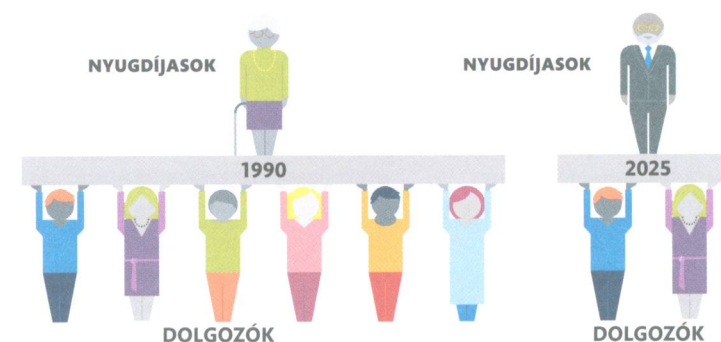
házból és a Tanácsosok Házából. A miniszterelnököt a Képviselőházból választják.

Japán gyors gazdasági fejlődésen ment keresztül a második világháborút követően, és a világ harmadik legnagyobb gazdaságává nőtte ki magát. Az 1947-ben hatályba lépett japán alkotmányt nagyrészt az Egyesült Államok kényszerítette az országra.

Javarészt amerikaiak írták, így talán nem meglepő, hogy sokban hasonlít az amerikai alkotmányra, különösen az egyén jogainak védelme tekintetében.

IDÓSDÓ POPULÁCIÓ

A magas életszínvonal magas várható élettartamot eredményez a japánoknál. De a csökkenő születésszám miatt egyre több a nyugdíjra és egészségügyi ellátásra szoruló idős, miközben az adófizetők száma csökken.

Szingapúr

- Szingapúr**
- 6 millió
- angol, maláj, mandarin, tamil
- köztársaság
- elnök

Paternalista állam

Az egykori brit gyarmat, amely ma a Nemzetközösség része, 1965 óta független. Parlamenti rendszerre a brit modellre épül, habár nem számít nyugati típusú demokráciának.

A végrehajtó ágat az elnök és a kabinet alkotja. Az elnök szerepe nagyrészt szimbolikus, a kormány feje a miniszterelnök. A végrehajtó hatalmat a kabinet gyakor-

2019-ben a miniszterelnök éves fizetése

1,6 millió USD

Szingapúr kormánya (2021)

olja, tagjait az elnök nevezi ki a miniszterelnök javaslata alapján. A többségi párt alakít kormányt, és a többségi párt vezetője lesz a miniszterelnök.

A gyakorlatban azonban az ellenzék teljesen elhanyagolható, és a függetlenné válás óta megszakítás nélkül a konzervatív,

jobbközép Népi Akció Párt (PAP) kormányoz, és 1959 óta a Li család viszi a vezető szerepet a szingapúri politikában.

A kormány paternalista politikát folytat, és szigorú szabályokat hoz ennek érdekében. Az egyéni jogok másodrendűnek számítanak a gördülékenyen működő, jól szervezett társadalomhoz képest. Az ország gyors gazdasági növekedését a kormányzati beavatkozásnak, a külföldi befektetőknek és a bevándorló munkásoknak tulajdonítják.

Az egész világon Szingapúr biztosítja a legmagasabb fizetéseket a politikusainak. Emellett a világ egyik legkevesbé korrupt országának számít.

India

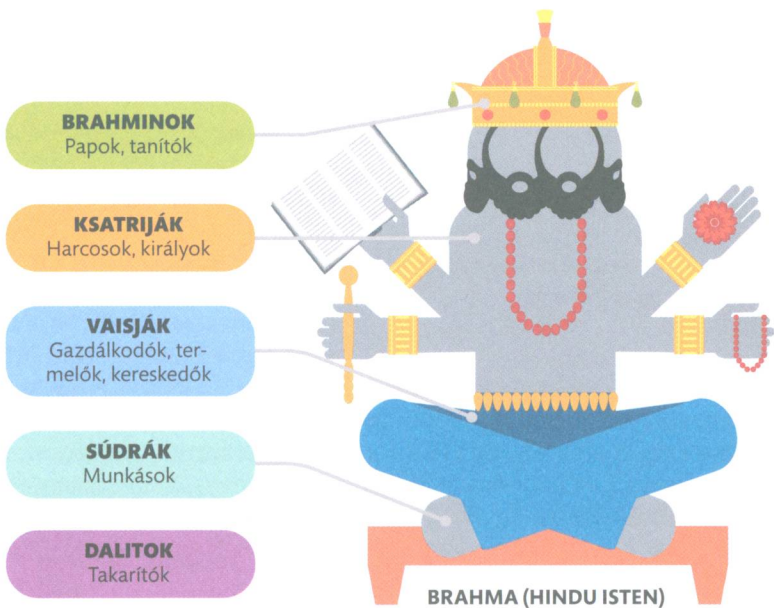

- Új-Delhi
- 1,43 milliárd
- hindi és angol (hivatalos), helyi nyelvek
- szövetségi köztársaság
- elnök

Szövetségi köztársaság

India a világ legnagyobb demokráciája, atomhatalom, erősödő gazdasági nagyhatalom, de egyenlőtlenségek és vallási feszültségek sújtják.

Az Egyesült Királyságtól 1947 óta független India parlamentáris demokrácia, amelyet a nem közvetlenül választott elnök vezet. Az alsóház (Lok Szabha) 545 tagját közvetlenül választják, de néhány helyet bizonyos kasztoknak és törzseknek tartanak fent. A felsőház (Rádzsja Szabha) 245 tagját a regionális törvényhozások választ-

ják meg. A „félföderációs” India 28 államból és 8 szövetségi területből áll, de a hatalom zöme a központi kormány kezében van.

A 900 millió választó miatt a választások hat hétig tartanak. Szavazógépeket visznek körbe az országban: a Himalájára jakháton, az erdőkön át elefánttal, a sivata-

Kasztrendszer

A hindu kasztrendszerben a különböző csoportok a hindu teremtetésisten, Brahma testrészeit jelképezik. A kasztalapú diszkrimináció illegális Indiában.

gokon át tevével. A szavazólapokon pártlogók szerepelnek, mivel az indiaiak negyede analfabéta.

Vietnám

- Hanoi
- 98 millió
- vietnámi
- szocialista köztársaság
- elnök

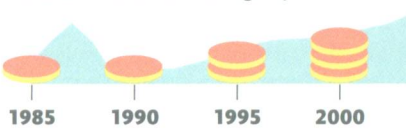
Egypártrendszer

Vietnámban egypártrendszer van, a Vietnámi Kommunista Párt kormányoz, amely erősen korlátozza a szólásszabadságot, a vallást, a szabad mozgást és a politikai tevékenységet. A kormány bírálata törvénybe ütközik.

Vietnám három politikai szervezete a párt, a kormány és a nemzetgyűlés, de a párt a legtöbb

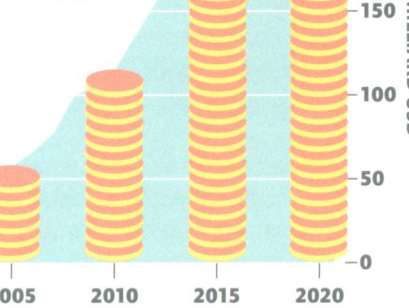
hatalom, beleértve az igazságszolgáltatást is. A nemzetgyűlés tagjait közvetlenül választják, de a jelölteket átvilágítják, mielőtt elindulhatnak.

1986-ban a Đōi Mōi gazdasági reform bevezetett néhány szabadpiaci alapelvet, de szocialista korlátokkal. Engedélyezték a magánvállalkozásokat, a külföldi befektetések növekedni kezdtek, ami átalakította az ország fejlődését.

Gazdasági növekedés

A Đōi Mōi gazdasági liberalizáció után gyorsan nőtt a GDP, de ennek előnyeit senki sem érzi.

Thaiföld

- Bangkok
- 66 millió
- thai
- alkotmányos monarchia
- király

Katonai befolyás

Thaiföld 1932-ben lett abszolút monarchiából alkotmányos monarchia. A királynak hivatalosan nincs nagy hatalma, de gyakorlatilag befolyásosabb az európai uralkodóknál. Demokratikusan megválasztott kormányok váltakoztak katonai juntákkal (amelyek erővel ragadták magukhoz a hatalmat). Legutóbb 2014-ben zajlott

puccs, amelyet követően a hadsereg olyan alkotmányt írt, amelyik gyengítette a politikai pártokat és a választott intézményeket.

A jelenlegi félcivil vezetés alatt az 500 fős alsóház (képviselőház) tagjait közvetlenül választják a többségi és pártlistás választás rendszerének elemeit felhasználva. A 250 fős felsőházat (szenátus) a hadsereg jelöli ki. A miniszterelnököt a két ház együtt választja meg, ami nagy befolyást ad a hadseregnek. A demokráciapárti tüntetéseket leverik. Thaiföld felségsértési törvénye szerint a monarchia

megsértése súlyos bűncselekmény. A bírói függetlenséget kérdésessé teszi a korrupció.

13 sikeres katonai puccs történt 1932 óta

www.CNBC.com, „Why does Thailand have so many coups?” (Miért van Thaiföldön annyi puccs?, 2019)

Dél-Korea

- Szōul
- 52,1 millió
- koreai
- köztársaság
- elnök

A hatodik köztársaság

Amióta 1948-ban különvált Észak-Koreától, Dél-Korea virágzó, jelentős gazdaság lett. Az alkotmány öt jelentős átírása vezetett 1987-ben a Hatodik Köztársasághoz.

A kormányfőt, az elnököt ötévente választják, a 600 fős Nemzetgyűlést pedig négyévente párhuzamos szavazással, az arányos képviselet (PR) és az egygyőzteses rendszer keverékével. 2019-ben a kis pártok érdekében megváltoztatták, hány helyet lehet elnyerni az arányos képviseleti rendszerben, és a választási kortart 19-ről 18 évre csökkentették. A választásokat a Nemzeti Válasz-

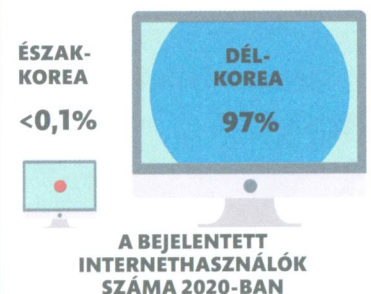
tási Bizottság felügyeli, melynek három tagját az elnök választja ki, hármat a Nemzetgyűlés, hármat pedig a Legfelsőbb Bíróság.

A párthűség helyett a „személyi politika” alakítja a politikai mozgásokat. A korrupció és egyéb botrányok nagyban hozzájárulnak a gyors politikai változásokhoz. Szólásszabadság van, de bizonyos Észak-Koreához kapcsolódó politikai tevékenységek tilosak.

A KÉT KOREA

Az internethasználók aránya szembetűnően tükrözi Dél-Korea és egykori honfitársaik, a kommunista Észak-Korea gazdagsága és életszínvonalának közötti különbséget.

Határfeszültségek

A koreai háború (1950–1953) hivatalosan sosem ért véget. Az 1953-as fegyverszüneti megállapodásban kijelölt határzónát megerősítették.

Óceánia magában foglalja Ausztráliát, Új-Zélandot és több csendes-óceáni szigetországot, amelyeknek nagy része parlamentáris demokrácia.

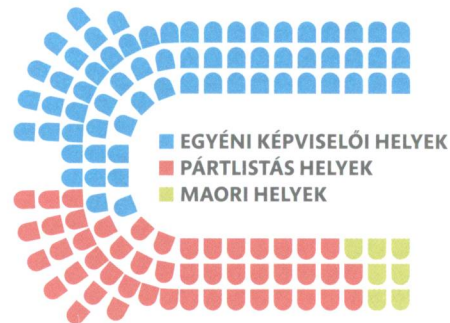
Új-Zéland

Parlamentáris változások
Új-Zéland politikai története viszonylag rövid. Úgy vélik, az első telepesek Polinéziából érkeztek a 13. század körül, és a maori leszármazottak a mai populáció körülbelül 16 százalékát teszik ki. A tömeges európai bevándorlás a 19. században indult meg brit uralom alatt, amikor is a „westminsteri” rendszer egy verzióját honosították meg. 1950-ben Új-Zéland megszüntette a felsőházat, és 1993-ban az egygyőz-

teses szavazási rendszert vegyes arányos képviseleti rendszerre cserélte. Párhuzamos választói körzeti rendszer működik, hogy biztosítsák a maorik képviselését: van általános választói névjegyzék és maori választói névjegyzék. A választók csak az egyikre szavazhatnak, de a maori leszármazottak választhatnak közülük.

Progresszív társadalom
1893-ban Új-Zéland lett az első ország, amely szavazati jogot adott a nőknek, és 2017-ben egy a maorik számára szent folyó, a Whanganui lett a világ első folyója, amely jogalanyi státuszt kapott. Sok progresszív törvény tervezetét egyéni

Képviselőház
A 2020-as választás után 120 képviselő került a képviselőházba, vannak köztük listáról, egyéni választókerületből bejutott és maori képviselők.

képviselő nyújtotta be, így az azonos neműek házasságáról (2013) és az asszisztált öngyilkosságról (2021) szólót. Több törvényjavaslatot nyújtanak be, mint amit meg lehet vitatni, ezért számokat húznak egy egyszerű, 30 éves kekszesebőzéből annak eldöntésére, kiknek a javaslatát vitatják meg.

A nemzetközösség tagja

Új-Zéland államfője a brit uralkodó. Ő nevezi ki a fő kormányzót az új-zélandi miniszterelnök javaslatára, hogy gyakorolja az uralkodó alkotmányos és szertartásos kötelezettségeit Új-Zélandon. Nagy-Britanniához hasonlóan Új-Zéland alkotmánya sem egyetlen dokumentum, hanem különböző írott és íratlan forrásokból áll.

Az uralkodó képviselője
A politikai szerkezet a brit modellre épül, egy fő-kormányzóval kiegészítve.

Ausztrália

Posztkoloniális politika
Egykori brit gyarmatként Ausztrália a parlamentáris demokrácia westminsteri modelljét követi. A miniszterelnök által vezetett kormány az alsóházból (képviselőház) kerül ki, és itt foglal helyet az ellenzék és az árnyékkormány. A parlament mindkét házának tagjait közvetlenül választják háromévente. Ma Ausztrália a preferenciális szavazás és az arányos képviselet keverékét használja, de korábban sok szavazási rendszerrel kísérletezett. Az államfő a brit uralkodó, akit a fő kormányzó

Háromszintű választás
Három szinten szavaznak. A szavazóköröknél gyakran állítanak fel standokat, ahol kolbászt és kenyeret árulnak adományokért cserébe.

ÁLLAMFÖDERÁCIÓ

Ausztrália hat állama és három szárazföldi szövetségi területe saját alkotmánnyal, törvényekkel, törvényhozó és végrehajtó ággal rendelkezik. Lakosságszámától függetlenül minden állam 12 tagot delegál a parlament felsőházába (szénátus), és mindegyik terület kettőt. A szenátorokat hat évre választják, de eltolva, így a felüket háromévente újra kell választani.

képvisel. Nagy-Britanniával ellentétben a szavazás kötelező. Az alkotmány módosításokat népszavazásnak kell ratifikálnia.

Az őslakosok kárpótlása
Az őslakosok és a Torres-sziget lakói már ezer évvel az európaiak megérkezése előtt itt éltek ezen a területen. Az állam által ellenük elkövetett bűnök hatásai a mai napig érezhetők. Az őslakosok csak 1967-ben kaptak állampolgári jogokat. 2008-ban a kormány hivatalosan bocsánatot kért a közösségtől, és elindult a megbékélés folyamata, de még mindig léteznek rendszerszintű egyenlőtlenségek.

54,9%
szavazott 1999-ben az ellen, hogy Ausztrália köztársaság legyen

www.bbc.co.uk (1999)

Mutató

A, Á

Abu Dzabi 209
adósság, külföldi 168–69
adózás 95
 adókedvezmények 97
 és az államkincstár 94
 és jobboldali libertarianizmus 43
 és szociáldemokrácia 56, 57
 és szövetségi rendszer 80
kereskedelmi korlátozások 170
progresszív 94
skandináv modell 56, 57
törvényhozó ág 86
Afrika 49, 60–61, 138, 160, 172, 206–207
Afrikai Egység Szervezete (OAU) 60
Afrikai Unió (AU) 166
agytrósztok 150
a hatalmi ágak szétválasztása 82–83
aktivizmus 147, 154–55
algoritmusok 122, 123
álhírek 114, 115, 121, 122–23
al-Káida 183
alkotmány 17, 83, 98, 110
 népszavazás 112
 USA alkotmánya 124, 197, 211
államkincstár 92, 93, 94–95
alsó osztály 136, 137
általános választójog 130–31
Amerikai Egyesült Államok (USA) 40, 181, 197
 alkotmány 124, 197, 211
 államkincstár és adózás 94
 amerikai függetlenségi háború (1765–91) 17, 19, 124, 156
 antifasiszta mozgalom 46
 bevándorlás 58, 187
 bruttó nemzeti jövedelem (GNI) 191
 demokratikus szocializmus 57
 elnöki kampány 115
 Északi-sarkvidéki Tanács 189
 függetlenségi nyilatkozat 17
 geopolitika 188
 hadsereg 98, 99
 határok 161
 igazságszolgáltató ág 89
 Képviselőház 86
 kétpártrendszer 78
 konzervativizmus 39
 közigazgatás 91
 kubai kereskedelmi embargó 171
 külföldi adósság 168
 libertarianizmus 42–43
 lobbizás 151
 neoliberalizmus 41
 pánafrikanizmus 60
 populizmus 50
 rabszolgaság 138
 szakszervezet 152
 szavazati jog 130
 szélsőjobboldali, fehér felsőbbrendűségi mozgalmak 49
Szenátus 86
szociáldemokrácia 57
terrorizmus 181, 183
tiltakozás 155
törvényhozás 82
választási kampány 108
vezetőválasztás 28
amerikai függetlenségi háború (1765–91) 17, 19, 124, 156
amerikai polgárháború (1861–65) 138
anarchia 14, 21, 45
anarchizmus 34, 35, 44–45
Anglikán Egyház 72
angol polgárháború (1642–51) 14
angolszász jogrendszer 88, 89
Annan, Kofi 106, 107
antirasszizmus 140–41
Aquinói Szent Tamás 178
arab gázvezeték 183
Arab Liga 167
arab tavasz 117, 155
arányos képviselet (PR) 78, 79, 110, 111
arisztokrácia 28, 68
Arisztotelész 13, 68–69
Arthasásztra 180
átfogó közös cselekvési terv 163
Athén 30, 31, 70, 86, 110
Ausztrália 59, 79, 131, 215
Ausztria 112, 181
autoriter rendszer 34, 35, 205
 forradalmak 156–57
 propaganda és cenzúra 120, 121

az állam hajója 22–23
az állam
 a hadsereg irányítása 99
 állami beavatkozás 39, 40
 állami vállalatok 95
egypártrendszerek 74–75
és anarchizmus 44
és diktátorok 77
és elnyomás 143
és fasizmus 46–47
és kommunizmus 54
és libertarianizmus 43
és neoliberalizmus 40
és szocializmus 52–53
és tiltakozások 155
politikai rendszerek 68
szövetségi rendszer 80
 vezetője 84, 85
az USA, Mexikó és Kanada
 Megállapodása (USMCA) 166
azonos neműek házassága 144, 203
Ázsia 210–13
Ázsiai Fejlesztési Bank (ADB) 168

B

baloldali ideológia 34, 35
 és szociális kiadások 96
 kormányzati bevételek és kiadások 94
libertarianizmus 42
osztályrendszer 136
populizmus 50
Batista, Fulgencio 75
Beauvoir, Simone de 62, 142
bécsi kongresszus 162
béke 176, 177, 178, 179, 185
Bentham, Jeremy 36, 37
bérek 153, 155
Berlin, Isaiah 129
Bernstein, Eduard 56
bevándorlók 58, 93, 186–87
Beveridge, William 37
bevételek
 bértámogatás 96
 keresetkülönbség 41
 kormányzati 94–95

Bhárátja Dzsanaatá Párt (BJP) 39
bíborosi kollégium 71
bilaterális hitelezés 169
bilaterális segély 191
bin Ládén, Oszáma 183
biodiverzitás csökkenése 65, 193
bíróági rendszer 88, 94
Bismark, Otto von 96
biszexualitás 144, 145
biztonság
 biztonsági dilemma 98
 és szövetségi rendszer 80
 nemzetbiztonság 74, 85, 92, 120
Black Lives Matter (BLM) 141, 154
bojkott 154
boldogságkalkulus 37
bolsevikok 54–55, 156
Bookchin, Murray 42
Brazília 199
brexit 113
Brit Birodalom 172
Brit Kelet-Indiai Társaság 175
Brown kontra Oktatási Hivatal 89
bruttó nemzeti jövedelem (GNI) 191
bruttó nemzeti össztermék (GDP) 169, 202
Buhari, Muhammadu 115
Burke, Edmund 38
Burke, Tarana 155
burzsoázia 55
Bush, George W. 108
bűnbakkeresés 120
bürokrácia 90–91

C

Cambridge Analytica 115, 122
Carson, Rachel 64
Castro, Fidel 75, 171
cenzúra 47, 120–21
Charlie Hebdo 119
chartizmus 130, 131
Chávez, Hugo 50, 198
Chile 155, 199
Cicero, Marcus Tullius 110
civil szervezet (NGO) 102–103, 114, 190
civilizációk fejlődése 13
Clinton, Bill 57
Costa Rica 99, 181, 198
COVID–19 98, 142, 155, 164, 169, 185

Crenshaw, Kimberlé 146–47
Cronin, Audrey Kurth 183
Cruz, Ted 108, 115

CS

Csendes-óceáni Fórum (PIF) 167

D

Dánia 80
 anarchizmus 45
 bruttó nemzeti jövedelem (GNI) 191
 Északi-sarkvidéki Tanács 189
 sajtószabadság 118
 skandináv modell 56
 szakszervezetek 152
 dekolonizáció 141, 172
Dél-afrikai Köztársaság 126–27, 131, 141, 154, 207
Dél-Amerika 172, 198–99
Dél-amerikai Közös Piac (MERCOSUR) 166
Delany, Martin 60
Dél-ázsiai Regionális Együttműködési Szövetség (SAARC) 167
Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége (ASEAN) 167
Dél-Korea 161, 213
demokrácia 9, 23, 69
 direkt demokrácia 32–33, 112
 és populizmus 50
 és vezetők 20, 21
 képviseleti demokrácia 31, 112, 200
 népszavazás 112
 önkormányzatok 100
 polgárok szavazati joga 130–31
 típusai 30–31
 többpártrendszer 74, 78–79
 törvényhozó ág 85
 választópolgárok 29, 30
 vezetők elmozdítása 28
 vezetőválasztás 28
 visszaélés a hatalommal 82
Demokrata Párt 78
demokratikus szocializmus 57
demokratikus többpártrendszer 74, 78–79
dereguláció 40, 41

devolúció 80, 200
dezinformáció 115, 121, 122–23
diaszpóra 60, 61
díjak 97
diktatúra 74, 76–77, 99
dinasztiák 28, 29
diplomácia 162–63
direkt demokrácia 30–31, 112
diszkrimináció 136, 144
diszkriminációellenes törvények 145
diverzitás 135
Du Bois, W. E. B. 141
Dunant, Henri 179

E, É

egészség 165, 184
 egészségügy 83, 92, 95, 141
 segély 102, 191
Egészségügyi Világszervezet (WHO) 165, 185
Egy Övezet Egy Út Program (BRI) 168
egyenlőség 16, 17, 19, 36, 134
egyenlő jogok 62, 63
gender 184
házasság 144, 203
jövedelem 41
egyenlőtlenség 18, 42, 94, 134, 185
 bevétel 41, 62
 és globalizáció 175
 gender 62, 134–35, 208
 interszekcionalitás 146–47
 klasszizmus 136–37
 rasszizmus 140–41
Egyesült Arab Emírségek 209
Egyesült Királyság 200
 alkotmány 83, 200
 Anglikán Egyház 72
 bevándorlás 58, 187
 bruttó nemzeti jövedelem (GNI) 191
 devolúció 80
 egygyőzteses rendszer 79
 gyarmatosítás 172
 hadi kiadások 98
 igazságszolgáltató ág 89
 kormány 200
 közigazgatás 90
 külföldi adósság 168
 lobbizás 150

monarchia 70, 72, 196, 214, 215
neoliberalizmus 41
népszavazás 113
nők jogai 133
populizmus 50
törvényhozás 82
Egyesült Királyság Függetlenségi Pártja (UKIP) 50
Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) 106, 162, 164–65, 167, 190
a szövetségi rendszer 80
ENSZ éghajlatváltozási konferencia (2021) 64
ENSZ globális környezetvédelmi konferencia (1972) 64
ENSZ menekültek helyzetére vonatkozó egyezménye (1951) 178, 186
ENSZ párizsi egyezménye (2015) 64
ENSZ tengerjogi egyezménye (1982) 161
fenntartható fejlődési cél 184, 193
globális kihívások 184–85
NGO 102
párizsi egyezmény (2015) 192
egyetemesség 127
egyezmények 162
egygyőzteses rendszer 78–79, 110, 111
egykamarás törvényhozás 86
egypártrendszer 74–75
együttműködés 16, 17
élelmiszer-pazarlás 193
elit és a populizmus 50, 51
ellenzéki pártok 74, 75, 76, 78–79
elnök 84, 85, 92, 93, 197
elnöki rendszer 84, 85, 92
elnyomó struktúrák 142–43
embargók 170
emberi jogok 36, 103, 124, 125, 126–27, 154, 164, 171
emberi jogok egyetemes nyilatkozata 118, 125, 138
emberkereskedelem 139, 186
Engels, Friedrich 54, 56
ENSZ Élelmészési és Mezőgazdasági Szervezete (FAO) 165
„Építsük újra jobban” 168
érdekellentét 14, 16, 18
érdekvédelmi csoportok 148–57
erdőirtás 64, 193
erényes társadalom 24, 25

Eritrea 112, 118
erkölcs 127
erkölcsi jogok 126–27
erkölcsi vezetés 24–25, 26
személyes kontra politikai erkölcs 26–27
erőszak 27, 62, 98, 138
családon belüli erőszak 132, 133, 143
terrorizmus 182–83
értékek 20, 35
Estrada, Joseph 157
Észak-Amerika 196–97
Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) 167, 181, 204
Észak-Írország 80, 182, 200
Északi-sarkvidéki Tanács 189
Észak-Korea 118, 121, 161, 213
etika, etikus viselkedés 24–25
a háború etikája 178–79
Etiópia 206
etnicitás 48, 49, 58, 59, 130, 135, 140
etnikai kisebbségek 58
interszekcionalitás 146, 147
Eurázsiai Gazdasági Unió (EaEU) 167
euró 166
Európa 60, 172, 200–205
Európai Unió (EU) 166, 200, 202, 204, 205
Extinction Rebellion 45, 154

F

faj, rassz 130, 131
interszekcionalitás 63, 146–47
Fanon, Frantz 60, 141
Farage, Nigel 50
fasizmus 34, 35, 46–47, 74
fasizmus szimbólumai 47
Faure, Sébastien 42
Fejlesztéstámogatási Bizottság 191
fekete nacionalizmus 60–61
Fekete Párducok 60
felső osztály 136, 137
felszabadítási mozgalmak 48–49, 61
felvilágosodás 12, 16, 17, 45, 124, 157
feminizmus 62–63, 133, 142, 143
fenntartható energia 65
fenntartható fejlődési cél 184, 193
Ferenc Ferdinánd 182
feudalizmus 54, 71

filozófus király 22–23, 24
Finnország 56, 118, 152, 189, 204
Floyd, George 141, 154
fogyatékos, fogyatékkal élők 58, 96, 102, 135, 147, 149
és liberalizmus 36
fogyatékosági támogatás 97
forgóajtó 151
forradalom 17, 19, 28, 54, 156–57
fosszilis energiahordozók 64, 65, 193
földesurak 54
francia forradalom (1789–99) 17, 19, 34, 38, 48, 70, 124, 125, 156, 182, 201
Franciaország 201, 207
gyarmatosítás 172
homoszexualitás 144
külföldi adósság 168
nacionalizmus 48
neofasizmus 46
szakszervezetek 152
francia-poros háború (1870–71) 177
Franco, Francisco 46, 76, 201
Friedan, Betty 62
Friedman, Milton 41
fundamentalizmus 75
Független Államok Közössége (FAK) 205
Fülöp-szigetek 157

G

Garvey, Marcus 60
Gaulle, Charles de 201
gazdaság
demokratikus szocializmus 57
és globalizáció 174, 175
és liberalizmus 37
és migráció 186, 187
és neoliberalizmus 40–41
és szociáldemokrácia 56
gazdasági liberalizmus 37
gazdasági nehézségek 156
gazdaságpolitika 81, 94–95
kereskedelmi korlátozások 171
kormányzati bevételek és kiadások 94–95
külföldi adósság 168–69
Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) 190–91

gender 62, 135, 144–45, 184
egyenlőség 133
egyenlőtlenség 208
interszekcionalitás 146–47
nem előítéletek 143
genfi egyezmény (1949) 178
geopolitika 188–89
Ghána 60, 61
globális kölcsönök 168–69
globális nemzetközi szervezetek 164–65
globális problémák 184–93
globalizáció 174–75, 189
Gore, Al 108
Gouges, Olympe de 62, 132
Görögország 46, 57
ókori Görögország 30, 31, 68, 70, 110, 124, 138, 178
„grassroot” lobbizás 151
Grotius, Hugo 178
Guaidó, Juan 198

GY

gyarmatosítás 60, 61, 140, 190
és kereskedelem 172–73
gyűlések 86, 107

H

háború 176–83, 186, 187, 188
hadsereg 83, 98–99, 190
Costa Rica 99, 181, 198
diktatúrák 76
és fasizmus 47
katonai vezetők 20, 28
puccs 20, 28
segély 191
Thaiföld 213
hágai egyezmények 178
hagyományos családszerkezet 38
haiti forradalom (1791–1804) 138
harlemi reneszánsz 61
harmadik út 57, 60
hatalom 84, 188
határok 160–61, 188
Hayek, Friedrich 41
házimunka 139, 142
Hegel, Georg 55

hidegháború (1947–89) 188
hindu 49, 212
Hippiasz 31
hírek 122, 123
Hitler, Adolf 46, 76
hivatalos fejlesztési támogatás (ODA) 190
Hobbes, Thomas 12, 14, 15, 16, 18, 124, 156
Hollandia 20
homoszexualitás 144–45
Hongkong 117, 210
honvédelem 81, 92, 94, 98
hooks, bell 62
hulladék 64, 65, 100, 101
humanitárius célok 102
hűbéri rendszer 136

I, Í

identitás 48, 134–47
identitáspolitika 58–59
igazság 134–47, 185
igazságszolgáltató ág 83, 88–89
igazságtalanság 154
India 86, 172, 178, 182, 188, 212
általános választójog 131
egygyőzteses rendszer 79
hadi kiadások 98
konzervativizmus 39
nacionalizmus 49
osztályrendszer 136
individualizmus 35, 42
infláció 94
infrastruktúra 80, 183, 185
inklúzió 134–47
internet 114, 117, 120–21, 174, 183, 213
interszekcionalitás 63, 146–47
intézmények
közintézmények 76
politikai 82–103
ipar 95, 193
ipari forradalom 52, 136
Irán 72, 86, 121, 163, 208
Isten 72, 73
isten kiválasztottja 29
isteni jog 72
iszlám 72, 138
Izland 56, 86, 189
Izrael 45

J

Japán 70, 72, 168, 172, 181, 190, 211
jegybank 94, 95
jobbágyság 54
jobboldali ideológia 34, 35
és szociális kiadások 96
kormányzati bevételek és kiadások 94
libertarianizmus 42–43
osztályrendszer 136
populizmus 50
jogállam 24, 38
jogfosztás 114
jogok 36, 52, 124–31, 154
dolgozók jogai 45
emberi jogok 103, 124, 125, 126–27, 154, 164, 171
erkölcsi jogok 126–27
fajtái 126–27
joga a tiltakozásra 155
jogegyenlőség 62, 63
LMBTQ+ 144–45
munkavállalói jogok 153
negatív és pozitív jogok 128–29
nők jogai 132–33, 154
polgári jogok 36, 131, 134, 141, 154, 197
polgárok választójoga 130–31
története 124–25
törvényes jogok 126–27
jogrendszerek 81
Jordánia 71, 121
Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság 77
juttatások 153

K

kabinet 85, 93
kamatrata 94
kampány
aktivizmus és tüntetés 154–55
választási 108–109, 148
kampányfinanszírozás 109
Kanada 59, 187, 189, 196
kapcsolatpárosítás 25
kapitalizmus 38, 43, 53, 175
és anarcho-szindikalizmus 45

és libertarianizmus 42
és mélyökológia 64
és szociáldemokrácia 56
és szocializmus 52–53
kárelv 36–37
Karib-tengeri Közösség (CARICOM) 166
Katalónia 112–13, 201
Katolikus Egyház 71, 72, 162
Kenyai Föld és Szabadság Hadserege 183
képviselési demokrácia 31, 112, 200
kereskedelem
 és globalizáció 174, 175
 és gyarmatosítás 172–73
kereskedelmi blokk 166
kereskedelmi korlátozások 170–71
Kereskedelmi Minisztérium 93
kereskedelmi útvonalak 188, 189
korlátozások 73
kereskedelmi korlátozások 170–71
kétkamarás törvényhozás 86, 87
kétoldalú tárgyalások 162
kétpártrendszer 78–79
kiberbűnözés 189
kibucmozgalom 45
Kína 29, 72, 76, 117, 178, 210
 bilaterális hitelezés 168, 169
 cenzúra 121
 forradalmak 157
 geopolitika 188
 hadi kiadások 98
 kontinentális jogrendszer 88
 közigazgatás 90
 sajtószabadság 118
 Tiananmen tér 154–55
Kínai Kommunista Párt (CCP) 210
Kínai Népköztársaság 210
King, Martin Luther 141
kiriarchia 146
kizárólagos gazdasági övezet 161
Kleiszthenész 31
klímaváltozás 64–65, 102, 103, 125, 154, 155, 164, 165, 174, 185, 189, 192–93
koalíciók 79, 180–81
kollektív tárgyalás 152
kommunizmus 34, 35, 52, 54–55, 74, 75, 136, 155
kompenzációs módszer 110
konfliktus 18, 129, 162

Konfuciusz 24–25
kontinentális jogrendszer 88, 89
konzervativizmus 35, 38–39, 136
kor szerinti megkülönböztetés 147
koreai háború (1950–53) 213
kormányközi szervezetek (IGO) 166–67
kormányok 28, 194–215
 alkotmány 83
 az Egyesült Királyság felépítése 200
 beleegyezésen alapuló kormányzás 16
 bevétel és kiadás 94–95
 bizalom 57
 devolúció 80
 diktatúra 76–77
 diplomácia 162
 egypártrendszer 74–75
 és forradalmak 157
 és globalizáció 174
 és monarchia 70–71
 és NGO-k 103
 és teokrácia 72–73
 a hatalmi ágak szétválasztása 82–83
 igazságszolgáltató ág 83, 88–89
 katonai kontroll 99
 kereskedelmi korlátozások 170
 kormányzó és ellenzéki pártok 78–79
 közigazgatás 90–91
 külföldi adósság 168
 külföldi segély 190
 minisztériumok 92–93
 nemzetközi kapcsolatok 160–75
 önkormányzat 100–101
 politikai intézmények 82
 politikai rendszerek 68–81
 pozitív és negatív jogok 128–29
 propaganda és cenzúra 118, 120–21
 referendum 112, 113
 regionális 80
 szervezése 66–103
 szövetségi rendszer 80–81
 többpártrendszeres demokrácia 78–79
 törvényes jogok 126
 törvényhozó ág 82, 83, 84, 85, 86–87
 végrehajtó ág 82, 83, 84–85, 92
kormányzati kiadások 94–95
kölcson 95
Kőolaj-exportáló Országok Szervezete (OPEC) 167
környezet 174, 191, 192–93
(környezet)szennyezés 64, 65, 193

kötelezettségek 128
kötött segély 191
követések 163
Közel-Kelet 208–209
Közép-Amerika 196, 198
középosztály 136
közigazgatás 82, 90–91, 92, 93
közösségi média 63, 109, 117, 121, 122–23, 125, 148, 154, 175
köztulajdon 52–53
közvélemény 120–21
közszolgáltatások
 és szociáldemokrácia 56, 57
 és szocializmus és 53
 és szövetségi rendszer 80
 privatizáció 40, 41
 skandináv modell 57
 végrehajtó ág 84
Kropotkin, Pjotr Alekszejevics 45
Kuba 157, 171
 kubai forradalom (1959) 75
 kubai rakétaválság (1962) 162
Kubai Kommunista Párt 75
kultúra 142, 175
 multikulturalizmus 58–59
kulturális mozgalmak 61
kurdok 49, 209
külföldi adósság 168–69
külföldi segély 94, 103, 172, 190–91
különvélemény 121
külpolitika 81, 85, 162
külügyminisztérium 92
kvóták 170

L
lakhatás 53, 56, 95, 97, 100, 101, 140
latin-amerikai adóssági krízis (1980-as évek) 169
Lengyel Kommunista Párt 152
Lengyelország 133, 152, 204 p
Lenin, Vlagyimir Iljics Uljanov 54–55
leszerelés 98
li 24–25
liberalizmus 35, 36–37
libertarianizmus 34, 35, 37, 42–43, 44
Libertáriánus Párt 78
libertáriánus szocializmus 34
libertáriánus szocializmus és hierarchia 34

LMBTO+ 36, 63, 144–45, 146, 205
lobbizás 148, 149, 150–51, 165
Locke, John 13, 16–17, 18, 19, 36, 42, 124, 156

M
Machiavelli, Niccolò 26–27, 162
Mackinder, Sir Halford 189
Maduro, Nicolás 198
magántulajdon 39, 45, Magyarország 205
Mahan, Alfred Thayer 189
Mao Ce-tung 55, 76, 210
maori 214
Marcus Aurelius 22
marginalizáció 49, 147
Marshall-terv 190
Martin, Trayvon 141
Marx, Karl 52, 54, 55, 56, 152, 156, 157
marxista-leninista 206, 210
marxizmus 56, 156, 157
média 116–23, 143, 196, 204, 205
 és diktatúrák 76, 77
 negatív sztereotípiák 141
 sajtószabadság 118–19
 megelőző diplomácia 162
 méltányosság 134, 135
 mélyökológia 64
 menekültválság 186
 meritokrácia 40
 merkantilizmus 172–73
 Mexikó 196, 198
 mezőgazdaság 93, 95, 190, 193
 Mianmar 99, 121
 migráció 58, 161, 186–87, 188
 Mill, John Stuart 36, 37, 42, 177
 miniszterelnök 84, 85, 92, 93, 200
 minisztériumok 83, 85, 92–93
 monarchia 21, 23, 28–29, 30, 54, 68, 70–71, 85, 200
 Egyesült Királyság 70, 72, 196, 214, 215
 Kanada 196
 Spanyolország 201
 Thaiföld 213
 uralkodók isteni joga 72
monetáris politika 94
Montesquieu 82, 83
multikulturalizmus 58–59

multilaterális hitelezés 169
multilaterális segély 191
munka 143
 dolgozók 56, 152
 munkakörülmények 153, 155
 munkamorál 39
munkahelyi tiltakozások 152
munkásosztály 53, 54, 55
Munkáspárt 152
Mussolini, Benito 46, 203, 206
mutualizmus 44

N
nacionalizmus 35, 47, 48–49, 50
nácizmus 46, 74–75, 76, 141, 172, 179, 202
Næss, Arne 64
nagyépítési egyezmény (1998) 200
narancsos forradalom 157
negatív jogok 128–29
nemesség 54, 71
Németország 27, 74–75, 202
 bevándorlók 187
 kontinentális jogrendszer 88
 közigazgatás 91
 külföldi adósság 168
 külföldi segély 190
 nacionalizmus 48
 nácizmus 46, 74–75, 76, 141, 172, 179, 202
 szakszervezetek 152
 választási rendszerek 110
Nemzetek Szövetsége 164, 185
nemzeti identitás 48
Nemzetközi Atomenergia-ügynökség (IAEA) 165
Nemzetközi Bünyügyi Rendőrségi Szervezet (INTERPOL) 167
nemzetközi kapcsolatok 160–75
Nemzetközi Valutaalap (IMF) 41, 164–65, 168, 169, 185
Nemzetközi Vöröskereszt (ICRC) 179
neofasizmus 46 n
neoliberalizmus 37, 40–41, 175
népakarat 30–31
népesség 58
Népi Akció Párt (PAP) 211
népszavazás 112–13, 200
Nigéria 206

Nkrumah, Kwame 60
Norvégia 56, 118, 189, 191, 204
Nozick, Robert 43
női felszabadítási mozgalom 63, 133
nők 58
 feminizmus 62–63
 interszekcionalitás 146–47
 liberalizmus 36
 metoo-mozgalom 63, 155
 nők jogai 62, 63, 132–33, 154
 patriarchátus 142–43
 Szaúd-Arábia 208
 szavazás 30, 63, 133, 214

NY
nyugdíj 97

O, Ó
Obama, Barack 43, 161
Occupy mozgalom 42, 50
óceánok 64, 65
ókori Róma 138, 178
oktatás 93, 95, 100, 102, 132, 134, 140, 184, 190
Olasz Fasiszta Párt 46, 47
Olaszország 46, 47, 48, 203
oligarchia 69
olvasztótégely megközelítés 58–59
Orbán Viktor 50, 205
Oroszország 115, 156, 188, 205
 Északi-sarkvidéki Tanács 189
 hadi kiadások 98
 kommunizmus 54–55
 konzervativizmus 39
 orosz forradalom (1917) 144, 157
Orwell, George 49, 119
Oszmán Birodalom 144
osztály 30, 136
 interszekcionalitás 146–47
 klasszizmus 136–37
 uralkodó 12, 22, 28

Ö, Ő
önként vállalt segély 191
önkormányzat 100–101, 215

örökletes osztály 38
öröklött hatalom 21, 28–29
őslakosok 172
Afrika 61, 140
Ausztrália 131, 140, 215
Chile 199
Costa Rica 198
Kanada 59, 196

P

Pánafrikai Kongresszus 60
pánafrikanizmus 60–61
Pankhurst, Emmeline 131, 155
pápa 71, 72
párhuzamos szavazás 207, 213
párizsi egyezmény (2015) 192
parlamentáris rendszerek 84, 92, 196
parlamenti képviselő 150, 200
paternalista konzervativizmus 39
patriarchátus 62, 142–43, 146
patriotizmus 39, 48
pénznyomtatás 95
Perez, Caroline Criado 143
petíció 149, 154
Pew Research Center 122
Pinochet, Augusto 199
Platón 22–23, 24, 68
Podemos párt 50, 57
polgárháború 177, 179
polgári társadalom 16, 17, 18
polgárjogok 131, 134, 141, 154, 197
politeia 68, 69
politikai „iránytű” 34–35
politikai ideológiák 9, 34–65
politikai intézmények 82–103
politikai pártok 34, 74, 78–79
választási kampányok 108–15
politikai rendszerek 68–81
politikai spektrum 34–35
politikai változás 104–57
politikák
gazdaságpolitika 94–95
irányelvek létrehozása a
közszolgáltatásban 90–91
külpolitika 81, 85, 162
minisztériumok 92–93
végrehajtása 85
politikuskok 23, 92
populizmus 50–51

Portugália 46, 172, 199
pozitív jogok 128–29
preferenciális szavazás (RCV) 79
Pride 144
privatizáció 38, 40, 41, 43, 53
projektsegély 191
proletariátus 55, 152
propaganda 76, 77, 118, 120–21
Proudhon, Pierre-Joseph 45
puccs 20, 28, 75, 76, 98, 157, 213
Putyin, Vlagyimir 115, 205

Q

queer 144, 145

R

rabszolgaság 54, 60, 138–39, 172, 173
Rabszolgaság-ellenes Társaság 102
racionális gondolkodás 16
rasszizmus 62, 138, 140–41, 197
és nacionalizmus 49
olvasztótégely megközelítés 59
pánafrikanizmus 60, 61
Rawls, John 134
Reagan, Ronald 41
reálpolitika 26
regionális kormányzat 80
relatív többségi rendszer 110–11
ren 24–25
reproduktív jogok 133, 143
Republikánus Párt 39, 78
Richelieu bíboros 162
Risorgimento 48
Rochau, Ludwig von 27
Rousseau, Jean-Jacques 13, 15, 18–19,
30, 45

S

sajtó 118–19, 196
salátástál-modell 59
Salazar, António de Oliveira 46
Saunders, Bernie 57
segélyek 97
semlegesség 180–81
Serano, Julia 62, 147

skandináv modell 56–57, 204
Skócia 80, 200
Smith, Adam 37, 40–41
Sorens, Jason 42
spanyol polgárháború (1936–39) 45, 177
Spanyolország 76, 112–13, 182, 198, 201
anarchizmus 45
demokratikus szocializmus 57
fasizmus 46
gyarmatosítás 172
kontinentális jogrendszer 88
populizmus 50
Sri Lanka 133
Starbucks 175
Stonewall-lázadás (1969) 144–45
Svájc 80, 113, 181
Svédország 56, 118, 152, 189, 191, 204

SZ

szabad akarat 14
Szabad Állam Projekt 42
szabadkereskedelem 38, 171, 172
szabadpiac 35, 40–41, 43, 56
szabadság 17, 19, 34, 35, 36, 42, 44, 52,
119, 129, 155
emberi jogok egyetemes nyilatkozata
(UDHR) 125
és kommunizmus 55
korlátozása 18, 75
sajtószabadság 118–19
szabadságharcosok 183
szólásszabadság 36, 47
szakszervezet 44, 56, 152–53
számik 204
szankciók 163, 171
Szaúd-Arábia 70, 72, 208
szegénység 41, 190
szekuláris gyűlés 73
Szelasszié, Hailé 60, 206
szélsőségek 49
személyes szabadság 36, 37
Szenegál 207
Szent Ágoston 178
szent szövegek 72, 73, 74
szerződések 163, 166–67
londoni szerződés (1864) 181
szexizmus 62–63
szexuális irányultság 135, 144–45, 146
Szingapúr 28, 211

szír 57, 186
Szíria 72
szociáldemokrácia 34, 56–57
szociális anarchizmus 44, 45
szociális ellátások 57, 82, 96–97, 100,
101
szocializmus 34, 35, 52–53, 54, 55, 56,
136
Szókratész 22
Szovjetunió 54–55, 76, 157, 181, 204,
205
szövetségek 180–81
szövetségi rendszer 80–81, 215
Sztálin, Joszif Visszarionovics 55, 77,
144, 157
sztrájk 152, 155
szuverének
szuverén nép 18–19
szuverenitás beleegyezéssel 16–17
szuverén hatalom 12, 14–15
lásd még monarchia
szüfrassetmozgalom 133

T

támogatások 97, 170, 171
Taparelli, Luigi 178
társadalmi mobilitás 136, 137
társadalmi osztály 136
társadalmi rend 38
társadalmi státusz 136–37
társadalmi szerződés 14, 15, 16, 17, 18
társadalom 12, 13
a szuverén nép 18–19
és erkölcsi vezetés 24–25
és kommunizmus 54
és konzervativizmus 38
és populizmus 50
és szocializmus 52
szuverén hatalom 12, 14–15
szuverenitás beleegyezéssel 16–17
társadalmi szerződés 16–17
uralkodó osztály 22
Tea Party mozgalom 43
technológia 174
televízió 116, 118–19
tengeri határok 161
teokrácia 71, 72–73
termelőeszközök 52, 53
természeti állapot 18

terrorizmus 182–83
terrorizmus elleni háború 181
Thaiföld 213
Thant, U 162
Thatcher, Margaret 41
Thunberg, Greta 154
Tiananmen tér 154–55
tiltakozás 148–57
Tito, Josip Broz 77
totalitarizmus 74, 75, 76
többségi rendszerek 111
Törökország 187, 209
törvények
alkotmány 83
diszkriminációellenes 145
érvényesítése 85
és a képviseleti demokrácia 31
és diktatúrák 77
és direkt demokrácia 30
igazságszolgáltató ág 88–89
kontinentális vagy angolszász
jogrendszer 88, 89
nemzetközi 178–79
szövetségi törvény 80, 81
törvényhozó ág 86–87
vallási 73
végrehajtó ág 82, 84
törvényes jogok 126–27
törvényesség 127
törvényhozás és demokrácia 30, 31
törvényhozó ág 82, 83, 84, 85, 86–87
törvényjavaslat 87
törzs 13, 20
transznenű 62, 144, 145
Trump, Donald 50, 115
tüntetés 149, 155
tűrannisz 69

U, Ú

újrahasznosítás 65, 101, 150
újságok 116, 118–19
Új-Zéland 110, 214
uralkodók és uralkodás
alapvető kapcsolatpárosítás 25
az uralkodás művészete 26–27
bölcshetők 22–23
diktatúra 76–77
elmozdítása 28
erkölcsi vezetés 24–25

és polgárok 12–19
fasizmus 46, 47
ki uralkodjon? 20–31
monarchia 68
politikai rendszerek 69
populizmus 50, 51
szuverén uralkodó 14–15
uralkodó elit 38, 39, 44
uralkodó erényei 24
uralkodó osztály 12, 22, 28, 54, 156
vallási 73
vezetőtípusok 20–21
vezetőválasztás 28–29
utilitarizmus 36, 37

Ü, Ű

üvegházhatású gázok 64, 192–93
üzleti hitelezés 169

V

vagyon
és globalizáció 175
és szociáldemokrácia 56
és szocializmus 52
örökölt 39
szabadpiaci gazdaságok 40
visszafofgatott 172
választás 28, 106–15, 148, 197
arányos képviselet 78, 79, 110, 111,
214
egygyőzteses rendszer 78–79, 110,
111
elnöki rendszer 85
eredménye 108–109
és nők 30, 63, 132, 133, 214
fajtái 110–11
párhuzamos szavazás 213
parlamentáris rendszer 84
polgárok választójogai 130–31
többpártrendszer 78
törvényalkotás 87
választások manipulálása 114, 115
vegyes arányos képviseleti rendszer
(MMP) 202
választás napja 108, 110
választások 29, 106–15
kampányok 108–109, 148

manipulálás 114–15
miért tartjuk őket? 106
polgárok szavazati joga 130–31
tanácsok 100
választási rendszerek 82, 110–11
választók 29, 111
népszavazás 112
polgárok szavazati joga 130–31
többpártrendszeres demokrácia 78
választások manipulálása 114
választókerületek 86, 108, 114
választókerület-módosítás 114
választott képviselők 28, 29, 30, 31, 110,
111, 149
vallás 58, 130, 135
fundamentalizmus 75
interszekcionalitás 146
intézményesített 38
teokrácia 72–73
vallási vezetők 21
vám 170
városállamok 13, 28, 31, 162

Varsói Szerződés 181
végrehajtó ág 82, 83, 84–85, 92, 98
vegyes arányos képviseleti rendszer
(MMP) 202
véleménybuborék 122
Venezuela 114, 198
véssz helyzet 98
vezetők és vezetés 20–31
az uralkodás művészete 26–27
bölcsh vezetők 22–23
diktatúra 76–77
elmozdítása 28
erkölcsi vezetés 24–25
fasiszta 46, 47
populista 50, 51
választása 28–29
vallási 73
vezető típusai 20–21
vezetőváltás 28
Vietnám 212
Vietnámi Kommunista Párt (CPV)
212

vikíngék 86
Világbank 41, 164, 168, 169, 190
„Vissza Afrikába” mozgalom 60
vita 176

W

Walby, Sylvia 142
Wales 80, 200
Wałęsa, Lech 152
Weber, Max 90, 91, 98
weboldalak 117, 120–21, 183
Weinstein, Harvey 155
Williams, Henry Sylvester 60
Wollstonecraft, Mary 62, 132

Z

zajkorlátozás 36, 37
zöldpolitika 64–65

Köszönetnyilvánítás

Dorling Kindersley szeretne köszönetet mondani Debra Wolternek a
lektorálásért; Vanessa Birdnek a mutatóért; valamint Sarah Mahomed Ross,
Jonathan Ward és Philippa Willitts sensitivity readereknek.

A politika alapvetően határozza meg életünket

Napjainkban, amikor a közösségi médiának köszönhetően minden korábbinál több emberhez jutnak el politikai tartalmak, és a hírfogyasztás olyan elterjedtté vált, mint soha korábban, különösen fontos, hogy hiteles, megbízható forrásból tegyünk szert politikai ismeretekre, és tisztában legyünk a politika alapfogalmaival.

A világos stílusú, figyelemfelkeltő infografikákkal illusztrált *Mindent a politikáról* átfogó képet nyújt a közügyek világáról: bemutatja a politikai elméleteket, a különböző kormányzási módszereket, illetve behatóan foglalkozik a legfontosabb politikai gondolkodókkal, mozgalmakkal.

www.dk.com

booklove.hu/librikiado 8699 Ft

9 789636 046491